ἘΝΩΤΙΚΟ'Ν

ſiue

PACIFICATO-RIVM DISSECTI BELGII,

IN QVO

POST HISTORICAM RELATIOnem originis & progreſſus eorum diſſidiorum quæ in fœderatis Belgij prouinciis REMONSTRANTES ET CONTRA-REMONSTRANTES *per annos aliquot exagitarunt, vera inquiritur ratio diſſenſiones iſtas componendi, & ſolidam in Religionis negotio concordiam ineundi.*

Per

ALOMONEM THEODOTVM.

EDITIO SECVNDA

Ab ipſo Authore aucta & emendata.

VRSELLIS,

Excudebat VVendelinus Iunghen.

ANNO M. DC. XVIII.

ADMONITIO
AD LECTOREM.

SExtus iam labitur mensis, candide Lector, ex quo primā libelli huius editionē dedimus. Nūc quare secundam maturauerimus, eamque auiorem; hæc subest causa: Vltimum rioris editionis folium vix prelo fueıt subtractum, cum plurium mihi sūıto, quos dudum ante fueram pręsto-tus, fiebat librorum copia; Ex quius earum rerum quæ ad historicam arrationem spectant, & clarior in onnullis & vberior desumi poterat otitia. His accessit familiarium quondam familiaris petitio, vt & in fine cundæ partis discrimen, quod inter atholicam & hæreticas de prædestiatione sententias inuenitur, paulò iffusius explicarem; & in quarta par-e de successione Romani pontificis

* 2 in

in ſedem B. Petri, aduerſariorum impudentiæ vberius occurrerem. His ergo acquieſcendum ratus, quamprimũ me labori denuo accinxi. Quo iam ad finem perducto, ac prioris editionis exemplaribus diſtractis, quod habeo, tibi, Lector, libens communico.

Habes ergo hic, vt & ante, quatuor libelli huius partes: In quarum prima miſeram conſpicies faciem confœderatarum Belgij prouinciarum, miſerã, inquã, ob ſolas in religionis negotio quas componere ibi nemo poteſt, cõtrouerſias. In ſecunda proponitur tibi ipſe controuerſiarum ſtatus, ſeu quæſtiones de quibus in hunc vſque diem durat contentio, cum reſolutionibus vtriuſq; partis. In Tertia proponuntur & examinãtur conſilia, quæ diuerſi Miniſtri ad reſarciendam concordiam diuerſis vicibus contulêre. Ac demũ in Quarta vera proponitur ratio, per quam vera Chriſti Eccleſia in doctrinæ tam vnitate quàm veritate perpetùo perſeueret.

PROOE-

PROOEMIVM

·D LECTOREM
AB ECCLESIA CA-
tholica alienum

VISQVIS es, Lector, qui à Catholicæ vnitatis certitudine separatus, inter multiplices huius æui nostri sectas & κακοδοξίας vel certæ alicuius opinis, siue Remonstrantium ea sit siue Con-ı-Remonstrantiũ, siue cuiuslibet ex aliis ·tes tibi iam sectandas delegisti: vel de nibus suspensus ac dubius, vbinam solim reperire veritatem possis oculis & am-uis & anxiis etiamnum circumspectas, ıcis hic in libelli huius limine de ratio-instituti nostri, deq; ea quam in te requi-iudicij rectitudine monendum te esse seo.

Ad me quidem quod attinet; nouit is m nullum latet secretum Deus, nullo me maleuolentiæ affectu aut irrogandæ cu-am mortalium contumeliæ cupiditate

ad huius materiæ tractationem animum adiecisse; sed cum ne in mentem quidem mihi aliquid super hac re antea venisset, vt laborem hunc susciperem haud ita pridem eorum authoritate flexũ esse, quibus id pro salute tua tuorumq; sodalium à me petentibus denegare nõ valui; Deinceps verò me perlustratis ijs libris, quos hunc in finem vtiles vel penes me habebam vel nancisci commodè poterã, ea annotare solum studuisse, quæ saluti & quieti publicæ profutura mihi videbantur. Quantum ergo ex ijs quos habui libris fieri potuit, Belgij (in quo mihi & natiuitatis primæq; educationis & humanioris literaturæ principium largiri Deus voluit) eam quæ toti nunc penè mũdo, vulgante famâ, innotuit, miseriam paucis tibi Lector ob oculos collocare studui, vt ipse conspectá tam periculosi vulneris plagâ, visis item pharmacis & remedijs quibus ea curari non valuit, vel tu ipse emplastrum nouum sanando vulneri nouus Aesculapius admoueas; vel si tantum de artis tuæ efficacia sperare non valeas, id quod à me iuxta Dei Medicorum omnium principis ordinationem porrigetur tibi malagma auidius arripias: Videlicet certam & solidam co-

gnoscen-

*noscendæ veritatis, confirmandæ veræ fi-
ei & pacandæ conscientiæ viam regiam;
eneficium à multis iam dudum expetitũ,
ultorum votis exoptatum & hactenus à
iuersis inter tuos frustra tentatum.*

*Istud verò ante omnia scire te & obser-
are cupio, non esse hoc remedium in com-
nuni omnibus, sed ex omnibus, singulis, id
st in particulari cuilibet à me destinatũ.
Non, inquam, est huiusmodi quod in compi-
is & triuijs, in curribus, & nauibus per
mnium indifferenter ora hominum voli-
are, disputationibusq; & rixis hominibus
btrudi inuitis debeat. Sed simile admodũ
st illi de quo dixit Iesus Sirach. cap. 38. 25.*
apientia scribæ in tempore vacuita-
is, & qui minoratur actu, sapientiam
ercipiet. *Ita enim existimo; vnumquẽq;
penes se animi perturbationibus (quæ in
nultorum congressibus, colloquijs & dispu-
ationibus exurgere plerumq; & mentem
olent obnubilare) quantum fieri potest se-
latis & compositis, in secreto cordis sui cu-
iculo rationes quas attulero, quid valeant
erenus expẽderit, facile viam quam mon-
strauero, reuera esse regiam & ab omni se-
luctionis periculo liberrimam probaturum*

 esse

esse: atque adeo eum qui non ita praua voluntatis dispositione corruptus fuerit, vt videat meliora probetque, deteriora tamen sequatur, ad eam quam desiderat veritatis cognitionem, quietemque conscientiæ non difficulter peruenturum. Atque hæc eadem est causa cur hunc libellum primo non vernaculo; sed Latino idiomate in lucem prodire volui. Vt enim rudis & imperita multitudo ijs solet seruire commodissimè oratoribus, qui solidis rationibus destituti, ad commouendas passiones & impetu cæco concitandos animos gestium phrasiumque lenocinijs bellè sunt instructi; ita liberalior & honestis literis exercitata mens rationibus duci potius quàm pelli affectibus plerumque desiderat. Plerumque, inquam; Docet enim quotidiana experientia nonnullos etiam reperiri, qui licet Doctorum Magistrorumque gerant nomen, ita tamen siue praua quoad mores institutione siue alia qualibet ex causa animis sunt duri & intractabiles vt artibus ingenuis non modo emolliri nihil possint; sed ijsdē etiam vtcumque sibi comparatis ad turbas maiores concitandas velut instrumentis abuti soleant: Apud hos scio rationes meas minus

etiam

iam quam apud rudem plebeculam locū pertur as, præsertim vbi præcipuam mise- arum & tumultuū, quibus patria nostra bmergitur causam ad se tanquam ad fon- s primosq́ motores à me deriuari conspe- erint. Verùm quid consilij contra male- olos? Eam (inquiebat in diebus carnis suæ e Pharisæis Dominus) cœci sunt & du- es cœcorum *: Agant ergo illi quantum quādiu ipsis à Domino permittitur.*

Nobis ad eos (quos non paucos fore spera- us) est sermo, qui vel ex sola veritatis i- orantia deuiantes, vel falsitate sub veri ecie occultata decepti, conscientiam non- m abiecerunt qui de rebus ad salutem æ- rnam pertinentibus iudicium laturi, re- erationis tribunal cum Dei adiutorio po- unt conscendere, & quantum sibi vel à tura vel à Dei gratia concessum fuerit minis, ad veritatis indagationem prudē- intendere. qui demum agnitam verita- n non impiè blasphemare, sed humiliter siderant venerari.

Inter hos ergo si tu Lector, vnus fueris, n feres opinor agrè conatum hunc nostrū tui tuorum que similium amore genera- m. Scio; non facile amorem erga te no

ſtrum vt credas perſuaderi poteris. Quid enim non falſum, non fucatum & mendax ab ijs ſperare valeas, quos indies mortaliũ omnium flagitioſiſſimos idololatras, meritricis Babylonicæ fornicarios, cõmilitones Antichriſti veneficos, contentioſis clamoribus vocitari, libellis picturisque quam fieri poteſt odioſiſſimè confictis, applauſu publico, nullo contradicente, traduci percipis? imo quos encomijs iſtis dignos eſſe iam ipſe fortaſſis firmiter penes te ſtatuiſti? Scio item habere te iã de falſitate doctrinæ Catholicæ conceptum altè præiudicium. Has ſi de nobis opiniones ex ignorãtia potius aut errore, quàm bonarum rationum cõtemptu conceperis; nihil moror, præiudicium ſit vel maximum. Vnum hoc mihi modo, imo verò tibimet ipſi dona, vt veritatis examinandæ gratia recta ratione iudice, ad libelli te lectionem accingas. Hoc ſi præſtiteris; ecce fucum tibi non faciam, non fraudibus, non cuniculis animum tuum vt expugnem, aggrediar: Si re ipſa me tibi amicum non probauero, nolo me diligas. Amicitia ſi candore caret, nulla eſt. Ecce ergo, vno verbo totius tractatus ſcopum tibi explico: Romanum Pontificem vt infallibilem cõtrouerſiarum

fidei

fidei iudicem agnoscas, molior. Quid ais? Inhorruisti credo, audito solo Romani Pontificis nomine. Quid ergo? Quid de Paulo V. moderno Pontifice quid æstimas? Num verè Cerberum credis tricipitem, aut natam generatione naturali septem distinctã capitibus bestiam? Numquid similis nobis est homo rationis particeps, creatus ad Dei imaginem, capax æternæ tecum beatitudinis? Nunquid etiam similis nobis est homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletus multis miserijs? Nunquid & tecum & mecum manifestari *eum* oportebit ante tribunal Christi, vt referat propria corporis prout gessit siue bonum siue malum? *Quis dubitat? Quid ergo affectu tam sinistro in hunc hominem concitaris? Est, inquies, homo peccati, hostis Dei & bonorum. Quid si esset? Ergone præualere Deo posset, aut Omnipotentis manum vel viuus vel defunctus effugere? Ergone sat virium non haberet Deus vt hunc suum aduersarium tormentis dignis subijceret? An leue nimis ei fore iudicium vltimum putumas? An tu maiores ipsi, quàm Deus vellet, optares pœnas? Si affirmas: Memento homo vnde veneris: & scito quod & tu indi-*

tu indigeas misericordia Dei. Si id non optares, sed credis miserum satis eum fore, vbi ad tribunal Christi venerit; quid ni ergo tu etiam modo miserum eum censes & misericordia potius quàm odio dignum? An fortasse iustum illum esse tuum credis aut bono publico necessarium contra hunc hominem zelum? Si ita credis, ergo certis vtiq; argumentis oportet probata tibi sit eius peruersitas. Putasne hoc ita se habere? Si putas; Memento eorum quæ inter Remonstrantes & Contra-Remonstrãtes, durante paucorum annorum dissidio, grassata sunt odia; quot maledicta? quot calumniæ? quot falsi errores per mendacium aut ignorantiam imputati? Dein cogita Pontifices Romanos quot vnquam hæreticos Ecclesia eiecerunt, tot capitales eosq; audaces, vafros & pertinaces sibi hostes conciliasse. An ergo credibile est hos omnes nihil illis vnquam falsi imputasse, iniquas calumnias nullas intulisse, nulla eorum dicta aut scripta sinistra interpretatione violasse? Si vlla tibi sit humanarum rerum experientia, non eris ita vecors vt hoc dicere audeas. Vnde ergo aut quo iudice tibi constat, vera esse ea quæ tu contra Romanum Pontificem concepisti?

Dices

)ices forte confitentem te habere reum, ım istam duntaxat arguas authoritatem ius, quam etiam nunc ego hic prædixi me defensurum. Ergo ne Deo putas impossi-ile huiusmodi quam dixi, cõtrouersias iu-icandi authoritatem Romano Pontifici cõ-rre? Credis, opinor, Dei omnipotentiam, ua ei sit facile subito honestare pauperem. utasne ergo certũ te esse, Deum istud quod oterat, non fecisse? Audisti quid aduersarij o tua soleant opinione producere. Non est qui iudicis, vna tantum parte audita, sen-ntiam subito dicere. Nunquid & tu te ominem agnoscis errori obnoxium? Quid go si in errorem incidisses? Vtique non est possibile, nisi tu te eodem gaudere priui-gio, quod in illo persequeris, demonstrare sis. Si ergo hic fortassis erraueris, vide antum ex errore malum: ouis pastorem e causa persequeris, ab ouili Christi, ex-a quod nõ est salus, te separas, in Sponsam ni atque adeo in Sponsum ipsum iniuri-existis. An hac ergo tibi res temerè vi-tur statuenda? Si sapis, prudentem hic nsiliarium diliges: nec ideo remouebis à nsilio quenquam quia forte ad affectum um tibi non loquatur, donec ita fueris in-

falli-

APPROBATIO.

ANtidotum hoc contra varia, quibus dissectum Belgiũ quotidie magis magisq; scinditur, vulnera, salutare est; ex Ecclesiæ Catholicæ myrothecio arte bona, & labore magno depromptum: in lucem igitur cum historica sua narratione exire potest. Scriptum Colon. pridie Calend. April. 1618.

HENR. FRANCKEN SIERSTORPFFIVS
S. Theol. D. Gymn. Laur.
Regens, librorum
Censor.

QVæ secunda hac editione sparsim per totum tractatum adiecta sũt, tam esse censeo, vt, non sine fructu typis committi possint. Coloniæ Agrip. die 19. Septemb. 1618.

HENR. FRANCKEN
Sierstorpffius
qui supra.

HENO-

HENOTICI DISSECTI BELGII

PARS PRIMA

Continens

INITIVM ET PROGRESSVM DISSIDIORVM, QVAE INTER MINISTROS, ET POPVLVM IN FOEDERATIS BELgij prouincijs per annos aliquot viguerunt.

HABENT Belgæ noſtri Reformati ſuam etiam fidei quandam Confeſsionem, quam cuſam anno 1566. aliquanto poſt Philippo Hiſpaniarum Regi obtulerunt; Cathechiſmum quoque, quem ab Heidelbergenſibus mutuati ſunt. Verùm quam ipſis hiſce profeſsionis ſuę formulis conueniat aut antehac diu cõuenerit Remonſtrãtes Leydenſes in Epiſtola ſua ad exteros Theologos, *pag*. 13. his verbis aperiunt. Circa annum à nato Saluatore milleſimum quingẽteſimum nonageſimum ſeptimum *An. 1597.*

 mum

mum subnatę varijs in locis sunt, præcipuè vero Gaudæ, Hornæ, Medenblicæ de Prædestinatione, vocatione hominum ad salutem, & quæ hinc dependent, dogmatibus, disputationes; nec non de Confessionis Belgicæ & Catechismi Palatini authoritate. An & quatenus istis fidei compendijs in Ecclesijs locus esse possit: Num conueniens sit istiusmodi scripta ad Cathedrã Ecclesiasticam deferre, contextus periodorum ex ijs desumptos populo Dei prælegere, in ijsque tanquam Concionis argumento occupari. Præterea de quarundam in illis phrasium recta & orthodoxa interpretatione non minus controuersum; calideque satis de his inter istarum Ciuitatum Ecclesiastas aliquot, aliosque coram Hollandiæ Ordinibus disceptatum fuit. Quæ res cum nõ parũ negotij Synodo Hollandiæ facessiuisset, eidem occasionem præbuit & simul necessitatem imposuit Synodum Nationalem flagitandi. Accedebant sub hæc tempora aliorum quoque apud suarum Prouinciarum Ordines partim ob easdem, partim ob alias causas assidue Synodici Conuentus postulationes. At Hollandiæ Ordines superioribus moti dissidijs primi suæ ditionis pastoribus Synodi habendæ copiam suo nomine fecerunt, hoc rescripto: *visum est, vt nomine Prouinciæ Hollandiæ & VVest-Frisiæ in conuentu*

DD. Or-

DD. Ordinum generalium Synodus concedatur & permittatur Nationalis reformatarum Ecclesiarum, nominatim quidem in eum finem, vt Confeßio fidei Belgica in eo catu in timore Dei recognoſcatur & reſumatur; atque accuratè attendatur, quanam ratione commodißimè iuxta verbum Dei Eccleſia Belgica reformata vera veritati ac Concordia aſſeri, inque ea cōſeruari & augeri, contentioneſq; ſubnata componi atque emendari poßint. Hæc illi.

Porro antequam Hollandiæ Ordines hoc reſcripto in concilium habendum conſentirent, ſexto nimirum Iunij eodem anno omnibus Prædicantibus Generales Ordines literis miſsis imperarunt, dubia ſua circa Cathechiſmum & Confeſsionem ſcripto clauſo ad ſe tranſmittere. *Adolphus venat. contra Dordracenſes pag.* 81. nondum tamen ab Ordinibus Generalibus, vt Nationalis Synodus haberetur, conceſſum eſt, niſi poſt annos octo. Tantundem enim temporis effluxit (aiunt Leydenſes) priuſquam aliæ prouinciæ calculum ſuum contulêre.

Interea noua cæpit exoriri difficultas, diſſentientibus in Academia Leydenſi Theologiæ Profeſſoribus circa præcipuos facile fidei articulos. Anteſignani in hoc diſsidio erê Iacobus quidam Arminius & Franciſcus Gomarus. Ad Arminij perſonam quod attinet, ex oratione quam Petrus Bertius

Præses Collegij Thelogici in eius obitum habuit, quæq; post editionem nostri huius Libelli primam ad manus meas deuenit, sic Lector habeto: Patria ipsi fuit Oudeuatria Hollandiæ oppidulum non prorsus ignobile. Natus ibi est anno 1560. Puer patre orbatus ab apostata quodam sacerdote literis est adhibitus in Vltraiectina ciuitate. Quo iterum Mecænate non ita multò post priuatum, Rudolphus quidam Snellius secum Marburgum in Hassiam abduxit anno 1575. Non multò post inde reuersum amici quidam Leydæ philosophicis imbuendum disciplinis aluerũt. Vnde iterum anno 1581. Geneuam ad Theologiæ studium Senatus Amstelredamensis eum ablegauit. Ibi cum Bezam ad tempus aliquod audiuisset, factus quibusdam ob Petri Rami quam contentiosius defendebat philosophiam exosus, Basileam concessit: vbi maiori fauore ac diutius commoratus tandem Geneuam redijt. Italiam deinde visitauit, Patauij aliquãtulum substitit motus famâ Iacobi Zabarellæ, qui tunc philosophiam ingenti hominum concursu Patauij profitebatur. Ipse Arminius in eadem vrbe Germanos quosdam nobiles Logicam docuit. Inde Romã, reliquamque Italiam perlustrauit. Incurrit, ob hoc factum, in offensionem Amsterdamensis Senatus, pluriumq; ex populo sugil-

lari

lari cæpit dicterijs, quaſi Romani Pontificis deoſculatus eſſet ſoleam, Ieſuitis adſueuiſſet, Bellarmino innotuiſſet. Verum reuerſus Geneuam & inde poſt mẽſes aliquot in Patriam reuocatus, egregiâ in Pontificem & religionem Catholicam maledicentiâ minus ſynceri Caluinianiſmi ſuſpicionem ex hominum cordibus dimouere conatus eſt; Receptus Amſterdami ad concionandi officium, magno id applauſu annis quindecim ibidem exercuit. Interim tranſmiſſus ipſi eſt à quodam Martino Lydio, profeſſore Franekerenſi ex Friſia, libellus à miniſtris quibuſdam Delphenſibus aduerſus Bezam conſcriptus hoc titulo: *Reſponſio ad argumenta quadam Bezæ & Caluini ex tractatu de prædeſtinatione in caput IX. ad Romanos.* Suſcepit libellum Arminius, pro honore magiſtri ſui Bezæ reſponſionem paraturus. Verùm dum refutationem moliens argumenta obiecta ponderat; ſolutionem non inuenit, dat victas manus, moxq; lõgius adhuc quàm libelli iſtius authores à magiſtri ſui ſententia abſcedit. Nec verò hanc, quam recenter induerat, opinionem ſilentio premit; ſed occaſione oblatâ, cum celeberrimis ſuæ religionis (iã iterũ reformandæ) Doctoribus collationes, ſeu diſputationes per ſcripta inſtituit. Nam ad Franciſcũ Iunium tum Leydæ magni nominis Theo-

logiæ professorem dubitationes suas contra Caluini ac Bezæ aliorumque rigidiorum Caluinistarum Prædestinationem transcripsit. Respõsiones à Iunio pro Caluino recepit. Sed contra ipse iterum replicauit; satisfactum sibi à Iunio non esse contendit. Dũ autem vlterius à Iunio responsum non accipit, ipse post etiam Guilielmi Perkinsij nobilis in Cantabrigiensi Angliæ Academia Theologi, libellum *de prædestinationis modo & ordine* examinare instituit. Quo examine nondũ absoluto, moriũtur eodẽ anno 1602. & Fr. Iunius & Perkinsius. Supererat in Academia Leydensi solus Franciscus Gomarus in Theologia professor. Huic ergo collega quęrebatur Arminius in locum Iunij subrogandus. Vicit id vrgẽtiũ authoritas aliorum tam pro Ecclesia Ambsterdamensi zelantium quam aduersus Arminij nouam de prædestinatione sententiam rumusculos spargentium conatus aduersarios. Anno itaque 1603. Arminius Leydę ad ipso Francisco Gomaro Reformandæ Theologię doctor est creatus, ac professionis munus suscepit: *Hæc ferè ex oratione Bertij.* Arminius itaq; noua ista quam diximus opinione imbutus, suos in Theologia discipulos circa prædestinationis eiq; annexorum doctrinam aliter non paulò cœpit instrue-

inſtruere, quam vel ipſe Geneuę didicerat, vel eatenus in Academia Leydenſi doceri conſueuerat. Vnde cum ad prædicandi officium quidam diſcipulorum eius pòſt admittendi ſuas darent pro examine Reſponſiones, deprehenſi ſunt à recepta doctrina nō parū recedere. Redarguti ſuū allegabant Doctorem Arminium. Acceſsit his publica diſputatio, quā Anno 1604. 7. Febr. de Prædeſtinatione præſidio ſuo ſuſtinuit Arminius, in qua Deum non abſolutè quoſdam homines ex ſolo ſuo beneplacito, ſed poſt lapſum iterum per fidem in Chriſtum credentes ad æternam beatitudinem ordinaſſe defendit. Similiter de reprobatione, neminē abſolutè; ſed ob infidelitatem reprobos à Deo eſſe præteritos & æternis pœnis deſtinatos. Inde plurium contra ipſum Arminiū tanquā cōtra Reformatorū nouū reformatorē ſimultates. Acerrimus Arminij Antagoniſta Franciſcus Gomarus, eodem Anno Octob. 12. pro ſententia cōtraria de Prędeſtinatione diſputationem inſtituit; vbi *theſi ſeptima* Prædeſtinationem definit eſſe propoſitum Dei, quo ex rationalibus creaturis (in confuſo & indefinitè præcognitis) certos quoſdam iuxta ſuum beneplacitum præordinarit ad ſupernaturales earum fines, & ad creationem in originali iuſtitia cæteraque media; ad manifeſtandam glori-

am ſanctificantis ſuæ gratiæ, ſapientiæ, ac liberrimę poteſtatis. Et *theſi* 13. obiectum prędeſtinationis ponit rationales creaturas, nõ quatenus reipſa ſint *ſeruãda aut perdendæ, creãdæ, lapſuræ aut perituræ, reparãdæ: ſed quatenus potentia remota & indefinita ſeruabiles, damnabiles, creabiles, labiles, reparabiles.* Dein *theſi* 23. & 25. Reprobationem definit, quòd ſit prædeſtinatio, quâ Deus ex rationalibus creaturis in confuſo & indefinitę præcognitis quoſdam iuxta ſuum beneplacitum ab æterno à vita æterna reiecit, & ad æternam mortem ac contumeliam, ad viam quoque huius, creationem ſcilicet in originali iuſtitia, permiſsionem lapſus in peccatum, priuationem originalis iuſtitiæ & derelictionem in eadem præordinauit ad gloriam ſuę poteſtatis, iræ & potentiæ in reprobos, ſanctificantis verò gratiæ in electos. Denique *theſi* 31. dicit multis reproborum foris per prædicationem, aut etiam intus in animo per ſpiritum, offerri à Deo ſalutem, vt infidelitatis & cordis contumacis conuicti, eò magis reddantur inexcuſabiles.

Anno Domini 1605. VIII. Febr. Arminius cum Rectoratum Academiæ deponeret *de componendo inter Chriſtianos Religionis diſsidio* orationem habuit. In qua multa primò enarrat veriſsima & notatu digna incommoda, quæ ex religionis diſsidio oriri ſolét;

inde

inde de eius causis; denique de remedijs. Inter incommoda primò numerat *dubitationem de Religione: Quum enim* (inquit) *populus videt nullum pene esse in doctrina Christiana articulum, de quo non sint diuersæ, imo & contrariæ sententiæ, vsque adeo vt in quo pars vna proram & puppim veritatis constituit, altera horrendam blasphemiam vocet: in quo Si pietatis ponunt apicem, illi execrandam idololatriam appellent: easque controuersias agitari inter viros eruditos, graues, expertos, magnique nominis; neque tantam animaduertit in vita moribusque contendentium discrepantiam, vt credere ausit, Deũ hisce potius vt sanctioribus, quàm illis spiritu suo veritatis aßistere; Labitur in illam cogitationem vt existimet Relgionis dogmata obscura & incerta esse. Dubitationem istam si excipiet studium inquirendi aliquod; idipsum obortis difficultatibus deferuescet ilico, & succedit meræ veritatis inueniendæ desperatio. Quî enim speret idiota veritatem se inuenturũ, quũ de ipsis principijs, an illa solis scripturis, an etiam nõ scriptis traditionibus cõtineãtur, disputari intelligat? quũ videat sæpe de versione scripturarum incidere quæstionem solà Hebræi & Græci sermonis notitia solubilem? quum animaduertat doctorum virorum, qui de Religione tractarunt sententias, non rarò testimonij vice citari; ipse verò materna tantum lingua gnarus, libris alijs destitutus, solas scripturas habeat in vernaculã linguã*

 transf-

translatas? Qui, inquam, fieri potest vt non in hanc veniat opinionem; nemini quippiam certi constare posse de Religionis capitibus, nisi qui istarũ linguarũ peritus, omnes traditiones ad vnguẽ nouerit omniumq; Doctorum scripta exactè perlegerit, & illorum de singulis dogmatis sententias accuratè perdidicerit? Desperationem verò quid sequitur? Aut peruersissima de tota Religione opinio, aut omnis Religionis abiectio & Atheismus; vnde germinat Epicureismus infelicis arboris fructus pestilentior. Quum enim hominis animus de veritate inuenienda desperat, & tamen primo impetu omnem religionis & salutis suæ curã abijcere nequit, compellitur σοφὰ φάρμακα *pacandæ conscientiæ comminisci. Aut statuet, necesse non esse vt populus axiomata Religionis cognoscat & exploratum habeat quid credat: Aut persuadebit sibi omnem cultum bona deuoti animi intentione Deo impensum, ipsi gratum esse, ideoque in omni Religione modò illam ex conscientia obseruet, hominem saluari posse, omnesque sectas pari loco habendas. Hisce opinionibus imbuti, non modo omne rerum diuinarum studiũ deserunt ipsi, sed, & stultitiæ arguunt illos, qui laboriosâ inquirunt operâ, quod inueniri non posse rentur; quasi de industria quærant in quo insaniant. At verò non minus procliuis ex desperatione ista in Atheismum lapsus est. Nam quod vera Numen Religione desperant colere, ab omni illius cultu citra maiorem noxam abstineri posse*

posse arbitrantur; propterea quod nullum nisi à se præscriptum cultum gratum habeat Deus & præmio remuneretur. Deinde aliis adhuc duabus rationibus ex Religionis dissidiis Atheismũ procreari dicit, quarum prima sit, *quod isto dissensionum ariete, firmamenta prouidentia diuina, quæ omnis religionis basis est, vehementer concutiuntur: quum subit animum cogitatio, quod prouidentia si vlla sit, primarium munus esse videatur, charissimam filiam suam religionem in tam clara luce collocare vt omnium qui non vltrò oculos sibi effodiunt, aspectibus sit manifesta. Altera, quod homines prophetia, quæ Religionis continet instructionem; & cultus diuini exercitio destituti, primo in inscitiam & dissuetudinem cultus, inde in ipsam impietatem prolabantur. Ex atheismo porro radice pullulat Epicureismus, morum omnium in licentiam dissolutio & pernicies; ruptis scilicet diuini timoris repagulis, quo solo in officio continentur.* Deinceps docet, qua ratione ex Religionis dissensione odia nascãtur & ex odijs schismata, factiones, persecutiones & bella. Remediũ daturus nullũ esse aliud docet pęrter conciliũ seu synodum ordinatè ac legitimè institutam. Pro cuius pręparatione requirit *vota & supplicationes cum ieiunijs cinere & sacco*, item vitæ seriam emendationem, Superbiã, auaritiã, luuxr iã cæteraq; vitia contrariis vult virtutibus permutari, adeoq; conciliũ

con-

conuocari non nisi ex viris sapientia, vitæ sanctitate, experientiâ rerum instructis, Zelo Dei & salutis hominum, amore veritatis & pacis flagrātib. Nimirū tales requirit, quorū nullus sit hæreticus: quos an facile inter suos habere possit vehementer dubito. Magistratui politico ius tribuit tum conuocandi concilium, tum in eo *ordinis & moderaminis gratia* præsidendi. Actiones in ista synodo peragēdæ sunt (inquit) accurata de cōtrouersijs disceptatio, matura cōsultatio; & libera sententiæ dictio: quarū omnium norma sit ipsum verbum Dei veteris & noui testamenti libris consignatum &c. Ex Synodo sic administrata fructum dicit expectari posse vberrimum; Non tamen infallibiliter vel omnium consensum vel veritatis punctum, etiā vbi consensus fuerit, attingendum esse existimat: quare & subdit: *Quæ verò communi erunt statuta consensu, illa per vim obtrudendi non sument authoritatem sibi synodus: semper enim cogitare debet se, quum omnia ex conscientia fecisse videtur; tamen iudicio labi potuisse*, &c.

Eodem anno Iunij 30. in vrbe Leyda conuenerunt Arminium tres Prædicantes delegati Synodi Hollandiæ Australis, præsentibus etiam duobus alijs Synodi Borealis Hollandiæ delegatis, rumorem, qui de minùs recta eius doctrina spargeretur, autho-

thoritate Synodali eidem intimantes, adeoque requirentes amicam super ista re cum ipso collationem, vt quid sit rei, quidque adhibendum sit remedij innotescat. Negauit Arminius integrum sibi esse aut expedire, vt quoties, à Theologo quolibet de minùs sana doctrina insimularetur, ipse ad examen subitò postulari debeat: præstare verò ait, vt ipse cum talibus suis detractoribus congressus semel atque iterum calumniam sibi fieri demonstraret; ad hoc suis se sumptibus, quocunque loco fratribus visum esset, promptum fore affirmabat. Vlterius verò vrgenti Francisco Lansbergio, vni ex Delegatis, vt in collationem descenderet, respondit, se cum Delegatis Synodi & rei gestæ rationem ad Synodum relaturis conferre non posse, nisi cum consensu & mandato sui Principalis; excepto eo, quod nec eorum relationi, quã de collationis exitu ad Synodum facturi essent, satis posset confidere. Paratum se tamen (quamuis nullius sibi vel contra verbum Dei vel contra Confessionem aut Catechismum doctrinæ conscius sit) cum ipsis vt priuatis personis extemplò conferre, ita vt pars quælibet & asserta sua probaret, & aduersarij quoad posset rationibus refutaret; quòd si conuenire tunc non possent, de re tota silentium vtrinque seruaretur, atque ad Nationalem

vsque

vsque Synodum omnia differrentur. Negauerunt hoc delegati, atque ita frustrati discesserunt.

Iulij vigesimo octauo eiusdem Anni Seniores Consistorij Leydensis à Senatu Ecclesiastico ad Arminium mittuntur, vt cum eo (nisi inuitum sentirent) de eodem negocio collationem instituerent. Excusauit se iterum nec quicquam actum est.

Circa idem tempus Classis Dordracena pullulantibus paulatim inter Gomarum & Arminium dissidiis falcem adhibere conabatur; concepto grauamine in hac forma: *Quum in Ecclesia & Academia Leydensi rumor sit controuersias quasdam circa doctrinam reformatarũ Ecclesiarum obortas esse, cẽsuit classis necessarium esse, vt de ijs controuersiis quam tutissimè citissimeqúe componendis Synodus deliberet, vt schismata omnia & offendicula quæ inde oriri possunt, tempestiuè amoueantur, conserueturqúe vnio reformatarum Ecclesiarum contra aduersariorum calumniam.* Oblatum est hoc grauamen Academiæ Leydensis Curatoribus & ciuitatis Consulibus; qui conuocatis professoribus ab iisdem scisitati sunt: *num quæ ipsis controuersiæ huiusmodi essent perspecta: Illi, re inter se primùm examinatâ seorsim perpensaq́, vnanimiter responderunt: optasse se à Classe Dordracena melius ordinatiusq́ in hac re actum esse: Inter studiosos quidem opinari se*

plura

plura disputari, quàm ipsis gratum sit; inter se verò, hoc est, inter facultatis Theologicæ professores, nullum discrimen, quod quidem constet, esse in Fundamentis doctrinæ. Daturos quoque operã, vt quæ inter studiosos disputationes istiusmodi obortæ sunt, minuantur. Actum x. Aug. Anno. 1615. Subscripsêre:

Iacobus Arminius pro tempore Rector Academiæ.

Franciscus Gomarus.

Lucas Trelcatius.

Eo ipso die quum idem quoque propositum esset D. Ioanni Kuchlino Regenti Collegij Theologici, respondit se ijs quæ à DD. Professoribus dicta erant, suffragari.

Nouembris nono Leydam venêre Delegati Synodi Hollandiæ Australis, Vniuersitatis Curatoribus nouem quęstiones proponentes, petentesque vt ipsi Curatores à Theologiæ Professoribus responsiones ad easdem quæstiones postularent. Negarunt id Curatores huiusmodi disquisitionem ad Nationalem Synodum, quę proximè futura sperabatur, differentes.

Respondit nihilominus postea ad quæstiones istas Arminius; singulis quoque earum aduersarias quæstiones opposuit. Prima quæstio Synodalis erat:

Num electio sit prior, an vero fides præuisa, it a vt Deus secundum fidem præuisam elegerit suos.

Prima Arminij huic opposita: *An*

An decretum de danda alicui fide, prius sit decreto quo statuitur fidei ad salutem necessitas.

2. Synodalis: *An inde sequatur Deum esse authorem peccati, si dicatur æterno suo decreto omnia, & singula, etiam prauas hominũ voluntates ad certos bonos fines determinasse & regere.*

2. Arminij: *An determinare & dirigere omnia & singula etiã prauas hominum voluntates ad certos bonos fines, idem sit quod statuere, vt homo vitiosus fiat & peccet, quo via patefiat exsequendo absoluto decreto* Dei *de nonnullis in ira damnandis, & alijs ex misericordia saluandis.*

3. Synodalis: *An peccatum originale hominẽ per se æterna mortis reum faciat, etiam nullo accedente peccato actuali: an verò eius reatus Christi mediatoris beneficio ab omnibus & singulis hominibus sublatus sit.*

3. Arminij: *An si nonnulli propter solum peccatum ab Adamo perpetratum, alij etiam propter repudiatum* Euangelium *condemnentur, non sit duplex peremtorium decretum de damnandis hominibus, & duplex iudicium, vnum legale, alterum* Euangelicum.

4. Synodalis: *An opera non renatorum ex viribus naturæ profecta ita* Deo *placeant, vt illis ad conferendã ipsis gratiam supernaturalem & salutarem moueatur.*

4. Arminij: *An serius sensus peccati & timor initialis ita placeant* Deo*, vt ijs moueatur ad*

peccata

peccata remittendum & timorem filialem ingenerandum.

5. Synodalis: *An Deus iure suo, nunc ab homine lapso fidem in Christum exigat, quam ex se habere non potest: An vero omnibus & singulis, quibus prædicatur Euangelium, det gratiam sufficientem, qua, si velint, credere possint.*

5. Arminij: *An Deus iure ab illo homine possit postulare vt credat in Iesum Christum, pro quo, decreto absoluto statuit, ne Christus moreretur; & cui gratiam ad credendum necessariam denegare, eodem decreto statuit.*

6. Synodalis: *An fides iustificans sit solius Dei vocantis, illuminantis & voluntatem reformantis effectum & purum donum, idq; solis ab æterno electis proprium.*

6. Arminij: *An id purum donum dici queat, quod à pura liberalitate offerentis oblatum, ab eo tamen cui offertur repudiari potest: an vero voluntaria acceptio id doni nomine indignum faciat.*

ET, *an fides detur saluãdis; an vero fidelibus detur salus: an vtrumq; dici possit diuerso respectu; & si sic: quomodo in istis decretis non sit circulus, in quo nihil prius & posterius est.*

7. Synodalis: *An quilibet verè fidelis possit ac debeat de salute sua certus esse in hac vita.*

7. Arminij: *An fides iustificans natura ordine præcedat remissionem peccatorum, necne: & an*

quispiam ad aliam fidem adstringatur, quam ad iustificantem.

8. Synodalis: *An verè fideles & electi fidem ad tempus prorsus amittant.*

8. Arminij: *An aliquis fidem habens & retinens incidat in illud momentum, quo si obiret, condemnaretur.*

9. Synodalis: *An fideles sub gratia noui Test. poßint in hac vita legem Dei perfectè seruare.*

9. Arminij: *An Deus à consortibus Noui Test. postulet ne caro aduersus spiritum concupiscat, tanquam officium gratiæ fœderis istius respondens, nec ne.*

Hæ quęstiones cũ responsionibus Arminij ad priores, editæ sunt ab eius filiis An. 1613. Cætera quæ ante retulimus, partim habet Arminius *in Declaratione sua ad Ordines pag.* 2.3.*&* 4. partim Petrus Bertius *supra.*

1606. Anno 1606. Martij decimoquinto, Ordines Generales; vt Nationalis Synodus conuocaretur, consenserunt, idque *nomine Illustrium ipsarum Dominationum, vtpote legitimorum Magistratuum, protectorum ac defensorum in hisce regionibus Christianæ Religionis reformatæ, & quibus proinde ius competit*, &c. *vt Synodus illa Nationalis cum reuisione Confessionis & Catechismi earundem Ecclesiarum & Constitutionibus Ecclesiasticis hactenus in ea frequentatis in nomine & timore Domini ita instituatur, vt, &c.*

Hæc

Hac autem tempestate (aiunt Leydense ʒ. 15.) non minus segniter de ijs ferè qu-ıs ante (scilicet anno 1597.) quæstionibus ter Hollandiæ & aliquot vicinarum pro. nciarum Pastores disputabatur, alijs rigi-ıorem Doctoris Francisci Gomari, a-js eam, quæ Reineri Donthecłokij omine venditabatur, alijs mitiorem D. ırminij de Prædestinatione, eique annex-s quæsitis sententiam amplectentibus, sin-;ulis verò opinioni suæ in Confessionis & Catechismi verbis patrocinium aliquod quærentibus. Ob has itaque necessitates vr-;ebatur Synodus; hęc tamen, licet ab Ordi-ıibus iam concessa, inchoata non fuit. Cau-ām ibidem subiungunt Leydenses: Malè ıabuit Ecclesiarum Delegatos de reuiden-dis Confessione, Catechismo & Canonibus Ecclesiasticis mentionem inijci. Aiebant scilicet isto commate in dubium vocari to-tam illis Breuiarijs comprehensam doctri-nam. Vrgebant forense hoc esse *Reuisionis* vocabulum, nec postulari illum actum, nisi cum latæ sententiæ non acquiescitur, sed e-ius retractatio aut mutatio potius postula-tur. Quare tam grandis negotij & tanto-rum consiliorum moles ex vocis istius in-terpretatione pependit aliquamdiu, & in hunc vsque diem impeditur. Reuersus igi-

tur ad suos Pastoribus ijs, qui ad petendam Synodum missi fuerant, diligentius ad rescripti istius tenorem attendere cœperunt Hollandicæ Ecclesiæ, quæ in Synodo Gorrinchemiensi habita mense Augusto eiusdem Anni cIↄ.Iↄ. cvi. æquitatem istius De recognoscenda Confessione & Catechismo clausulæ suo suffragio comprobarunt. *Ecclesiis enim videri,* ait Synodus, *in Synodo Generali confessionem more solito expendendam iterumq́, examinandam esse,* &c. ideoque Professoribus Leydensibus, & Pastoribus ad eam Synodum pertinentibus mandatum, vt Confessionem & Catechismum in hisce regionibus vsurpatum diligenter perlegant & scrutentur. Pergunt dein sic:

1607. Anno 1607. mense Iunio, euocatis ab Ordinib. insignioris notæ aliquot Pastoribus & Doctoribus ex omnibus Confœderatis Prouincijs, conuentum habuêre, quem dicunt *preparatorium,* vbi de forma & modo habendæ Synodi cognoscere eorum iudicia voluerunt. Verum in eo ipso conuentu rursum Recognitionis istarũ Doctrinę formularum, quantumuis ea non sine exemplo aliarum Ecclesiarum & grauissimis de causis à supremo Magistratu decreta esset, acriter restitum est, iudicatumque in Synodo nationali non debere Confessionem Belgi-

Belgicarum Ecclesiarum(*ita habent Leyden. desiderato verbo , reuideri vel examinari*) sed posse relegi , Si id Synodus ob incidentes causas necessarium iudicauerit. Vnde hic tali modo conqueruntur Remonstrantes: *En rescissum hic tredecim aut circiter Ecclesiastarum iudicio Summarum in Belgio potestatũ Decretum. Et sic porrò non ab* Ill.*Ordd. Generalibus,sed ab ipsis Ecclesiarum Pastoribus in expectatione desiderata Synodi detenta sunt nostrates Ecclesia.*

Fuit in hoc conuentu etiam Arminius multumque ibi diuersis vicibus postulatus fuit apertè se declarare in iis,quæ in Catechesi & confessione desideraret. Sed renuit ipse illud facere,priusquam ad Synodum ipsam ventum esset, *vid. Sibr. Lubb. in Resp. ad Epist. 2. Bertij.*

Interim Ministri quidam Hollandiæ recognitionem illam vrgere non desinebant, Indicitur Synodus Hollandiæ Australis Delphis habenda, prius tamen deputantur ad Arminium tres diuersarum Ciuitatum Prædicantes.Hi iterum Arminium de sententia sua interrogant, negat ille collationem, dicens differendum esse hoc negotium ad Synodum nationalem, atque ita eos dimisit, Inde in Delphensi Synodo articulo quarto statutum est, vt Ecclesiastæ & Theologiæ Professores in omnia scriptis

istis seu formulis contẽta tum quo ad substantiam, tum quo ad verba & phrases attentè inspiciant. Ibi tum aliqui Prædicantium, ne Doctrinę reformatę capita in controuersiã vocare viderẽtur, in pleno Concilio vltrò testati sunt, se Confessionem & Catechesin quod ad substantiam, & fundamentum doctrinę pertinet probare. Vrserunt tamen alij, vt edicerẽt, num omnia etiam verba & phrases, & quicquid est istiusmodi in Confessione & Catechismo conformia esse crederent Diuino verbo, an nõ. Detrectarũt ad hoc respõdere dicti Prędicantes, ex Ordinum & Gorichomiensis Synodi decreto ad Nationalẽ Synodũ hãc inquisitionem differri postulantes. Inde statim hi passim per Ecclesias Batauorum & finitimas quoque regiones, partim clancularijs susurris, partim propalatis apud vulgus delationib. vt heterodoxi & de impuriore doctrina suspecti, traducti accusatique sunt.

Anno 1608. aduersus Arminij iam feliciter inchoatam reformationem, excitari cæpit durus quidã & insuperabilis propheta, agitatus spiritu Domini, illo scilicet qui vexabat Saul. Iuuenis erat natione Vltraiectinus dictus Vincentius à Drielenburch. Dederat hic operam ad tempus aliquod iuris prudentiæ in Academia Leydensi, in

1608.

hunc

ıc vſque annum (vt ipſe fatetur) nondũ atus, nec fidelis, ſed vehementi præiudiabreptus aduerſus Caluiniſtas & Conſiriãtes, ſeu eos qui confeſsionis Belgicę & eidelbergenſis Catechiſmi doctrinam nformen eſſe credunt ſacris literis. Hoc ıtem anno diebus circiter 14. ante paſcha, ım eſſet Vltraiecti, dicit in oratione maıtina ſubito in ſe deſcendiſſe virtutem)ei veluti diuinam quandam obumbratinem atque inſpirationem qua certò inellexerit ſe eſſe per Chriſtum iuſtificatum ⁊ à damnatione redemptum, moxque ita uerit mutatus in nouũ hominẽ, vt nõ ſolũ verã fidẽ & conſcientiæ quietẽ ſit adeptus, ſed etiam iſtiuſmodi S. Scripturæ notitiã, vt *qui prius tanquã per nebulam verbũ Dei legerat, nũc clarè & dilucidè illud legerit & intellexerit; imo vt claram Saluatoris faciem ſibi impreſſam viderit*. *Noueram* (inquit) *iam cœleſtẽ Patrem, noueram Filium, noueram Spir. S. noueram Deum*. Scripſit paulò poſt de hac ſua regeneratione quædã ad Iacobum Arminiũ, à quo tamen reſponsũ non accepit. Deinde Leydã reuerſus vt iuris ſtudiũ abſolueret, in Auguſto huius eiuſdem anni ſecundam habuit viſionem, in quam cum ſtupore fuerit abreptus, occaſione lecti iſtius præcepti Domini Matth. 23. *Patrem nolite vocare vobis ſuper terram, vnus eſt enim pater*

vester qui est in cœlis. Hic itaque primò se ait vidisse omnes Catholicos contra hoc Christi præceptum Pontificem Rom. vocare *Papam* seu Patrem in terra Christi Vicarium. 2. in hoc Pontificis nomine comprehensum esse numerum mysticum nominis Antichristi, quem S. Ioannes Apocal. cap. 13 dicit comprehensurum *sexcenta* sexaginta sex. Itaque inscium se pro nomine *Pater à Deo* scripsisse *Paterra deo*, moxque applicato, iuxta græcam calculãdi formulam, ad singulas literas valore arithmetico, ipsũ reperisse, qui quærebatur numerũ, exultasse mox se præ gaudio; geminatum R. non iam lapsum; sed quia vocem *Terra* secum in illud nomen trahat, nec sonum in pronunciando mutet, *Oraculum* putasse quo omnes Papistæ posſint eludi.

Hac erga visione illustratus propheta pergit mox ad Arminium, mysterium eidem aperit, & copiam suæ prophetiæ apud illum deponens, ipse cum autographo subito Hagam comitis pergit, vt Principi Mauritio & Dominis suis Ordinibns Generalibus idipsum exhibeat. Hagam vbi venit ad Ioannem Vtenbogardum Comitis Mauritij tunc concionatorem se confert vt per eum accessum ad Mauritium impetret; negotia ait se habere diuina per Dei spiritum sibi reuelata, quæ communicare suæ

Excel-

:llentiæ & per eam Ordinibus Gene-
›us debeat. Ioannes Vtenbogardus ipsi
ondet, non posse se hæc tam facilè cre-
: nec cum ipso ad suam Excellentiã per-
e, nisi prius ipse Drielenborg miraculũ
. aliquod exhibeat. Tũ Drielẽborg pau-
um cunctatus, exhibiturũ se ei miraculũ
:ipit : prolaturum scilicet nomen Anti-
risti seu bestiæ, quod nulli mortalium
erit hactenus cognitum, moxque famili-
i vocis tono Pontifex Romanus, inquit,
t *Paterradeo*. iterum secundò altiori voce
ipsum repetit. Demum tertio quanta po-
:rat contentione maxima idem denuo in-
eminat, ita vt tremere circumquaque vi-
erentur omnia. Vtenbogardus, audito
am monstroso miraculo, timore correp-
us è musæo suo discedere atque hominem
olum inibi relinquere parat. veritus scili-
:et vt, sicut ab aliis Sanctis, cæcis aut claudis
nembrorum solet integritas restaurari; ita
n se mutilando nouus hic miraculorum
patrator virtutis suæ periculum faceret,
Iamque fugam adornans, *Hoccine*, inquit,
*est quod promisisti, miraculum, pulchrum sane mi-
raculum: Et ego huiusmodi facilè miracula fece-
ro: Monsieur Drielenborg caue ne iudicij te bene-
ficium deserat.* Tum ille nihil eius rei esse pe-
riculi asserens, Vtenbogardum vt quæ à se
prolata erant calamo in chartam exciperet,
 roga-

rogabat;sed frustra:donec tandem in genua prouolutus & per amorem Dei deprecatus permouit eum vt resumpto animo quæ audierat verba describeret:Scripto iam nomine geminatum illud R.Vtenbogardo nō multum placuit: ideoque quamprimum potuit, hominem à se dimisit, nec accessū ei ad Mauritium procurauit.

Ille ergo spe sua frustratus redit eodē die Leydā, Arminio de sinistro suo successu queritur,& ab eo non multum serio commendatus in opportunius tempus mysterij tanti,cuius capaces nondum erant homines reuelationem differt.Sibi tamen interim & familiæ suæ prophetare non desinit. Nam sequenti anno tertiam visionem iam matrimonio cum exiguo continentiæ adeoque veræ regenerationis testimonio, copulatus,Vltraiecti habuit. in qua eundem Antichristi nominis numerū Belgicis hisce dictionibus ***Roomsh paep. I. Romanus papa*** competere intellexit. Sed ante annū 1613. in publicum visiones hasce suas non diuulgauit.

Eodem hoc anno 1608.Ordines Arminium eiusque Antagonistam Gomarum Hagam Comitis euocant, Senatumque supremi Consilij cum quatuor Prædicantibus delegant,vt deControuersijs eorum inquirant,suumque de eis iudicium ad se referāt.

Pro-

›osuit Gomarus Arminio vnum &tri-
a articulos, vt & Arminius Gomaro
ntinouem vterque scripto, neutri verò
rius responsiones videre concessum est.
Delegati examinatione partium facta
Ordines hoc modo retulerunt; Inter
marum & Arminium(quantum quidẽ
i iudicarent)nullum esse de capitali ali-
o ad salutẽ necessario puncto dissidium.
inc ira excanduit Gomarus in tantum, vt
Consessu Ordinũ vehementi contentio-
: palam asseueraret, tantum esse inter su-
n & Arminij sententiam discrimen, vt ip-
cum Arminij sententia ante Christi tri-
unal comparere non auderet, additque
antám inde orituram esse simultatem, vt
on prouiuciæ solum & ciuitates, sed ipsi
tiam ciues in sese mutuò sint insurrecturi.
Arminius contra paratum se sistebat vel ex
tempore, aut quandocunque Dominis Or-
dinibus visum esset, innocentiam suam &
causæ æquitatem clara explicatione mani-
festam reddere. Gomarus deinde domum
reuersus articulos suos Arminio propositos
typis diuulgat, Arminium in multis per-
stringit. Respondet ijsdem articulis Armi-
nius; iniuriam sibi à Gomaro illatam, fal-
sosque errores impositos demonstrat.

Octobris vigesimo Ordines Arminium
literis denuò ad se euocant, vt in penultimũ
eiusdem

eiusdem mensis diem Hagæ se sistat, promissam, Doctrinæ suæ explicationem & ore, & scripto præstiturus. Paruit ipse, eamque professionem exhibuit, quam post eius obitum anno millesimo sexcentesimo decimo, relicta eiusdem vidua adiuta à suis fratribus typis emisit. In hac professione plurimis primò se excusat de negata hactenus collatione cum ijs, qui ex authoritate Synodi se conuenerant, purgans se ex eo præcipuè, quòd non Synodo alicui siue Australis, siue Borealis Hollandiæ, sed politico suo Magistratui de suis actibus rationem reddere teneretur, atque ita sine Magistratus mandato nõ potuerit se alicuius Synodi examini aut iudicio submittere; aitque pag. 8. Si &c. *Sic ego Synodo aliquam in me authoritatem aut ius concessissem, quam nec habet, nec ego ex officio meo concedere ei possum absque iniuria eorum, qui à politico magistratu mihi sunt præpositi:* Deinde pag. 9. Si dicatur (ait) debuisse me apertè meam sententiam edicere, vt de ijs, quos forte haberem, erroribus potuissem instrui. Respondeo ita se rem habere, vt non ego solus, sed plures etiam alij in religionis negotio hæsitent, adeo vt instructio prodesse nulla posit, nisi omnibus illis conuocatis in tali loco, *vbi definitiua de omnibus sententia feratur*. Inchoaturus fidei

uæ professionem primo Ordinum Cō•
ationi proxime post Deum obedientiæ
e debere fatetur, idemque in finere-
.Deinde triplicem ait esse inter refor-
os de Prædestinatione Sententiam. Ho-
primam se improbare, hanc scilicet:
d Deus ab æterno nullo habito res-
u vel ad existentiam, multò minùs ad
m hominum quosdam ad æternam
m, ceteros ad mortem ordinauerit, ideo
m, vt iustitiam suam & misericordi-
vel absolutum in omnia dominium, sa-
itiam & iustificantem gratiam declara-
Quod ad hunc finem obtinendum or-
uerit media cum necessaria ad finem
n connexione, idque vi prioris decreti;
t præordinatus per ista media necessa-
d præstitutum finē perducatur: Quod
r hæc media Creatio hominis in origi-
iustitia, lapsus ipsius & iustitiæ origi-
s, ac imaginis Dei priuatio, simulque
clusio sub peccato & damnatione, sint
munia prædestinatis & præscitis: Quòd
fine electionis medium DEVS
nauerit missionem CHRISTI, &
adultis efficacem vocationem ad
m, ita vt vocatus dissentire non
it: Conseruationem quoque in fide
stitia vsque ad mortem, per quam fiat,
vt

vt electi plena voluntate peccare aut à fide & gratia excidere nunquam poſsint;ita tamen,vt paruuli non omnes,ſed ij duntaxat,qui prædeſtinati ſunt,ob ſolam Chriſti ſatisfactionem & meritum, ſalutem conſequantur: Quòd medium reprobationis omnibus reprobis etiam paruulis commune ſitnegatio gratiæ etiam ſufficientis, eò quod pro ipſis Chriſtus(qui cauſa eſt meritoria gratiæ)non ſit mortuus, nec velit Deus ſpiritum Chriſti reprobis conferre: Quòd quibuſdam (adultis) reprobationis medium proprium ſit obduratio, contingens eis vel ob peccata præcedentia; ad cuius obdurationis executionem det Deus cognitionem iuſtitiæ ſuorum mandatorũ,quæ ipſi in iniuſtitia cognãtur obſeruare; vt ſint inexcuſabiles; vel ideò, quia Euãgelij gratiam reiecerint;ad cuius obdurationis executionẽ vtatur Deus vocatione nõ ſufficienti & inefficaci, idq; tã ex voluntate Dei,quàm ex effectu; ita vt vocatio iſta vel tantum ſit exterior;ad quam fides ſequi non poteſt , vel etiam interior ſolius intellectus illuminatio,qua etiam Dæmones credunt, vel denique aliqualis etiam motus ad cæleſtia dona deguſtanda: quòdque ij, quibus hoc poſtremum contingit, omnium ſint longè miſerrimi,cum tollan-

tur

in altum, vt lapsu grauiore ruant; ›pè qui necessariò ad vomitum re- ›it.

Hanc opinionem dicit à quibusdam te- ,vt fundamentum *Christianitatis, salutis ertitudinis salutis*, esseque, secundum ›l- ›ertissimam fidelium conscientiarum olationem, contrarium autem Pelagi- n esse ac Diuinæ gratiæ imminutiuum. nceps ipse Arminius hæc singulatim re- re aggreditur. Primum quidem, quia *stianitatis fundamentum* solummodo sit etum Dei statuentis Christum caput atorem ac fundamentum saluandorũ: destinationis verò istius doctrina non ı, qua præcisè fideles vt membra isti iti vniuntur. Secundum; quia prædesti- o isthæc non sit decretum Dei secun- ı propositum in Christo Iesu, nec do- ıa istius prædestinationis sit virtus Dei lutem omni credenti, cum Iustitia Dei eam non reueletur ex fide in fidem. tium denique; quia *salutis certitudo* hoc mento nitatur: *quicunque credit, saluabi- go credo, ergo saluabor.* Cùm tamen do- ıa isthęc nec maiorem, nec minorem s argumenti tradat. Addit nõ tradi istã lestinationem in Euangelio, cum ibi ım ex ipsius Gomari in suis thesibus con-

confessione) nusquam explicetur, *quosnam sigillatim (perpaucis exceptis) nec quot, sed tantum quales generatim prædestinauerit Deus.* Deinde ait istam prædestinationem sexcentis primis post Christum annis in nullo vnquam Concilio definitam esse, nec ab Augustino aut alio quouis Patre intra primos sexcentos annos receptam; quinimmò nec conformem esse Catechismo aut Confessioni Belgicæ, vt nec multarum Ciuitatum ac Prouinciarum aliarum Confessionibus. Imò verò *repugnare diuinæ sapientiæ, iustitiæ & bonitati; naturæ quoque humanæ, cum ab ea liberum arbitrium remoueat; item repugnare rationi creationis vitæ, & mortis æternæ, peccati quoque & gratiæ; Denique detrahere honori diuino; cum ex ea sequatur Deum esse peccati authorem*, quod quatuor argumentis probat, atque inde infert, *non hominem, sed Deum peccare, & quoniam implicat, peccatum esse, quod Deus ipse facit*, concludit, *peccatum, nullum esse peccatum*, aliaque plura absurda & inconuenientia: quinimmo constanter asseuerat per istam doctrinam euerti fundamentum, non Christianæ duntaxat, sed omnis etiam omnino religionis; ideoque ob hanc præcipuè doctrinam, Reformatos

pessime

ſſimè hactenus audire apud Papiſtas, ennoniſtas & Lutheranos: atque ob hanc uſam ſe commotum ad iſtud punctum ligentius attendere, vt ſine detrimento im Antichriſti regno bellum poſſet ge- re.

Deinde ſecundam proponit aliorum ntentiam Quòd nimirum Deus ex omnibus hominibus pauciorem partem ab erno decreuerit ex ſuo ſolo beneplaci, gratiæ ſuæ ac gloriæ participem facere, teros præterire & ſibimet ipſis relinere; dein verò vbi ſic ſibi relictos pecſſe vidit, damnationi ac pœnæ deſtinare: tamen vt prædeſtinatio ſeu electio reectu finis conſideret hominem in communi & abſolutè; reſpectu mediorum cóleret hominem vt lapſum in Adamo: que in Decreto finis hi duo ſint gradus, imus Dei *præſcientia*, qua nouit ſuos, ſendus *præfinitio*, qua ſalutem illis ordinat, eligendo ſcilicet illos primo ab æter-, deinde vero gratiam & gloriam prærando. Media quoquè ſint, primò ipſe *riſtus*, deinde *vocatio efficax & perſeuerantæ donum*. Ad reprobationis verò executionem ordinetur *derelictio in natura & atiæ ſupernaturalis denegatio* iuſtè à Deo ſta.

Sententia 2. De prædeſt.

C Tertiam

Sententia 3. De prædest. Tertiam denique sententiam subiungit quorundam dicentium, Prædestinationis & rebrobationis obiectum esse hominem lapsum, ita tamen vt in prædestinatis nullum habuerit Deus respectum ad eorum fidem seu pœnitentiam, vt nec in reprobis ad impœnitentiam sed ad suam duntaxat gloriam.

Censura Arminij de vtraque sententia posteriori. Has duas posteriores sententias ideò dicit excogitatas, vt Deus peccati author non esse defendi posset, reuera tamen ad hoc eas non sufficere. Non quidem priorem; tum quia Deus negando sufficientem gratiam in caussa fuit, vt necessariò peccatum sequeretur, tum quia omnes sic à Deo neglecti, non possunt non damnari. Nec etiam posteriorem, partim quidem, quia eiusdem fautores dicunt, quod Deus subtrahat reprobis gratiam ad nō peccandum necessariam; partim verò, quia ponunt Deum voluisse suam gloriam manifestare per vindicatiuam iustitiam, vnde infert Arminius, ex Dei voluntate necessaria esse peccata. Deinde subdit: declaratis iam sententijs de Prædestinatione in Ecclesijs nostris & vniuersitate Leydensi doctis, atque à me non approbatis, allegatis quoq; censuræ meæ rationibus, nunc meam proponam sententiam, quā verbo Dei maxime

Arminij sententia de prædest.

confor-

ɔnformem esse existimo, scilicet. Primũ
ɔsolutum Dei decretum de saluãdis pec-
atoribus esse quo detreuit Christum dare
ostiam pro peccatis. Secundum; esse vo-
intatem saluandi in Christum credentes
: pænitentes. Tertium, esse ordinationem
iediorum secúndum Dei sapientiam.
)uartum, voluntatem saluandi vel dam-
indi quoslibet in particulari propter as-
imptam fidem, vel propter incredulita-
m ab æterno in ipsis præuisam, ita tamẽ,
: fides non nisi ex gratia tam præuenien-
quam concomitante credentibus obti-
:rit. Inde post miram huius sententiæ
ɔmmendationem admittit Dei prouidẽ-
im in omnibus omnino rebus, dum mo-
ɔ per hãc nõ cõstituatur peccati author.

Liberum arbitrium ad vera bona fa- *De libero arbit.*
enda per gratiam Dei dicit roborari;
ratiam verò non esse solum Dei fauorem *De gratia inhærente.*
ga peccatores, sed etiam esse Dei dona
telle&#x1d;ui ac voluntati hominis infusa, fi-
:m scilicet, spem, charitatem &c. sine
iibus nihil boni homo valeat vel cogi-
re; esse quoque iugem assistentiam Spi-
:us sancti, præuenientẽ, excitantẽ, conco-
itantẽ & subsequẽ in omne opere bono;
ı tamẽ vt hominẽ ad operandũ nõ neces-
ẽt, sed ab eo repelli possit, idq; sępè fieri:

 Per

De hominis possibili perfectione. *De perseuerantia perpetua.* *De iustificationis certitudine.*

Per hanc gratiam posse hominem præualere contra Diabolum, mundum & carnẽ in omni tentatione. An autem qui hanc gratiam semel verè acceperunt, possint eã per suam negligentiam amittere & mundo denuo adhærere, dubitare se dicit. Porro certitudinem huius gratiæ habitæ *moralem* concedit: eam verò, quæ sit *fidei*, non audet asserere: Audet tamen dicere, posse hominem per Dei gratiam in hac vita esse perfectum, ita vt non peccet, quamquam in nemine id fiat aut factum sit, excepto solo Christo. Dein quæstionem moueri dicit de dicto isto Apostoli Rom. 4. *Fides imputatur ad iustitiam.* Vtrum scilicet id intelligi debeat proprie ita vt ipse actus fidei inhærens homini imputetur coram Deo, ex gratiosa acceptatione, in siue ad Iustitiã: an vero figurate & impropriè ita vt iustitia Christi per fidem apprehensa credentibus in iustitiam imputetur. an denique etiam sic, vt iustitia ad quam fides imputatur, sit fidei instrumẽtale opus. Suam sententiam dicit esse, quod per merita solius Christi Deus credentes reputet iustos, nullos autem alios, præter credentes: ideoque conuenienter & proprie dici, fidem homini credenti in iustitiam ex gratia imputari; quatenus DEVS IESVM Christum

hristum filium suum proposuit tribu-
l gratiæ, siue propitiationem per fidem
sanguine ipsius. Tandem obiectum si
esse ab æmulis, permotos à se esse Ordi-
s, vt *Catechismi* & *Confessionis* reuisionem
operarent: negat esse quidem id à se fa-
um, rectè tamen ac bene id factum esse
stinet; posse scilicet & debere formulas
las ad sacram scripturam, quæ sola infal-
bilitate gaudeat, examinari, atque inter
tera disquiri: An non contineantur in
rmulis istis contradictiones seu pugnan-
a dogmata. Rationem dubij subiungit,
uia cum aliquando à quodam Concio-
atore Doctor Ioannes Piscator in Nasso-
a professor per literas fuisset admonitus,
in doctrina de iustificatione, ad Heidel-
ergensem Catechismum se conformaret,
que tria eiusdem Catechismi loca tan-
uam opinioni eius repugnantia ab eodē
oncionatore fuissent obiecta, respondit
se, se Cathechismo per omnia consenti-
, citans decem aut vndecim eiusdem
o sua doctrina testimonia. Subdit autem
rminius: *Ego verò sanctè affirmo, non me vi-
re, qua ratione loca ista* Catechismi *conci-
ri posint.* Adducit item exempla Augu-
anæ, Helueticæ ac Gallicanæ Confessio-
um, quę reuisioni & mutationi subiacte-

 rint:

rint: *immo*, ait, *ipsa Confeßio Belgica etiam reuisa atq, per additionem, detractionem, aliſque modis est variata.* His qui obijciunt, *hoc modo singulis annis reformatorum fidem in dubium vocari ac mutari posse*, respondet doctrinam hominum nullam esse indubitatam, sed solas sacras literas, secundum quas omnes alij spiritus probandi sint, vtrum ex Deo sint, nec ne: alioqui non potuisse à Luthero & Zvvinglio doctrinam Papalem examinari, quæ tot centenis annis in Ecclesia recepta erat: ne autem nimis frequenti reuisione opus sit, Consiliũ dat, vt Confessio fiat quam breuissima, & quantum fieri potest, ex ipsis scripturæ verbis conflata.

Hæc summa est professionis, quam Arminius hoc anno (vt diximus) obtulit Ordinibus. Gomarus re cognita, paulò post sponte Hagam Comitis pergit, audientiã apud Ordines petit; eaq; impetrata, acerbâ oratione Arminium traducit, multos ei errores attribuit, Pelagianismi præsertim accusat, Iesuitam, & Iesuita peiorem, inconstantem, Ordinum assentatorem vocat; defendisse eum ait, Magistratum etiam gentilem in Synodis Christianis sententiã posse suam dicere ac præsidere; quin immo Pontificem Romanum fratrem, membrum

›rum filiumq; Ecclesiæ matris appellasse. Tradit dein scripto Ordinibus hanc suam n Arminium inuectiuam, quam demum ›ost mortem Arminij typis diuulgauit. Verùm relicta Arminij vidua in præfatio- ıe, quam viri sui *professioni* præmisit, stu- liosè eundem Arminium à Gomari ca- umnijs vindicat, ac præsertim impensis- imè à fraternitate cum Romano Pôtifice; ›rodens ex alijs Arminij scriptis immor- ale eius (cui scilicet ad vltimum vsq; spi- itum operam dederit) in Romanum Pon- ificem odium ac venenatam maledicen- iam: ex altera quoque parte Gomari in ⅄rminium inueteratam propalat inui- liam, de eaque sic ipsi improperat: *Et tu, Gomare, hoc perge pede, sic tuus equuleus cursi- et, passionibus frenum relaxa, ac, taliter corde lisposito, Deum, vt verba tua pro suo beneplaci- o moderetur ac regat, precare: hoc nimirum ras, firmato iam ante proposito turpiter adeo n proximi famam debacchandi, in eumque am finem oratione præmeditata: Vnde hæc tua anta in Confratrem acerbitas, quæ ne post nortem quidem eius demoritur? vnde, nisi nera ex inuidia? Nosti quales nonnunquam le frequenti in Concionibus eius auditorio rmocinationes sint habitæ: Nosti quo astu uidam tibi noti minuere istud studuerint:*

Nosti quisnam inchoata iam primum eius professione, quoque vultu ei dixerit: dicunt te esse doctiorem Iunio: Nosti item quid à te, tuisq; cōsortibus nonnunquam de thesibus proprio studio per eum ad Iuuentutis profectum elaboratis, ac nonnihil commendatis dictum sit: quid item sit dictum de lectionibus eius super secunda ad Thessalonicenses, secundum caput, ad Pontificem Romanum spectantibus, cum eas auditores eius demirantes commendarent: Norunt denique complures alij, cùm aliquando more tuo in eum esses concitatus, eò quòd Epistola ad Galatas explicationē inchoasset, cum peracerba morsu te dixisse: tu inuolasti in meā professionē.

Eodem hoc anno 1608. Nouembris 23. Ill. Hollandiæ Ordines exaratis ad singulas Ecclesiastarum Classes literis, quas quisque haberet circa Catechismum & Confessionem obseruationes denuo ad se trāsmitti & custodiæ suæ in Synodum Nationalem committi iusserunt. Quo facto, aiunt Leydenses, ilicet altercationibus istis præposteris & intempestiuis de scriptorū istorum iterando examine finis impositus est, & altum de ijs in hodiernum diem silentium. Hoc tamen vltimum quomodo verum sit non satis video, cùm postea anno millesimo sexcentesimo duodecimo non leuis fuerit Dorderacensibus Prædi-

tibus pugna cum Adolpho Venatore, eorundem etiam scriptorum autorita.
Pergunt interim Leydenses reliqua us anni ita describere; Non tamen (hoc do) sopitæ fuere eæ, quæ de prædesti- ione, & eius appendicibus vigebant putationes; sed *ex scholis ad suggestum, ex gestu ad promiscuam multitudinem, in fo- n compita & porticus delata, summa, me- & infima sortis homines exercuere; Ha in libus & presbyterijs erant contentionum eries fæcunda, nec cuiquam iam Ecclesia- dem quod nos sentienti in Ecclesia sua pa- esse licebat; aut vllis SS. Theologia candi- s ad Ecclesiastica dignitatis munia aspirare a concedebatur. Mense Decembri, Synodi uincialis conuocationem flagitarunt ab. landia claßibus mißi pastores. Verum Ordi- Hollandia minime hoc ex vtili tum reip. tū lesia futurum iudicantes, vt qui impensißi- nostros condemnandi studio duci eos vide- t, petitioni ipsorum abnuere, addito non uari suas dominationes Synodi copiam quo- tempore facere, modo à temeraria, & cipiti fratrum condemnatione abstineretur, ec in nationali Synodo negotium cum pace uiri poßit. Verum fratres contra obniti & ros quibus poßunt modis ab obeundo mini- ij opere arcere, in plebis odium concionibus,*

 & scri-

& ſcriptis abducere, nouatorum & heterodoxorum exoſis nominibus inſectari non deſtiterunt.

Hoc modo diſſenſionibus incrementa ſumentibus, locus & occaſio ſimul data eſt alijs ſpiritum ſuum excitandi & prophetias aliàs reprobatas denuo in mediū producendi. Fuit in vrbe Leyda ab initio penè eiectæ religionis Cathol. ab an. nim. 1574. concionator quidā dictus Caſparus Coolhaſius. Hic tunc cernens libertatem prophetandi per Conſiſtorij & Claſſium Synodorumq; authoritatē non parum impediri; docere cæpit huiuſmodi Eccleſiaſtica iudicia vbi politicus Magiſtratus Chriſtianam religionem profitetur, admittēda nō eſſe, totūq; Eccleſię & Eccleſiaſtarū regimē penes huiuſmodi magiſtratū reſidere. Hoc poſito fundamento, viſibilē Chriſti Eccleſiā latè admodū aperuit; omnes in eā recepit, qui in eius. i. Chriſti nomine baptizati ſacras literas, quocūq; tandē ſenſu, reciperent; ideoq; neminē talē vt aliter, quā vellet, credat, moleſtandū eſſe aut ex Eccleſia eijciendū, iniquas propterea eſſe cenſuras illas, quas ſiue olim Catholici ſiue iam in belgio reformati cōtra diſſentiētes in quibuſdā Chriſtianæ religionis articulis, tuliſſent. Sed libero huius libertini ſpiritui oppo-

posuere se ministri cæteri; in conuentu
iodali eum hæresios condemnarunt, tã-
nq; apud DD. Ordines effecerunt vt ci-
ate fuerit eiectus anno 1582. Ille Gaudã
le se recepit tutum hactenus huiusmo-
iominum asylum: moxque pro latissi-
sua visibili Ecclesia librum edidit quẽ
ium vocauit *lapidem pro examine facien-
quænam sit Apostolica, Catholica, Euangeli-
Reformata, Pura Ecclesia.* In eo parui fa-
dam esse dicit communicationem cum
icunq; visibili Ecclesia; solummodo se-
curãdum, vt quis sit in inuisibili Chri-
Ecclesia. hoc est vt sit viuum eius mem-
im, quod fiat per spiritum adoptio-
in fide Christiana & vita bona;
obedientia politici magistratus cum
era conscientia. Hæc esse quæ oporteat
ere, cætera autem, vt sunt baptismi &
charistiæ susceptio, S. Scripturæ lectio,
icionum sacrarum frequentatio, si libe-
conscientia quis frui illis possit, non
omittenda, nec tamen esse ad salutem
essaria. Hunc librum nunc tãdem, hoc
io 1608. *sperans Fortunæ regressum* denuo
udi Gaudæ curauit. In fine Appendicẽ
ecit, in qua se, dum Leydæ adhuc paci-
im hoc suum euangelium doceret,
suisse ciuibus exosum dicit vt
diebus

vt electi plena voluntate peccare aut à fide & gratia excidere nunquam possint; ita tamen, vt paruuli non omnes, sed ij duntaxat, qui prædestinati sunt, ob solam Christi satisfactionem & meritum, salutem consequantur: Quòd medium reprobationis omnibus reprobis etiam paruulis commune sit negatio gratiæ etiam sufficientis, eò quod pro ipsis Christus (qui causa est meritoria gratiæ) non sit mortuus, nec velit Deus spiritum Christi reprobis conferre: Quòd quibusdam (adultis) reprobationis medium proprium sit obduratio, contingens eis vel ob peccata præcedentia; ad cuius obdurationis executionem det Deus cognitionem iustitiæ suorum mandatorũ, quæ ipsi in iniustitia cogitatur obseruare; vt sint inexcusabiles; vel ideò, quia Euãgelij gratiam reiecerint; ad cuius obdurationis executionẽ vtatur Deus vocatione nõ sufficienti & inefficaci, idq; tã ex voluntate Dei, quàm ex effectu; ita vt vocatio ista vel tantum sit exterior; ad quam fides sequi non potest, vel etiam interior solius intellectus illuminatio, qua etiam Dæmones credunt, vel denique aliqualis etiam motus ad cælestia dona degustanda: quòdque ij, quibus hoc postremum contingit, omnium sint longè miserrimi, cum tollantur

in altum , vt lapsu grauiore ruant; ppè qui necessariò ad vomitum re- int.

Hanc opinionem dicit à quibusdam te- i, vt fundamentum *Christianitatis, salutis certitudinis salutis*, esseque, secundum il- certissimam fidelium conscientiarum solationem, contrarium autem Pelagi- m esse ac Diuinæ gratiæ imminutiuum. nceps ipse Arminius hæc singulatim re- re aggreditur. Primum quidem , quia *stianitatis fundamentum* solummodo sit etum Dei statuentis Christum caput iatorem ac fundamentum saluandorũ: destinationis verò istius doctrina non a , qua præcisè fideles vt membra isti iti vniuntur. Secundum; quia prædesti- o isthæc non sit decretum Dei secun- propositum in Christo Iesu, nec do- na istius prædestinationis sit virtus Dei lutem omni credenti, cum Iustitia Dei eam non reueletur ex fide in fidem. ium denique; quia *salutis certitudo* hoc mento nitatur: *quicunque credit, saluabi- go credo, ergo saluabor.* Cùm tamen do- a isthęc nec maiorem , nec minorem ; argumenti tradat. Addit nõ tradi istá estinationem in Euangelio, cum ibi m ex ipsius Gomari in suis thesibus con-

confessione) nusquam explicetur, *quosnam sigillatim (perpaucis exceptis) nec quot, sed tantum quales generatim prædestinauerit Deus.* Deinde ait istam prædestinationem sexcentis primis post Christum annis in nullo vnquam Concilio definitam esse, nec ab Augustino aut alio quouis Patre intra primos sexcentos annos receptam; quinimmò nec conformem esse Catechismò aut Confessioni Belgicæ, vt nec multarum Ciuitatum ac Prouinciarum aliarum Confessionibus. Imò verò *repugnare diuinæ sapientiæ, iustitiæ & bonitati; naturæ quoque humanæ, cum ab ea liberum arbitrium remoueat; item repugnare rationi creationis vitæ, & mortis æternæ, peccati quoque & gratiæ; Denique detrahere honori diuino; cum ex ea sequatur Deum esse peccati authorem*, quod quatuor argumentis probat, atque inde infert, *non hominem, sed Deum peccare, & quoniam implicat, peccatum esse, quod Deus ipse facit*, concludit, *peccatum, nullum esse peccatum*, aliaque plura absurda & inconuenientia: quinimmo constanter asseuerat per istam doctrinam euerti fundamentum, non Christianæ duntaxat, sed omnis etiam omnino religionis; ideoque ob hanc præcipuè doctrinam, Reformatos

pessime

ſſimè hactenus audire apud Papiſtas, lennoniſtas & Lutheranos: atque ob hanc uſam ſe commotum ad iſtud punctum ligentius attendere, vt ſine detrimento im Antichriſti regno bellum poſſet ge- re.

Deinde ſecundam proponit aliorum ntentiam Quòd nimirum Deus ex om- bus hominibus pauciorem partem ab erno decreuerit ex ſuo ſolo beneplaci- ,gratiæ ſuæ ac gloriæ participem facere, teros præterire & ſibimet ipſis relin- ere; dein verò vbi ſic ſibi relictos pec- ſſe vidit; damnationi ac pœnæ deſtinaret: tamen vt prædeſtinatio ſeu electio re- ctu finis conſideret hominem in com- uni & abſolutè; reſpectu mediorum cõ- eret hominem vt lapſum in Adamo: que in Decreto finis hi duo ſint gradus, imus Dei *præſcientia*, qua nouit ſuos, ſe- ndus *præfinitio*, qua ſalutem illis ordina- , eligendo ſcilicet illos primo ab æter- ,deinde vero gratiam & gloriam præ- rando. Media quoquè ſint, primò ipſe *riſtus*, deinde *vocatio efficax & perſeuerant donum.* Ad reprobationis verò execu- nem ordinetur *derelictio in natura & tiæ ſupernaturalis denegatio* iuſtè à Deo ta.

Sententia 2. De prædeſt.

C Tertiam

Sententia 3. De prædest. Tertiam denique sententiam subiungit quorundam dicentium, Prædestinationis & rebrobationis obiectum esse hominem lapsum, ita tamen vt in prædestinatis nullum habuerit Deus respectum ad eorum fidem seu pœnitentiam, vt nec in reprobis ad impœnitentiam sed ad suam duntaxat gloriam.

Censura Arminij de vtraque sententia posteriori. Has duas posteriores sententias ideò dicit excogitatas, vt Deus peccati author non esse defendi posset, reuera tamen ad hoc eas non sufficere. Non quidem priorem; tum quia Deus negando sufficientem gratiam in caussa fuit, vt necessariò peccatum sequeretur, tum quia omnes sic à Deo neglecti, non possunt non damnari. Nec etiam posteriorem, partim quidem, quia eiusdem fautores dicunt, quod Deus subtrahat reprobis gratiam ad nõ peccandum necessariam; partim verò, quia ponunt Deum voluisse suam gloriam manifestare per vindicatiuam iustitiam, vnde infert Arminius, ex Dei voluntate necessaria esse peccatã. Deinde subdit: declaratis iam sententijs de Prædestinatione in Ecclesijs nostris & vniuersitate Leydensi doctis, atque à me non approbatis, allegatis quoq; censuræ meæ rationibus, nunc meam propo-

Arminij sententia de prædest. nam sententiam, quã verbo Dei maxime confor-

nformem esse existimo, scilicet. Primū
solutum Dei decretum de saluādis pec-
toribus esse quo decreuit Christum dare
stiam pro peccatis. Secundum ; esse vo-
ntatem saluandi in Christum credentes
pænitentes. Tertium, esse ordinationem
ediorum secundum Dei sapientiam.
artum, voluntatem saluandi vel dam-
ndi quoslibet in particulari propter as-
nptam fidem, vel propter incredulita-
n ab æterno in ipsis præuisam, ita tamē,
fides non nisi ex gratia tam præuenien-
quam concomitante credentibus obti-
it. Inde post miram huius sententiæ
nmendationem admittit Dei prouidē-
n in omnibus omnino rebus, dum mo-
per hāc non cōstituatur peccati author.
Liberum arbitrium ad vera bona fa- *De libero arbit.*
ida per gratiam Dei dicit roborari;
atiam verò non esse solum Dei fauorem *De gratia inhærente.*
a peccatores, sed etiam esse Dei dona
elle&ui ac voluntati hominis infusa, fi-
a scilicet, spem , charitatem &c. sine
bus nihil boni homo valeat vel cogi-
; esse quoque iugem assistentiam Spi-
s sancti, præuenientē, excitantē, conco-
antē & subsequē in omne opere bono;
amē vt hominē ad operandū nō neces-
, sed ab eo repelli possit, idq; sępè fieri:

De hominis possibili perfectione. Per hanc gratiam posse hominem præualere contra Diabolum, mundum & carnē in omni tentatione. An autem qui hanc *De perseuerantia perpetua.* gratiam semel verè acceperunt, possint eā per suam negligentiam amittere & mundo denuo adhærere, dubitare se dicit. Porro *De iustificationis certitudine.* certitudinem huius gratiæ habitæ *moralem* concedit: eam vero, quæ sit *fidei*, non audet asserere: Audet tamen dicere, posse hominem per Dei gratiam in hac vita esse perfectum, ita vt non peccet, quamquam in nemine id fiat aut factum sit, excepto solo Christo. Dein quæstionem moueri dicit de dicto isto Apostoli Rom. 4. *Fides imputatur ad iustitiam.* Vtrum scilicet id intelligi debeat proprie ita vt ipse actus fidei inhærens homini imputetur coram Deo, ex gratiosa acceptatione, in siue ad Iustiā: an vero figurate & impropriè ita vt iustitia Christi per fidem apprehensa credentibus in iustitiam imputetur. an denique etiam sic, vt iustitia ad quam fides imputatur, sit fidei instrumētale opus. Suam sententiam dicit esse, quod per merita solius Christi Deus credentes reputet iustos, nullos autem alios, præter credentes: ideoque conuenienter & proprie dici, fidem homini credenti in iustitiam ex gratia imputari; quatenus DEVS IESVM Christum

hristum filium suum proposuit tribual gratiæ, siue propitiationem per fidem i sanguine ipsius. Tandem obiectum sii esse ab æmulis, permotos à se esse Ordies, vt *Catechismi* & *Confessionis* reuisionem nperarent: negat esse quidem id à se fatum, rectè tamen ac bene id factum esse stinet; posse scilicet & debere formulas las ad sacram scripturam, quæ sola infalbilitate gaudeat, examinari, atque inter etera disquiri: An non contineantur in rmulis istis contradictiones seu pugnana dogmata. Rationem dubij subiungit, ia cum aliquando à quodam Concioitore Doctor Ioannes Piscator in Nassoa professor per literas fuisset admonitus, in doctrina de iustificatione, ad Heidelergensem Catechismum se conformaret, que tria eiusdem Catechismi loca taniam opinioni eius repugnantia ab eodē oncionatore fuissent obiecta, respondit se, se Cathechismo per omnia consenti-, citans decem aut vndecim eiusdem o sua doctrina testimonia. Subdit autem rminius: *Ego verò Sanctè affirmo, non me vire, qua ratione loca ista* Catechismi *concirì possint.* Adducit item exempla Augunæ, Helueticæ ac Gallicanæ Confessioım, quę reuisioni & mutationi subiacue-

rint: *immo*, ait, *ipsa Confeßio Belgica etiam reuisa atq; per additionem, detractionem, aliisque modis est variata*. His qui obijciunt, *hoc modo singulis annis reformatorum fidem in dubium vocari ac mutari posse*, respondet doctrinam hominum nullam esse indubitatam, sed solas sacras literas, secundum quas omnes alij spiritus probandi sint, vtrum ex Deo sint, nec ne: alioqui non potuisse à Luthero & Zvvinglio doctrinam Papalem examinari, quæ tot centenis annis in Ecclesia recepta erat: ne autem nimis frequenti reuisione opus sit, Consiliũ dat, vt Confessio fiat quam breuissima, & quantum fieri potest, ex ipsis scripturæ verbis conflata.

Hæc summa est professionis, quam Arminius hoc anno (vt diximus) obtulit Ordinibus. Gomarus re cognita, paulò post sponte Hagam Comitis pergit, audientiã apud Ordines petit; eaq; impetrata, acerbà oratione Arminium traducit, multos ei errores attribuit, Pelagianismi præsertim accusat, Iesuitam, & Iesuita peiorem, inconstantem, Ordinum assentatorem vocat; defendisse eum ait, Magistratum etiam gentilem in Synodis Christianis sententiã posse suam dicere ac præsidere; quin immo Pontificem Romanum fratrem, membrum

rum filiumq; Ecclesiæ matris appellasse. 'radit dein scripto Ordinibus hanc suam i Arminium inuectiuam, quam demum ost mortem Arminij typis diuulgauit. 'erùm relicta Arminij vidua in præfatio e, quam viri sui *professioni* præmisit, stuiosè eundem Arminium à Gomari camnijs vindicat, ac præsertim impensismè à fraternitate cum Romano Pótifice; rodens ex alijs Arminij scriptis immorile eius (cui scilicet ad vltimum vsq; spitum operam dederit) in Romanum Ponficem odium ac venenatam maledicenam: ex altera quoque parte Gomari in .rminium inueteratam propalat inuiiam, de eaque sic ipsi improperat: *Et tu, omare, hoc perge pede, sic tuus equuleus cursit, passionibus frenum relaxa, ac, taliter corde posito, Deum, vt verba tua pro suo beneplaci moderetur ac regat, precare: hoc nimirum as, firmato iam ante proposito turpiter adeo proximi famam debacchandi, in eumque m finem oratione præmeditata: Vnde hæc tua nta in Confratrem acerbitas, quæ ne post ortem quidem eius demoritur? vnde, nisi era ex inuidia? Nosti quales nonnunquam frequenti in Concionibus eius auditorio rmocinationes sint habitæ: Nosti quo astu tidam tibi noti minuere istud studuerint:*

Nosti quisnam inchoata iam primum eius professione, quoque vultu ei dixerit: dicunt te esse doctiorem Iunio: Nosti item quid à te, tuisq; cõsortibus nonnunquam de thesibus proprio studio per eum ad Iuuentutis profectum elaboratis, ac nonnihil commendatis dictum sit: quid item sit dictum de lectionibus eius super secunda ad Thessalonicenses secundum caput, ad Pontificem Romanum spectantibus, cum eas auditores eius demirantes commendarent: Norunt denique complures alij, cùm aliquando more tuo in eum esses concitatus, eò quòd Epistolæ ad Galatas explicationẽ inchoasset, cum peracerba morsu te dixisse: tu inuolasti in meã professionẽ.

Eodem hoc anno 1608. Nouembris 23. Ill. Hollandiæ Ordines exaratis ad singulas Ecclesiastarum Classes literis, quas quisque haberet circa Catechismum & Confessionem obseruationes denuo ad se trãsmitti & custodiæ suæ in Synodum Nationalem committi iusserunt. Quo facto, aiunt Leydenses, ilicet altercationibus istis præposteris & intempestiuis de scriptorũ istorum iterando examine finis impositus est, & altum de ijs in hodiernum diem silentium. Hoc tamen vltimum quomodo verum sit non satis video, cùm postea anno millesimo sexcentesimo duodecimo non leuis fuerit Dorderacensibus Prædican-

ıntibus pugna cum Adolpho Venatore, : eorundem etiam ſcriptorum autorita. . Pergunt interim Leydenſes reliqua ıius anni ita deſcribere; Non tamen (hoc odo) ſopitæ fuere eæ, quæ de prædeſti- ıtione, & eius appendicibus vigebant ſputationes; ſed *ex ſcholis ad ſuggeſtum, ex ·geſtu ad promiſcuam multitudinem, in fo· in compita & porticus delata, ſumma, me- :, & infima ſortis homines exercuere; Ha in ßibus & presbyterijs erant contentionum teries fœcunda, nec cuiquam iam Eccleſia- idem quod nos ſentienti in Eccleſia ſua pa- o eſſe licebat, aut vllis SS. Theologia candi- is ad Eccleſiaſtica dignitatis munia aſpirare ra concedebatur. Menſe Decembri, Synodi uincialis conuocationem flagitarunt ab ꞌlandia claßibus mißi paſtores. Verum Ordi- Hollandia minime hoc ex vtili tum reip. tū leſia futurum iudicantes, vt qui impenſißi- noſtros condemnandi ſtudio duci eos vide- t, petitioni ipſorum abnuere, addito non uari ſuas dominationes Synodi copiam quo- tempore facere, modo à temeraria, & cipiti fratrum condemnatione abſtineretur, ec in nationali Synodo negotium cum pace uiri poßit. Verum fratres contra obniti & ꞌros quibus poſſunt modis ab obeundo mini- ij opere arcere, in plebis odium concionibus,*

& scriptis abducere, nouatorum & heterodoxorum exosis nominibus insectari non destiterunt.

Hoc modo dissensionibus incrementa sumentibus, locus & occasio simul data est alijs spiritum suum excitandi & prophetias aliàs reprobatas denuo in mediũ producendi. Fuit in vrbe Leyda ab initio penè eiectæ religionis Cathol. ab an. nim. 1574. concionator quidã dictus Casparus Coolhasius. Hic tunc cernens libertatem prophetandi per Consistorij & Classium Synodorumq; authoritatẽ non parum impediri; docere cæpit huiusmodi Ecclesiastica iudicia vbi politicus Magistratus Christianam religionem profitetur, admittẽda nõ esse, totũq; Ecclesię & Ecclesiastarũ regimẽ penes huiusmodi magistratũ residere. Hoc posito fundamento, visibilẽ Christi Ecclesiã latè admodũ aperuit; omnes in eã recepit, qui in eius. i. Christi nomine baptizati sacras literas, quocũq; tandẽ sensu, reciperent; ideoq́; neminẽ talẽ vt aliter, quã vellet, credat, molestandũ esse aut ex Ecclesia eijciendũ, iniquas propterea esse censuras illas, quas siue olim Catholici siue iam in belgio reformati cõtra dissentiẽtes in quibusdã Christianæ religionis articulis, tulissent. Sed libero huius libertini spiritui oppo-

ſuere ſe miniſtri cæteri; in conuentu
lali eum hæreſios condemnarunt,tã-
; apud DD.Ordines effecerunt vt ci-
e fuerit eiectus anno 1582. Ille Gaudã
ſe recepit tutum hactenus huiuſmo-
minum aſylum: moxque pro latiſſi-
a viſibili Eccleſia librum edidit quẽ
m vocauit *lapidem pro examine facien-*
nam ſit Apoſtolica, Catholica, Euangeli-
formata, Pura Eccleſia. In eo parui fa-
m eſſe dicit communicationem cum
unq; viſibili Eccleſia;ſolummodo ſe-
urãdum,vt quis ſit in inuiſibili Chri-
cleſia.hoc eſt vt ſit viuum eius mem-
n, quod fiat per ſpiritum adoptio-
in fide Chriſtiana & vita bona;
bedientia politici magiſtratus cum
a conſcientia. Hæc eſſe quæ oporteat
e,cætera autem, vt ſunt baptiſmi &
ariſtiæ ſuſceptio,S. Scripturæ lectio,
ionum ſacrarum frequentatio,ſi libe-
onſcientia quis frui illis poſſit, non
mittenda, nec tamen eſſe ad ſalutem
ſſaria. Hunc librum nunc tãdem, hoc
o 1608. *ſperans Fortunæ regreſſum* denuo
di Gaudæ curauit. In fine Appendicẽ
cit,in qua ſe,dum Leydæ adhuc paci-
m hoc ſuum euangelium doceret,
fuiſſe ciuibus exoſum dicit vt
diebus

diebus singulis dominicis pluries centeni homines exiuerint in voorschooten(pagus is est extra Leydam)*concionem audituri, cœnam Domini celebraturi, infantes ad baptismum præsentaturi, & matrimonio copulandi: non aliter* (inquit) *atq; si ego pessimus quem mundus vspiam haberet, fuissem hæreticus.* Hæc homo iste illic vbi intentioni eius seruiunt ita fatetur apertè. Post paucos tamē annos, an nimirum 1611. tractatum quendam de Disciplina Christiana & Excommunicatione ex scriptis Rodolphi Gualteri concinnatum, iterum prælo diuulgans, in epistola ad Magistratum Leydensem tractatui isti præmissa, dicit se anno 1582. ab Ecclesia ista auulsum fuisse inuita tota congregatione ciuium. Ex quibus facile patet liberam nimis hominis istius esse conscientiam. Hoc eodem Anno à Mense Iulio vsque ad finē penè sequentis anni missis vltro citroque literis, serio de Fide iustificante deque hominis coram Deo iustificatione disputatum est inter Sibrandum Lubberti Theologiæ Doctorem & Professorem in Academia Franekerana Frisiæ, & Petrum Bertium Collegij Theologici apud Leydenses præfectum. Defenderat in Thesibus quibusdam Bertius fidem in Christum per gratuitam acceptilationem Dei in Christo, haberi

aberi pro omni legis iustitia quam ho-
no præstare tenebatur, ita vt habeat ho-
no in se inhærens aliquid per quod sit iu-
us. Hanc sententiam dicebat Sebrandus
ocinianismum sapere: Demonstrat id li-
eris suis latè, ita sensisse Michaelem serue-
um, Faustum Socinum & Ostorodium,
atetur Bertium quidem ab istis Hæresi-
chis quoad satisfactionem Christi ple-
riam pro peccatis nostris dissentire, sed
ntendit id verbo tenus tantum fieri, &
argumentis quibus pro sententia sua
bilienda Bertius vtitur, inferri posse
piam istorum hominum, aduersus Chri
satisfactionem, hæresin. Sustinere simul
lebat Bertius, fidem apprehendere iu-
tiam Christi, quæ per imputationem
r nostra. Hoc solum verum esse tueba-
Sibrandus ita Lutherum, ita post Lu-
erum reformatores omnes docuisse, &
nc doctrinam simul cum priori effato
nsistere non posse, sicut idem simul esse
quit forma & instrumentum acquiren-
seu apprehendendæ formæ. Familiaris
tio fuit & amica collatio, tādem tamen
tente anno ita Sibrandus: sibi visus est
cinianismum Bertij detexisse vt in lite-
Anno 1609. 9. Iulij datis aperte dicat se
ligne molesteque ferre quod Bertius
Socini

Socini libro sit seductus, hoc ita esse graue vt & præsentis vitæ statum turbet, & æternæ peruertat. Bertius his acceptis, mox ita orditur: *Quid ergo dilecte in Christo frater, post tot totiesq; iteratam scriptionem, nondum tibi in mentem venire potuit, vt æquo trutina examine sententiam meam expenderes? Ego vero lectione istarum literarum quas nūc tandem de manibus depono ita sensi me commoueri, vt parum abfuerit quin eas protinus conscinderim. Video me abs te haberi pro desperato. Iam scilicet conclamatum est de .... Iudicas me Socini sententiam amplecti.* Et paulò post: *Quid rationis adfers O homo ad minimū apicem epistolæ superioris meæ? Ostende, Ostēde, inquā, quænam res Lutherum mouerit vt istam sententiam conciperet? quando id factum? qua occasione? quibus momentis? quo scriptura colore? cur ipsius cogitationes in alteram partem deuoluta non sint?* Et infra iterum quærit quid sit *fidem credentis imputari ei ad iustitiā* moxque subdit: *Responde si quid tibi est oris aut cordis. Quid detrectas aut tergiuersaris? Quid suspiciones fingis? Quid spectra & portenta, excluso omni ingenio & liberali examine omniq; Christiana charitate, imaginaris? quid diducis supercilium? Quid diuidis quæstionem & partem confessam fingis me negare? &c.*

Ad

has literas, eo quod tardius eas acisset respondit Sibrandus 20. Sembtis, demonstrans se nihil præter :onem ipsi scripsisse, ipsum vero fru- quæ quæsierat quærere *Ad responsio- meas* (inquit) *nihil regeris : ad argu- ta mea nil respondes : & tamen mones penè insultans vrges me vt respondeam. ge primam & penultimam meam episto- & pudebit te huius plus quam pueriliis ia- tia & insultationis.* Rogat deinde Ber- 1 asperè satis, vt clarius ipse suam sen- iam explicet. Subditque: *Tua Rhetori- mas & plus quam pueriles iactantia atq; tationes merentur vt in hunc modum te am. Si modestè sententiam tuam expli- es ego hoc modo non agerem. Nunc cum iæreas, & ex salebris te explicare nequeas ide agis ac si me constrictum & conui- teneres.* Deinde ait *fidem* in hac pro- tione : *Fides imputatur credenti ad iti- m* poni per metonymiam pro obe- tia seu iustitia CHRISTI. repetit. irgumenta quibus id probauerat in is prioribus. Non respondit post hæc 'ius Bertius donec tandem mense bri rogatus à Sibrando cõsensum de- t tota disceptatio typis excuderetur.

Interea,

1609. Interea, videlicet Anno 1609. Arminius cum varijs dudum luctatus morbis, tandẽ Octobris die 19. è vita migrauit. Fuere ex eius aduersarijs qui adductis quibusdam S. Scripturæ testimonijs, morbos eius inter pœnas quas Deus hostibus suis comminatur, referrent. His Petrus Bertius in funebri sua pro Arminio oratione conatur occurrere. Atque adeo quidem Arminium commendat, vt Gomarus laudis tantæ cumulum in hoste doctrinæ suæ non tolerans, paulo post orationem ipsam Bertij libello edito reuocauerit in dubium, multaque & contra Arminij integritatem & contra Bertij veracitatem obiecerit. Respondit tamen huic libello postmodum Bertius, *Alloquio* quodam ad F. Gomarum edito.

Cæperant præter Gomarum alij quidã in Arminium adhuc superstitem calamum stringere. Inter hos facile primus fuit Reginaldus Donteclock qui inter cætera opuscula contra Arminij sententiam edita, etiam dialogum instituerat inter vnum latinæ, & alterum belgicæ tantum linguæ peritos, super thesibus Gomari & Arminij iam antea belgicè editis, vbi Arminij sententiam quasi pro idiotis explicãs odiũ ei conciliare conatur ex eo quod sit nouitia

tia

& toti Reformatarum Ecclesiarum col-
ioni contraria. Ideo hoc anno aliquis
defensione Arminij *Christianam & se*
; edidit admonitionem pro pacis stu-
ad R. Donteclok, conatus ostendere
ninij sententiam orthodoxæ reforma-
m doctrinæ non repugnare. Verum
ersarij non ita facile infringi sibi passi
argumentum ab antiquitate & autho-
e Ecclesiæ suæ desumptum. Nam eo-
hoc Anno Adrianus Georgius Smou-
Minister Roterodamensis. *Concordiam*
it *quinquaginta & plurium scriptorum*
Pelagianismum, vt ipse loquitur, cuius
inium insimulat. Dedicauit librum
stratui Roterodamensi *6. Septemb. an-*
paritionis Domini nostri 1609. *reappari-*
autem Euangelij nonagesimo quarto. Mi-
nem ipse huius reapparitionis primū
geliftam faciat, cùm Lutheri aposta-
vetusta non sit, multo minus Caluini.
no 1610. Ioannes Vtenbogardus, con- 1610.
pulus quondam Arminij, nunc quoq;
ntiæ eius præcipuus defensor, tracta-
edidit *de officio & authoritate Christia-*
gistratus in Ecclesiasticis negotijs. In hoc
supremam in terris circa Ecclesiasti-
thoritatem politico magistratui at-
it, vocationemque ministrorum Ec-

clesiæ eidem competere strenuè defendit. Parati videbantur plurimi aduersę senten- tiæ prædicantes hunc Vtenbogardij tra- ctatum refutare;verum interuenitOrdinū prohibitio,ne quisquam de illa materia a- liquid euulgaret. Producta tamen est ali- quanto post eiusdem authoris quædam concio Hagæ-comitis ante annos aliquot habita, atque alijs tunc per copiam com- municata: vbi de ministrorum Ecclesiæ vocatione tractans, nequaquam eam ad politicum pertinere magistratum defen- dit,rationes contrarias, quibus fere hunc suum tractatum stabiliuit, dissoluit ac re- futat. Quare concinnatus est à quodam ex hoc eius tractatu, & priori concione qui- dam dialogus, oppositis sc. sibi contrarijs argumentis,& responsionibus, ita vt *Ioan- nes* vnam, *Vtenbogardus* alteram cōtrouer- siæ partem proprijs suis verbis tueatur. Titulus libello præfixus sic habet, *Ita & non Ioannis Vtenbogardi prædicantis Hagensis de vocatione ministrorum Ecclesiæ.* Hic itaque sicut in Arminij castra concessit, ita aduer- sæ partis, tam scriptis quàm verbis saty- ricam acrimoniam effugere nequaquam valuit.

Pro eadem Magistratus authoritate defendenda, edita quoque est hoc anno

Leydæ

lę concio quędam habita ante aliquot
s coram Rege Angliæ ab Epiſcopo
heſtriæ. In qua politico magiſtratui
ıditur competere ius conuocandi &
rmandi concilia ſeu ſynodos Eccle-
:as. Ex aduerſo Amſterdami prodijt
ratio duarum quæſtionum, quarũ prior
:differentia politicæ & Eccleſiaſticæ
niſtrationis: poſterior de iure Magi-
ıs in viſibili Eccleſia; Extracta è libris
ıſdam Franciſci Iunij quondam do.
s & profeſſoris in Academia Leyden-
ɔi nominatim contra Ioannis Vten-
rdi *Tractatum* oſtenditur diuerſum
egimen Eccleſiaſticum à politico, ac
s diuerſos reſidere.
Hoc item anno Petrus Bertius librum
oſtaſia Sanctorum typis diuulgauit. In
Iuſtos quamdiu in hac vita degunt,
à iuſtitia ſua & fide ſemel habita de-
e, defendit prolixè. Miſit Author vnũ
exemplar ad Iſaacum Caſaubonum
ngliam cui adeo hæc doctrina non di-
ıit vt etiam vehementer eam com-
darit. Regem tamen, vbi ad eum de-
fuit, liber hic admodũ offendit. Por-
ıantum ipſe Bertius & quibus rationi-
le ſententiæ ſuæ veritate confidat,

in præfatione ad Lectorem satis manifestat; vbi inter cætera sic loquitur: *Adeo vt Deus, Scriptura, Ratio, Patrum consensus, Ecclesiarum confessiones, virorum grauissimorum authoritas, honestas atque vtilitas doctrinæ stent à nobis: quæ quidem satis ampla puto esse veritatis documenta. Viderint, qui contra hæc omnia solam opponunt pertinaciam suam.* Et infra: *Et post hæc omnia, non placebit nobis nisi dura, peruicax, indomita ac nescia rationi cedere contumacia? &c.* Eiusdem anni mense Iulio, eorum nomine qui Arminij sententiam sequebantur, Hollandiæ Ordinibus oblatus est libellus supplex, titulo *Remonstrātia à Ministris & pastorib. in causa doctrinæ grauatis*, in quo quid de Prędestinatione, Satisfactione Christi, efficacia diuinę Gratiæ, libero Arbitrio & perseuerantia iustorum in hac vita, sentiant, breuiter exposuerunt; & simul contra hostiles aduersariorū quorundam conatus, opem & subsidium implorarunt. Ad libelli huius oblationem per prouisionem supplicantibus indultum est, vt ij qui explicatas istas sententias sequerentur, non tantum à censuris Ecclesiasticis essent immunes, sed etiam ne quis in examine quod Ministrorum ordinationem præcedit, in capite de diuina Prædestinatione cum suis appendicibus

bus, supra quàm articulis libello expressis continebatur, contra animi sui sententiam grauaretur. *Quod simulatque innotuit* (ait Bertius *in collat. pag. decima tertia*) *factum est, vt pastores illi qui ex nouißimæ Synodi constitutione, rerum Ecclesiasticarum curam in hac prouincia ad se singulariter pertinere arbitrabantur, veriti ne res illa abiret longius, nacti Remonstrantiæ exemplum, comparuerint sub initium Decembris in pleno Ill. DD. Ordinum conseßu, inque illo tum de alijs rebus, tum de quinque illis articulis libello superiore expreßis questi, illos obscuritatum quarundam, æquiuocationum, ac denique opinionum à scripturis sacris recedentium insimularint, seque id quod dicerent, suo loco probaturos affirmarint. Placuit ergo ad hanc eorum accusationem audiri partes. Ac ne quid in re tanti momenti temerè statueretur, decretum est vt seni vtrimque pastores proximo conuentu ordinum comparerent, qui ipsis audientibus rem totam à capite orsi amicè & placide excuterent.*

Anno itaque 1611. *euocatis ipsorum Ordinum literis vtrimque senis prædicantibus, initium actionis fuit vndecima Martij ante meridiem. Hic illi qui de libello titulo* 1611. *Bertius supra.*

Remonstrantiæ oblato quæsti fuerant, libellum suum opposuerunt; quem ex re Contra-Remonstrantiam; ipsos, Contra Remonstrantes ad distinctionem protinus vocari placuit. Hæc ergo occasio fuit exoticorum vtriusque partis nominum. Durauit autem hæc collatio vsque ad finem mensis Nouembris. Quid vero certis interea diebus vtrimque actum sit, ita Collationis huius in latinum sermonem versioni suæ breuiter præmittit Petrus Bertius:

XII. *Martij responsum est ei* (Contra-Remonstrantiæ pridiè oblatæ) *viua voce à Remonstrantibus.*

Eodem, exhibitum à Contra Remonstrantibus scriptum primum aduersus primum Articulum continens interrogationes.

XV. *Martij responsum ei fuit à Remonstrantibus gemino scripto.*

Eodem, exhibita à Contra-Remonstrantibus impugnatio prior Articuli primi qui est de prædestinatione.

XVII. *Oblatum est à Remonst. responsum pressius, ita exigentibus Contra-Remonstrãtibus.*

Eodem, exhibita est à Remonstrantibus Assertio Articuli primi, qui est de diuina prædestinatione.

XIX. *Duobus illis scriptis respondent Contra-Remonstrantes.*

XXII. *Martij causas adducunt Contra-Remonstrantes, cur detrectent respondere ad quaestiones à Remonstrantibus propositas.*

XXIII. *Vrgentur ijdem à Remonstrantibus, prolatis causis cur debeant respondere.*

Eodem, Contra-Remonstrantes per libellum supplicem petunt ab Illustr. Ordinibus vt ne vrgeantur impensius de Reprobatione.

Eodem & XXIV. *disputatum est viua voce vltro citroque de Articulo primo, deque scriptis ad eius oppugnationem & defensionem exhibitis decima quinta, & decima septima Martij.*

XXV. *Martij dimissus conuentus ob instans festum paschatis.*

V. *Aprilis Exhibuere Contra-Remonstrantes impugnationem posteriorem Articuli primi.*

Eodem, exhibuere Remonstrantes vindicationem suam ad Articulum primum.

Sub finem Aprilis intermissa est aliquan-

tisper collatio, ob dissertationem qua contra-Remonstrantibus cum D. Vorstio intercessit.

XI. Maij, exhibuere Contra-Remonstrantes impugnationem priorem Articuli secundi de merito mortis CHRISTI.

Eodem tradidere Remonstrantes Adsertionem Articuli secundi.

XII. & XIII. Institutum est colloquium viva voce de scriptis ad Articulum secundum vtrimq; exhibitis.

XIII. Maij oblata est à Contra-Remonstrantibus impugnatio prior Articulorum tertij & quarti, de modo gratiæ vel vi irresistibili.

Eodem, oblata per Remonstrantes Adsertio Articulorum tertij & quarti.

XIV. XV. & XVI. Maij institutum est colloquium viva voce de scriptis ad Articulos tertium & quartum vtrimque exhibitis.

XVI. Maij oblata est à Contra-Remonstrantibus impugnatio prior Articuli quinti, De possibilitate defectionis Sanctorum.

Eodem, oblata est à Remonstrantibus Assertio eius Articuli.

XVIII. & XIX. *Colloquium super eo Articulo & scriptis vtrimq; exhibitis, institutum.*

X X. *Maij editum primum decretum Illustr. ordinum prouisionale.*

Octobris XXIX. *exhibita à Contra-Remonstrantibus Impugnatio posterior Articuli secundi, de merito mortis Christi.*

Eodem, exhibita Vindicatio per Remonstrantes.

Exhibita item à Contra-Remonstrantibus impugnatio posterior Articulorum tertij & quarti, de modo gratiæ communicandæ.

Et à Remonstrantibus vindicatio Articuli tertij & quarti.

Denique exhibita à Contra Remonstrantibus impugnatio posterior Articuli quinti, de possibilitate defectionis Sanctorum.

Et à Remonstrantibus Articuli quinti, & Assertionis suæ vindicatio.

Nouembris X V. *editum decretum prouisionale secundum Ill. Ordinum, de tolerantia mutua.*

Nouembris XXIX. *status controuersiæ exhibitus à Contra Remonstrantibus.*

Iudicium quoque *eorundem de componendorum dissidiorum ratione.*

Eodem, status controuersiæ oblatus à Remonstrantibus. Iudicium item *Remonstrantium de componendorum dissidiorum ratione.* Hæc Bertius.

Collatores seu actores in hoc negotio fuerunt, Remonstrantes quidem hi: *Iohannes Vtenbogardus, Adrianus Borreus, Eduardus Poppius, Nicolaus Greuinchouius, Ioannes Arnoldus, Simon Episcopius.*

Contra-Remonstrantes vero: *Ruardus Acronius, Libertus Fraxinus, Petrus Plancius, Ioannes Bogardus, Ioannes Becius, Festus Hommius.* Verum quid tandem? An hac collatione dissidium terminatum? An pars alterutra claram & quæ cuilibet patere possit pro se allegare potuit S. Scripturæ sententiam? Nihil minus. Quid ergo? Ordinum iussu status controuersiæ primum formatur in fine Et quidem de quinq; duntaxat iam disputatis articulis. Quamuis porro Remonstrantes protestati sint, se in nullis alijs doctrinæ articulis à communi reformatæ Ecclesiæ sententia discrepare; Nunquam tamen Contra Remonstrantes satis hoc ipsis confidere potuerunt. Demum

pro

pro Collationis coronide quanam ratione concordia iniri optimè possit, serio inquiritur; nec tamen in hoc puncto consensus partium reperitur. Contra-Remonstrantes enim quamprimum ad Nationalem Synodum negotium esse deferendum, iudicabant: Remonstrantes verò mutuam tolerantiam exerceri donec animi vtrimque pacatiores redditi ad concilium absque præiudicio & perturbatione celebrãdum habiliores inuenirentur, suadebant. De ipsis autem iam ita seriò disputatis cõtrouersijs quid Ordines ab vtraque parte recepti iudices? De hoc iudicio ita Leydenses pag. 19. *Cæterum Hollandiæ Ordines quos vt de veritate ac falsitate articulorum iudicium ferrent, eorundem deterrebat obscuritas; saluo & his & illis suo de hisce iudicio, ita statuerunt, vt memores pacis domus Dei & ædificationis piorum Pastores singuli ea prudentia & animi moderatione totum hoc negotium tractarent, ne Christianæ Charitatis & publicæ concordiæ vincula porro per ipsos dissoluantur, neque cuiquam mystarum vel recens sacris initiandis ex hisce contentionis thematibus præiudicij quicquam aut molestiæ creetur.*

Sed fortassis obscuritas hæc inde orta est quod

quod partes clarissima verbi Diuini lucerna relicta, traditionibus & humanis formulis duntaxat inhæserint. Nihil tale. Nam fuit postmodum qui loca sacræ Scripturæ ab vtraque parte in hac collatione citata & explicatæ in duos indices collegit, citatis paginis editionis belgicæ quibus ea in collatione pertractantur. Et à Contra-Remonstrantibus quidem allata testimonia sacrarum literarum enumerat sexcenta sexaginta & vnum: A Remonstrantibus verò mille & quadraginta. Si tot lucernis homines isti quinque articulorum veri talem videre non valeant, quid demum consilij? Aut quis credat iam nuper illos vidisse quod tota videre non poterat Christianitas: videlicet, apud Catholicos subuersa esse Christianæ religionis fundamenta, Antichristianismum verò & meram idololatriam iam à multis sæculis viguisse? Agnoscite miseri cæcitatem vestram: Illis vos humiles præbete discipulos quos *posuit Deus in Ecclesia sua pastores & Doctores. Ephes. 4. 11.*

Dum ita Remonstrantes & Contra-Remonstrantes frustra concordiam quærunt; Ecce noue circumquaque oriuntur turbæ. Mortuo Arminio, successor quærebatur in professoratum Theologiæ. Is,

Is, agente Ioanne Vtenbogardo, alijsque Remonstrantibus fauentibus, anno superiori fuit à Curatoribus Vniuersitatis Leydensis requisitus Conradus quidam Vorstius natione Coloniensis, sententijs Theologicis non *Catholicus* sed *priuatus*, annis iam quindecim professor Steinfurti in VVestphalia. Impedire id conati Contra-Remonstrantes multa contra Vorstium in vulgus cæperunt spargere. Donec tandem hoc anno Ordines Ministris in Collatione Hagensi congregatis suam super Vorstij vocatione censuram iusserunt edicere. Sex itaque Contra-Remonstrantes supra nominati 29. Aprilis censuram suam Ordinibus obtulerunt; videlicet constare sibi, Vorstium iam ante annos facile duodecim circa Arianam & Fausti Socini hæresin à reformata Ecclesia dissensisse. Circa alios quoque articulos Christianæ fidei fundamentum concernentes; Nimirum docuisse eum, quod Deus absque plenaria satisfactione peccata possit remittere.

2. Quod Christus non omnes quæ nobis debebantur, pœnas tulerit.

3. Impium non iustificari coram Deo tali fide qua credat, hoc est, certò confidat Christum pro se in particulari *æternam*

mortem

mortem & omnes damnatorum pœnas perpessum esse.

Sed quis *Christianus* hanc *Caluinistarum* non horreat de *Christo* blasphemiam? Certè æterna animæ mors consistit in implacabili separatione, per mutuum odium ab eo, qui est vera vita animæ per mutuam charitatem. Qui ergo possibile est vt Christus, qui de se dixit *ego sum via, veritas, & vita*, æternam mortem senserit? An ipse suam odisse Deitatẽ potuit, aut ab ea odio haberi? Cum item mors æterna citra controuersiam sit incomparabiliter grauior quàm mors corporis, quomodo verè dicere potuisset Christus jamjam animam in manus patris emissurus. *Consummatũ est*: si æterna mors quæ reprobos post hanc vitã manet, tunc adhuc ipsi adeunda fuisset. Vel si velint Christum adhuc in cruce viuentem passum esse æternos gehennæ cruciatus; Quomodo toties testari scriptura posset, liberatos seu redẽptos nos esse per *sanguinem* agni seu Christi, si ipse æternam mortem gustare debuit vt nos ab ea liberaret? Aut quid opus est huiusmodi horridum paradoxon comminisci? Nunquid Christi corporalis passio ob personæ dignitatem fuit infiniti meriti? Certè tenent hoc etiam Contra-Remonstrantes, vt pa-

tebit

tebit infra parte 2. ca. de *Satisfactione Christi.* Fuit ergo anima Christi statim post crucis mortem in manibus Patris, in quas eam moriens commendauerat, & *in paridiso*, id est in gloria æterna & voluptate perpetua, *inter mortuos libera. psal.* 87.5. cuius participationem etiam eodem die latroni secum crucifixo promiserat. Redeamus ad historiam.

4. Aiebant Vorstium docuisse, fundamentum certitudinis salutis non consistere in meritis Christi per fidem apprehensis, sed in nostris bonis operibus & pœnitentia. Quod de his & alijs quibusdam punctis iam dudum cum Theologis Heidelbergensibus negotium ei fuerit: Quod apud eos quoque, coactus à Comite Benthemēsi, culpam heterodoxias agnouerit; emendationem etiam promiserit, non tamen præstiterit. Hoc autem postremum probabant literis anno superiori à facultate Theologica Academiæ Heidelbergensis impetratis, in quibus breuis censura ferebatur super libro quodam quem Vorstius de Deo recens ediderat. Nimirū ex eo libro Vorstium Atheum potius quā Theologum probari posse, vt qui defenderet *Deum essentia quantum, magnum, finitum, compositum ex essentia & accidentibus,*

mutabi

mutabilem voluntate passiua obedientiæ obnoxium esse & similia trecenta. Ex quibus inferebatur, Vorstium ad Academiam Leydensem vocare, nihil esse aliud quam dissidiorum incendium oleo velle restringuere. Subiungunt dein loca quædam ex hoc Vorstij tractatu de Deo, quibus non obscure fauere Samosatenianis aut Arianis alijsque Antitrinitarijs videtur. Quare petunt Vorstij vocationem ab Ordinibus impediri. Verum Ordines Vorstium cum illis commiserunt, vt ad obiecta ipsis satisfaceret in plena sua congregatione præsentibus 6. supra nominatis Remōstrātibus & Vniuersitatis Curatoribus quod ita fecit vt 6. Remonstrantes testimoniū ipsi apud Ordines dederint nihil se audiuisse quod iure Vorstiū grauare posset. Cōtra-Remōstrātes autem asseuerabant satisfactum sibi non esse; ideoque priori suæ petitioni se inhærere. Iudicarunt ordines in fauorem Vorstij. Iamque admissus & approbatus Steinfurtum ille pergebat res suas ad migrationem dispositurus, cum subito noua exorta difficultas turbas maiores excitat. Nam dum Vorstius ita studiose se coram Ordinibus purgat, Franekeræ in Frisia per quosdam Vorstij hactenus Steinfurti discipulos libellus quidam *de officio Christiani hominis*

hominis typis excudi curatur: deprehensi sunt in hoc libello varij Antitrinitariorum errores, libellus publicè combustus est, comprehensi item sunt aliqui editionis authores, qui examinati, sub pallio simplicitatis & ignorantiæ hæreses suas dissimulabant. Inuentæ tamen sunt apud eos quatuor familiares epistolæ authoritate Ordinum Frisiæ cum admonitione ad omnes reformatas Ecclesias mox in lucem emissæ; in quibus certè epistolis homines isti errores suos mirumque seducendi populi propositum non obscurè nimis detegunt. De Vorstio honorificè loquuntur, simulque aliquos prædicantes de societate secum inita suspectos reddũt. Hinc fama roborari contra Vorstiũ; impius, & blasphemus audire vndiq; cœpit; dictata eius quæ Steinfurti discipulis prælegerat, aliaq; cõmentaria examinata, variæ Arianorum explicationes notatæ & in lucem editæ; monuerunt de his omnibus Frisiæ ordines senatum Hollãdiæ & Curatores Vniuersitatis Leydẽsis missis literis 24. Iulij. Interim Ioannes Vtenbogardus hac amici sui tam patenti infamia territus perscribit ad eum, quem audierat rumorem; suum etiam hoc modo nomen in periculum venire, vt qui pro recipiendo eo in Vniuersitatem multum laborasset; petit trãscribi sibi rei veritatem, vt si iniqua sit calumnia, aduersarijs os obturari possit; si res ita se

habeat, ipſe Vorſtius de profeſsione relinquenda cogitet. Curatores quoque Vniuerſitatis Leydenſis & ciuitatis conſules delegatos quoſdã ad ipſum tranſmiſerunt, rumores quos de ipſo etiã Steinfurto acceperant eidẽ ſcilicet ſignificant: commerciũ eũ habere ac ſocietatẽ cũ Socinianis, id eſt, nouis Arrianis in Polonia à quibus ad Arianę Theologiæ profeſsionem vocatus reſpondiſſet, ſe ipſorũ partibns magis profuturum, ſi Steinfurti in profeſsione permaneret. Petunt itaque ab eo fidei ſuæ in hoc negotio profeſsionẽ reddere ne dedignetur. Reſpondet Vorſtius tum ore, tum ſcripto, primò ſe quidem ante annos aliquot ſemel atque iterum Socinianis in Polonia ſcripſiſſe, ſed non alium in finem, quàm ſoleat etiam Ieſuitis ſcribere, vt ſc. ſententias eorum melius percipiat, libros eorum ſibi comparet, argumenta ad verbum Dei examinet. Negat tamen vnquam ſe eorum partibus ſtuduiſſe; de libello in Friſia edito Deum teſtatur nihil ſe ſciuiſſe, nec vel in minimo collaboraſſe: nunquam contra SS. Trinitatem quidquam vel docuiſſe vel ſcripſiſſe. Interim rata ſe non habere, nec pro ſuis agnoſcere extracta quædam memorialia ex diuerſis, malæ etiam doctrinæ authoribus, compendij cauſa, apud ſe ſeruata, quæ fortaſſe in aliorum manus inciderint. Deinde veræ fidei de ſumma Trinita-

tate,& Christi Domini diuinitate professi-
iem edidit suoque nomine subsignauit.
equẽti quoq; anno Martij 22. in pleno Or-
num consessu Hagæ orationem apologeti-
m habuit, longam satis, qua eodem fere te-
re purgare se ab omnibus aduersariorum
usationibus nisus est. Varios præterea in
ic sententiam edidit tractatus apologeti-
ad magistratum Steinfurtensen, ad Re-
n Angliæ, qui notatis & damnatis quibus-
a in libro Vorstij, *de Deo* sententijs igni cũ
liderat, multũq; apud Ordines institerat
'orstium è ditionibus suis exterminarẽt
)rdines Hollandiæ & Frisiæ; quibus in-
entiam suam Remonstrantibus potius,
n Contra-Remonstrantibus probatã se-
ntumq; effecit, vt cum iam ante profes-
Steinfurtẽsi se abdicasset, publico Ordi-
Hollandiæ sumptu Goudæ vsque nunc
itetur; ad professionẽ tamẽ non admis-
Cæteris seuerior Vorstij censor fuit Si-
s Lubberti, qui hoc anno *Declarationem*
Responsionũ Vorstij, conatus ostẽdere
itiones eius fictas & falsas esse. Circa fi-
belli pag. 142. post recensita præcipua
c Vorstij libro de Deo collegerat dog-
ta concludit: *Hæc omnia sunt falsa & im-*
nata extra & contra Dei Verbum excogi-
æc omnes Ecclesiæ detestantur & execran-
n eiusmodi sint tuæ prophetiæ, ipse vides in-
prophetas censeri debeas. E 2 De

De Socianis quod dicunt, quales nimirum sint Hæretici, & quas turbas dent in Polonia, intelligi aliqualiter potest ex quodam lib. anno 1612. Nissæ edito cum hoc titulo: *Noua monstra noui Arrianismi, seu absurda hæreses à nouis Arrianis in Poloniam importata. 1. Duos Deos Christianis colendos esse. 2. Christũ semi-Deum & semi-Dominũ tota vita sua fuisse. 3. Christũ esse filium Dei metaphoricum. 4. Christum pro peccatis nostris nõ saitsfecisse nec satisfacere potuisse: Refutata à P. Martino Smigletio Soc. Iesu S. Th. D.* Porro ad lectorem inter cætera sic author monet: *Rancouium Poloniæ minoris oppidum nouorum Arrianorum sedes est, horum monstrorum seminarium. Ex hoc barathro prodiêre* Faustus *Socinus, Ioannes Statorius, Valentinus Smalzius, Hieronymus,* Moscorouius *cæterique Arrianorum dogmatum architecti, nouis & prodigiosis de Deo & sacramentis opinionibus infames. Horum igitur monstrosi errores ex innumeris ad 4. capita reuocati in hoc libro confutantur. præcipuè vere, quos habet Socinus in refutatione VVieci & Bellarmini, Statorius in respons. ad librum nostrum de Diuinitate Christi, Smalcius in libr. de Diuinitate Iesu Christi, Moscorouius in varijs contra Petrum Scargam libris*, &c. Liquet verò ex huius libri contextu hæreticos istos pro 4. sui dogmatis fundamento assumere id, quod testantur vbique sacræ literæ, scilicet Deum gratis remisisse nostra peccata, Christum tamen dicunt

salua

atorem nominari, quia doctrinâ suâ viam
itis nobis demonstrauit eamque suâ mor-
onfirmauit.

Nos ad Remonstrantes & Contra-Re-
instrantes reuertimur. Quos ne quis forte
picetur, dum ita inter sese & corã Illustri-
s DD. Ordinibus de rebus tanti mo-
nti disceptant, Aristocratia introducta,
mocratiam in istis prouinciis iam dudum
eptam abrogare voluisse; ecce hoc anno &
quentibus diligentiùs solito ministri ple-
que causas suas in curia populari cœperunt
ere; è suggestu inquam, pro concione con-
ntiosissimè declamare, partem aduersari-
n odiosissimè perstringere, suam verò quã
ri posset maximè probabilem reddere. Li-
os præterea & diuersos tractatus idiomate
elgico in eundem finem concinnare & ad
ultorum capitum Belluæ, plebis, iudicium
uulgare. Horum nos (quatenus ad manus
ostras peruenerunt) catalogum & nonnun-
uam breuem materiæ summam singulis
nis quibus prodierunt, ob oculos tibi Le-
tor, proponemus, vt tu tandem (si iudicio
on sis omni destitutus) iudices, num huic
usæ actorum diligentia vel potiùs Iudicis
ompetentia defuerit. Hoc igitur anno præ-
er eos ex quibus iam narrata retulimus, pro-
iit.

Via regia ad Cœlum. siue, Doctrina de æterna

Dei electione, creatione & lapsu homi.. , de efficaci vocatione electorum, de eorundem iustificatione, sanctificatione, deque vita æterna. Fecit & edidit hunc librũ idiomate Anglico Thomas Tuke anno 1608. Nunc eundẽ vertitin Belgicum Henricus quidã Hexhã. Dordraci.

Distinguit autem hic author Iustificationem à Sanctificatione quod illa sit imputatiua & per solam fidẽ apprehensa, hæc autẽ inhærens fructus illius, consistens in virtutũ possessione & exercitio: adeoq; hæc sit in hac vita imperfecta illa autem perfectissima.

2. *Doctrina de prædestinatione. Authore Daniele Tossano dum viueret Professore Theol. in Acad. Heidelb. nũc è latino in Belgicũ idioma translata. Amsterdami.* 3. *Nicolai Hemmingij Tractatus de vniuersali gratia ex latino in Belgicum translatus per B. H.* Hunc librũ magni faciũt Remõstrãtes, vtpote ex quo sententiæ suæ antiquitatẽ populo cõmẽdare possũt. Fuit enim iste Hẽmingius discipulus Philippi Melãthonis, Superintendentẽ in Dania fuisse Remonstrãtes asserunt. Negãt id Cõtra-Remõstrantes. Fatẽtur tamen fuisse eũ professorẽ Th. in Acad. Hasniẽsi: sed propter doctrinã (sanã dicũt) à professione remotum, factum esse Canonicũ Roschildensem. Intelligitur autem hic per gratiam vniuersalem, illa quæ à Deo offeratur omnibus hominibus, ita vt nulli omnino desit. Quod videtur facere cõtra particularẽ Contra-Remõstrantiũ certorũ hominũ ele-

›nem,&aliorum absolutam reprobationē.
undamentalis instructio ex verbo Dei, de Prædestinatione per Reginaldum Donteclok iuxta com iam ante triennium Leydæ impressam.
rastans Oratio docens quomodo gerere se homo eat circa veritatis inquisitionem, quãdo in Ecsia opinionum & doctrinæ diuersitas oritur. habt olim à Georgio Sohnio Professore Th. in vniuersite Heidelbergēsi Pręmittitur huic Orationi euis historia dissidij & schismatis, quod An. o. & deinceps per multos annos, inter Vjuistas & cæteros Lutheri discipulos exornō dissimilē ab hoc Hollãdorū progressū ouisse author cōtēdit. Quasi dicat; sicut ibi itatis resarciendæ remediū nullū idoneū ıentū est, ita nec hic vt inueniatur vnquã re: vt propterea singulis de aliquali inquedę veritatis modo hac oratione prospectū piat. Dat autē hęc oratio huiusmodi remea, quę pleriq; hęretici optimè se adhibuisse istimãt cū tamē lõgissimè illa à se remouent; talia sc. quę si superiori sęculo omnes sibi ›mparassent, nullus prorsus fuisset inuentus ıi Luthero, nullus qui Caluino aut cuiuis teri Hæresiarcharum adhæsisset.

. *De causis peccatorum, & quod homo ad peccanū nō necessitetur ex Philippo Melanthone transtum.* Roterdami.

Anno 1612. in Febr. terminatū est dissidiū ꝙ per liquod tēpus Roterdami inter Ministros flagraerat. Nimirū Cornel. Geselius Cōtra-Remonstrantium

ſtrantium partes tenens, tanquam non ſatis pacificè cum aduerſariis Remonſtrantibus ſe geſſiſſet, nec cum Nicolao, Greuinchouio publicam inire diſputationem voluiſſet, ideoq; à miniſterio depoſitus adhuc priuatim conuenticula exercere & fouere non deſiſteret, per ſententiam Magiſtratus è ciuitate proſcriptus; Cumque ipſe exire vltrò renueret, à prætore & miniſtris eductus eſt.

Eodem anno acerrimus Vorſtium inuaſit aduerſarius Georgius Egliſemmius natione Scotus, medicus & philoſophus, Hagę-comitis tunc commorans, pietate quadam in Regem Angliæ commotus, vt eius ſententiam, quam de exterminando Vorſtio Ordinibus tranſcripſerat, quamque Vorſtius iniquam eſſe contendebat, in Ordinum iudicio æquiſſimam eſſe defenderet. Citauit Vorſtium ſemel atque iterum oblata Ordinibus *Criſi* atque *Hypocriſi Vorſtiani reſponſi*: in quibus eum *Atheiſmi, Ethniciſmi, Iudaiſmi, Turciſmi, Hæreſeos, ſchiſmatis & ignorantiæ* iudicialiter accuſat, ipſum Vorſtium miſſis ad eum epiſtolis, ad dicendam cauſam in certamen prouocat. In Hypocriſi cum Sinone Virgiliano eum comparat, qui *dolo inſtructus & arte pelaſga, Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas*, &c. Vorſtij proteſtationibus, votis, lachrymis & iuramentis nullam eſſe adhibendam fidem: rationibus ſe probaturum à Vorſtio, quamtumuis contrarium

ı iurante, Deum censeri ac statui *non infi-n, non simplicem, non immaterialem, non im-ıbilem, non omniscium, non omnipotentem, ımnipræsentem, non impaßibilem, non ater-, non vnum sibi æqualem suiq́; similem.* Super ılijsq́ue ita Ordines affatur: *rigidißimum ıen rursus expeto & expecto. Aut enim Vorsti-ne aliisq́; penè omnibus atheismi accusatus endus est; aut accusatores tum pœnam temerè ıntium, tum calumniatorum mulctam passu-ıt perenni dedecore afficiendi, &c.* Vorstius ɔ periculosum istud certamē declinauit. ɔondit quidem aliquis pro eo sub nomi-*mißarij Leydensis* ad crisin Georgij, styli ıs acrimoniam redarguens & certamen Vorstio eidem rursum offerens, non ta-ı in ordinum curia, sed in ipsa Leydensi demia. Ad hæc autem respōdet Georgius ım Vorstij redarguens: se verò non (quod ıßarius obiecerat) ordines ad scholarum ellia trahere, sed scholas à Vorstio depra-ıs ad legitimi Magistratus subsellia citare stere. Edidit præterea Georgius decem ɔologeticam Vorstij orationem hypocri-n quarum vltima ostendit Vorstij reli-ıem vel omnino nullam esse, vel epito-ı omnium sectarum.

Miraris fortasse, Lector, inter eos qui sa-ıssima diuini verbi biblia pro infallibili ı norma recipiunt & venerantur: quini-

mo qui in iis explicandis Magistros se & Doctores profitentur, talia opinionum monstra vel esse, vel quod sint ab aliis credi posse. Ego verò nihil miror.

Vis dicam (quam sentio) causam? Libertas hoc facit PROPHETANDI & REFORMANDI. Experientiam accipe aliam:

Elapsis aliquot annis turbæ non exiguæ fuerunt Alcmariæ in Hollandia Boreali inter Adolphum Venatorem, & Cornelium Verhil eiusdem ciuitatis prędicantes. Doctrinæ sententijs multum erant diuisi, suos vterque habebat de populo asseclas; odia grassabātur Vatiniana, accusationes prodibant inhonestæ; ad quas sequebantur exauthorationes & appellationes. Ego pugnas de moribus sileo: Hoc solum reformatis suggerens, vt suorum prædicantium ex hac Alcmariana historia (quam partim ipse Hilenius, partim Magistratus omnis, hoc est tam ciuilis quam Ecclesiasticus Alcmarianæ ciuitatis, partim deniq; Petrus Hermanni à Persijn in lucem prodierunt) imperfectionem edocti parcius in Catholicorum sacerdotum ac religiosorum mores debacchentur. Studebat Venator & Arminij & priuatas quasdam suas promouere Sententias, sed repugnabat ei acriter Cornelius Verhil cū consistorio. Venatori fauit magistratus, cuius ope eiecto Cornelio, ipse loco suo

adhuc

c perseuerans anno superiori declarati-
n quamdam seu professionem ediderat,
oc maximè intendens (vt ipse in epist.
am) ad amicum ait, qua ratione schisma-
religione reconciliari possint. Contra
Venatoris scriptum hoc anno. 14. Mar.
rædicantes Dorderaceni Ioãnes Becius,
nnes Dibbezius, Balthasar Lydius, Dani-
metrius, Ioannes Bocardus & Daniel de
ingne obtulerunt Hollandiæ Ordini-
efutationem quandam, quam Ordines
ridie Venatori transmittendam decre-
nt, vt si quid haberet, scripto responde-
c proximæ suę congregationi offerret.
sit Venator suam replicam, in qua Dor-
cenos de 104. erroribus in refutatione e-
n commissis redarguit. Disputatio est in
tis ad catholicę veritatis confirmationẽ
ssima, dum reformatores isti ijs se armis
uò conficiunt, quibus à Catholicis impe-
ędi se posse dissimulãt. Libet itaque præ-
a hunc in finem vtilia argumenta hic
re ex lib. Belgico, hoc anno in lucẽ edito
hoc titulo: *Singularis tractatus de præcipuis*
ina articulis hoc tempore controuersis, &c.

Primum itaque Dorderaceni præ-
ur, statutum sibi esse demonstrare, quan-
Venator à communi reformatæ Ec-
iæ doctrina in Catechismo & con-
ione comprehensa recedat. *Non enim opera*

pretium

pretiũ arbitramur(aiũt)*omnes peregrinas Adolphi opiniones prolixius refutare:sed sufficere putamus, si ostendatur discrepantia,quæ inter opiniones ipsius & reformatæ Ecclesiæ doctrinam inueniatur:* Inde primò Venatorem arguunt, quod sibi non ducat religioni à confessione Belgica & Catechismo nonnihil deflectere, modo constãter teneatur scriptura,& Apostolorum symbolum,nisi forte talis confessio cudatur,quæ solis constet S.Scripturę tam verbis quàm sententijs; adeoque non sit multum hostiliter procedendum cõtra eos,qui licet in quibusdã à formulis istis per homines collectis, dissentiant,tamen sacram scripturam inuiolabiliter seruãt, nullasq; formulas huiusmodi recipiẽdas arbitrantur nisi sub hac conditione:*quatenus cum scriptura conueniunt.* Subijciunt deinde Dordracenses, hoc modo: *Hinc apparet, manifestè hanc esse Adolphi sententiam, vt nulli se doctrinæ formulæ, sed soli sacræ scripturæ astrictum credat,vt propterea non solum confessionem Belgicam & Catechismum, sed & reliquas omnes vnitatis doctrinæ formulas ab Ecclesia Dei cogitet exterminare,vt ita facilius peregrinas suas opiniones absque Ecclesiasticæ censuræ metu possit introducere.* Et paulò post: *Quid hoc est aliud nisi omnium reformatarum Ecclesiarum morem condemnare; quarum singulæ suas ediderunt confessiones, vt tali veritatis professione ab omnibus sectis, falsisque opinionibus se sequestrarent.* Et quo-

Pag. 2. & 3.

nam modo Ecclesiastica doctrina puritatem *eruare possent, si tollantur è medio earum con-* Nota. *ones, quibus se ab ijs separarunt, qui Verbum Dei* *ymbolum Apostolorum perperam interpretã-* *Quid inde nisi mixta crambe omnium religio-* *i, ita vt (Libertinorum in Ecclesiam schemat-* *itroducto) cuilibet pro libidine sua circa reli-* *iis negotium tam loquendi, quàm agendi po-* *is permittatur? Nulla enim in Christianismo* *est secta horribilis quæ scripturam sibi in sub-* *um non alleget. Quinimò ipsi etiam Libertini,* *etsi funditus scripturam abijciant, scripturæ* *ien pro se testimonia non verentur allegare. Vn-* *atur intelligi, quandoquidem apud sectas omni-* *as scriptura tam explicatur diuersimodè, vni-* *em in Ecclesia Dei non posse retineri absque hu-* *emodi regulis ac formulis, in quibus Ecclesiæ* *ctores propiùs suam declarent, de recto Scriptu-* Pag. 4. *ensu ac intelligentia, sententiam.* Dein paulò erius sic: *Notum enim est Ecclesiam nonnun-* *im coactam esse, necessariò vti quibusdam voca-* *is in scriptura totidem literis ac syllabis non v-* *patis, vt eo clarius sententiam suam de quibus-* *m fidei articulis contra hæreticorum quorundã* *ores exprimeret, vt olim in primitiua Ecclesia* *bum ὁμοούσιος, id est, eiusdem essentiæ, vsurpa-* *n est, vt ita sententiam suam de æterna diuini-* *e Domini nostri Iesu Christi contra Arianos de-* *raret. Atque hæc est causa, ob quam semper hæ-*

retici

retici & veritatis hostes huiusmodi verba & phrases studuerunt reijcere, quibus Ecclesiæ vti debuerunt, vt opinionem suam de istiusmodi capitalibus fidei articulis clarius exprimerent, atque ita declararent, quonam modo Scripturæ verba de huiusmodi articulis intelligerent. Cum enim per astutias diaboli verba scripturæ circa quosdam doctrinæ articulos ita torqueantur ac sinistrè explicentur; vt etiam hæretici eadem recipientes, alium nihilominus sub ijs sensum teneant, quàm verus scripturæ intellectus exigat: Hinc est, quod huiusmodi contradictores ad scripturam communiter prouocent, non quod eam tanto honore & reuerentia dignentur (si enim auderent, facile etiam eam deprauarent:) sed quod Scripturæ verba in alium sensum pro se torquere nouerint suamq́ opinionem verbis & phrasibus dubijs inuoluere studeant, aliter scripturam intelligentes, quàm orthodoxi Ecclesiæ doctores soleant. Porro quod attinet ad conditionem de formulis recipiendis, quatenus cum Dei verbo conueniunt qualisnam hæc esset formularum approbatio? Hoc enim modo quælibet facilè sectæ huiusmodi scripta subsignarent, seruantes interim propriā suā de verbo diuino intelligentiā, iuxta quā scripta etiā ista intelligenda esse cōtenderent. Et qualis tūc in Ecclesia esset vnitas? Quæstio nobis est non de verbis, sed de recto sensu scripturæ, in quo docto es (vt vnitatem in Ecclesia Dei seruent) oportet omnino conueniant. Ad hoc seruiunt confessiones & vnitatis formulæ. Iis itaque sub tali cōditione subscribere, perinde esset, ac

bscriptum ijs non esset: semper enim effugium reßet pro alio scripturæ sensu comminiscendo, m dicta formula præ se ferant.

Ad hæc Venator *pagina* 88. cum dixisset, se *cæteris reformatis* præter vtriusque testa-nti scripturam, nullam aliam agnoscere i regulam, contra Dorderacenses ita in-git: *Et, quod maximè miror, non verentur* Dorderacẽses) *ijs pedes inserere calceis quos ecessores nostris nosq́; ipsi, cum reformationis lamentum ponendum esset, Papatui detraxi-Volunt non esse necessarium, doctrinam meam ripturæ refutari aut vbinam eidem aduersa-ostendere; sed Confessione sola & Catechismo. ratione quæso? quia semel (aiunt) illa ex scri-a cõfirmata fuere. Euge fratres! Domini mei; nam hoc est aliud, quàm quod olim Sacerdotes onachi asserebant, non esse necessarium ex tura conuincere hæreticos, aut cum illis istius-disputationes suscipere, satis verò eos esse con-s, dummodo constaret sententias eorum de-s ac decretalibus, conciliorum definitionibus, olicæ (vt vocabant) Ecclesiæ aduersari. Prô, tam paucos, intra annos purum veritatis pa-huiuscemodi fermento veteri commisceri!* Et nus multa, voce querula, contra istud doracensium argumentum, conglome-ontendens inde sequi neglectum Sacræ turæ, ita vt humanæ isthæc formulæ s paulatim æstimandæ sint ipsis et-

iam

iam Sacris literis, vtpote cum non ex his, sed ex illis & agnosci fratres,& condemnari hæretici debeant.Plura in hanc sententiam infra *pag.*40.*&* 41.ingeminat.Interim *pag.*29.*&* 30.*ego*(ait)*contra rotundè profiteor, ex liquido fonte Prophetarum & Apostolorum omnem doctrinam, & hauriendam & proponendā & tanquam ad lydium lapidem examinandam esse. Si hinc discedatur, nihil manet in tota religione certum; nisi huic fundamento insistamus, nullum est vrgens argumentum quare non tam Papistis, Mennonistis & Lutheranis, quàm nobis reformatis sit credendum. Fatebor liberè: cum ad Ecclesiæ ministerium me applicarem, non intellexi aliud quippiam à me docendum esse, vllius alteri regulæ me obligatum fore, præterquam Scripturæ soli,&c.* Dein. pag. 32. sic subdit: *Scripturas aiunt etiam hæreticos pro se allegare multisq; modis explicari posse. Existimant itaque inualidum esse, & incertum fundamentum, cum ex sola Scriptura absque formularum humanarum subsidio disputatio initur. Lego in ipsis idēmet, quod magnus illa Iesuita Bellarminus aliiq; omnes Romanæ sedis propugnatores tanta cū vehementia in libris suis vrgent, è suggestibus quotidie proclamant, & vbiq; plebi persuadent. Et si hoc pergamus pede, intra tempus non longum denuo in Papatus medio submersi tacebimus.* Similiter infra pag.82. *Ita viri fratres! rectà versus*

Papa-

iat ū. Estne hoc aliud quā dicere olim Hispani-
ile bant inquisitores? non est opera pretiū hære-
s ex Scripturis conuincere, non est vllo modo;
s est ostēdere illos desciuisse à Decretis & De-
ali b. à statutis concilij Tridentini, à doctrina
lesiæ: Si semper Ecclesiæ doctrina ex Scriptura
ndi deberet, nullum esset otiū: Ecclesia erra-
on potest: Hæc tot in Concilijs est stabilita, tot
essis libris defensa, tot à doctorib. propugna-
emel sufficienter contra omnes hæreticos ex
turis est firmata: hæreticorum dicta ad eam
nmodo conferantur; si cum Ecclesiæ fide
onsentiant, disputatione vlteriori non est
, superuacuā est vlterior probatio. O Iesui-
m astutias! O deplorandū Ecclesiæ statum!
ūc tam cito in reformata Ecclesia disputari,
pessim' I. u ta fortassis facere vix auderent!
esuita Bellarm. isto modo contra hæreticos
rocedit. Refutat eorum argumenta ex Scri-
e textibus, & rationibus, ex Patribus, ex Cō-
Non ita latè exspatiatur sicut Dorderacen-
inistri. Heu flebilis misera nostra patria sta-
quonam tandem adhuc nos recipiemus? O
oracenses fratres! mene audetis falsū appel-
octorem meam professionem grauiter erro-
; meam sententiam, opinionem falsam; nec
hæc ita se habere, ex Scriptura conuince-
d satis est, iuxta vestram sententiam, ex
ssione & Cathechismo me conuinci? Ergo-
c duo erunt controuersiarum iudices? hac-

cine lapis Lydius, ad quem omnis doctrina probanda? Et paulò post. *Ergone in posterum abijcienda erunt Biblia, noctibus ac diebus Confessioni & Catechismo studendum? Ergone nunc rubigini tradendus erit anceps Sancti Spiritus gladius, quod est verbum Dei, pugnandúmque chartaceis cultris humanarum traditionum? Heu miseria! Et quoniam ij, qui dominantur in Clero, quales sunt qui sese Ecclesiam nominant, cum se existiment Ecclesiam repræsentare, Prædicantes dico & seniores exiguo (admodum numero ad Synodum conuenientes; quoniam, inquam, isti sibi arrogant authoritatem leges & fidei Confessiones cudendi, statuendi, probandi ac authorizandi; nunquid eò tandem res deueniet, vt fidei nostræ firmamentum eiusdemq; mutabilitas prorsus & omnino ab hominum cerebris dependeat? sic Ergo Ecclesia vniuersalis & verè sic dicta, quæ tot myriadibus constat, cæteri nimirum omnes Prædicantes & membra pro veritate cogentur recipere, quicquid approbauerit Ecclesia repræsentatiua, quæ ex paucis Prædicantibus & senioribus, nimirum circiter viginti quatuor in synodo siue particulari, siue nationali congregatis, conflata est. Quare ergo illud reiecimus; quod tot centeni Episcopi & Pastores, quot in Tridentino Concilio congregati erant,*

vna

nà cum tot Doctoribus & Cardinalibus, in con-
regatione quinquagies solenniori & grauiori,
uàm nostræ sint Synodi, post tam longas disputa-
iones & collationes, immo non vna, sed multis
nnis rem ipsam perpendentes, decreuerunt?
tane tam cito præscsiptionem allegare, ac tem-
oris iuuat testimonium adducere? Ideone ne-
essarium non est proprios fratres (vt de hæreti-
is sileam) sicubi errauerint ex Scriptura instru-
re, & deductis ex ea testimonijs conuincere; sed
tis erit, vt hoc ex Confessione & Catechismo,
uæ iam 40. circiter annos pro veris approbata
ère, præstetur? Hoccine rem totam expedi-
, nec opus erit doctinam istam auctoritate
criptura solidare? Ergo iam doctrina Pa-
lis probatione ex Scriptura omnino non
diget, quippe quæ tot centenis iam annis
rseuerat, totque in Generalibus Concilijs con-
mationem obtinuit. Verum enim verò, si ita
luersus Lutherum, ita aduersus Zvvingli-
n, ita aduersus Caluinum, ita aduersus primos
formationis fundatores fuisset disputatum,
id eos opinamur fuisse dicturos? Si ita, simul
que Confessio nostra & Catechismus ante 46.
nos recenter è penna funderentur, contra
dem fuisset disputatum: Agite, hosce li-
los conferamus cum doctrina in Concilio Tri-
ntino, in Decretis etiam priorum Con-

ciliorum, in libris denique Scholasticorum Theologorum comprehensa; vt appareat, quantum ab ea discrepent; non enim est operæ pretium, vt Concilia nostra atque Ecclesiæ doctrinam ex Scriptura contra nouas hasce professiones defendamus, quippe quæ iam tot centenis annis in tam diuersorum auctorum libris contra Lutherum, contra Berengarium, contra Ioannem Hus aliosq́; hæreticos defensa sunt. Immo cum ipsi existimemus (Ita loquūtur Dorderacenses fratres) hæc nostra scripta ita in Dei verbo esse fundata diuersisq́; tractatibus ante hac confirmata, vt nec Lutherus, nec Caluinus, nec Beza, nec quisquam alius Confessionum, seu Cathechismorum fabricator vllusue doctrinæ huius aduersarius eadem de vlla falsitate possint conuincere. Iterum dico, si hoc modo cum nostris prædecessoribus actum fuisset, numquid in cœlum vsque in contrarium fuissemus vociferati? numquid ad solam scripturam prouocassemus? numquid alium nos habere controuersiarum in religione iudicem præter sola Biblia negassemus? &c. Ad hoc verò quòd Dorderacenses dixerant, scripturā diuersis modis explicari, pag. 32. & sequentibus, ipsas etiam formulas non pauciores, immo verò plures sensuum explicationumq́ue diuersitates admittere pluribus contendit, probatq́ue tum ex facto Ioannis Piscatoris, qui per Heidelbergen-

rgensem Catechismum sese defende-
t in opinione quadam, quam reforma-
Gallicanæ Ecclesiæ erroneã & anathe-
ate dignam censuerant tum etiam ex
æsenti hoc discrimine, in quo ipse suã
iam doctrinam ab eisdem formulis prose
tellectis nõ discordare sustinet. Infra ve-
pag. 42. *Et quid* (inquit) *si quis Confes-
nem & Catechismum perperam, vt mihi
isque imputatur, explicaret, quid hic con-
ÿ? Tum commentariis glossarumque thesau-
erit opus, prout horum etiam ingens qua-
m portio partim ex Germania, partim Dor-
raco, Schidamo, ex Zelandia aliisque lo-
s prodierunt, inter quæ vnus Leydæ prodiit cõ-
entarius, qui omnium miscellanea continet,
a vt hæ explicationes Postillarum fere multitu-
nem adæquent. Sed quid porro consilÿ, si quis
mmentaria etiam isthac sinistrè exposuerit: in
omptu enim mihi est diuersas eorum expositio-
s tum pro me, tum contra Dorderacenses alle-
are? tunc commentariorum prodibunt com-
ientaria, dabiturque progressus in infinitum,
ctas & schismata multiplicans. Immo verò
ntum abest vt hos libellos vnitatis formu-
s censeri posse credam, vt rotundè asserere non
ubitem; quin etiam tum ratione tum experien-
a ex veteribus recentibusque historiis Ec-
lesiasticis demonstraturum me recipio, sectas &*

 schis-

ſchiſmata nulla alia ratione, quàm Formulis, Confeſſionibus, Catechiſmis, aliſque ſcriptis adſcitiſijs(excreuiſſe)*poſſumque bonis rationib. oſtendere, non eſſe vllum ad diminuendas ſectas ſciſſamque Chriſtianitatem vniendam remedium, priuſquam ſepoſitis Formulis omnibus, omnes & ſinguli libris Apoſtolicis acquieſcamus. Si quoties Scripturarum aliquis textus male explicatur, toties Confeſſiones & Catechiſmi cudendi ſint, abunde apud nos verificabitur quod regum totius orbis terrarum ſapientiſſimus Eccleſiaſt.* 12.*exclamat: ſcribendorũ librorum nullus eſt finis.* Dein. p. 45.*ſi verum eſt*(inquit) *quod ipſimet hoc tempore quibuſdam, ac vni præſertim viro doctiſſimo attribuunt; quantumcunque ſe in his aut iſtis punctis cum Eccleſia conſentire declarent formuliſque loquendi ſimilibus vtantur, habere tamen eos ſenſum hæreticum; Quid ergo ad hoc malum euitandum proſunt Fortimulæ? vel num forte Scriptura plurib. ambiguitatibus & amphibologijs imponere nobis cupiet, quam alij libelli iſti? Non ita ſodes. Fruſtra Spirtui Sancto nos magiſtros offerimus.*

Atq; ita deinceps rhetorice cõtra illos procedens eadem ſpecioſè producit argumenta, quæ contra nos allegare omnes ſolent Sectarij: quę quidem nobis parum officiunt & ſoluta iam dudum ſunt à multis; contra Reformatores verò, quam diu reformationis ſuæ fundamentum tenere volunt, quis non

videat

at esse validissima? Etenim probat in
ientibus authoritate etiam ipsiusmet
ifessionis Belgicæ aliarumque reforma-
ım Ecclesiarum, non posse Dordera-
ses aliam præter scripturam recipere
i normam, nisi sub hac conditione: *qua*
ıs cum scriptura consentiat; alioqui illos
ı Reformatos, sed Romanos futuros esse,
od ipsum non semel etiam eisdem impro-
at.

Deinceps pagina. 4. & 5. Dorderacenses ar-
unt Venatorem, quod sub prætextu chari-
is Dei & proximi disputationes de cre-
ndis nihili faciat, adeoque Libertino-
m inuehat sectam, omnibusque Chri-
um pro capite recipientibus Ecclesiam
periat. Citant hæc eius verba: *qui De-
n ac CHRISTVM confitetur, licet re-
ipere nolit quæ in hac aut illa Synodo deter-
iinata sunt pro certis quibusdam phrasibus
ut verbis, in qualicumque etiam doctrina par-
e vsurpandis, dicatque ipsa mihi à Christo
vsurpata locutio sufficit; quis istiusmodi ho-
minem pro membro, talemque congregationem
pro Ecclesia non recipiat?* Contra hæc ita
Dorderacenses: *Iuxta hanc ADOLPHI o-
pinionem, pro Ecclesiæ membris recipiendi e-
runt Samosateni, Arriani, Anabaptistæ, quin i-
mo ipsi etiam PAPISTAE. Ergo in doctrina*

n enim quonam modo & à quo baptismum n accepimus? vnde personalem missionem? A clesia primi reformationis doctores Luthe-alij incorporati fuêre? &c. Dein pag. 59. cũ uasset valde Niceni concilij authorita-ontendit malè esse factum quod conci-ita propter vnius iota discrimen turba-totã Ecclesiam: additque: *Adeone mirum n dubium reuocem vocis huius* ὁμοούσιος *& ne-it em? numquid integra concilia contrarium erunt? Numquid aliquot Episcoporum cen-non esse necessariam iudicarunt? Legantur ia Ecclesiastica. sed scio, quid hic sint respon-Arriana erãt concilia. Dico: erant huiusmodi, ussu ductuq; imperatoris celebrata, ab eodẽq; ibata fuêre: imo coacta ex episcopis & do-bus, qui vbiq; publicas poßidebãt Ecclesias &c.* aulò post: *nec improbare volo sententiam tantini, potuisse scilicet Alexandrum & Arri-n multa pace (relicta videlicet cuilibet sua ione vel nõ mota hac controuersia) perseuera-sse solummodo superuacaneas subtilitates, &c.* umma multis contendit, non posse per os homines clariora seu verba, seu phrases ogitari, quàm in scripturis habeantur. ntrarium autem huic suæ opinioni (pag. .) dicit esse idem quod infidelitatis reos re Apostolos, & cum Papistis præter scri-iram etiam Ecclesiæ traditiones Cõcilio-

orumq́ue decreta esse necessaria, asserere. *Etenim* (inquit) *vel decreta conciliorum sunt necessaria & Apostolorum libri insufficientes, vel contra. Si necessaria & Apostolici libri deficiant. Ergo cessimus Papatui. Si non; ergò nec excogitata eorum verba: quæ enim ex toto ad salutem non sunt necessaria, ea nec ex parte: si ex toto carere ijs possumus, quid ni & in particularibus hisce verbis? Si Apostoli clarè expresserint, quis dicet clarius? Si quis ergo ex me requirat: Quid credis de his aut de illis fidei articulis in hominum Confessionibus aut Catechismis insertis? Inuestigabo num de ijs aliquid in scriptura sit reuelatum nec ne: Si non: æstimabo non esse necessarios, dicamq́ue nihil me certi super hac re tenere. Si sic: talia respondebo, qualia in scripturis inuenero, talibusq́ verbis; recipiam quoque quidquid mihi ex scriptura de eisdem proferri potest. Si quis dicat, quomodo scripturæ verba intelligis? Respondebo: sicut ibi scripta sunt. Si quis velit, vt aliter dicam, replicabo denuo: quoniam peius dicere nolo; & contra, Apostolis aut Saluatore ipso, melius dicere non possum; ego in hoc quiesco. Si quæratur: sed quænam tua de his est sententia? Respondebo, ea quam verba præ se ferunt. Quidnam præ se ferunt verba? quod Apostoli iis voluêre dicere. Ac sic ego finem impono, & quẽlibet suo abundare sensu permitto; eo solum cauto ne quis se magistrum faciat vel scripturæ vel conscien-*

ia proximi, eam siue suis siue alterius homi-rbis astringendo.

orderacenses pag. 6. pergunt hoc mo-

Est item notabile admodum, quod Adolphus tor mox post præfata verba subiungit, si ab o in Christianismo ita processum esset, non mo nullas sectas & hæreses fuisse orituras. prudentiorem se putat Venator ipsis Aposto- qui in principio (vt Venator ait) non ita pro-runt, vt omnes sectas euitauerint, quin im-prudentior videri vult ipso Spiritu Sancto, per Paulum prima Corinthiorum vndecimo atur, oportere nonnunquam hæreses esse, vt qui bati sunt, manifesti fiant. Contra putat Vena-, ita potuisse ab initio procedi, vt nulla hære- aut secta fuissent oritura. Demum pagina inde hoc modo concludunt: *Ex his om-bus facilè est aduertere, quodnam Adolphi Ve-itoris in professione sua sit propositum: nimirum t è medio tollat discrimen omne, quod inter ve-am Christianam religionem, aliasq́ue peregrinas alsasq́ue opiniones ac dogmata, quæ inde ab Apo-lolorum temporibus vsque in hodiernum diem in rbe Christiano, exorta fuêre, inuenitur; vt funda-mentum doctrinæ Christianæ in tam paucis tam-q́ue generalibus articulis comprehendat, vt Sectæ omnes sub vna Christiana Ecclesia computari ac tolerari poßint.*

Respon-

Respondet his Venator pagina sexagesimanona hoc modo : *Quanam hæc conclusio? qui hoc ex verbis meis consequitur? Iterum quæro si quis in omnibus tam verbis quàm phrasibus numquam à Scriptura discessisset; an istiusmodi hominem hæresios arguere quisquam potuisset? Certè nemo præter Deum, quid homo iste in corde suo de verbis scripturæ sentiret, diiudicare posset.* Et paulò post: *sic processerunt Apostoli: ipsi enim res fidei verbis suis expresserunt, quibus velim nos acquiescere.* Locum sancti Pauli primæ Corinthiorum vndecimo sibi obiectum Venator explicat; & quidem non solum ex alio scripturæ loco, sed etiam ex Henrico Bullingero & alijs, verbum istud, *oportet*, non significare ita fatalem necessitatem, vt contra hæreses remedia quærere non liceat: Infert itaque sibi etiam licere quod optimum est remedium proponere; atque hoc ait non pugnare cum SPIRITV Sancto, eiue contradicere. Tandem suam de subtilitatibus Theologicis, & ad sacram Scripturam additionibus euitandis sententiam pag. 72. hoc adagio confirmat.

A Medicorum Recipe,
A Iuris consultorum Excipe,
A Theologorum Distinge,
Libera Nos Domine.

Simili-

Similiter pagina octaua arguũt Venatorem Dorderacenses, quod cum dicat se nullas habere ambiguitates aut dubia circa puram veræ Ecclesiæ doctrinam; simul tamen fateatur multas se easque non exigui momenti habere considerationes circa Confessionem Belgicam & Catechismum; adeoque doctrinam his contentam existimet nõ esse puram veræ Ecclesiæ doctrinã; nec Ecclesiam, quæ istam doctrinam profitetur, veram esse Ecclesiam: malè ergo eum se reformatæ Ecclesiæ ministrum profiteri, atque eo titulo ab ea stipendium accipere, *pagina vigesima, & vigesima secunda.* Venator *pagina octogesima* concesso atque iterum probato vtroque antecedentis dicto, prima quoque illata inde à Dorderacensibus consequentia; negat tamen consequentias posteriores, quoniam Ecclesia formulas illas non pro puræ doctrinæ norma, vt sacras literas; sed pro humanis iisque fallibilibus opinionib. nuper acceptarit, semperque habere debeat.

Hinc tandem Dorderacenses particulatim Venatoris, quibus à Confessione, & Catechismo dissentiat opiniones ad 8. capita redactas recensent: Quibus Venator ordine respondens, partim imputatas sibi sentẽtias abnuit, tanquam calumnias; partim admittit, vt veras. Inter has fatetur credere se aut

è scri-

è scripturis conuinci, non posse, dari aliquod peccatum, quod omnes homines ex Adamo contrahant; adeo vt ob id peccatum æternæ damnationi sint obnoxij. Arbitrium liberum defendit. Gentiles sine explicita, & historica in personam Christi fide, imo *quibus ne verbum quidem vnum* (de Christo) *sit reuelatum*, saluari posse (*pagina centesima trigesimaquinta*) dummodo piam vitam ducant; id est, si opera fecerint conformia legi naturæ cordibus suis inscriptæ, ac per manus inde à Noe & Adam acceptę (*pagina centesima vigesima nona.*) Concedit tamen nos non saluari nisi per meritum Christi (*pagina centesima trigesima sexta*). Interim multis agit & quidem, suo more, admodum patheticè, contra sententiam dicentium, omnia Gentilium opera quãtumuis appareant bona, esse tamen peccata & æterna damnatione pianda. Vires cuilibet hominum datas esse sufficientes, quibus vel mediatè, vel immediatè ad salutis viam se possit conferre: firmiter se tenere ait, nisi quis culpam perditionis nostræ in Deum velit deriuare, necessarium omnino esse, vt sufficientem gratiam admittat, qua hominum quilibet per totum terrarum orbem tantum habuerit virium, vt eo bene vtendo, maioremque simul gratiam

tiam à Deo flagitando & acceptum talentum fideliter expendendo, damnationem euadere, æternamque salutem consequi potuerit. *Nec verò intelligo* (subdit) *cur Dorderacensibus fratribus absonum videatur, quod dixi, Deum nulli importabilia imponere onera, si illum iustum esse agnoscant*; Interim non videtur Venator hæc Dei dona supra naturales hominum vires eleuare, dum addit se nescire, *cur Pelagius sit hæreseos condemnatus*, si omnia nostra, siue naturalia sint, siue supernaturalia, à Deo nobis esse donata concesserit, ita vt ex nobis nihil prorsus valeamus.

Nam certè concesit hoc Pelagius; Nec negari à quoquam potest qui se non à semetipso, sed à Deo factum & creatum esse crediderit. Quid ergo Pelagius hoc confitendo, Christiana potius religione quam naturali Philosophia dignum confessus est?

Deinceps contra suos aduersarios, absolutam plurium hominum reprobationem defendentes, sic ad hominem argumentatur. *Quicquid quisque tenetur credere, hoc est verum (vt quid enim cogemur, credere mendacium) sed quilibet tenetur (iuxta vestram sententiam) credere, se à Deo electum, Deumque saluare se velle. Ergo verum est DEVM elegisse quemlibetcumque hominem, eumque saluare velle*: Item sic: *Quidquid de semetipso nemo debet credere, id de nemine verum est.*

nemo

tarum Ecclesiarū Germaniæ, Galliæ, Angliæ &c. quin imò contra Belgicam confeßionem ac Catechismum Heidelbergensem, à Dorderacensibus fratribus in refutatione eorum sustinentur; quarum opinionum pars non exigua doctrinam continet Iesuitarum, partim ipsißimet eorum propositionibus, partim etiam deterioribus: aliæ Stoicorum sunt dogmata, nonnullæ etiam peiores quã Manichæorum: Complures item quæ à diuersis sectarijs defensa olim fuere & etiamnum hodie ab ijs sustinentur, quos hæreticos nominamus, Denique non minima earum portio nouæ sunt propriaque ipsorum inuentiones. Hæc Venator, quæ num vera sint, miseræ vtriusque partis oues quo iudice intelligent?

Eodem hoc anno mense Aug. ordines prouinciæ Vltraiectinæ, ditionis suæ concilium coegerunt, in quo sua ipsi authoritate circa Ecclesiæ gubernationẽ ministris suis prędicantibus leges & cæremonias præscripsere, multas certè quarum ne vestigium quidem in sacris Literis apparet: præfantur tamen ad eosdem suos ministros *velle se saluum esse fundamentum præcipuum reformationis quod in humanorum decretorū statutorumq; abiectione consistit.* Actum quoque est in eodem concilio de modo componendi controuersias illas turbasq; inter Remonstrantes eorumque aduersarios. In eum finem primo se declarant iurisiurandi ac fœderis obligatione

teneri, ne vllam doctrinam, regulam, mensuram aut normam fidei vitæq; piæ in ista prouincia vel recipere vel sequi debeant, pręter solum verbũ Dei scriptum. Confessionem belgicam recipiunt in eo sensu qui conformis sit sacris literis, simulque reuisioni ac examini in Nationali synodo eandem subiacere debere decernunt. Dein capite tertio, articulo tertio ita ministris prę-cipiunt: *operam dabunt vt in fundamentis fidei sternendis vtantur verbis & phrasibus è sacra scriptura desumptis, exemplar habentes sanorum sermonum quos ab Apostolis dedicerunt, verbum Dei loquentes non verbis quæ docet humana sapientia, sed quæ docet Spiritus Sanctus, spiritualia comparantes spiritualibus, vitantes logomachias quæ nullam præstant vtilitatem sed subuersionem audientium: reÿcientes quoque subtiles profundasque speculationes & inutiles disputationes, memores semper finem præcepti esse charitatem ex corde puro, conscientia bona & fide nonficta.*

Moderatio Ordinum.

Dein articulo quarto cauent, *vt in tractãdis cõtrouersiis ea adhibeatur moderatio, ne cui detur occasio iure suspicandi, aliquid ab eis doceri, ex quo sequi possit, hominem vllum à Deo creatum esse ad damnationem, aut ad peccandum necessitate impelli, aut etiam inuitari quemquam*

ad

ad salutem à Deo, cui tamen ipse eam absolutè mandare decreuerit. Sicut etiam sollicitè curandum, vt initium, medium, & finis salutis nostræ non naturalibus hominum viribus, sed soli puræ & immeritæ diuinæ in CHRISTO *gratiæ adscribatur.* Deniq; articulo quinto postquam Theologis permiserint de quibusdam huius doctrinæ circumstantijs disputationes in Scholis instituere, subdunt: *Nolumus tamen vt huiusmodi disputationes ad suggestum Ecclesiasticum adferantur: quemadmodum nec volumus vt ijs qui in hac materia altius ascendere non audent, quam vt dicant* DEVM *ab æterno secundum suum beneplacitum in* CHRISTO *Domino nostro fundatum, ad salutem æternam, eamque impromeritam elegisse atque ordinasse omnes & singulos in eundem (* IESVM CHRISTVM *) credituros, & in ea fide vsque in finem perseueraturos: Contra vero ad exitium destinasse ac reprobasse omnes & singulos gratiam suam spreturos, se ea indignos præstituros, & in ista infidelitate perseueraturo, idcirco vel minimum negotij facessatur, aut, vt altius doceant, molestia exhibeatur &c.*

Hæc deinde ad executionem in Vltraiectina prouincia ita deducta sunt, vt quidam prædicantes huic moderationi acquiescere renuentes solum vertere sint coacti.

Libri editi sunt hoc anno varij.

1. *Consideratio Sententiæ Iacobi Arminij, de Prædestinatione, gratia Dei & libero hominis arbitrio apud Ordines Hollandiæ ab eodem declaratæ. Authore Daniele Tileno Theologo Academiæ Sedanensis.*

Latinè *Francoforti* & Belgicè alibi, supresso loco.

In fine editionis Belgicæ subiectæ sunt tres familiares epistolæ, vnà Dauidis Paræi ad Authorem. 2. Authoris ad Paræum. 3. alicuius M. Abrahami Sculteti, itidem ad Paræum. In quibus literis Arminius tanquam alter Pelagius nigro prorsus calculo notatur; Author verò huius Considerationis tanquam secundus Augustinus ad cælum extollitur.

2. *Christiana inductio ad pacem & mutuam tolerantiam in hodiernis dissidijs. In qua fundamentaliter demonstratur Eximium Doctorem Henricum Bullingerum, tametsi quoad prædicta dissidia, eandem cum Remonstrantibus sententiã tenuerit, nihilominus pro Reformatæ Ecclesiæ doctore agnitum esse: Et consequenter etiam Remonstrantes, vt qui quoad eadem cum Bullingero sentiunt & Ecclesiæ vnitatem seruant, intolerabiles censendos nullatenus esse.* Per Samuelem Lansbergium Ministrum Roterdamensem. Inpressum *Roterdami*

3. *De Hæreticidio Tractatus breuis.* In quo doce-

docetur, Hæreticos nō puniendos esse morte &c.

Paruus Viæ dux; pro instructione simplicium qui his temporibus ob dissidia perplexi vix quid agere debeant, sciunt. 4.

Nescio tamen quomodo hic titulus libello conueniat, vtpote in quo potius religio *omnis*, hoc est *nulla*, quam inter tam multas vna certa, approbatur. Moderatio scilicet & mutua tolerantia etiam reformatis cum Romano pontifice seruanda indigitatur: Si modo pontifex reipsa demonstret se non suam sed immortalis Dei gloriā quærere multorumq; hominum vnionem & salutem sibi curæ esse. *pag. vltima.*

Copia quarundam literarum quas personæ duæ sibi mutuo scripsere, de Perseuerantia Sanctorum. 5.

Dordraci.

Defenditur ibi ab altera parte *quæ est Adami Hertvvech*, acriter Sanctorum perseuerantia; idest; quod verè fideles, licet incidant in grauissima peccata; nunquam tamen à fide totaliter, nec à salute finaliter deficiāt. Tandem mouetur quæstio, an moderna reformatorum dissidia fundamentum fidei aut æternam salutem concernant. Ad quam idem Adam respondet affirmatiuè, & quoad negotium de Apostasia SS. probat 6. argumentis.

6\. *Breuis & solida Refutatio cuiusdam libelli sub nomine Adami Hertvvech Roteredamensis emissi: in quo friuolis & leuissimis quibusdam argumentis is conatur euincere fideles in quantacunque etiam peccata incidant, nihilo minus saluandos esse, nec perire posse.*

Roterodami.

Statum controuersiæ ponens author (*litera* B.) ait aduersarium cum suis sentire *quod fideles licet sibi possibilia perpetrent flagitia inque ijs perseuerent, quinimo licet in errores incidant quibus fundamentum salutis vel ex parte vel ex toto euertatur &c. nihilominus omnibus Dei donis aut æterna salute priuari non possint.*

7\. *Eirenicus Christianus. Siue de pace Catholicæ Ecclesiæ excellens, Christianus, Necessarius & vtilis tractatus.*

Compositus per P. M. *Franciscum Iunium dum viueret professorem Theologiæ in Academia Leydensi.*

Translatus per Iohannem de la Haije Ministrum Hagensem.

Amsterdami.

Multa in hoc libro differuntur de mutua pace & tolerantia seruanda cum dissidentibus quibuscunque, qui caput religionis Christianæ id est CHRISTVM ipsum

ipsum non conuellant. Exhortationes quoque dantur ad pacem & concordiam bonæ quidem, vt & consilia salubria, Non tamen efficacia. Quippe *mundus* etiam ab Apostolorum temporibus *totus in maligno positus* non consueuit sanis Euangelij consilijs ita acquiescere, vt prauis affectionibus prorsus mortificatis, hæresum aut schismatum authores non profundat.

Consilium ad Vastatam Galliam Anno 1567. datum per Sebastianum Castalionem. Vbi causæ præsentis tunc belli simulque medicina eius indigitantur. Ac præsertim diligenter examinatur ac perpenditur an conscientijs vis sit adhibenda. 8.

Consilium scilicet non tam Christianum quam politicum: Imo vero nec politicum; quippe libertatem prophetandi cuiuis, hoc est etiam falsis prophetis, ne turbas dent in Repub. permittendam esse statuens. Authorem (hunc forte ob hoc scriptum) non magni faciunt Contra Remonstrantes. Adeo vt inueniatur inter illos qui Theodorum quendam Bomium arguat, quod fœtentia Castalionis ossa è sepulchro produxerit. Iste tamen Bomius (*In Veredario suo edito anno 1617. pag. 20.*) aduersario, huic respondēs, mirificè Castalionem cōmendat; honorificū

de eo citat testimonium Vniuersitatis Basileensis, in qua Theologiæ professorem egit: Ex Philippi quoque Melanthonis & Christophori Carleili ad ipsum datis literis laudes eius exaggerat. Castalionem hunc & idem asserit Bomius & huius Consilij proœmiasta Basileensium testimonio probat, Anno 1563. mortuum esse. Sed quomodo ergo Consilium hoc pro Gallia excogitauit anno 1567. An ossa eius post mortem forte prophetarunt? Hoc si verum sit, sat iam à fætore vindicata sunt. Sed forte hoc consilium prædicto anno non tam ab Authore est excogitatum, quàm à typographo in lucem emissum. Ita proœmiasta idem insinuat. Sed tamen sensus tituli est vt nos eum transtulimus. Et infra titulum subiungitur, primam libelli impressionem factam fuisse anno M.D.LXXVIII. Ita scribimus indocti, doctique poemata passim.

In causa Vorstij varijs adhuc hoc anno scriptis vtrinq; sudatum fuit. Prodijt enim primò.

I. *1. Lydius lapis Adriani Smoutij* Concionatoris Roterodamensis *pro examinanda Respõsione quadam aut declaratione quam* in fine superioris anni *Conradus Vorstius edidit ad Articulos quosdam ad sui grauamen in vulgus sparsos.*

Ex-

Excipit hic author Vorstium acriter, audacter & argutè.

2. *Examen Responsionis quam D. Conradus Vorstius edidit ad Articulos ex Anglia transmissos.* 2.

3. *Conradi Vorstij Prodromus plenioris respōsi suo tempore cum Deo secuturi, Ad Declarationem D. Sibrandi Lubberti & iteratam Ministrorum Leovvardiensium Cautionem, aliaq; plura idgenus eristica scripta recenter in lucem aduersus ipsum emissa.* 3.

Lugduni Batauorum.

4. *Specimen Conscientiæ, candoris, veracitatis, simplicitatis & pietatis D Vorstij, quod denuo exhibuit in ipso suæ ad Regios Articulos apologiæ limine, & ante paucos dies in prodromo in loco de immensitate siue omnipræsentia essentiæ Dei. Scriptum à Pastoribus Ecclesiæ Leovvardiensis.* Franekeræ. 4.

5. *C. Vorstij breuis Refutatio Speciminis à Leovvardiensibus Ecclesiasticis aduersum ipsum editi.* Lugduni Batauorum. 5.

6. *Responsio ad D. Vorstij Prodromum data à Ministris Leovvardiensibus.* 6.

Leovvardiæ.

7. *Conradi Vorstij Responsum plenius ad scripta quædā eristica non ita pridem à diuersis fratribus contra ipsum edita &c.* 7.

Lugduni Batauorum.

8. *Declaratio Miniſtrorum Leovvardienſium ſuper pleniori Reſponſo Vorſtij.*

Leovvardiæ.

9. 9. *Catalogus errorum ſiue Hallucinationum* D.*Sibrandi Luberti, ex libello ipſius cui titulum fecit* D*eclaratio Reſponſionis &c. fideliter excerptus, cum breui refutatione. Authore* C*onrado Vorſtio S.Theol.* D*octore.*

Lugduni Batauorum.

Enumerat hic Vorſtius errores Sibrandi ad nonaginta nouem. De quibus ad Lectorem ſic præfatur: *Inuenies hic centuriam pene integram errorum illius viri qui tam acerbum aliorum cenſorem agit. quos quidem ex vnico ipſius libello eoq; paruulo, inter perlegendum excerpſimus. Maluiſſem quidem ego inuidioſo hoc labore ſupercedere. Sed tam ſæpe palamque ab hoc homine prouocatus & velut iniecta manu ad ſcribendum pertractatus, quid facerem? Annon inſulſis ipſius nænijs & coccyſmis centies repetitis aliquid opponere debui? &c.*

10. 10. *Matthæi Sladi Anglobritanni Gymnaſij literarij in vrbe Amſterdamenſi Rectoris cum Conrado Vorſtio de blaſphemijs, hæreſibus & Atheiſmis à Sereniſſimo ſapientiſſimoq; Magna Bri-*

Britanniæ, Franciæ & Hyberniæ Rege Iacobo huius nominis primo in eiusdem Vorstij de Deo Tractatu & exegesi Apologetica, nigro Theta notatis, Scholasticæ disceptationis Pars prima. Ad Nobiliss. ac præpotentes D. D. *Ordines fœderatarum Belgij regionum Generales. In qua fides orthodoxa de vera Immensitate & infinitate trin-unius Dei opponitur heterodoxiæ Augustini Steuchi Episcopi Kisami & Vorstij statuentium* Deum *& finitum esse, & domicilio quodam non suo habitare. Ostenditurque Serissimum Regem grauissimas ob causas Vorstij doctrinam, de finitudine, localitate, quasi-corporalitate & quasi compositione essentiæ* Dei *condemnasse: multaque in ijsdem Vorstij Apologijs latinis atque Belgicis fraudulenta sophismata & aperta mendacia deteguntur.*

Hanc postea secuta est *pars altera (cum præfixa appendice prioris partis) de immutabilitate & simplicitate* Dei *qua docetur Serenissimum &c. Regem Angliæ iustè ac merito notasse blasphemum Vorstij dogma,* DEVM *esse mutabilem & accidentibus subiectum asserentis Appositum Conradi Vorstij & Fausti Socini Concentus siue Bicinij exemplum.*

Præfixa quoque huic parti est prioris lôga valde Appendix.

Stylus vbiq; mordax & amarus in Vorstium & Remonstrantes.

Amsterdami,

Amſterdami.

II. II. *Paraſceue Conradi Vorſtij ad Amicam Collationem cum Ioanne Piſcatore Scholæ Herbornenſis profeſſore. Tranſlata è latino in Belgium.* Amſterdami.

Tranſcripſerat iam ante, in Martio ſcilicet huius anni, Piſcator ad Vorſtium cenſuram ſuam ſuper eius librum *de Deo* & Apologeticam declarationem. Notauerat pleroſque ſuſpectos paſſus, argumentis etiã errores confutarat. Reſponderat quoque ei Vorſtius. Iam vero cum à tam multis vndique ſimul aduerſarijs, ijſque acrioribus & vehementibus impeteretur; In vno Piſcatore (quem omnibus ſuis aduerſarijs longè ſe præferre ait) omnibus volens ſatisfacere, collationem ipſam parabat in lucem emittere hac præmiſſa paraſceue, in cuius prologo acerrimè perſtringit Georgium Egliſemmium, Matthæum Sladum, Adrianũ Smoutium &c. quod tam iniquo ſecum egerint in ſcriptis ſuis animo, vt digni non ſint quibus à bono viro reſpondeatur.

1613. Anno milleſimo ſexcenteſimo decimo tertio Februarij vigeſimo ſexto & vigeſimo ſeptimo, Delphis in Hollandia auſtrali habita denuò eſt collatio ſex prædicantium *Ioannis* ſcilicet Bogardi, Ioannis Becij, *Festi hommij*, ex parte Contra. Remonſtrantium;

Ioannis

Ioannis autem *Vtenbogartij*, *Adriani Borrensis*, & *Nicolai Greuinckhouij*, ex parte Remonstrantium. Colloquij huius occasionem & successum ita describunt Leidenses pag. 82. Quum illustrissimus quidam patriæ nostræ Heros pacis militiæque studijs Belgis suis notissimus vocatis ad se duobus Pastoribus, quorum vnus Remonstrantium, alter Contra-Remonstrantium partes tuebatur, significauisset sibi ex animo dolere diutinis hisce Ecclesiasticorum certaminibus florentissimas Belgij Ecclesias possundari, seque vnicè optare, vt ex consilio aliquot vtriusq; partis Ecclesiastarum seriò & quàm citissimè dispiceretur, num qua ratione eæ quæ quinq; articulorum nomine, venditabantur disputationes componi possent; & singuli pro se quisque operam suam, promouendo tam pio operi, liberaliter addixissent; Factum, vt primo post tempore terni vtrinque Delphis de negotio isto deliberaturi conuenirent, magnaque nostros erigebat spes, futurum vt aliqua componendi dissidij diallaktika ratio iniretur. Verum cum ad sermones deuentum & multis vtrimque disputatum esset, nostri (quod ineundæ pacis Caput esse videbatur) vt de necessitate articulorū controuersorum sententiam dicerent Contra-Remonstrantes, petiuere; & num eos in Pastoribus Ecclesiarum, salua fidei Saluificæ integritate,

integritate, ferri posse crederent, exponere dignarentur: addentes, si non tolerabiles eos esse iudicarent, frustra de Sarcienda Ecclesiæ pace vlterius laborari; sin tolerabiles faterentur, de modo redeundi in gratiam cogitari posse, & sine mora cogitandum esse. Contra-Remonstrantes vero respondere ad hoc grauati, scripto nostris exhibuere theses aliquot & antitheses numero 37. quarum illis suam & Ecclesiarum Belgicarum, vti præ se ferunt, sentẽtiam de memoratis supra capitibus definientes, his contrariam, quam nostrorum quibusdam probari dicebant, reiecere; addebantq;, si idem secum de his capitibus sentire profiterentur Remonstrantium quotquot sunt; cogitaturos tunc se numquæ ineundæ pacis via iniri queat. Nostri, quamuis iniquissimum putabant, ad trium pastorum (tot n. aderant non publico Ecclesiæ, sed priuato nomine) lubitum, de ijs cap. denuo sententiam explicare, de quibus vt dubitare eos suspicarentur, causa non erat: nõ tamen responsionem præcisè detrectarunt; sed contra potius hoc responsi dedere: institutum fuisse hoc colloquiũ, non vt de alijs quæstionibus nouæ mouerentur lites, sed vt præsentes tollerentur, non vt in huius vel illius fidem nouo examine denuo inquireretur, sed vt de modo sopiendi compertas cõtrouersias deliberare.

liberaretur. Paratos tamen se fore, quouis tempore suam de istis cap. aperire sententiã, modo hoc à Contra-Remonstrãtium æquitate impetrare liceat, vt litem Remonstrantibus mouere ob 5. Articulos desinant, & liberum hic relinquant Ecclesiæ Pastoribus suum iudicium; hoc si promittunt, non grauari se, explicatam de illis cap. sententiam dicere. Alias inani pacis spe lactari Remonstrantes, & quotquot in expectatione eius sunt Ecclesias, quã diu non constet, illæso fidei fundamento, ipsorum de prędestinatione & eius annexis assertiones ferri posse. Hucusq; illi cõformiter ipsis istius collationis actis eodem anno typis diuulgatis; nisi quod illic nõ triginta septem, sed sexdecim tantum theses totidemque antitheses, circa sex doctrinæ Christianæ articulos proferantur. Articuli sunt: Primus, *de plenaria satisfactione Saluatoris nostri pro peccatis nostris.* Secundus *de Iustificatione hominis coram Deo.* Tertius, *de fide iustificante.* Quartus, *de peccato originali.* Quintus, *de certitudine salutis.* Sextus, *de perfectione hominum in hac vita.* Patet ex ijsdem actis etiam, vtraque ita parte in sententia permanente, re infecta esse discessum Quoniã vero prędicta antitheseon capita tres Remõstrãtes ex sola sibi suspiciõe imputari dixerãt, pdijt simul Collationi subnexa quorũdã citatio dogmatũ è scriptis Arminij, Vorstij,

Vorstij, Petri Bertij & Adolphi venatoris, quibus antitheses illas à Remonstrantibus, reuera defendi comprobetur. Tandem hæc subijcitur censura in Arminium ac Vorstiũ ex epistola quadam Dauidis Paræi scripta Heidelberga hoc anno 1613. *Primo Martij ad N. N. Arminium vestrum Sociniani in Polonia expresse vt suum nuper nominarunt pacificatorem, vna cum quodam Acontio, Bonfinio, clandestinis asseclis, quarum authoritate postularunt à fratribus orthodoxis fraternitatem: isti vero fortiter recusarunt. Acta ad me misit synodus Lublinensis cui nuper postridie natalis Domini respondi: vertat se igitur Vertummus ille Vorstius in omnes formas, & album nigrum quotidie vobis occinat; mihi qui hominem nimis noui, non imponet; spero etiam quod non vobis & Ecclesia. Dominum precor ex animo vt si est sanabilis det ei mentem & linguam rectam, rotundamque.*

Eodem anno sexto Martij Rex Angliæ iterum literas dedit fœderatis ordinibus, quibus dolere se admodum significat ob certamina inter ministros populumque eorum exorta; pro ijsdemque sopiendis hoc suggerit consilium; experiundo se didicisse disputationibus Theologicis hoc genus quæstionum difficulter determinari; magis autem è re fore; vt sopiantur authoritate publica: *ita vt prohibeatis*, inquit, *ministros vestros*

vestros ne eas disputationes in suggestū aut ad plebem ferant, ac districtè imperetis vt pacem colant, se inuicē tolerando in ista opinionū ac sententiarū discrepantia, quæ superdictis capitibus inter ipsos inuenitur, saltem donec maturè cognito negotio authoritate publicâ per vos aliter statuatur. Additque se visis vtriusq; partis opinionibus, ac argumentis neutram comperisse adeo deuiàm, vt non posſint cum fidei veritate & cum animarum salute consistere. *Vide Leyden. p.* 20. Mense Aprili Vincentius Drielenborgh iam in Vrbe Vltraiectina duorum conuentuum Quæstor & simul ciuitatis Consiliarius, à Spirtu in consciētia sua (vt ait) redargutus & conuictus quòd reuelationes quas Anno 1608. & sequenti acceperat ita contra voluntatem Dei sepeliret; hoc est, hactenus in lucem pro omnibus nō edidisset: magno zelo cæpit prophetias suas conscribere, & scriptas quidem primo Illustrisſimo Comiti Palatino tunc ob nuptias cum Serenisſimi Angliæ Regis filia contrahendas aut contractas per Belgium iter habenti, per cubicularium eius offerri curauit, cum dedicatione quadam ad eundem principem præfixa. Sed nihil exinde responsi accipiens deinceps prelo cœpit scrinium sui pectoris aperire, partim latino (cuius aliqualiter compos est) partim belgico idiomate omnibus (sui similibus, hoc est, eodem Spiritu renatis) Anti-

Christum apertissimè demonstrare. Sed is qui tantam Sacrarum literarum præ omnibus intelligentiam, se teste & iudice, iam dudum acceperat, nondum intellexisse visus est illud 1. *Cor.* 14. 32. *Spiritus prophetarum prophetis sub iecti sunt.*

Feruore enim prophetandi abreptus, in Magistratum & Ministros Vltraiectinæ prouinciæ tanquam in Antichristi sobolem non obscurè debacchatus, seditionis reus, in carcerem coniectus est. vbi examinatus omnia fere quæ hactenus de ipso retulimus scripto liberè confessus est, Octobris die 25. Quocirca cū mēsem adhuc in vinculis exegisset, Ordinum prouinciæ sententia(postmodum typis diuulgata)ciuitate & ditione vltraiectina pulsus est. Perrexit ipse Amsterdamum, vbi libertatē prophetandi & præsidium quorundam Ministrorum nactus, fortiter vocationi suæ cœpit insistere.

Inter libros qui hoc etiam anno vtrimque conscripti ad me peruenêre, celeberrimi facilè sunt *Sibrandi Lubberti Commentarij ad nonaginta nouem errores Conradi Vorstij.* Hoc anno impressi Franekeræ : quamquam eos author anno superiori in Iulio se absoluisse significet. Celeberrimi, inquam, sunt vel ob solam Epistolam dedicatoriam quam ad Archiepiscopum Cantuariensem totius

Angliæ

Angliç primatem & metropolitanum libro præmisit. In ea enim epistola pluribus Remonstrantium ansam dedit contra se calamum stringendi, dum feruenti Zelo in Vorstium inuectus etiam Hollandiæ Ordines *quod alenda huic pesti manum quoquo modo porrigant* sugillare visus est. dum optat vt ij *quotquot ad gubernacula sedent* ita veræ religionis & concordiæ Ecclesiarum curam gerant, vt re ipsa demonstrent, *id quod credi videriq; volũt, pluris se omniũ Ecclesiarũ Belgicarum publicam incolumitatem quam vnius aut paucorum hæreticorum priuatum commodum facere, &c.*

Nobis notandũ potius quod paulò infra de Vorstio sic scribit: *Cum hæreticus in confessu Ordinum solenniter iurasset se essentialem Dei omni præsentiam nunquam negasse; dixit in eodem consussu; consessu? imo in eodem momento; Deum suâ essentiâ non esse in sterquilinijs, cloacis & locis sordidis præsentem. Quo sane facto ipsos Ordines Hollãdiæ subsannare & quasi naso suspendere voluit. Voluit enim declarare, se iudicare illos, apud quos dicebat ne minima quidem harum rerum scientia præditos esse, ac proinde licere sibi apud eosdem quicquid in buccam veniret, impunè deblaterare &c.*

In summa, contendit Sibrandus acriter, *Spiritum prophetarum prophetis subiectũ esse oportere,*

tere; id est,(vt ipse explicat) iudicium controuersiarum fidei non ad Magistratum politicum sed ad prophetas seu verbi ministros pertinere,&c.

Tandem post admonitionem ad Lectorē ita ex abrupto aduersarium suū aggreditur: *Conrade Vorsti Vt ex omnibus Academijs Ecclesiisue reformatis Germaniæ Britanniæ*,&c. *vnam eligas, cuius iudicio te, tuaq; scripta submittere velis, & vt hoc mihi intra duos menses significes & simul designes diem, quo te ante proximas Calendas Maij, Academia Ecclesiaue à te nominata iudicio sistere velis. Hoc enim intellecto, & ego me (si Deus volet) parabo, vt & me illi Academiæ Ecclesiaue, quamcūq; nominaueris, sistam. Idq; ea lege vt nisi te ex tuis scriptis hæreseos conuicero non recusaturus sim illas pœnas subire, quascunq; ius diuinum & humanum damnato hæretico minantur. Si verò te hæresios conuicero, nullam aliam pœnam abs te exigam quàm vt abeas ex Belgica.* Deinde ad singulos errores à Vorstio sibi tributos acri stylo vbi respondit, tādem pag.841.librum ita finit: *Hæc voluit, & sua plus quam hæretica proteruia mihi penè per vim expressit.*

2 Diuulgata quoque hoc anno est; *Defensio Sententiæ D. Iacobi Arminij de prædestinatione, Gratia Dei, Libero hominis arbitrio, &c. Aduersus eiusdem à Daniele Tileno Theologo Sedanensi editam Considerationem.* Authore *Arnoldo Coruino*

nino Ecclesia Lugduno-Batauæ Pastore.

Lugduni Batauorum.

Porrò sententiam Tileni quam Paræus cum suis plurimùm commendauerat, ita hic author censet, vt capite septimo sustineat eam pugnare cum mandatis & promissionibus Euangelij, cum confessione Belgica & catechismo palatino, cum attributis Dei, videlicet cum sapientia, iustitia & bonitate eius cum natura hominis, cum actu creationis, & cum natura vitæ & mortis æternæ. Item, destruere gratiam, iniuriam esse in gloriam Dei & ignominiosam Christo. Imò capite nono asseuerat sententiã Tileni euertere fundamentum omnis religionis vniuersè, & christianæ in specie.

III *Ad Conradi Vorstij Parasceuen Responsio apologetica Iohannis Piscatoris, qua is defendit suas notas contra examen illius. Præfixa sunt illa nota vnà cum epistola* magistri ad errantem discipulum monitoria.

Herbornæ Nassouiorum.

IV. Ad Conradi Vorstij amicam collationem, &c. Nota Iohannis Piscatoris professoris S. literarum in illustri schola Nassouica Herbornensi.

Herbornæ N.

In epistola ad Vorstium præmissa: *Principio,* inquit, *oras me vt vtrumque libellum tuum (& parasceuen scilicet & amicam Collationem) gratum habeam. Ego verò tibi fateor neutrum*

mihi gratum fuisse: quia vterque non parum mihi molestiæ exhibuit in detegendis sophismatibus tuis quibus lucem veritatis inuoluis, &c.

V. Concordantia orthodoxa doctrinæ de prouidētia Dei Anno 1597. à Francisco Gomaro latinè conscripta. Nunc belgicè edita.
Delphis.

VI. Collatio de finali Perseuerantia Sanctorum scriptis habita inter Danielem Vet prædicantem Lutheranorum Delphis, Hagæ &c. commorantium, & duo membra reformatæ Ecclesiæ Delphensis. Delphis.

Duo isthæc membra fuere Abraham Ioannis & Cornelius Simonis de genere textorum. Sententiam tuebantur Contra-Remōstrantium, quam cum non satis clarè initio proposuissent & nihilominus importunius responsum à Daniele extorquere conarentur, Lutheranos statim crabrones experti sūt Tanquam enim æstro ac plane fœmineo furore percitus Lutheri filius importunitatem illorum & imprudentiam, si quam prius admiserant, oppidò castigauit, & de victoria in satyrico scribendi genere obtinenda desperare eos fecit, adeoq; modestiores reddidit.

8 *VII. Quæstiones & responsiones Christianæ.* Quōdam per Theodorum Bezam latinè conscriptæ. Nunc Belgicè impressæ. Delphis.

Petri Baronis summa trium de prædestinatione sententiarum, cum Ioannis Piscatoris ad eam Notis & Fran-

& Francisci Iunij ad eandem disquisitione; ac deniq́, Gulielmi Vvittakeri prælectione aduersus vniuersalem gratiam, & concione de prædestinatione, diuina gratia constantia ac certitudine salutis, &c. Hardrouici.

Fuit Petrus Baro in Academia Cantabrigiensi Angliæ professor Theologiæ circa annum 1580. vbi cum in variis suis lucubrationibus gratiam vniuersalem, id est, nō solis electis esse propriam, sed omnibus communiter hominibus à Deo offerri contra Caluinū & Bezam sustineret. Wittakerus ita ei iuit obuiam, vt tandem anno 1595. Lambetæ in cōgregatione Episcoporum & Theologorum articuli quidam (à loco Lambethani dicti) approbati consignatique sint, in Academia promulgandi.

IX *Frederici Broeckeri, disputatio de genuino sensu septimi capitis Epistolæ Pauli ad Romanos contra Theodorum Coornhert & D. Iacobum Arminium.* Enchusæ.

X. *Ordinum Hollandiæ ac Vvestfrisiæ pietas ab improbissimis multorum calumnijs simulq́, à nupera Sibrandi Lubberti epistola quam ad Reuerendissimum Archiepiscopum Cantuariensem scripsit, vindicata per Hugonem Grotium eorundem Ordinum fisci Aduocatum.*

Lugduni Batauorum, *Authoritate publicâ Senatus delegatorum ab Ordinibus Holl. & Vvestfr.*

Editum quoque est hoc Anno Dorderacensium (quorum superiori anno meminimus, sex prædicantium *Breue responsum* ad Adolphi Venatoris replicam. In quo sicut exoticos Adolphi errores dextrè redarguūt; ita Confessionis suæ & Catechismi autoritatem exReformationis fundamento ab Adolpho labefactatam neutiquam stabiliunt. Nam *lit. B.* inter Conciliorum nostrorum decreta & suas vnitatis formulas hanc solum ponunt differentiam quod qui à nostris concilijs dissentiunt morti soleant adiudicari: A suis autem vnitatis formulis si quis dissentiat, atque ita Reformatæ Ecclesiæ iudicio se nolit submittere, quod talis *per hoc reipsa se abscindat ab eadem Reformata Ecclesia.* Sed quis nō videat quam sit hęc futilis ad argumenta Venatoris responsio. Nam si talis re ipsa se abscindat à Reformata Ecclesia, necessarium est consequens, quod iste separatus seu abscissus sit extra veram Ecclesiam (si tamen Reformata Ecclesia sit vera Christi Ecclesia) adeoque hæreticus & in statu æternæ damnationis nisi ad Ecclesiam à qua se absciderat, regrediatur, hoc est, nisi vnitatis formulas recipiat. Hoc autē solum est quod vrsit Venator, nec mentionem ibi fecit hæreticidij. Et certe si ex eo solo petenda sit differētia inter decreta Ecclesiæ Catholicæ & commenta ista nescio quorū hominū, quid respōdere Venatori

tori poterit Caluinus, & *Contra-Remonstrantiũ* non pauci qui etiam hęreticidium approbant Pergunt tamen hic Dorderacenses, pag. B.3. confirmare quod dixerant *impossibile esse vt vnitas in Ecclesia Dei seruetur, si vnicuique permittendum sit vt pro suo ingenio SS. literas explicet.* Sed ad Venatoris consequentias de Reformationis fundamento per hanc doctrinam euerso & papatu reuocato, nihil respondent amplius, nisi quod scriptura Sacra explicari & intelligi debeat secundum traditionem maiorum. Quod miror qua conscientia Nouatores nostri dicere audeant; si antiquos Patres legerint.

Prodierunt denique rhytmi aliquot & cantica idiomate belgico in populo sparsa; in quibus Gomaristarum, id est, Contra-Remonstrantium de prædestinatione sententia odiosissimè perstringitur, ipsi quoque istius sententię præcipui Doctores satyricè admodum taxantur. impietatis; inuidiæ, tyrannidis & papismi insimulantur.

ANNVS 1614.

ANno 1614. mense Ianuario Ordines Hollandiæ & occidentalis Frisiæ Vltraiectensiũ exẽplo Anglięq; Regis, vt videtur, consilio cõmoti, sua *Dominorũ* in *ministros* vsi potestate, simile fere quale supra Vltraiectinorũ ordinũ meminimus, pro resarcienda tãdem Ecclesiarũ concordia, decretũ edidere

Editum porrò postmodum est hoc decretum munitum S. Scripturæ authoritate, & Conciliorum, *Antiquorum Patrum*, *Confessionum publicarum & recentiū Doctorū testimonijs.*

Post hæc etiam, Transysulanæ prouinciæ ciuitates (aiunt Leydenses pag. 24) turbare cœpit quorundam inconsulta temeritas, & super ijsdem quæstionibus non minus segniter æstuatum. Quare & huius prouinciæ Rectores trāquillitatis publicę studiosi in decretum descenderunt, in quo à feruidis illis & polemicis apud populum digladiationibus circa hæc ipsa capita abstinere iusserunt suarū ditionum pastores.

Læti hanc ab ordinibus imperatam pacis moderationem excepère Remonstrantes.

Quin & Leydenses hic statim ita eam cōmendant: & certè si quis præsentem cūm Reipub. tum Ecclesiæ in hisce regionibus faciem intueri & patriæ Rectorū, ac variantes quoque sententijs, iudicijs, consilijs, Ecclesiastarum animos obseruare volet; fateri necesse habet, nullum idoneum magis compescēndis primum conflictantium partium motibus, inde conciliandis sensim partibus remedium inueniri posse. Non tamen æquè Contra-Remonstrantibus negotium illud placuit. Prodierunt enim aliquantò post aliquot libelli vulgari idiomate tacitis authorum nominibus, quibus & *veritas* se premi *conqueritur*

ritur & Christiana modestaque declaratione ostenditur, etiãsi compertum esset decretum illud Ordinum de componendis in religione dissidijs, ad ineundam pacem esse percommodum, tamen à fidelibus populi ministris recipi nullo modo posse: Ordines de prophetijs iudicando, quod Prophetarum est sibi arrogare, adeoque diuini esse ordinis perturbatores, Non esse magistratus circa Ecclesiastica leges condere, sed à Deo latas cum Ecclesia tota recipere; inuolare in aliorũ iura Magistratum quoties moderationis formulas concipere aut ortas in Ecclesia coutrouersias citra synodum componere in animũ inducit.

Libri præterea hoc anno editi ad me peruenere; *Sibrandi Lubberti Responsio ad pietatem Hugonis Grotii,*

Franequeræ.

Præmittit author libro epistolam ad Senatores Gelriæ &c. quam sic auspicatur: *Hugo Grotius nullo vnquam verbo à me læsus, scripsit in me declamationem plenam vanitatis & arrogantiæ; eam vocat pietatem Ordinum Hollandiæ. In hac totum Ordinem Ecclesiarum Belgicarum, presbyteria, classes, Synodos: omnes Ecclesiarum ministros & electiones illorum: totam denique rationem gubernandæ Ecclesiæ, & omnia iudicia Ecclesiastica, presbyteralia, Classicalia, Synodica, prout hactenus in Ecclesiis Belgicis exercita fuerunt petulanter perstringit,* 1

atque

atque ita Vniuersam Ecclesiam Belgicam per meum latus petit. In principio scribit me libertatem sacra docendi passim exagitare, dominatum despicere & potestates conuitijs incessere. Vtramq; vero hanc accusationem nihil aliud esse quàm vanam & inertem calummiam, testantur mei libri &c. Tulit quoque Sibrando suppetias Ioannes Bogermannus Ecclesiastes Leouardiensis editis *Annotationibus in Hugonis Grotij Pietatem.* Has tamẽ Ordines Holl. distrahi per ditiones suas vetuerũt. Surrexit etiã pro Grotio Ioannes Arnoldus Leydensis ciuitatis concionator & Responsionem ad istas Bogermanni Annotationes concinnauit. Cuius pars prima hoc anno, altera anno 1616. Lugduni Batauorum est edita.

Contra Vorstium deniq; hoc anno Steinfurti libellus est editus hoc titulo: *Sorex Vorstianus Hoc est D. Conradi Vorstij Theologi Confessio De iustitia Dei, merito & satisfactione Christi, fide iustificante & hoc genus alijs. Ex autographis fideliter descripta, idque in hunc vsum, vt, num ille in sinu foueat Socinianismum, cuius ex pijs lectoribus liquido appareat.*

Anno 1615. Cum iam Remonstrantes à suis aduersarijs de iniquis procesSibus passim verbis et scriptis traducerentur, quasi totius schismatis ipsi fons essent & origo, vt qui contensiosè innouationẽ vrgerent doctrinæ martyrum sanguine obsignatæ, quique ordini

dini Ecclesiæ se fraudulenter subduxissent, &c.de quibus alijsque similibus iniustis conatibus iam in Contra-Remonstrantia initio Hagiensis Collationis exhibita & deinceps in alijs quoque libellis odiosè accusati erant; pro sui defensione librum edidêre cum hoc titulo: *Prestior dealaratio siue Narratio processus omnis obseruati à pastoribus Ecclesiarum quos Remonstrantes vocant, in dissidijs istis Ecclesiasticis vsque ad Annum 1612. Continens Necessariam ipsorum defensionem aduersus accusationes Contra-Remōstrantia libello comprehensas. Ad illustres & præpotentes Ordines Hollandiæ & Vvest-Frisiæ.* Lugduni Batauorum.

Cœperunt hoc anno Amsterdamenses solito seueriùs aduersus Remonstrantes insurgere. Nam præterquam quod concionatores scriptis & concionibus acerrimè frequenter in eos declamarent, Simon quidā Goulardus Gebennensis, cū iam annis circiter tredecim Amsterdami Gallicæ Ecclesiæ egisset prædicantem, à Consistorio fuit ab officio suspensus & à participatione Cænæ exclusus, eò quod pro Remonstrantium sententia concionem quandam instituisset.

Ibidem quoque hoc Anno vulgata est *Responsio ad tres quæstiones*, quarum prima quærebatur: *An Ordinum moderatio posset saluâ conscientiâ à ministris recipi & an conciliandæ paci sit conueniens.* Subiungiturque responsio negatiua.

tiua. Primò, quia ista moderatione eijciatur ex Ecclesia doctrina de prædestinatione quam pastores populo subtrahere non possint; maximè cum nec Christus nec Apostoli ita prædicauerint, vt suspicionem absurdæ doctrinæ per crudas consequentias illatę, potuerint euadere. Secundò, quia dū decretum prohibet absurdas illas sententias doceri, stigma inuratur doctrinæ Contra-Remonstrantium, quasi verò illa esset huiusmodi digna cauterio. Tertiò, quia præcipiatur doceri falsum contra expressum Dei verbum; scilicet, hominem proprijs viribus sibi iustificantem acquirere fidem. Si enim quæratur vnde vnus hominū habuerit, vt tanquam fidelis à Deo eligeretur ad gloriam, cum interim alter Deo eligenti sit obiectus vt infidelis adeoque reprobatus, non posse Remonstrantes respondere, initium, medium & finem salutis vnius, non naturalibus eius viribus, sed soli puræ & impromeritæ diuinæ in Christo gratiæ adscribi, quare dum hoc nihilominus doceri Ordines decernunt, contradictoria eos simul seruari præcipere. Non esse hoc decretum pacis conciliatiuum, sic ibidem ostēditur: Primò; quia vtraque pars liberè poterit suam docere sententiam & simul negare se contra decreti formulam quippiam docuisse. Secundò, quia populus sublimem istam

verita-

veritatem iuxta Dei verbum edoctus eique tanquam salutari pabulo assuefactus non feret mutationem tantam sibi obtrudi, quæretque conscientiæ libertatem, pro qua hactenus pugnasse perhibetur. Nec putabit minus suos sibi concedendos ministros, quàm Lutheranis ac varij generis Mennonistis sine molestia ministri permittuntur. *Et qualis hinc*, ait pag. 21. *oritura sit vnitas quilibet facile secum dispiciet. Qualem quietem ac pacem doctrina istius (cuius in moderatione isthac patrocinium suscipitur) introductio causarit, Vltraiectina, Roterodamensis, Alckmariana, Brielana, VVoerdana, Schonhouiana, Leydensis & Horsnana ciuitatum; pagorum quoque quorundam tristia testantur exempla. Contra vero, num quod damnum aut dißidium perseuerantia in veteri reformata Ecclesia Orthodoxia dederit, tranquillæ nobis Ecclesia Zelandiæ, Frisia, Diœcesis Grœningensis, Dorderacensium quoque, Amstelrodamensiũ, Enchusanorum, Schidamensium, Edamensium aliorumque manifestum faciunt. Si porro dein plebi prohibeatur ne doctores alios audiat, ne priuatim conuentus faciat, & ita deinceps; an non hoc sit pugnaturum cum libertate acquisita, quæ patriotis ac ciuibus magis est debita quam alijs, qui pro terra huius salute ne pedem quidem mutare sustinent; & si tum nihilo segnius cœptis insiterint (vt ante sub papatu factum est) an non oritura*

inde

inde sit conscientiarum violenta coactio & in proprios municipes indigenasque tyrannica vexatio, secum quisque seriò dijudicet. Tertiò vel ex eo quod in Academijs disputationes permittuntur, inter studiosos Theologos, ait orituras sententiarum discrepantias, quas quo minus ipsi populo dein proponant, impediri non posse. Quartò, quia per hoc decretum non nisi de prędestinationis conciliando dissidio proponatur; cum interim in pluribus sit aliorum articulorum vel aperta vel suspecta dissensio.

Secunda quæstio est: *An igitur possit Magistratus alium quendam moderationis conceptum formare, iuxta quem doctrinâ harum Ecclesiarum regulatâ, pax ijsdem possit restitui.*

Respondet Primò, id non esse necessarium; sufficere .n. ad hoc sacras literas tãquam normam fidei, & Confessionem belgicam ac Catechismum Heidelbergensem, tanquam vnitatis formulas. Secundò, nec posse fieri saluâ veritate. Huius enim & additionem & diminutionem mendacium generare. Et si semel falsitati locus aliquis detur, fore vt similibus causis vrgentibus nunquam sit moderandi finis, vt tandem ex toto labascat veritas; fidelium pastorum esse, neutiquã istud permittere. Tertiò, neque id Magistratus officio fore conueniens, sed abusum concessæ ipsis potestatis, tú quia non nisi conformiter Diui-

Diuinæ voluntati quilibet superior debet imperare, in quo si deficiat, Deo magis esse obediendum, quàm homini; tum quia sic Magistratus in alienũ inuolaret officiũ, & in Sãcta Dei intraret: Ecclesię enim regimen, quo ad doctrinæ sanæ propositionem, pastoribus & Ecclesiæ Episcopis commissum esse. Quartò, Conceptum huiusmodi fore iniquum. Cum enim Contra-Remonstrantes nihil ex antiqua doctrina innouandum contendant, omnem moderationem in eorum fore prę iudicium ac in fauorem Remonstrantium, qui ab antiqua doctrina recesserunt, præsertim cùm ij teneant vtriusque partis dissidium non esse circa, ad salutem necessaria. Contra-Remonstrantes verò sustineant doctrinam Remonstrantium saluo salutis fundamento, aut recipi aut doceri non posse.

Tertia quæstio est: Quid ergo consilij pro pacis restauratione capescendum? Respondet in promptu esse consilium. Cum enim Remonstrantes à vetere doctrina desciuerint, quam tamen absque salutis dispendio teneri posse concedunt, cumque magnam politico magistratui in causis Ecclesiasticis authoritatem tribuant; iubeatur, inquit, authoritate publicâ antiquis se ministris reconciliare ac receptis semel vnitatis formulis adhærere. Quod si recusauerint, re ipsa eos fore con-

uictos inobedientiæ,ac vanè magistratui fuisse blanditos.Si verò contendant saltem vtile fore si vetus doctrina nō nihil vel explicetur vel emendetur,Conuocetur,ait,pro hoc Nationalis synodus,eiusq; iudicio Remonstrantes sponte se submittant. quod si nolint, præfractæ contumaciæ obnoxios se ostendent.&c.

Excepit has responsiones postmodum Ioannes Vtenbogardus editâ *Defensione Resolutionis præpotentium Dominorum statuum.* Quam Mauritio Comiti dedicauit.Vbi authorem hunc & omnes generatim in illo Contra-Remonsttantes acriter rebellionis arguït, qui iustissimo suorum superiorum mandato obtemperare durâ ceruice contemnant. Probat quoque diuersorum authorum testimonijs, à Contra-Remonstrantibus Deum reuera authorem peccati constitui.

Eodem anno, in Iulio,Iacobus Triglandius concionator Amstelredamensis magistratui suæ vrbis obtulit librum cum hoc titulo:*Rectè moderatus Christianus.*In quo(contra Ioannem La-Haye, qui eidē magistratui *Christianū moderatū* obtulerat atq, in eodem supra dictam Ordinū moderationē defenderat) probat,licet tolerandi & iterum parturiendi nonnunquam sint simplicitate quadam seducti, tamen doctores falsos semper im-

impediendos esse, ne doceant; veritatis prædicationem tacere, in fauorem illorum qui falsa docent, non esse prudentis, sed infidelis pastoris, id nolle facere non esse pertinacis, sed constantis, non quærentis hominibus placere, sed Deo, eosque qui huiusmodi sunt vel maximè veram pacem sectari Probat sua ex scripturis, argumentis item aduersarij e S. Scriptura depróptis, quod scilicet Apostolus Paulus omnibus omnia sit factus, quod circumciderit Timotheum, quod se purificauerit, vt Nazareus, Respõdet Apostolum hoc fecisse, non tamen obseruanda esse tanquam ad salutem necessaria docuisse; fecisse autem vt lucraretur infirmos in fide quod semper faciendum esse Romanorum decimoquarto ipse docuerit. Moderationem tacendæ veritatis dicit esse diaboli technam, qua paulatim eandem conatur euertere, sicut tentauit olim per Arrium in voce ὁμοούσιος, *Eodem* (inquit pag. 24.) *modo agitur hodierna die: Dauid-Ioristis, Franckistis, Cornhertistis, & alijs huiusmodi libertinis non tanta cura est pax, licet de ea tam multum clamitent; quod satis blasphemi eorum libri quibus Ecclesiam Dei & doctrinæ veritatem quotidie proscindunt, hominumque multorum quietem perturbant, abundanter testantur. Verum quemadmodum ipsimet nullã in religione habent firmitatem, quin potius religione prorsus destituti (omnis enim religio nulla*

religio) salutē suā in vita politica ponūt; sic etiā aliorū hominū corda secū à religione conantur dissoluere, in arena reponere, & in politico viuendi instituto fiduciam docere. Ita *& illi, qui moderationem hodierno tempore tantopere student promouere, aliud nihil moliuntur, nisi vt per medium dictæ moderationis reformatam* Ecclesiæ *doctrinam, quæ ipsis aduersatur, possint obscurare; vt ita commodius opiniones suas introducant.* Deinde ne quidem vel in eum finem moderationem esse adhibendam dicit, vt postea facilius veritas solidetur: *non enim,* inquit, *facienda sunt mala vt eueniant bona.* Articulos autem ambigui & duplicis sensus cudere, vanum esse pacis, verum autem discordiæ remedium, probat ex Melanthone &c. Deinceps altera parte ex grauitate controuersiarum ostendit eas non posse componi. *Si* (inquit) *diligenter attendatur, comperiemus controuersiam non consistere solummodo in diuersis explicationibus quorundam Sacræ Scripturæ locorum, sed concernere præcipuos quosdam Christianæ doctrinæ articulos, quorum quidam quinque articulis* (disputatis in collatione Hagensi) *continentur: alij verò extra eos, verbi gratia, De peccato Originali, De satisfactione* CHRISTI, *De medio consequendæ salutis, De perfectione hominis in hac vita, demum De attributis Diuinæ essentiæ, &c.*

Prodijt quoque hoc Anno *Dissertatio Theologica*

logica de duabus quæstionibus hoc tẽpore cõtrouersis quarum prima est de Reconciliatione per mortem Christi impetrata omnibus ac singulis hominibus. Altera de electione ex fide præuisa; Sermone primum inchoata postea vero scripto continuata, inter Guilielmum Amesium Theologum Anglum & Nicolaum Greuinchouium Ecclesiastem Roterodamensem, Roterodami.

Ediderat hanc dissertationem prius Amesius, sed ita vt argumentis quibusdam nouis pro se eam locupletasset, & fidelitatem eius Greuinchouius desideraret; quare hic nunc genuinam se illam atque integram cùm responsionibus ad Amesij instantias pollicetur. In epistola dedicatoria ad magistratum Roterodamensem,& in præfatione ad lectorem Amesium aliosque nonnullos Contra-Remonstrantium antesignanos &Fautores acriter perstingit, & accusationes eorum quasdã aduersus Remonstrantes emissas tanquam calumnias refellit. Secuta est postea

Guilielmi Amesii Rescriptio scholastica & breuis ad Nicolai Greuinchouij Responsum illud prolixũ, quod opposuit dissertationi, de redemptione generali & electione ex fide præuisa.

Amstelodami.

In præfatione ad Lectorem fidem suam defensurus, Nicolai Greuinchouij cornua ita alijs cornibus incipit retondere: *Prodijt tibi nuper (Christiane lector) Nicolai Greuinchouij scriptum responsorium postquam annos iam aliquot*

in amaritudine fellis bene quasi maceratum ac digestum fuisset; quo certè libro ludos ille Taurios edidisse nobis videtur, vel venationis illius imaginē quæ in Hispania iam maximè viget, & agitatio Taurorum appellari solet: vbi ferox emittitur bellua, quæ nunc in vnum, nunc in alium vel agitatorum vel etiam astantium fertur, prosternens alios violentiâ, alios etiam mortifero cornu transfigens. Nam simili plane modo Hercules iste noster in hac versatur arena, dum obuium quemq; non cornu quidem sed linguâ tamen & dentibus petit, &c.

7 Hoc quoque anno Amsterdami è latino idiomate (quo superiori anno Bremæ fuerāt excusi) in belgicum versi editi sunt *Quatuor tractatus de perseuerantia Sanctorum: in quibus ea defenditur præcipuè contra Petri Bertij librum de Apostasia Sanctorum, per Ludouicum Crocium S. Theologiæ Doctorem & professorem in schola Bremensi.*

Contra hunc Bertius secundæ libri sui editioni hoc anno *Hyperaspisten* seu protectorem adiecit.

8 Cuius pag. 220. ita texit coronidem: *Videor tandem ex nebulis in apricum protraxisse acumina illa distinctionum, quibus hactenus iacuit apud multos operta veritas? Quid enim aliud toto libro tuo agis, Ornatissime Croci, quā vt quem Deus dicit iustum, tu neges vnquam iustum fuisse? quod Deus*

Deus ait posse fieri, tu neges? quod ille vocat deserere, tu voces videri, ac proinde non deserere? Quid autem in rerum natura tam certum aut clarum est, quod hac ratione non poßit eludi? Ostendi non constare te tibi, iniustè mihi hæresin Arianâ pestilentiorem abs te esse obiectam; nec me hic à Confeßione belgica tot martyrum sanguine firmata recedere, sed te Bremæ sub sacri Imperij Aquila degentem recedere à Cõfeßione Augustana. Ostendi amplius tuis te iugulari axiomatibus; nec posse te de Apostasia statum vllum controuersiæ formare, vel problema fingere, vel thesin constituere, vel titulum tractationi præfigendum ex arte concipere. Per ipsas quoque caligines sequutus distinctionum tuarum secreta, protraxi in lucem operta illa minimè inter se cohærentia &c. Deinde dans Crocio consilium prudentius veritaté inuestigandi, post pauca subdit: *Cogita post hæc antiquitatem, Hebræam, Græcam, Latinam, omnem. Vniuersa enim quanta quanta est, stat pro me. Suggero quoque tibi, vt legas Erasmi libros duos, oppositos Lutheri commentarijs de seruo arbitrio. Cessit illis Melanchthon; non erit tibi inhonorum ijsdem fasces submittere. Lutherus certe ijs nunquam respondit, tametsi diu postea vixerit. Si ille (Deus bone quantus vir & quanti animi) capit ex eo de impetu remittere, Si Melanchthon palam recantauit; Si nos, imo si inter nos tã multi desertâ priore sententiâ, gloriã Deo dedimus; ne sit*

mi Croci, pudori tibi agnoscere bonum quod offertur, & tantum non in oculos ingeritur, &c. Demum subiūgit *Obseruationes & theoremata de perseuerantia Sanctorum ex Epistola Beati Pauli ad Hebraeos.*

Acrius quoque hoc anno scriptum contra Iohannem Bogermannum edidit Casparus Barlæus Collegij Theologici apud Leydenses subregens, hoc titulo:

9 *Casparis Barlæi Bogermannus* Ἐλεγχόμενος *siue Examen Epistolæ dedicatoriæ quam suis ad pietatem illustrium Ordinum Holl. & Vvestfrisiæ notis præfixit Ioannes Bogermānus Ecclesiastes Leouardiensis. In quo etiam crimina à Matthæo Slado impacta Erasmo Roterodamo diluuntur.*

Lugduni Batau.

10 Arminius quoq; licet iam diu sepultus, inquietatus est scripto quodam; cuius titulus: *Thesium D. Iunij de diuina prædestinatione ab ipso anno 1593. positarum vera repetitio; & eorū quæ ad easdem D. Arminius breuiter annotauit; in ijsq; (vt inquit desiderauit, compendiaria obseruatio data à Cornelio Dungano Ad Ill. Nobiliss. Spectatissimosq; Dominos deputatos Vtraiectinæ prouinciæ Ordines.*

Amstelredami.

Quieuerat iam etiam annis aliquot, Hollandiæ Ordinum scilicet decreto tectus Ioannis Vtenbogardi Tractatus de officio Christia-

Christiani Magistratus in Ecclesiasticis negotijs. Hic nunc ex Zelandia antagonistam 11
accepit Antonium Waleum ministrum Medioburgensem, edito libro cuius titulus: *Officium Ministrorum Ecclesiæ simulq́ authoritas & cura quæ summo Magistratui in illos competat.* Medioburgi.

Vorstius hoc anno contra Matthæi Sladi 12
Disceptationis partes duas, duos item libros emisit. In quibus suam *de vera Dei Immensitate, Infinitate, Immutabilitate, Simplicitate sententiam ab improbis Sladi calumnijs, conuitijs & Sophismatibus vindicat &c.* Goudæ.

Quid inter hæc Vincentius Drilenburgh 13
se teste θεοδίδακτος? An desinit prophetare? Ecce tibi ab illo emissus Amstelredami hoc anno *Christianus Mercurius, Dialogus de æterna Dei prædestinatione Aduersus Remonstrantes, & Pastores Vltraiectinos simulq́ contra pontificios.*

Alia item quædam spiritu suo digna contra Catholicos hoc & sequenti anno literis & picturis eructauit.

Anno 1616. cum iam multis in ciuitatibus, 1616
sed præsertim Amstelredami à prædicantibus exacerbati ciues Ordinum Moderationi locum dare recusarent, nullusque pene se à disputationibus tam verbis quàm scriptis acrioribus, temperaret; Ordines Hollandiæ & VVestfrisiæ Hugonem Grotium ad Amstelredamenses ablegarunt. Qui 24. Aprilis

in senatu, semihoræ circiter spatio perorans, Ordinum nomine petijt, vt Magistratus pro Ecclesiarum pace & bono communi, non expectata Synodo, vigentes fidei controuersias vnà cũ Ordinibus tractare, decernere & decreta executioni mandare vellet. Verum negatum id est Ordinibus, relatumque ipsis Senatus-consultum, quo Consules & Senatores ciuitatis Amstelredamensis declarant se cogitare religionem Christianam defendere, cuius iam vltra 50. annos exercitium in istis regionibus fuerit; iudicare quoq; mutationẽ istius religionis absq; legitima Synodo vel minimã, suæ Reip. noxiã fore &c. *Vide Smoutiũ contra Nicolaũ Greuinchouiũ, post præfationẽ.*

Scripta hoc & sequenti anno, eaque odijs plusquam vatinianis vt plurimùm refertissima, tot sunt edita, vt colligere ea aut numerare omnia, ne dum legere, vix quisquam sufficiat. Præcipua huius anni quantum quidem mihi constat, sunt hæc sequentia.

I I *De Tolerãtia mutua tã Ministris quã populo, nõ obstantibus diuersis in doctrina sententijs, cum charitate obseruãda. Contra Iacobi Triglãdij (immerito nominatũ) Recte-moderatũ Christianum. Authore Iacobo Taurino Vltraiectensis Ecclesiæ Ministro.* Vltraiecti.

Diuisus est tractatus iste in duas partes. In quarum priori ostendere Author nititur, Triglandij cæterorumque Contra-Remonstrantium

strantium Intolerantiam è *diametro pugnare cum sententia Serenissimi Regis Angliæ,* D D. *Caluini, Parei, Vvitbakeri, Perkinsi, Iunij; cum Ecclesiis Gallicana & Palatina, cum Synodo Hollandiæ &c.* Quorum multos contendit ita contrarijs sententijs dissidere, vt iuxta Triglandij opinionem debeant pro damnatis & gehennæ incendio subiectis haberi. In posteriori parte, Remonstrantium sententiam in quinque vulgatis articulis longè tolerabiliorem esse quã Contra-Remonstrantiũ, defendit, nõ tamen tantũ esse discrimẽ, quin partes sese mutuò tolerare in eadẽ Ecclesia valeant.

Verum contra hanc Taurini tolerãntiam mox, altera etiam parte nedum editâ, insurrexerunt pro Triglandio, iam contra Vtenbogardũ occupato, defensores duo pluresue. Nam prodijt primo Amstelredami *Proba seu Exẽplar Mutua tolerãtia Iõis Vtenbogartij & Iacobi Taurini. Hoc est, Index variarũ felle & amaritudine repletarũ, inconuenientiumq́, calumniarum quibus doctrinam Ecclesiæ & probos eius Ministros turpiter traducunt. Desumptus ex eorum scriptis quorum impromeriti sunt tituli, vnius, Defensio Resolutionis; alterius, Mutua tolerantia. &c.*

Hunc Indicẽ secutus videtur alius liber, cuius titulus est: *Defensio Rectè moderati Christiani à Iacobo Triglãdio concinnati. contra fucatã Iacobi Taurini mutuam tolerantiã & intricatum eius super ea librum Per fidelem quendam verbi Diuini Ministrum.* Amstelredami.

Taurinus quoque contra rumores de nimia sua acrimonia pullulantes, *Pressiorem* edidit *declarationem quarundam phrasium in priori sua parte vsurpatarum.* Ad Magistratum Amstelredamensem.

Vbi conqueritur librũ suũ (licet cum consensu Ordinum Vltraiectensium editum) ab eodem Magistratu ciuibus esse prohibitum. Qua occasione refert mendacia, calumnias & perfidas contumelias, quas non ipse solum & Ioannes Vtenbogardus cæterique Remonstrantes, sed etiam Vtraiectinæ ciuitatis Rectores tam à prædicantibus Amstelredamẽsibus in eorũ cõcionibus, præsertim à Plãcio, quàm à Vincentio Drielenborgh in canticis, rhytmis & libellis eius varijs perpessi iam dudum sint: Vt ita ostendat, non adeo mirandũ esse si paulo acrius contra eos processerit.

Emiserat idem ille Drielenborgh in fine superioris anni (hoc quoq; anno iterum impressum) *Breue examen & Sententiam Ioannis Vtenbogardi super tractatu quodam cuius titulus est: Defensio Resolutionis prepotentium Dominorum Statuum &c.*

Notauerat in eodem Examine *quasdam graues* (vt loquitur) *blasphemias & accusationes* ex supradicto Vtenbogardi tractatu desumptas.

Secuta deinde est *Necessaria defensio Ioannis Vtenbogardi. contra libellum grauium blasphemiarum & accusationum, &c.* Sed hic Vtenbo-

gardus

gardus de stercore fætidi & putidi loci secreti, *id est, cordis sui* (vt postea Drielenburgh se explicat) & similibus phrasibus, adeoque cum stercore, scilicet cum Vincentio Drielenburgh, certans, siue victor siue victus, maculatus est. Nam aliquantò post editus est Amstelredami; *Progressio & Exhibitio Vltraiectini Martyris Ioannis Vtenbogardi: Qui, postquam Examen eius & consequens inde sententia breuiter essent proposita, in theatrum Orbis terrarum progressus est perfrictâ fronte, cui pertinaciter insculpta est superscriptio peruersa ipsius Necessariæ defensionis super graues blasphemias & accusationes, quas contra Dei Ecclesiam admisit; quorum Indicem ipse libellũ nominat, ferens sua super pectus suũ priuilegia. Per Vincentiũ à Drielenburgh membrũ Ecclesiæ Dei, propter testimoniũ Iesu Christi proscriptũ ex ciuitate, vrbibus & ditionibus Vltraiectinis.*

Appellauerat Vincentium Vtenbogardus in sua defensione, præsumptum seu putatitiũ Vltraiectinũ Martyrem. Male hoc habebat hominé, qui nó putatitius, sed verus; nec Vltraiectinus, sed diuinus seu cælestis voluit diuinæ veritatis Martyr seu testis appellari. Ideo istud, tanquam probrosum, nomen in authoré suũ regessit, eumque ita Vtraiectini martyris personam facit sustinere, vt ipse interim maledici morionis dextrè sustineat.

Post has velitationes in Iulio Iacobus Triglandius librum edidit, quem intitulauit, *Defensionem doctrinæ & honoris Reformatæ Ecclesiæ*

clesia cōtra varias blasphemias præsertim Ioānis Vtenbogardi. In quo eū de Sophisticis amphibologijs,& violenter tortis expositionib.& imprimis,de testimonijs quorundam Doctorū malâ fide citatis redarguit. Accusauerat Vtēbogardus Contra Remonstrantes,duritiæ,inobedientiæ & seditionis, vt qui decretis Ordinū nullatenus vellēt acquiescere. Triglādius ex aduerso Remonstrantes de fraudulenta pacis simulatione, vt nimirū sub illo prætextu,sectam suam stabiliant, arguit:Se ait saluâ consciētiâ intermittere non posse,quin cōtra falsam Remonstrantium doctrinam veritati patrocinium præstet. Tractat latè de Prædestinatione & Reprobatione, de vocatione externa reproborum, de prouidentia Dei in malis,& necessitatione ad peccādum,de statu naturæ lapsæ, de gratia efficaci, de perseuerātia Sanctorū, & salutis certitudine; deniq; de antiquitate istius suæ doctrinæ, & quomodo in Ecclesia doceri debeat.Respōdit paulò post Ioannes Vtenbogardus, *Clara* sui *iustificatione* defendens ea loca in quorum citatione malæ fidei à Triglandio insimulatus fuerat.

Probatque multos esse inter Caluinistas qui cum magistro suo Caluino Deum reuera statuunt peccati esse authorem,eumque absolutè necessitare homines ad peccandum. Cōtra hunc quoque librum Triglandius pòst,e-

odem

odem hoc anno, alium opposuit, cum hoc titulo: *Clara Demonstratio, qualiter Iohannes Vtenbogardus nullatenus se purget in sua nominata Clara Iustificatione &c. tractās præsertim de Necessitatione ad peccata, deque Tolerantia mutua.*

Hunc iterum secutus est alius libellus, cuius auctor Gemmarium se nominat ciuitatis D. *Matersalem* (id est, per anagramatismum *Amstelredam*,) puerum se dicit octennem (Octo enim iam anni elapsi erant à regeneratione Vincenty Drielendurgh) eundem *qui lapidem philosophicum, spiritualem, generalem & specialem pridem inuenerat.*, Hoc est qui tragicam Babylonis comœdiam, scurrili prorsus & venenosissimo scripto contra Romanum Pontificem, Catholicam Ecclesiam vniuersam, & potentissimos Christiani orbis Principes egregiè blasphemus emiserat: ibi enim huiusmodi finxit lapidem suggerente aut (vt ipse hic fatetur) *demonstrante illo cuius solius is est proprius.* Quis ille? ὁ καλέμενος διάβολος. Apocalypseos 12. versu nono, *qui cum mendaciū loquitur, ex proprijs loquitur* Ioannis 8. versu 44. Is ergo Idem auctor ingenti confidentiâ, hūc quem dixi libellum contra Ioannem Vtenbogardum dedit cum hoc titulo: *Spiritualis cāpana pulsus super duplici propositione facta præcipuè ad Ioannem Vtenbogardū, eiusq; præcipuos commilitones, ad fautores quoq; eorum ac defensores*

Qui dicitur calumniator.

sores cæterosque omnes Ecclesia Dei aduersarios quo fundamentaliter & apertè demonstratur, omnes illos nec Deum nec Christum nosse; neque vlla habere bona opera quæ Deo in Christo sint accepta. Et infrà sic: *cum priuilegio Actuum Apostolicorum cap.4.versu* 19.*& cap.*5.*versu* 29.(vbi datur nobis priuilegium Deo magis obediendum esse quàm hominibus) Atque vt lectori suam de victoria fiduciam ostentet, quasi de re bene gesta epinicium pro tessera libello præfixit: ALLELVIA. In hoc libello post famosum in Ioannem Vtenbogardum procemium, arguit ex multis Scripturæ testimoniis; Deum omnia operari in omnibus, operationes etiam homicidarum & adulterorum; esse tamen omnia quę Deus facit valde bona, multa autem hominū opera detestanda esse & mala coram Deo. Tandem prouocat omnes qui contra ista asserere quid voluerint; Confessionem Belgicam & Catechismum Heidelbergensem sacræ Scripturæ conformia esse & per spiritum Sanctum scriptoribus inspirata, tueri se ex Dei verbo velle recipit. Epilogi vice: *vnisquisque*(inquit)*hisce sit præmonitus, ne vel Ioannem Vtenbogardum, vel sententiæ eius adhærentes tanquam Christiani Euangelij Doctores audiat, quam diu quidem in opinione sua persistunt. Ipsi enim* (*vt patet ex mendacibus eorum concionibus & libris, intra septem præsertim aut octo abhinc annos auditis & visis*)

verè

verè iustificātem fidem nec confitentur nec habent atque adeo neque Deum, neque Iesum Christum Dominum ac Saluatorem nostrum nôrunt, &c.

Emisit iterum iste Vincentius hoc anno *Christianum Mercurium*, duas ferentem epistolas, quas ipse in suæ regenerationis principio anno scilicet 1608. ad Arminium & Vtenbogardum, tanquam ad veros Euāgelij præcones, dederat. In quibus quia nimium visus est eos tunc commendasse, in quos nunc ita debacchatur, commentarios iis attexuit quibus laudes eorum in alium quàm verba sonant, sensum torquet. 12

In summa triūphare videbatur & vincere noster Vincentius, in calumniandi & cōtētioso scribendi genere, omnes simul Remonstrantes; donec simplici & apertâ veritate in certamen prodeunte, nōn nihil confusus, de spiritu suo visus est non parum remittere. Prodiit enim circa idē tempus

Clara declaratio conditionis Vincentij à Drielengborgh ex ipsiusmet scriptis. Ex qua videre est quam verum sit, quod ipse supernis & cœlestibus inspirationibus & apocalypsibus à Deo sit donatus, ac propter testimonium IesuChristi proscriptus, per H. Pagium S. Theologiæ studiosum. 13

Leydæ.

Examinat hic author modestè & patienter omnia quæ de se gloriosissimè Vincentius iactare solebat, ac solidè satis refutat sin-

gula Malam quoque Vincentij fidem in quibusdam apertè demonstrat. Quare Vincentius in hoc certaminis genere non versatus, vtpote in quo obiectū exercendæ suę vesanię
14 non reperiret, mox *Dialogū* emittit *inter Fredericū & Theodorum de quibusdam scriptis Vincentij Drielengburch contra Ioannem Vtenbogaert* &c. Vbi multa quæ contra Ioannē Vtēbogardum & cæteros Remōstrantes ad speciem contumeliosissimè & mendacissimè scripserat, in mitiorem sensum trahit & cōmodius explicat. Prædictum tamen H. Pagium tanquam Vtenbogardi pedissequum, quasi contemptim, nonnihil sugillat, tanquā cui non sit operæ pretium respondere. Ita hunc aduersarium declinauit.

15 Edidit quoque circa hæc tempora Ioannes Vtenbogardus *Epistolam quandam* (quam vocat *Auream*) *Martini Buceri in qua docetur quis sit hæreticus, & quousque Christiana communicatio cum dissidentibus seruanda sit. Cum præfatione ad Magistratum Hagensem.*

16 Huic Epistolæ mox oppositæ sunt *Tres Epistolæ Aureæ Ioannis Vtenbogardi. Quibus quondam amatores aliquos Euangelicæ veritatis & membra Ecclesiæ Christi Vltraiectinæ ad constantiam in suscepta doctrina & communi ordinatione hortatus fuit &c.*

17 Ordinatum quoque est *Antidotum, contra perniciosum* Ioannis *Vtenbogardi pharmacum*

quod

quod Moderatio dicitur. Per Galenum Philaletium.

Nondum hoc anno satis defensus videbatur Sibrandus Lubberti. Quare Franciæ in Frisia edita est, *Godefredi Sopingij Apologetica Responsio ad libellum anonymum qui vocatur Bona fides Sibrandi Lubberti. & ad Hugonis Grotij pietatem.* Summam libri Author hanc ponit. 18

1. *Absterguntur multa calumnia falsò Clarissimo illi viro Sibrando Lubberto impactæ.* 2. *Articuli quinque in Hollandia controuersi ex Philippo Melanthone & Patribus excutiuntur, Quorum etiā loca à Grotio in Pietate sua allegata, à corruptelis vindicatur* 3. *Ordo Ecclesiarum Belgicarum contra Grotium & alios confirmatur.*

Contra Hūc authorem & alios plus satis hostiles prodijt *Caspari Barlæi* Subregentis in Collegio Theologico Leydæ, *Dissertatiuncula; in qua aliquot Patriæ Theologorum & Ecclesiastarum male sana consilia & studia iusta orationis libertate reprehenduntur.* Ait pag. 4. esse in Belgij isto tractu *viros prædicatorij ordinis, vocales plus satis, qui ad scribendos salutiferos libros inepti, ad prædicandā Christi sapientiā elingues, tamen ad obtrectandum cum Magistratibus tū dissentientibus circa res religionis symmystis diserti sunt & copiosi* Pag. 5. addit: *Si templa aliquot Hollādiæ peragrare libeat, Theolog. quāplurimos in spermiologos, cōcionatores, in cōuitiatores, pacis præcones, in factionum principes & schismatis facinudi* 19

ebuccinatores trãsformatos mirabere,nec tam reformata amplius quam pessimis aliquorum moribus deformata religionis antistites esse iurabis. &c.

Translatus est postmodum hic libellus in
Belgicum idioma;atque ita aptior redditus
quem Vincentius Drielenburch exagitaret.
20 Quare is contra illum in fine huius anni *verè*
spiritualem emisit *equitem* &c.In quo suo more sibi placet.Atq; in fine frigida captata occasione,omnium ferè à se scriptorum catalogum recenset.

Pro Contra-Remonstrantium inobediẽtia circa moderationẽ,ab Ordinib. ipsis præscriptam,defendenda,editus quoq; Amstel-
21 redami est libellus *Eusebij Montani*,de authoritate Magistratus. Vbi defenditur,licere inferiori magistratui,pro defendenda auita religione, superiori eam turbare volenti resistere &c.

22 Ibidem formatus ab aliquo prodijt *Status præcipuarum quæstionum & controuersiarum nũc inter Remonstrantes & Cõtra-Remonstrantes vigentium.* Sed nõ placuit Remõstrantibus ista
quæstionum computatio. Quare mox Hagæ
23 emissa est *Cautela contra malitiosum & falsum scriptum nunc recenter Amstelredami editũ cum titulo status præcipuarum quæst.* &c.

24 Amstelredami quoq; iterum explicatum est *caput nonum Epistola ad Romanos.per Theodorum Scabalie.*

Leydæ,

Leydæ edita *Richardi Thomsonis Angli Diatriba de Amißione & intercisione Gratiæ & Iustificationis*. Vbi acriter Remonstrãtium sententia defenditur. 25

Harderuici; *Tapeinophrosynes Dialogi duo* pro Caluini de prædestinatione sententia, *per Ioannem Vrbanum pastorem Hattemensem*. Contra hunc Goudæ impressa est *Temeritas recalcitrans siue dialogus inter sanam Rationem & stultam Temeritatem. Per Marcum Gualterum Scholæ Campensis Rectorem*. 26 27

Hoc eodem Anno Gaudanus quidam cõcionator H. Herberts dictus, pro causa Remonstrantium *breuem & claram demonstrationem* edidit; qui libellus tã fuit auidè distractus, vt intra quatuor mensium spatium iterũ fuerit incusus. In prologo vtilẽ probat de prædestinatione disputationẽ, modo absque schismate peragatur, *sicut factũ inter primos Reformationis auctores, & sicut modo fit*, inquit, *inter Papistas, præsertim cum isthac controuersia, in nullo vnquã Concilio, imo nec in Catechismo aut Confeßione satis sit decisa*: itaq; male eos agere, qui sub interminatione schismatis, aut nesitate salutis alterã partẽ vrgent: antiquitatem sententiæ suæ ad Apostolorũ vsq; tempora deriuat, Lutherum & Melanthonẽ licet nõ in iuuenili calore, quo rapti aliquãdo excesserint; saltẽ in matura ætate sibi consensisse. Denique decisionem alicuius Con-

cilij se quidem ait non subterfugere, nec tamen eidem multum confidere, tum quia optima quæque Concilia excepto Apostolorum, in quibusdā errauerint; tū quia plura Concilia fuêre simpliciter mala quā bona: Itaque iuxta Confeſsionis Belgicæ articulū septimum, scripturam solam statuendam esse regulam omnium: ita nimirū vt ea reformet Concilia, antiquitates, cōsuetudines, multitudinem, sapientiā ac iudicia hominum. Tractatus eius quatuor constat capitibus, Sacræ Scripturæ testimonijs confertiſsimis, quibus primò probare nititur, Deum saluare velle omnes, sed sub conditione *si credant*, & sub eadem conditione saluandos prędestinasse; cæteros *ob infidelitatem* reprobasse. Secūdò Christum esse mortuū pro omnibus etiam reprobis ita vt nemo salutem cōsequatur, nisi credat. Tertiò, neminem esse Deo acceptum, nisi per gratiam præuenientem, concomitantem, & subsequentem; hanc tamen gratiam non ita operari quin homo eidem possit dissentire; hoc autem fieri in peccatoribus, quibus sufficientem Deus gratiam offerat. Quartò, iustos posse à gratia excidere atque adeo salutem perdere: idque sæpe esse factum.

Harderuici quoque hoc anno *Tractatus prodijt de iuribus Ecclesiæ Christi, & Magistratus in Ecclesiasticis* contra Ioannem Vtenbogardū *&c. per Ellardū à Meben Ministrū Harderuicenū.*

Circa finem eiusdẽ anni VVilhelmus quidã Teelingius Concionator Medioburgensis in Zelandia librum iustæ magnitudinis in quarto, idiomate etiã Belgico, emisit, quẽ *Eubulum* nuncupauit: tractatque in eo de diuersis considerationibus super præsenti statu Christianæ suæ & suorũ Ecclesiæ; simulque fidelem conatur tradere instructionem, iuxta quam obortæ inter suos difficultates componi optimè possint. Huic & authori & libro Remonstrantes Leydenses (licet in ijs, quas narramus, dissidijs, aduersarij) in citata sæpe Epistola sua ad Pastores externos, pag. 52. huiusmodi dant testimonium: *Hac* (est) *sententia VVilhelmi Teelingij Ecclesiastæ Medioburgensis, quo non alium aut eruditione aut pietate priorem habet claßis VValachriana. Is nupero scripto, in quo multa eruditè & piè pro pace Ecclesiarum disserit, sex fidei capita esse docuit, &c.* Summa libri hæc est. Causam tanti mali esse peccata, quia scilicet primam charitatem reliquerint, quod ita se habere ostendit capite nono acerbe & recensens & redarguens publica quam plurima vitia. Ideoq; primum generale pacis & concordiæ restaurandæ remedium dicit esse morum in republica emẽdationem: Tum quomodo ea commodissimè institui & possit & debeat, edocet Totius reformationis vnicã normam & regulã adhibendam esse scripturam sacrã. Idcirco ne-

minem debere vel suo cerebro aut inuentis proprijs, vel patribus, vel hominum decretis locum aliquem in hac reformatione concedere. Dein particulare remedium trimembre præscribit, conuictionem veritatis in articulis fidei cōtrouersis, persuasionē charitatis in mutua tolerantia, corporalē coactionē, per auctoritatē Magistratus, aduersus pertinaces. Primū dicit esse ex scripturis solis possibile, saltē in præcipuis articulis ad salutē necessarijs, Sicubi autē deficit hæc scripturæ claritas, ibi adhibendum esse secundum remedium, quamdiu illud prodesse Ecclesiæ potest: non tamen tolerantiam aliquorum dogmatum vsurpandam, nisi communi totius Ecclesiæ cōsensu; ideo, vt de eo constet, synodum nationalem esse necessariam. Ad tertium suo tempore & loco adhibēdum, Magistratum teneri; per illud non cogi conscientias, sed vtile esse quibusdam vt cogātur ad media per quæ possit eorū voluntas iuclinari ad veritatē: Ecclesiam item posse contra Magistratus volūtatem spiritualibus clauium armis veritatem propugnare. Magistratū verò, sicut nec quēquam aliū, teneri Ecclesiæ iudicium recipere nisi, post diligens examen, illud sacræ scripturæ consonum esse iudicauerit, Tractat reuera hæc latissimè & quantum reformationis fundamenta sinunt exactissimè neq; quas ob eorundem fundamentorum debilitatem patiatur

tiatur

tiatur angustias, ita vt alij solent, dissimulat. Attamē, quid præconceptum contra veritatis defensores valeat ad cæcitatem odium, suo ipse exemplo nō obscurus testis est, vbicunque contra Ecclesiæ Catholicæ veritatē conatur frustra, vt suo nos infra loco videbimus. Cum illo enim ob materiæ quā tractamus similitudinē, pro rimanda veritate præ cæteris nobis erit consultādū. Det ipsi Deus odium abijcere & veritatem quærere.

Eodē ānno typis expressa est tabula quædam, in qua, prolatis testimonijs ex Caluino, Beza ac præcipuis Contra-Remonstrantium antesignanis, oppositisque in contrarium S. Scripturæ testimonijs, ostenditur Contra-Remonstrantes contra verbum Dei, tria isthæc ab ordinibus vetita puncta vere profiteri ac credere, scilicet *Deum quosdam homines creare ad damnationem, necessitate eosdem ad peccandum impellere, inuitare quoque ad salutem eos quibus tamen eam nolle dare omnino decreuit*. Subiecta erat tandem Turcarū seu Mahometanorum circa eadem puncta Contra-Remōstrantibus consentiens opinio ex Azoara 24. & 26. Alcorani, & ex Mahomet in libro Boari capite quarto. Non dissimilem praxin iniêre Contra-Remonstrantes. Nam ex Arminio, Venatore, Vorstio doctrinam S. Scripturæ testimonijs oppositam patentibus plicatisque tabulis disperserunt negari scilicet

ab eis peccatum originale, impotentiam hominis ad bonum post lapsum, imputatiuam iustitiam, perseuerantiæ certitudinem &c. Notât insuper à Remonstrantibus mala fide Caluini eiusque asseclarum sententias in ipsorum tabula citatas fuisse, ingratitudinem ipsis erga primos suæ reformationis parentes ac libertatis vindices, improperant: Turcarum citatam in tabula doctrinam in ipsorum redundare ignominiam, vt qui vel à Turcis in veritatis cognitione superantur. Hanc dein tanquam confessam Turcarum & Contra-Remonstrantiũ ὁμοδοξίαν Remonstrantes in causæ suæ patrocinium denuo annotarunt.

Certatum denique est aduersarijs scriptis de concione quadam, quam vehementiorem & ad causandum schisma comparatam habuit Festus Homnius Leydæ in templo Sancti Petri, Octobris 16. Drielenborch quoque rythmos aliquot idiomate vulgari, sed stylo proprio, commentus est cõtra Taurinum sub emblemate Reineri vulpeculæ &c. Pro quibus etiam simile recepit laboris præmiũ *Ab Equo* missus *Ad Asinum* &c. Vnum latinum carmen sic habet:

In Vincentium A Drielenburch, nequitiæ omnis & spurcitiæ colluuiem ex vrbe & ditione Vltraiectina pro merito scriptum.

Vincenti, sapiens tibi videris,

 Non

Non es, crede mihi: Quid ergo? Stultus,
Nugator stolidus, Calumniator
Insulsus, nihil in tuis amœni
Scriptis, ingenij, salisue docti,
Nil quod erudiat, nihil quod vlli
Prudentum placeat; procacitate
Nostros insipidâ, calumniisq;
Demens persequeris: profecto miror
Quis Dœmon, Furiaue quæ replerint
Hac te spurcitiâ, malo atque peste. &c.

Deinde subiungitur hoc anagramma.

VINCENTIVS A DRIELENBORCH.
EN HIC TVRBO DELIRANS VNICE.

Et quia fortasse pluris facit Vincentius suum barbarum *Paterradeo*; ob numerū *666.* ideo fuit qui ei in honorē excogitauit hunc titulum: VInCent Van DrVLenborch. Alius presfius ipsum designans *Cucullum* confecit inscriptum hoc symbolo: DrIeLenbVrch paVs Van aLLe sotten, id est, papa omnium stultorum. Vel breuius latinè reddi potest, DrIeLenbVrch pLanè stVLtVs.

ANNO 1617. Cum iam sat verborum in componēdis dissidijs videbatur, ad verbera deueniendum Amstelredamensibus visum est. Causa tumultus eiusque euentus epistolis quibusdam familiaribus vulgari ac Latino idiomate emissis, ista refertur: Cum Vvalones quidam qui cum Remonstrantibus sentiunt, in vrbe per aliquot dies Domi-

nicos

nicos seorsim conuentus suos habuissent, sine vllo Senatus interdicto:ciues quidam indigenæ sibi nihil minus permittendum rati è vicinia Leydensi concionatorem quendam accersiuerunt. Hic quinto Februarij circiter trecentorum auditorum frequentia primam concionem habuit;quibus etiam nō nulli ex aduersarijs exploratores se adiunxerant. Postridie Remonstrantes alium locum (vt sufficiens esset auditoribus spacium)mille quingentorum hominū capacem conduxerunt;illū parandum subsellijs & suggesto instruēdum curarunt. Rumore diuulgato de conducta tam ampla apotheca, in qua iuxta Remonstrantium doctrinam conciones essét habendæ;Zelotæ quidam seditiosas quasdam ac cædem spirantes scedas per vrbem disseminarunt,ac pafsim columnis burfæ(locus is est mercatorum conuentui destinatus)templorum valuis,pontibus & alijs locis affixerunt:quarum prima vndecimo Februarij affixa sic habebat. Si cui est animus sacrilegos falsatores verbi Diuini exterminare die Dominico hora semioctauo in bursa se sistat. Nihilo minus Remonstrantes die sequenti ad secundam concionem maiori frequentia cōuenêre ad mille ducentos, vt fertur. Concionator exposuit primùm pluribus, se non venisse eò sua sponte, sed accitu & rogatu multorum honestissimorum ciuium,qui dicerét con-

conscientiarum suarum aedificationi minime facere dogmata quędam quæ Amstelredami in publicis Ecclesijs contentiosissimè vrgerentur & tanquam ad salutem necessaria magna verborum acerbitate populo inculcarentur. Deinde concione prope ad finem perducta surrexit Anglus quidam qui prope suggestū Ecclesiasticum sedebat, & erectus in pedes, sublata voce, in hæc verba prorupit: *Audite Domini, audite: An aliter docetur in templo veteri & nouo, vbi Ecclesiastæ nostri Plancius, Triglandius, Hallius & cæteri concionantur?* Respōdebat promiscuè vna voce populus: *imo verò, imo verò*, paucis iterum aduersarijs reclamantibus & negantibus. Iam ante pueri foris stātes lapidibus vitreas domus fenestras petere cæperant; mox tantus fiebat aduersariorum concursus, vt se mouendi vix cuiquam facultas daretur, clamores tollebantur intus & foris quibus etiam ad Remonstrantes occidendos se mutuo hortabantur, clausa deforis ianua ne quis effugeret. Sed Remonstrantium ingens multitudo ingressos aduersarios deterruit, donec perruptis vi foribus, cum sannis & risu circumstantium ægrè se quisque in tutum reciperet. Concionator egressus, tametsi honestioribus quibusdam ciuibus cinctus, luto cōspersus est & scopis madefactus, facie conspurcata. Tandem & lapidibus impetitus cum suis stipatoribus fugam arripuit.

Ipse

Ipse in domum quampiã ingressus se occultabat. Herus domus vnius ex Scabinis gener, eductis etiam cultris cum famulis suis ægrè tumultuantẽ turbam domo prohibuit. Dein aduersus locum vbi cõcio habita erat, hostilis mouetur expeditio, ruptis ablatisque omnibus tanquam in prædam datis, adeò vt à meridie etiam imbrices è tecto deijcere cæperint, tanquam solo domũ æquaturi, ni Magistratus authoritate progressus fuisset interruptus. Deinde per septimanam sequentem affixis quibusdam progrãmatibus, ad maiora audenda sunt incitati. Die decimo nono Februarij, id est, sequenti Dominica, hora circiter octaua matutina, congregati sunt in bursã quadringẽti vel quingẽti zelotę, qui plateas omnes percurrentes horrendũ clamitabant: *Vbi nunc sunt Arminani?* Quorundam Remõstrantiũ vitreis ædiũ fenestris cõfractis: vnũ dictum Adrianũ Antonij lapidũ ictu tollere de medio statuerãt, qui in aliã domũ cõfugiẽs eius etiã specularia vitrea persequẽtiũ furori rea fecit. Inde in domum Remi Episcopij irruentes, post excussa saxis specularia, ianuas & fenestras perfregerũt, domũ totã diripuerunt, pecuniam, vestes & quicquid fere erat in domo portatile, rapuerunt. Prætores eò se conferebant ad tumultum fedãdum, sed frustra. Timor erat ne vrbem totã direptio ista persuaderet. Dammum Remo illatum æstimatur

matur duodecim vel octodecim florenorum millibus. Ad 4. vel 5000. hominum è propinquo otiosè hæc spectabant. Tandem hora prima, direptione peracta; cum iam tecto demoliendo & domui solo æquandæ admotæ essent manus, venit eò magistratus cum duobus militum signis & raptores compescuit. A ciue Amstelred. viro cordato & honestissimo intellexi vnum ex ipsis direptoribus præ cæteris zelosũ opificio scriniarũ à Magistratu apprehensum ac examinatum de causa tãtæ violentiæ in bonos ciues, respõdisse: *Quid? Impij isti nebulones, cum Deum dicant peccati authorem, eumque homines, nulla culpa ratione habita, ad infernum detrudere, digni sunt qui ignibus exurantur:* Ita miser causam tot iam annis tam acriter disputatam etiam-num ignorans, in hostibus amicos expugnabat. Porrò præfatis literis annexa est dissertatiũcula, iniuriam in hoc tumultu Remõstrantibus illatam acriter prosequens, contra quam aliquãtò post alius responsionem edidit, qui & inuasionis dictę atrocitatem extenuat, & dissertatiunculæ istius authorẽ seditionis arguit, inuectusque in Remonstrantes varia particularium inter eos personarũ vitia iisdem improperat, vt de Iohanne Vtẽbogart, quod exaltari per captatum Magistratus fauorem exquirat, atque ita Ecclesiam in extremam miseriam coniiciat: quod Remonstrantium aliquis

quis in ludibrium Contra-Remonstrantium cani suo nomen *Slijckeus* id est, *cænogeusius* (quo nomine odiose illi solent compellari) imposuerit, quod inter Remonstrantes inueniatur, qui Dorderaci in catasta flagris cæsus & in exilium sit eiectus; quique Amstelredami ob alia scelera carceri fuerit mancipatus &c. Responsio ad hæc non multò post secuta est hoc titulo: *Breuis ac manifesta denudatio spiritus cuiusdam mendacis qui nuper apparuit, in edita Responsione ad dissertatiunculam tumultus Amstelredamensis.* Vbi dum prædicta aliaque multa negantur ac refutantur, quinquaginta & quinque mẽdacia à priori respõdente breui libello admissa indigitantur: Seditionis Spiritus Contra-Remonstrantium proprius esse asseritur, quo concitati non horrea tantum diuersis in locis sed & publica templa cõtra expressam Magistratus prohibitionem violenter inuaserint: Nominatim taxat aliquos Contra-Remonstrantium prædicantes, qui nuptias ante ratum matrimonium exercuerint: De Ioanne Vitẽbogart honorificè, de P. Plancio contemptim author loquitur &c.

Dum hæc Amstelredami inchoantur, decimoquinto scilicet Februarij, Arnhemij à Senatu curiæ Gelriensis, nomine ordinum eiusdem Gelriæ ducatus; decretũ est editum, quo prædicãtes Neomagenses, Tielenses & Bommelij

melij (qui iam dudum Remõstrantium partibus fauebant) iubebantur intra bimestre spatium statum suæ cum alijs ministris controuersiæ eidem Senatui breuiter explicare, addere quoque sententiam suam, num fũdamentum antiquæ Apostolicæ Christianæ religionis in istam controuersiam traheretur: Quod si nõ; excogitaret, an & quommodo vtriusque partis sententia cum Ecclesiarũ pace seruari ac defendi possit & debeat. Vetabantur item quicquã siuè directè, siuè indirectè, scribere aut dicere tam priuatim quàm publicè quod quocunque modo à recepta semel reformata doctrina discordaret. Præcipiebatur quoque, ne quis in posterum minister Ecclesiæ eligeretur; nisi iuxta præscriptũ Geldriẽsis Synodi habitę Anno 1612. vbi articulo vigesimo (qui cum alijs duobus huic decreto subiungitur) hæc formula profitendæ fidei initiandis ministris præscribitur: *Nos infra scripti verbi Diuini ministri hisce declaramus syncerè & bona coram Deo conscientia, fateri nos ac sentire, in confeßione ac Catechismo reformatarum Belgij Ecclesiarum contentã doctrinã pro vt ea ante hac vnanimiter in hac Ecclesia prædicata fuit, in omnibus cũ S. Scriptura ac Dei verbo conuenire, simulq́ promittimus, nos eandem doctrinam tum publicè tum priuatim pro viribus defensuros ac docturos; omnesq́ errores eidem repugnantes reiecturos ac propulsuros &c.*

Demũ cauebatur eodem decreto ne quisquam vtriusuis partis ministrorum, vllos famosos libellos scriptave maledica vel ederet, vel alibi edita inter populum spargeret; ne item odiosis *Remonstrantium, Contra-Remõstrantium, Arminianorum &c.* nominibus apud populum vteretur. Circa idem tempus minister quidam Thilanus Alardus Frisius dictus delatus est, contra vltimum edicti mẽbrum, tabulam congruentiæ doctrinæ Contra Remonstrantium ac Turcarum (cuius superiori anno meminimus) quibusdam è sua plebe cõmunicasse. Quare ipse depositionis censuram quorũdam amicorum intercesione ægrè euadens, iussus est omnia quæ distribuerat exemplaria colligere ac in curiã transmittere si qui autẽ tradere exemplaria renuerent, eos ad senatũ deferre; ipsa quoq; tabula per sententiam curiæ igni est adiudicata ac publicè cõbusta. Prodiit nõ multò post, intra scilic. dies quatuordecim libellus authoris anonymi, modestè (vt habet titulus) prædicta curiæ Geldriẽsis acta examinãs; in quo multis argumentis author nititur ostendere, istam Contra-Remonstrantium praxin rectam ad papatum denuo reuocãdum viam sternere; Nimirũ quia de prædestinatione rigorosam adeo tueãtur opinionem honori diuino bonisque moribus contrariam, in qua maxima ex parte cũ inquisitoribus Hispanicis rigidio-

gidioribusque papistis conueniant; quia opinionem suam nunquam ab vniuersali Ecclesia receptam violenter studeat fidelibus obtrudere atque ita cum Romano Pontifice nouos fidei articulos condant. Quod non valentes ex Dei verbo errores suos stabilire, ad humana scripta prouocent, eadem verbo Dei non modo æquiparantes, sed & præferentes; cum illud explicari velint ad istarū formularum sensum: Quod insuper ministros confessioni ac catechismo adstringant in eo sensu, quo à priuatis quibusdam doctoribus intelliguntur, quousque papistæ nunquam (ait) peruenerunt: Quod se tueantur triginta vel quadraginta annorum præscriptione; quanquam & ea in dubium vocari non temere possit. Quod sententiæ suæ quidquam cōtradici nullatenus patiantur, magistraliter satis expostulantes an huc vsque Ecclesia errauerit, quasi verò reformata Ecclesia subito ad perfectionem deuenerit & exinde errare amplius non possit; quod exitialem regnis doctrinam de puniendis tollendisque hæreticis tam perfricta fronte vrgeant vt proclament ex diabolo prouenire quod magistratus in hoc detrectet consentire &c. Dein ea quæ in edicto prædicantibus sunt vetita publicè vel priuatim proponere, ita sugillat: *Nunquid igitur prædicantes isti de prædestinatione eique cognatis ex sua sententia nec prædicare debe-*

bunt nec loqui? An ne in priuatis quidem colloquijs nec directè nec indirectè de hac re licebit conferre? Istud equidem quid miri, quid noui est in hisce partibus&c. De exusta per Magistratus sententiam tabula pluribus tragicè asperèque expostulat: ipsamque tabulam suo hoc libello denuo insertam ad vitam reuocat. Denique sententiam contra Alardum Frijsiū latam examinat & iniquam fuisse asseuerat, libertatem ipse suam ex Plauto hoc versu cōmendans: *Qui homo timidus erit in rebus dubijs nauci non erit.*

Eodem anno prodijt authoris itidem anonymi libellus Reuelatæ falsitatis malæque fidei admissæ in Tabula discrepantiæ inter Diuini verbi ac Remonstrantium doctrinā. Primò falsum esse ait vllam ibi esse discrepātiam; quod vt ostendat, ipse doctrinę Remōstrātium tabulam alijs Scripturæ testimonijs conformen proponit. Secundò falso Remonstrantes *nouatores* appellari contendit, cum Apostolorum doctrinam tueantur reformatę Christianitati conformē. Contra verò ipsos Contra-Remonstrātes in multis punctis verè esse nouatores. Tertiò falso Remonstrantes, *Arminianos* aut *Vorstianos* appellari. Quartò falso Remonstrantibus imputari particulares quorundam doctorum opiniones, quas ipsi non magis teneantur defendere, quā Cōtra-Remonstrantes defendunt in omnibus

bus Caluinum, Bezam, Zvvinglium, Piscatorem &c. nihil itaque se defendere nisi quod è communibus omnium Remonstrantium nomine editis scriptis depromptum est; Ex his etiam multa non rectè in tabula fuisse allegata demonstrat; tandemque lectorem ita cõpellat: *Huiusmodi scriptores qualem se tabulæ istius author exhibet, vnius omnino generis habent formam, ad quam scripta sua fundant, videlicet formam mendacij: hæc sua apud illos sponte nulla cum molestia fluit at. Vestri me miseret studiosa probitati pectora quæ ab hisce ingenijs eorumq; nuncijs ita interpellamini, vt intra domesticos vestros parietes ab eorum importunitate ægrè vos expediatis. Scripta sua in manus vobis inserunt, velitis, nolitis, oportet legatis, vi vobis obtruduntur. Ni faciatis nigro genio vos terrent.*

Dum ita feruenter vbique disputatur, vt iam nemo non dispiceret legitimo opus esse iudice qui litem dirimeret pacemque partibus restitueret, prodijt Amstelredami libellus editus hoc titulo: *Cleophas siue Christianus dialogus duorum discipulorum euntium in Emaus: in quo tractatur de scopo Ecclesiasticarum controuersiarum deq; modo easdem componendi.* Author se vocat *Irenæum Philaletium*; credo appellatiuè, id est, pacificum veritatis amatorē. Obijcit lectori in frontispicio libri hos ex Propheta Ieremia querulos versus: *Quare fa-*

ctus est dolor noster perpetuus & plaga nostra desperabilis renuit curari? Capite decimo quinto, v: decimo octauo. Factus est nobis Dominus sicut fons aquarum cuius defecerunt aquæ, imo velut vir vagus, vt fortis qui non potest saluare. Isaiæ quinquagesimo octauo. v. vndecimo. *Ieremiæ Decimo Quarto: v. Nono.* In priori parte timere se significat, ne à dissidij huius authoribus ac fautoribus religio Catholica denuo introduci intendatur, vel potius ne ad Socinianismum negotium vergat. Subindicat interim ob bonum status politici ab Ordinibus mutationem illam permitti, ne scilicet factiosus populus quieti desuetus de affectãda tyrannide consilia iniret. Inde huiusmodi religionis sub bono status subordinationem acriter insectatur, nullam ob causam schisma in Ecclesia aut odium seminandum esse aut fouendum. & *pagina decima* mirari se ait, & indignè nonnunquã tulisse, quod scandalosa adeò dissensio ita manifestè grassari permittatur ab ijs qui potestatem authoritatemque se habere gloriãtur Ecclesiastica negotia disponendi, quodque ijs præstetur patrocinium, qui doctrinæ in omnibus reformatis Ecclesijs cõmuni suffragio receptæ aduersarios se prębent, alijs adeò notoriè oppresis, vt meliores sint partes erronum pessimorũ, Papistarum scilicet, Mẽnonistarum, Koornhartistarum, Libertinorum, imo & Atheorũ, quàm

quàm istorum. Altera parte pro fundamēto conciliandæ pacis dicit vitæ emendationē omnibus, maximè verò prædicātibus esse necessariam, istud vnicum esse hoc malum effugiendi remedium, iuxta illud Ioānis septimi, versu decimo septimo: *si quis voluerit voluntatem Patris mei facere, cognoscet de doctrina hac vtrum ex Deo sit*, Hanc pietatem quia Remonstrantes non probantur suscepisse, arguit eos non esse veros reformatores, sed esse nubes sine aqua, quæ multa promittunt & nihil præstant, ideoque omni vento doctrinæ circumferantur &c, eodem prorsus modo quo Catholici solent arguere suos Apostatas in mulierculæ amplexibus cum votifragio reformationem meditantes. Dein etiam suarū partiū ministros totamque cōmunitatē tātæ impietatis arguit, quantum aduersariorum quisquam vix imputare ipsis audeat. *Quanā in re quæso*(inquit P. 27. &28.) *ij qui veram Christi Religionem profitentur, à perditissimis etiam erronibus qui inter nos degunt, destinguuntur, nisi sola lingua, idq́; frequenter eo vsque duntaxat, vt inanis proferatur ostentatio reformatorum Christianorum absque omni reipsa eiusdem declaratione. imo ita inter nos agitur tanquam si istud Religionis nostræ esset fundamentum vt viuere pro voto cuiuis liceat, dummodo reformati Christiani nomen retineat. Ad æternam enim nostri ignominiā istud contra nos*

 testimo-

testimoniũ dici potest, securè & absq; molestatione viuere in Ecclesia nostra fornicarios, idololatras, adulteros, impudicos. fures, auaros, ebrios, maledicos & rapaces. De cæteris verò qui à grauibus hisce peccatis se continent, hoc esse verum quod impinguati atque sensu destituti Diuini verbi stimulum non sentiant, &c. Demum inde ad finem vsq; aliud omnium peccatorum maximum esse contendit, quod adhuc Catholicos non funditus è regionibus suis Magistratus eiecerit, quod multi familiaritatem nimiam & cõmercia cum iis contrahant; quod quidam etiam ad eos à suis deficiant. In Romanũ Pontificem, S. Petri vtrique successorem impotenter insanit. Ideo credo, ne ob hæc suorum dissidia plures ad veram Ecclesiæ petram confugiant.

Eiusdem anni mense Augusto concionator quidam Dauentriensis Iacobus Reuius refutationem edidit libelli pro Remonstrãtibus anno superiori ab H. Herbertz editi. Ad lectorem probat Remonstrantes esse hæreticos in multis conciliis & catechismo dãnatos, ideoque non seruandam cum iis pacem licet ordines hoc præcipiant, oportere enim Deo magis quàm hominibus obedire: primos reformationis authores Caluinum, Lutherum, Melanth. eadẽ quæ Contra-Remonstrantes, sensisse. Docet primo capite prædestinationem non esse ob præuisam fidem; Reprobationem

tionem, prout dicit *non electionem*, etiam ante peccata præuisa, condemnationem autem ad pœnam, nō nisi ob peccatum præuisum statuit. *Capite secundo*, passionem Christi licet ex se esset sufficiens pro omnibus, ex decreto tamen patris nonnisi quibusdam prodesse. *Capite tertio*, Gratiam ita esse efficacem, vt faciat credere infallibiliter. In decursu autem addit eum qui à gratia mouetur non posse nō agere id, ad quod à gratia mouetur. *Capite Quarto*, Iustos, quamquam in grauia peccata ruant, tamen veram fidem & viuificantē spiritū nec totaliter, nec finaliter amittere. Hæc etiam ipse copiosissimè Scripturæ testimoniis probare nititur, & argumenta opposita soluere. In fine Septembris concionatores Campenses quatuor suam edidêre professionem quoad hasce controuersias; & sententiam Remonstrantium; quam antiquam veritatem appellant, probant, reiecta Contra-Remonstrantium sententia tanquam falsa & nouitia. Tādem circa anni finem H. Herbertus Gaudanus iterum contra Reuium emisit libellum, quo prolixiùs electionem absolutam denuo è Scripturis impugnat & suam de præuisa fide in prædestinatis vlteriùs confirmat.

Anno eodem emissa est *Epistola Remonstrantium ad externos reformatos Theologos opposita epistolæ delegatorum classis Vvalachrianæ ad*

eosdem Theologos prius emissa, Typis mandata Lugduni Batauorum apud Ioannem Patium iuratum & ordinarium Academiæ typographum. Hanc epistolam, quia communem Remonstrantium causam tuetur, adeoque non nisi publica Academiæ authoritate cusa credatur, nos hactenus breuitatis causa *Leydensium* nomine citauimus. Est autem Vvalachria præcipua ex Zelandiæ insulis, cuius Metropolis est Medioburgum. Huius ergo insulæ ministri in epistola sua præfantur, in re grauissima, qualis est, quid in turbis istis & obuijs vndique difficultatibus agendum sit, prudenter dispicere ac iudicare; nolle se stare iudicio proprio, sed à peritioribus Reformatis vbicunque illi terrarum fuerint, consiliũ flagitandum censuisse, quo incendium istud dissidiorũ in vicinis prouincijs possit extingui, vel saltem à suis (Zelandiæ) terminis ne accedat, arceri. Dicũt porro omnia se hactenus tentasse quęcũq; potuerint; sed irrita fuisse omnia eò quòd Nationale concilium ab Ordinibus impetrare nõ potuerint. Vt autẽ quos consulunt Theologi, cõtrouersiarũ statũ perspectũ habere possint, explicãt breuiter quid de quinque articulis anno 1611. in Hagẽsi collatione disputatis, & ipsi Cõtra-Remõstrantes & aduersarij Remonstrantes sentiãt. Deinde consilium petunt & sententiam docti lectoris Reformati, *primo* de his articulis qui-

quinam ex iis & quatenus salua fidei substātia pro bono pacis tolerari queat: *Secūdò* hoc modo: *Videmus enim iis in locis, quæ huius dissidij motibus agitantur, magnā partem plebis Christianæ, quæ nostris addicta est, singulari quodam doctrinæ iam olim receptæ studio impulsam, à Remōstrantium concionibus ita abhorrere, vt in vicina loca, quæ pastores habent nostrorum sententiæ fautores ad cultus diuini exercitium haud mediocri numero excurrant, aut certè iis in locis, in quibus degunt conuentus suos intra parietes priuatos agitent. Quamuis verò magistratus, quibus istæ plebes subditæ sunt, eos conuentus (prout Remonstrantium causæ magis fauent, & plurimum operam suam in ea defendenda profitentur) tū in dictis mulctis grauissimis prohibeāt, tū illatis, alicubi dissipauerint, apparet tamen easdem plebes adeo hanc doctrinæ nouitatem detestari, vt libentius rerū suarū detrimentū patiantur quā frequentando Remonstrantiū cōciones, eorū sententiæ subscribere videri velint. Quæritur igitur quid de eorū Zelo ac instituto statuendū sit, quidq; consilij dandū sit ijs qui negant se bona conscientia Remonstrantiū sacris interesse posse. Deinde ambigitur de Doctoribus & Ecclesiasticis Remonstrantium. Nimirum an tolerari possint à nostris salua religione reformata, & num quis nostrorum cum illis in Ecclesiastici ministerij societatem venire, aut manere in eadem citra conscientiæ læsionem aut bonorum offensionem possit.*

Remon-

Remóſtrantes in Epiſtolæ ſuæ exordio ita cenſent VValachrianorum epiſtolã, vt dicãt ſibi ab illis *intentari per ſuſpicionem, aliquot peſsimarum opinionum crimina*, ideò etiam coactos ſe (ne ante perceptam cauſæ ſuæ defenſionem, maximorum fortè virorũ præiudicijs grauarentur) fidelius paulò rem totam exprimere. Multũ dicunt ſe tribuere iudicio eorũ quos vitæ ſanctitas & Religionis Chriſtianæ flagrans amor, iudicij rectitudo & rerum Theologicarum ſcientia ſingularis ab omni maleuolentiæ ſuſpicione & partium ſtudio abundè vindicat: nec minus eorum operam ac piam ſollicitudinẽ exoſculari, qui rebus Eccleſiarum ſuarũ inuſitato more fluctuantibus ſalutaribus conſilijs ſuccurrere conantur, ne vehementior animorum colliſio & gliſcens indies magis magiſque diſputationum feruor Eccleſiam tandem & florentiſsimam totius Europæ Rempublicã funeſtiſſimis malis inuoluat. Tum conditiones quaſdam exponunt quas in ijs requirant, qui tali rerum facie ſequeſtros ſe diſsidentibus aut oppreſſæ veritati patronos præſtare velint. Conſequenter ſe purgant ab eo quod dixerãt VValachriani, præſens ſchiſma atque adeò tumultus omnes à nouis Remonſtrantiũ opinionibus originẽ traxiſſe; negant ſcilicet ex doctrinæ ſuę diuerſitate vnquã ſchiſ-

ma

ma oriturum fuisse aut etiam ortum esse; sed ex importunitate ac imprudenti zelo Contra-Remonstrantium, qui nihil sibi tolerandum esse arbitrantur, quod vel parum ab eorum dogmatibus discrepat. Ordinum (quos illi, tanquam in gratiam Remonstrantium in concedenda synodo difficiles fuerint, sugillauerant) æquitatem defensuri, Deum obtestantur nihil se *aut per maleuolentiam dicturos, aut quod compertissimum non sit & testimoniis luce clarioribus demonstrari posit; prolaturos.* Narrant deinde de impedimentis Nationalis synodi, quæ nos circa principiū huius relationis ex ipsis citauimus, & deinceps cætera. De Controuersiis quæ tractant, proponemus parte sequenti.

Vltimo Martij huius anni Magistratus Vltraiectinę ciuitatis edictum promulgauit *aduersus eos qui sub prætextu reformatæ religionis in Ecclesia & Repub. eiusdem ciuitatis schismata & turbas excitare conantur.* Contra-Remonstrantes intelligunt, quibus sub pœna etiam proscriptionis interdicunt; ne priuatim vlla seruent conuenticula aut foras etiam extra ciuitatem ob religionis exercitium proficiscantur &c. Aprilis 22. redditæ sunt Ordinibus Generalibus literæ Serenissimi Regis Angliæ quibus instanter denuo petit vt antiqua reformata religio ab ipsis defendatur, & noua reformans quantum fieri potest, supprimatur

primatur. In quem etiam finem eiusdem Regiæ Maij. legatus D. Dudleij Carleton 6. Octobris Orationem habuit in eorundē Ordinum congregatione. Vbi Legatus omniū dissidiorum per vnitas prouincias causam & fontem statuit Arminium; & Remonstrātes in multis perstringit. Quare paulò post quidam: *Bilancem* confecit *pro libranda seu expendenda in omni æquitate Orationem Nobilis* &c *D. Dudleij Carletō.* &c. Vbi Arminius studiosè defenditur & omnium turbarum causa in nimium aduersariorum Zelū retorquetur &c.

Varij præterea fuerunt hoc anno inter diuersos tum de Moderatione tūm de cæteris punctis, conflictus. Nam primò, cùm Hornę iam dudum Contra-Remonstrātes à Remōstrantibus per Senatus fauorem templum occupantibus, secessissent, ac separatim in Racotonijs, id est, locis illis vbi pannifices, erectis quibusdam ligneis machinis pannos suos solent extendere, conuenticula sua exercerent; Sæpe aduersarij Ministri & ciues acerba in se mutuo effundebāt odiorum spicula. vnde tandem expostulationes & citationes pro adferenda dictorum probatione, necessaria quadam lege secutæ sunt. Sed quid consilij? Controuersiarum iudex causæ tam graui deerat. Iam enim ab anno 1615. Contra-Remōstrantes, causam hanc tractare coram Magistratu politico recusauerant; Remonstran-

tes.

tes quoque aduersariorum Consistorium iā manifestè partiale pro iudice detrectabant admittere. Tandem conclusum, vt coram duobus notariis, partis vtriusque prædicantes Dominicus Sapma Remonstrantium & Rippertus Sixti Contra-Remonstrantium cum quibusdam suis senioribus disceptationem viua voce aggrederentur, eamque notarij exciperent, factū id est hoc anno à 12. Ianuarij vsq; ad 20. Aprilis, conuētionib. tredecim pax tamen & concordia nondum instaurata.

Simile ferè initium habuit congressus qui hoc anno 29. Maij habitus fuit inter Reinerū Bormās Ministrū Remonstrantē in pago Koon, & Petrū à Vvassenburch Contra-Remonstrantē in pago Portugael clasis Roterdamēsis. Qui duodecim sibi mutuò quæstiones de prædestinatione & necessitatione ad peccandū proposuerūt. Quæ post cum respōsionib. Petri Vvassenburch sunt in lucē emissæ. Quare & ipse respōsiones vtrimq; datas integras cū suarū quidē probatione ex SS. literis, aduersarij aūt cōfutatione diuulgauit.

Henricus quoq; Slatius paganus minister in *Bleesvvick* molestatus à quodā Ioanne Georgij prædicante horreario, qui sc. per illū & circūiacentes pagos in horreis Contra-Remonstrantiū reliquias cōfortabat 14. Maij vndecim articulos horrorem sui, & crudelitatem in Deo præferētes in patenti publicè affixit eosq; ab Horreari is doceri asseruit seque id demonstraturum recepit Opposuit se Slatio sartor quidam nomine

Samuel Beyer edito libello quo opiniones à Slatio tanquam horridas affixas partim defendit partim negauit. Pro Slatio deinde sartorium certamen detrectante, respondit quidam *P. Vanden Base* edito libello quem vocat *Reuelationem falsæ monetæ à Samuele Beyer Henrici Slatij Veredario oblatæ.* Vbi, inter cœtera, insignia quędam multorum Contra-Remonstrantium mendacia taxantur. Additque Author vereri se, vt breui sua etiam, quę aliquando commisit, mendaciā ab aduersario in lucē edantur. Quare monet ipsum vt cogitet, tunc se adhuc Contra-Remonstrantium opinioni adhæsisse, iuxta quam nullū tā grande posſit esse mendacium, quod fauorem Dei & gratiā electis queat eripere, autt eos à charitate separare. Itē notat quendā ex Contra-Remōstrātibus mulierē quandā induxisse ad adulteriū, eò quod ipsi persuasisset, Deū se & ipsā ad istū actū prædestinasse, vt ita per hoc peccatū humilitatē acquirerēt, &c. Iulij deinde 29. cū Slatius ob affixas sentētias in periculosū rusticorū quorundam odiū incidisset; misſis ad Ioannem Georgij & deinde prelo excusis literis, ad disputationem ipsum citauit. &c.

Vincētius etiā Drelenburch suis prophetādi partibus nō defuit. Nā anno superiori à Casparo Barl. in scripto quodā *Nebulonis* nomine designatus, id adeo ꝓpheticę suę dignitati

Deus

putauit esse iniuriosum, vt edito mox scripto eundem Barlæum Scelestum & Nebulonem nominaret; simulq́; sponte promitteret se 100. florenos eleemosynarijs Leydensibus oblaturum, ac insuper simul in manus sui magistratus ad aliorum exemplum traditurum puniendum, si quisquam vllis rationibus se esse & iure dici posse Nebulonem, probaret. Prodierunt paulo post rationes 10. quibus id *clare & irrefutabiliter Quidam Adami filius* demonstrare contendebat; tum ex proscriptionis sententia, qua è ditione Vltraiectina eiectus est, tum ex audacibus & calumniosis eius scriptis. Additque si vel populus vel vllus in Hollandia Magistratus Vincentium, post rationes istas examinatas, innocentem pronunciauerit, tunc eum à 100. florenorum debito absolutum fore; sin minus, debito obstrictum & ad solutionem præstandam teneri. Responsio dein Vincētij, patenti itidem tabula, *claram*, vt ipse ait, continens rationum prædictarū *refutationem*, secuta est; adiuncta mordaci irrisione, tam in Barlæum quam in authorē prioris tabulæ.

Verum occurrit ipsi hoc anno *H. Pagius* breui & *clara defensione* 10. prædictarum *rationum*. Vbi nequitia Vincentiana plus quam manifestè demonstratur. Hoc item Anno Mense Aprili Remonstrantes, cum

vndique ob nouitatem suæ doctrinæ audirent malè, ac propterea res eorum tardius procederent quàm sperauerant, Ordinibus Hollandiæ obtulerunt *Secundam Remonstrantiam.* In qua nòn iam de veritate suarum sententiarum, sed solùm de earundem antiquitate disceptationem instituunt, à quibus scilicet authoribus iam à principio reformationis doctæ & defensæ fuerint. Huic Contra-Remonstrantes mense Augusto *Secundam Contra Remonstrantiã* opposuere *In qua demonstratur, Remonstrantes nouam Doctrinam in Ecclesias Reformatos introducere.* Iterum deinde secuta est. *Necessaria Responsio ad Contra-Remonstrantium Relationem aduersariam: complectens claram & fundamentalem eius refutationem, cum solida demonstratione, quod doctrina Remonstrantium respectu tum primitiui Christianismi, tum incboata reformationis, non sit nouitia sed antiqua. Cum* longa *præfatione ad Nob. & præpotentes D D. Ordines Hollan. & VVestfr.*

Edita iam dudum fuerat Amstelredami *Querela Ecclesiæ ad Regentes prouinciarum & Ministros verbi, super præsentibus eorum difficultatibus.* Hanc quærelam tanquam seditiosam & iam sexto typis recusam, vt & alterá deinde secutam, nec minus statui publico perniciosam acriter Remonstrãtes in ista ad

ordines

ordines præfatione perstringunt.

Similis fere impatientiæ edita quoque est Amstelredami *Quatela Patria* super ijdem difficultatibus.

Interim non cessarunt vel ijdem queruli Ministri malum indies magis exacerbare. Inter cæteros namq; odia implacabilia spirantes tractatus, editus est hoc anno *Nicolaus Greuinchouius Heautontimorumenos : Hoc est; Rhapsodicis suis coloribus, schematismis, figuris, literis & verborum phrasiumq; ampullis (quibus Senatum Ciuitatis Roterodamensis, ante suam cum Amesio dissertationem Anni 1615. nundinis vernalibus editam, in Christianam Ecclesiam concitare sibi vero ipsi conciliare omnino satagit) parodicè sed serio atq; reapse, non nihil delineatus, de se supplicium dans. Authore Adriano Georgio Smoutio, Roterodamo Batauo.*

Amstelredami.

Scriptum hoc pomposum est, & mordax nimium. Ad quod deinde secuta est *Nicolai Greuinchouij Ecclesiastæ Roterodamensis Apologia publica & priuata. Hoc est, Abstersio Calumniarum Adriani Smoutij, quibus in suo quem inscribit Nic. Greuinch. Heautontimoroumeno Illustres Ordines ac plerasq; ciuitates Hollandiæ, nec non Remonstrantes eorumq; patronos, socios, aliosque cum istis pacem colentes, nominatim vero Nic. Greuinchouium in odium*

atque inuidiam orbis Christiani adducere satagit &c. Roterdami.

Edita quoque hoc anno est *Defensio fidei catholicæ de Satisfactione Christi aduersus Faustum Socinum Senensem: Scripta ab Hugone Grotio.* Lugduni Batauorum.

Aliquanto post Hermannus Rauenspergerus in noua Groningensi Academia primus Theologiæ professor suum de hoc Grotij tractatu *iudicium* edidit: tale, vt dicat illum *ita Socini placitum de Satisfactione refutare; & ea quæ à iure petuntur arma Catholicæ fidei aduersario ita extorquere, vt eidem suo aduersario iterum iterumq; suppetias ferat. &c.*

Multo adhuc plura hoc anno vtrinque edita sunt scripta, præsertim poetica seu rhytmica. Inter quæ vnum singulari dexteritate concinnatum *Contra-Remonstrantium Tessera* inscribitur. Sed tædet his immorari diutius.

Anno hoc ad finem vergente, aucta fuit multis in vrbibus animorum acerbitas, adeo vt seditiosi vbique pene tumultus timerentur; præsertim Leidæ, Veteraquini, quę patria est Arminij, & Neomagi in Gelria. Hagę Comitis violenter templũ, nequicquã Ordin bus repugnantibus, inuasum est à Contra-Remonstrantibus. Harlemi turbarum non minima fuit portio, acriter Ministri

ſtris diſſidentibus de Magiſtratus authoritate in vocatione Eccleſiaſtarum, vno quoque communionem alterius pertinaciter refugiente, eò quòd non legitima vocatione ad miniſterium acceſſiſſe videretur. Decreuit ibidem Senatus Eccleſiaſticus moderationem quandam prædicantibus obſeruandam, ne ſcilicet eorum quiſquam priuatas ſuas opiniones ad ſuggeſtum afferret, ſed ex formula confeſſionis Belgicæ, & loquẽdi & tacendi terminos omnes deſumerent. Edita dein eſt eiuſdem decreti *Relatio* pro defenſione innocentiæ eiuſdem Eccleſiaſtici Senatus. Verùm mox ex zelotis quidam D. Matth. Damius Contra-Relationem quandam aduerſus decretum iſtud diuulgat: Eccleſiaſticum Senatum Arminianiſmi, Pelagianiſmi & Socinianiſmi audacter denuo accuſat, tametſi ab eadem criminatione author Relationis Senatum vindicare ſtuduiſſet. Dum ita Remonſtrantes, pleriſque in vrbibus ab aduerſariorum vehementia ſibi timent, prodit ab aliquo eorum editus libellus titulo *Inueſtigationis*. In quo tractatur quæſtio: an Princeps Auraicus, cum pro defenſione Belgij arma contra Regem Hiſpaniæ aſſumeret, id fecerit eo fine vt confeſſionem Belgicam tanquam in omnibus S. Scripturæ conformem manuteneret, atq; Contra-Remonſtrantiũ de prædeſtiatione
 ſenten-

ſententiam vbiuis locorum introduceret? Negat author id ita ſe habere, probatque bellum ideo ſolum ſuſceptum eſſe, vt Belgarum incolę abſq; coactione ſuarum conſcientiarum, quamcunque probarent religionem, liberè amplecti poſſent, & antiqua ipſis priuilegia integra ſeruarentur. Contra hunc paulò pòſt alius ex Contra-Remoſtrantium parte *Veſtigium* edidit, arguens prioris *Inueſtigationis* authorem derogatæ exiſtimationis Auraici Principis, quaſi negotium Religionis ipſi cordi non fuiſſet, &c.

1618. Anno 1618. mox ipſo anni exordio varia iterum ſcripta in vulgus prodierunt. Quorum inter prima eſt Defenſio prædictæ *Inueſtigationis* ſub titulo pomi odoriferi ſpargentis ſuauem odorem geſtorum Illuſtris Principis Auraici, contra fœtorem *Veſtigij* nuper detecti. Vbi denuò author latè proſequitur ſuſceptæ à Principe Defenſionis Belgij cauſas, probatque ex multis actis & monumentis publicis ſolam Religionis libertatem vnicam fuiſſe eius cauſam. Interim pagina 61. hanc ſibi obijcit difficultatem: cur igitur Catholicæ Romanæ Religionis exercitium in prouincijs iſtis non permittatur, cum tam pro conſcientijs Catholicorum quã Reformatorum pugnatum ſit. Reſpondet hoc pertinere ad prudentem

Magi-

Magistratus dispositionem, vt non amplius libertatis diuersis Religionibus permittat, quam videat cum bono status permitti posse: bono autem status publici non expedire vt Catholici ista libertate gaudeant. Deinceps describit quas tragœdias Contra-Remonstrantes in pluribus ciuitatibus contra Magistratus authoritatem aduersus Remōstrantes moliantur, præsertim quanta violentia in Veteraquensi ciuitate ipsis Calendis Ianuarij & aliquot diebus sequentibus hoc anno, aduersus conciues Remonstrantes insurrexerint, Consules officio dimouerint, alios suæ factionis substituerint, &c.

Prodijt quoque *Christiana Allocutio* Ministrorum Neomagensium ad quædam Ecclesiæ membra quę ab ijsdem ministris se separauerant. Vbi impensè admodū partes à se dissentientes ad pacē & tolerantiam adhortantur, à varijs sese calumnijs purgant & doctrinæ Remonstrantium æquitatem declarant. Præterea emissa typis *Vera descriptio consciētiæ*, vbi discrimen inter veram & falsam conscientiam ostenditur. Multa rectè & verè de proprij sensus abnegatione & simplici veritatis inuestigatione asseruntur, quæ diuersissimarum religionum sectatores dicere facilius & ostentare quàm re ipsa præstare solent. Paruus item alius libellus *Omnium Quæsitorius* intitulatus

varias proponens quæstiones Theologis, Politicis, Iure-Consultis, militibus & alijs vt solidum ad singulas responsum proferant. Ad Theologos quęstiones sunt 12. quarum prima est: num Christiano homini licitum sit Magistratum violenter & mortis comminatione ad aliquid adigere. 2. Num Christianis liceat coacto Magistratu, eos quos voluerint ad Reipub. regimen promouere. 3. Num ob rebellionem, violentiam publicam, periuria, & omnigena scelera hominum quilibet è statu gratiæ & salutis possit excidere &c. Ad politicos quæstiones sunt viginti. Harum prima est: num statui Reipub. expediat vt quasuis acerbitates & mendacia (de negotijs non doctrinæ sed factorum) pro concione ad populum prædicandi licentia ministris concedatur &c. Ad Iure-consultos quæstiones sunt sedecim. Harum prima est: Num ij qui criminaliter quidem accusati, iudicialiter autem purgati non sunt, sed adhuc in reatu stant, capaces sint regiminis publici, & num expediat huiuscemodi ad illud promouere. &c. Ad Astrologos vna est quæstio; An cœlum ita possit agere in articulos fidei, vt quod sub nostro Horizonte cum Caluino & Contra-Remõstrantibus creditu est ad salutem necessarium, non etiam necessarium sit Christianis sub alio Horizonte constitutis. De

Militibus

Militibus tres sunt questiones. Quarum prima: Quid sentiendum de militibus qui præter generale iuramentum, particulariter renuunt iurare ciuitati aut prouinciæ, cui in præsidium destinati fuerint &c. Deniq; ad communem plebem tres etiam quæstiones. Harum prima est: num vlla sit sub cælo regio aut populus vllus qui maiori gaudeat libertate aut regatur mollius &c. Varij adhuc postea quæsitorij huiusmodi libelli prodierunt mirabiles & odiosas questiones proponentes. Item editus est *Triumphus Illustris Principis Auraici totiusq; domus Nassouianæ aduersus Remonstrantium calumnias eidem Principi illatas.* Vbi pag. 23. & seq. Remonstrantium refertur acerbitas & persecutio aduersus Contra-Remonstrantes exercita Roterodami, Alcmariæ, Campis, Brielæ, & Schonhouiæ. Denique variæ explicantur rationes ob quas Contra-Remonstrantes se ab illis separauerint &c. Alij plures adhuc libelli partim sunt editi, partim indies excuduntur, vt certè verissimum esse inter illos appareat Ecclesiastę cap. 12. dictū: *Scribendorum librorum nullus est finis.* Adeo vt prorsus rationis & omnis iudicij expers merito iudicetur, qui hac experientia non discat quod iam antè annos aliquot Serenissimus Angliæ Rex ad Confœderatos Belgij Ordines de sua experientia testatus est, non

posse scilicet quæstiones illas controuersas disputationibus Theologicis terminari, sed opus esse authoritate publica. Videt id satis pars vtraque contendentium, & certatim Magistratus assistentiam implorat. Verùm vnum est quod miseriam vel maximè auget, vtramque nimirum partem à diuersa Superiorum potentia sperare contrarium subsidium. Ita quidem vt Contra Remonstrantes circa finem Iulij per Ill. Comitem Mauritium in ciuitate vltraiectensi iterum templum vnum, vbi prophetias suas exerceant, adepti sint &c.

Hæc ergo est facies Prouinciarum Belgij, hactenus per annos non adeo multos sub reformatæ, secundùm Ioannis Caluini voluntatem, religionis fœdere vtcunque vnitarum; facies, inquam, multum mutata ab antiqua illa, quæ nongentis circiter annis in fidei vnitate solidata, indiuisa, atq; adeò inconuulsa perstiterat, quam per S. VVillebrordum conuersis Apostolico labore & miraculorum virtute gentilibus idolorum cultoribus, multiplici sanctitatis venustate Deus ipse decorauerat. *Quomodo* nunc *obscu-*
Trēn. 4. 1. *ratum est aurum, mutatus est color optimus!* Hæccine pura illa, sancta, Euangelica, Reformata, Orthodoxa Religio? *Ex fructibus eorum cognoscetis eos.* Matth. 7. 16.

HENO-

HENOTICI DISSECTI BELGII

PARS SECVNDA.

In qua status Controuersiarum quæ Remonstrantes & Contra Remonstrantes in Belgio exagitant explicatur.

VT igitur quas hactenus vtcunque delineauimus, turbarum fundamentum clariùs paulò à peritioribus possit intelligi, visum est præcipua quæstionum capita penitiùs paulò hic intueri. Ad quod commodissimè nobis seruire posse videntur istæ, de quibus circa finem præcedentis partis diximus, tùm VValachrianorum tùm Leydensium epistolæ: cùm eum in finẽ vt statum controuersiarum dilucidè ac breuiter explicarent, ad exteros sint transmissæ.

Itaque VValachri hoc modo suum institutum ordiuntur: *Tametsi porro* (aiunt) *noua indies cõtrouersia suppullulent, quæ ex immoderata disputandi licentia natæ in vulgus paulatim se insinuant, quibusque incredibilium malorum seminaria succrescunt; æstuare tamen præcipuè*

cipuè videmus Remonstrantes in defensione capitum eorum de quibus ex decreto Ordinum Hollandiæ Anno Christi 1611. Hagæ Comitis conquisitio instituta fuit. Referuntur autem hæc capita ad quinque locos, qui sunt de Prædestinatione, de morte Christi & liberatione per eam præstita, de corruptione hominis & libero arbitrio, de operatione saluifica gratiæ, de perseuerantia Sanctorum.

DE PRÆDESTINATIONE.

CIRCA primum caput, de Prædestinatione scilicet, Vvalachri his verbis Contra-Remonstrantium (in quibus sua nomina etiam profitentur) sententiam exponunt. *Deum ab æterno secundum beneplacitum immutabile voluntatis suæ, aliquos ex corrupto hominum genere mera benignitate in Christo IESV segregatos, eiusdemque beneficio quando ipsi liberet fide ac regenerationis spiritu donandos, seruare decreuisse ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, reliquis verò arcano iustoq́ue iudicio præteritis, & in peccato relictis, propter hoc ipsum peccatum inferre damnationis pœnam ad tolerantiæ iustitiæq́ue suæ declarationem.* Remonstrantes suam sententiam exponũt quatuor distinctis Dei decretis quorum primũ est, *quo Deus misereri volens generis humani in miseriam prolapsi si qua per iustitiam & veritatem*

suam

suam, quas aduersus peccatorem declarari erat conuenientissimum, fieri poßet ratione, ex sapientiæ suæ præscripto decreuit Filium suum piacularem victimam hominibus dare, quo peccatum morte sua aboleat æternamq; denuo redemptionem sanguinis sui merito impetret, etiam ius obtineat impetratam salutem homini potenter cōferendi. Ab hoc Filio Iesu Christo & gratioso Patris in peccatorem affectu vti in exequendo redemptionis negotio fit, salutis quoq; nostræ ab æterno præordinatæ caput fontem originemq; arcessimus. Neq; enim non pœnitendū de conferenda actu salute propositum Deo ratum fuisse credimus, nisi præmisso à sapientia Decreto, quo iustitiæ ob peccatum commissum sanguine Mediatoris consultum voluit.

Secundum Decretum est, quo Deus infirmata iam per carnem lege & abrogato Fœdere primo, ex sapientiæ suæ præscripto decreuit actu ipso in gratiam recipere & salute donare quotquot in Iesum Christum vera & per charitatem efficace fide ad vitæ vsq; finem essent credituri: eos vero sub ira derelictos damnare, qui impœnitentes in infidelitate ac peccatis suis essent perseueraturi. Quod decretum sicuti præcedens illud exigebat, ita sequenti necessitatem dedit.

Est autem illud tertium, quo media ad fidem & resipiscentiam necessaria eo ordine, ijs gradibus, eo gratiæ sufficientis demenso & ea efficaciæ virtute conferre proposuit, prout sapientia ad

Samuel Beyer edito libello quo opiniones à Slatio tanquam horridas affixas partim defendit partim negauit. Pro Slatio deinde Sartorium certamen detrectante, respondit quidam *P. Vanden Base* edito libello quem vocat *Reuelationem falsæ monetæ à Samuele Beyer Henrici Slatij Veredario oblata.* Vbi, inter cœtera, insignia quędam multorum Contra-Remonstrantium mendacia taxantur. Additque Author vereri se, vt breui sua etiam, quę aliquando commisit, mendacia ab aduersario in lucē edantur. Quare monet ipsum vt cogitet, tunc se adhuc Contra-Remonstrantium opinioni adhæsisse, iuxta quam nullū tā grande possit esse mendacium, quod fauorem Dei & gratiā electis queat eripere, aut eos à charitate separare. Itē notat quendā ex Contra-Remōstrātibus mulierē quandā induxisse ad adulteriū, eò quod ipsi persuasisset, Deū se & ipsā ad istū actū prædestinasse, vt ita per hoc peccatū humilitatē acquirerēt, &c. Iulij deinde 29. cū Slatius ob affixas sentētias in periculosū rusticorū quorundam odiū incidisset; missis ad Ioannem Georgij & deinde prelo excusis literis, ad disputationem ipsum citauit. &c.

Vincētius etiā Drelenburch suis prophetādi partibus nō defuit. Nā anno superiori à Casparo Barl. in scripto quodā *Nebulonis* nomine designatus, id adeo ꝓpheticę suę dignitati

Deus

putauit esse iniuriosum, vt edito mox scripto eundem Barlæum Scelestum & Nebulonem nominaret; simulq; sponte promitteret se 100. florenos eleemosynarijs Leydensibus oblaturum, ac insuper simul in manus sui magistratus ad aliorum exemplum traditurum puniendum, si quisquam vllis rationibus se esse & iure dici posse Nebulonem, probaret. Prodierunt paulo post rationes 10. quibus id *clare & irrefutabiliter Quidam Adami filius* demonstrare contendebat; tum ex proscriptionis sententia, qua è ditione Vltraiectina eiectus est, tum ex audacibus & calumniosis eius scriptis. Additque si vel populus vel vllus in Hollandia Magistratus Vincentium, post rationes istas examinatas, innocentem pronunciauerit, tunc eum à 100. florenorum debito absolutum fore; sin minus, debito obstrictum & ad solutionem præstandam teneri. Responsio dein Vincétij, patenti itidem tabula, *claram*, vt ipse ait, continens rationum prædictarũ *refutationem*, secuta est; adiuncta mordaci irrisione, tam in Barlæum quam in authoré prioris tabulæ.

Verum occurrit ipsi hoc anno *H. Pagius* breui & *clara defensione* 10. prædictarum *rationum*. Vbi nequitia Vincentiana plus quam manifestè demonstratur. Hoc item Anno Mense Aprili Remonstrantes, cum

vndique ob nouitatem suæ doctrinæ audirent malè, ac propterea res eorum tardius procederent quàm sperauerant, Ordinibus Hollandiæ obtulerunt *Secundam Remonstrantiam.* In qua nòn iam de veritate suarum sententiarum, sed solùm de earundem antiquitate disceptationem instituunt, à quibus scilicet authoribus iam à principio reformationis doctæ & defensæ fuerint. Huic Contra-Remonstrantes mense Augusto *Secundam Contra Remonstrantiã* opposuere *In qua demonstratur, Remonstrantes nouam Doctrinam in Ecclesias Reformatos introducere.* Iterum deinde secuta est. *Necessaria Responsio ad Contra-Remonstrantium Relationem aduersariam: complectens claram & fundamentalem eius refutationem, cum solida demonstratione, quod doctrina Remonstrantium respectu tum primitiui Christianismi, tum inchoata reformationis, non sit nouitia sed antiqua.* *Cum* longa *præfatione ad Nob. & præpotentes D D. Ordines Hollan. & VVestfr.*

Edita iam dudum fuerat Amstelredami *Quarela Ecclesiæ ad Regentes prouinciarum & Ministros verbi, super præsentibus eorum difficultatibus.* Hanc quærelam tanquam seditiosam & iam sexto typis recusam, vt & alterã deinde secutam, nec minus statui publico perniciosam acriter Remonstrãtes in ista ad

ordines

ordines præfatione perstringunt.

Similis fere impatientiæ edita quoque est Amstelredami *Quatela Patria* super ijdem difficultatibus.

Interim non cessarunt vel ijdem queruli Ministri malum indies magis exacerbare. Inter cæteros namq; odia implacabilia spirantes tractatus, editus est hoc anno *Nicolaus Greuinchouius Heautontimorumenos : Hoc est; Rhapsodicis suis coloribus, schematismis, figuris, literis & verborum phrasiumq; ampullis (quibus Senatum Ciuitatis Roterodamensis, ante suam cum Amesio dissertationem Anni 1615. nundinis vernalibus editam, in Christianam Ecclesiam concitare sibi vero ipsi conciliare omnino satagit) parodicè, sed serio atq; reapse, non nihil delineatus, de se supplicium dans. Authore Adriano Georgio Smoutio, Reterodamo Batauo.*

Amstelredami.

Scriptum hoc pompolum est, & mordax nimium. Ad quod deinde secuta est *Nicolai Greuinchouij Ecclesiastæ Roterodamensis Apologia publica & priuata. Hoc est, Abstersio Calumniarum Adriani Smoutij, quibus in suo quem inscribit Nic. Greuinch. Heautontimoroumeno Illustres Ordines ac pleraśq; ciuitates Hollandiæ, nec non Remonstrantes eorumq; patronos, socios, aliosque cum istis pacem colentes, nominatim vero Nic. Greuinchouium in odium*

atque inuidiam orbis Christiani adducere satagit &c. Roterdami.

Edita quoque hoc anno est *Defensio fidei catholicæ de Satisfactione Christi aduersus Faustum Socinum Senensem : Scripta ab Hugone Grotio.* Lugduni Batauorum.

Aliquanto post Hermannus Rauenspergerus in noua Groningensi Academia primus Theologiæ professor suum de hoc Grotij tractatu *iudicium* edidit:tale,vt dicat illum *ita Socini placitum de Satisfactione refutare ; & ea quæ à iure petuntur arma Catholicæ fidei aduersario ita extorquere, vt eidem suo aduersario iterum iterumq; suppetias ferat . &c.*

Multo adhuc plura hoc anno vtrinque edita sunt scripta , præsertim poetica seu rhytmica.Inter quæ vnum singulari dexteritate concinnatum *Contra Remonstrantium Tessera* inscribitur. Sed tædet his immorari diutius.

Anno hoc ad finem vergente, aucta fuit multis in vrbibus animorum acerbitas, adeo vt seditiosi vbique pene tumultus timerentur ; præsertim Leidæ, Veteraquini , quę patria est Arminij , & Neomagi in Gelria. Hagę Comitis violenter templũ,nequicquã Ordinbus repugnantibus , inuasum est à Contra-Remonstrantibus. Harlemi turbarum non minima fuit portio, acriter Mini-

stri

ſtris diſſidentibus de Magiſtratus authoritate in vocatione Eccleſiaſtarum, vno quoque communionem alterius pertinaciter refugiente, eò quòd non legitima vocatione ad miniſterium acceſſiſſe videretur. Decreuit ibidem Senatus Eccleſiaſticus moderationem quandam prædicantibus obſeruandam, ne ſcilicet eorum quiſquam priuatas ſuas opiniones ad ſuggeſtum afferret, ſed ex formula confeſſionis Belgicæ, & loquẽdi & tacendi terminos omnes deſumerent. Edita dein eſt eiuſdem decreti *Relatio* pro defenſione innocentiæ eiuſdem Eccleſiaſtici Senatus. Verùm mox ex zelotis quidam D. Matth. Damius Contra-Relationem quandam aduerſus decretum iſtud diuulgat: Eccleſiaſticum Senatum Arminianiſmi, Pelagianiſmi & Socinianiſmi audacter denuo accuſat, tametſi ab eadem criminatione author Relationis Senatum vindicare ſtuduiſſet. Dum ita Remonſtrantes, pleriſque in vrbibus ab aduerſariorum vehementia ſibi timent, prodit ab aliquo eorum editus libellus titulo *Inueſtigationis*. In quo tractatur quæſtio: an Princeps Auraicus, cum pro defenſione Belgij arma contra Regem Hiſpaniæ aſſumeret, id fecerit eo fine vt confeſſionem Belgicam tanquam in omnibus S. Scripturæ conformem manuteneret, atq; Contra-Remonſtrantiũ de prædeſtiatione ſenten-

sententiam vbiuis locorum introduceret? Negat author id ita se habere, probatque bellum ideo solum susceptum esse, vt Belgarum incolę absq; coactione suarum conscientiarum, quamcunque probarent religionem, liberè amplecti possent, & antiqua ipsis priuilegia integra seruarentur. Contra hunc paulò pòst alius ex Contra-Remostrantium parte *Vestigium* edidit, arguens prioris *Inuestigationis* authorem derogatæ existimationis Auraici Principis, quasi negotium Religionis ipsi cordi non fuisset, &c.

18. Anno 1618. mox ipso anni exordio varia iterum scripta in vulgus prodierunt, Quorum inter prima est Defensio prædictæ *Inuestigationis* sub titulo pomi odoriferi spargentis suauem odorem gestorum Illustris Principis Auraici, contra fœtorem *Vestigij* nuper detecti. Vbi denuò author latè prosequitur susceptæ à Principe Defensionis Belgij causas, probatque ex multis actis & monumentis publicis solam Religionis libertatem vnicam fuisse eius causam. Interim pagina 61. hanc sibi obijcit difficultatem: cur igitur Catholicæ Romanæ Religionis exercitium in prouincijs istis non permittatur, cum tam pro conscientijs Catholicorum quā Reformatorum pugnatum sit. Respondet hoc pertinere ad prudentem

Magi-

Magistratus dispositionem, vt non amplius libertatis diuersis Religionibus permittat, quam videat cum bono status permitti posse: bono autem status publici non expedire vt Catholici ista libertate gaudeant. Deinceps describit quas tragœdias Contra-Remonstrantes in pluribus ciuitatibus contra Magistratus authoritatem aduersus Remonstrantes moliantur, præsertim quanta violentia in Veteraquensi ciuitate ipsis Calendis Ianuarij & aliquot diebus sequentibus hoc anno, aduersus conciues Remonstrantes insurrexerint, Consules officio dimouerint, alios suæ factionis substituerint, &c.

Prodijt quoque *Christiana Allocutio* Ministrorum Neomagensium ad quædam Ecclesiæ membra quę ab iisdem ministris se separauerant. Vbi impensè admodū partes à se dissentientes ad pacē & tolerantiam adhortantur, à varijs sese calumnijs purgant & doctrinæ Remonstrantium æquitatem declarant. Præterea emissa typis *Vera descriptio conscientiæ*, vbi discrimen inter veram & falsam conscientiam ostenditur. Multa rectè & verè de proprij sensus abnegatione & simplici veritatis inuestigatione asseruntur, quæ diuersissimarum religionum sectatores dicere facilius & ostentare quàm re ipsa præstare solent. Paruus item alius libellus *Omnium Quæsitorius* intitulatus

varias proponens quæstiones Theologis, Politicis, Iure-Consultis, militibus & alijs vt solidum ad singulas responsum proferant. Ad Theologos quęstiones sunt 12. quarum prima est: num Christiano homini licitum sit Magistratum violenter & mortis comminatione ad aliquid adigere. 2. Num Christianis liceat coacto Magistratu, eos quos voluerint ad Reipub. regimen promouere. 3. Num ob rebellionem, violentiam publicam, periuria, & omnigena scelera hominum quilibet è statu gratiæ & salutis possit excidere &c. Ad politicos quæstiones sunt viginti. Harum prima est: num statui Reipub. expediat vt quasuis acerbitates & mendacia (de negotijs non doctrinæ sed factorum) pro concione ad populum prædicandi licentia ministris concedatur &c. Ad Iure-consultos quæstiones sunt sedecim. Harum prima est: Num ij qui criminaliter quidem accusati, iudicialiter autem purgati non sunt, sed adhuc in reatu stant, capaces sint regiminis publici, & num expediat huiuscemodi ad illud promouere. &c. Ad Astrologos vna est quæstio; An cœlum ita possit agere in articulos fidei, vt quod sub nostro Horizonte cum Caluino & Contra-Remõstrantibus creditu est ad salutem necessarium, non etiam necessarium sit Christianis sub alio Horizonte constitutis. De

Militibus

Militibus tres ſunt quęſtiones. Quarum prima: Quid ſentiendum de militibus qui præter generale iuramentum, particulariter renuunt iurare ciuitati aut prouinciæ, cui in præſidium deſtinati fuerint &c. Denique ad communem plebem tres etiam quæſtiones. Harum prima eſt: num vlla ſit ſub cælo regio aut populus vllus qui maiori gaudeat libertate aut regatur mollius &c. Varij adhuc poſtea quæſitorij huiuſmodi libelli prodierunt mirabiles & odioſas quęſtiones proponentes. Item editus eſt *Triumphus Illuſtris Principis Auraici totiuſque domus Naſſouianæ aduerſus Remonſtrantium calumnias eidem Principi illatas.* Vbi pag. 23. & ſeq. Remonſtrantium refertur acerbitas & perſecutio aduerſus Contra-Remonſtrantes exercita Roterodami, Alcmariæ, Campis, Brielæ, & Schonhouiæ. Denique variæ explicantur rationes ob quas Contra-Remonſtrantes ſe ab illis ſeparauerint &c. Alij plures adhuc libelli partim ſunt editi, partim indies excuduntur, vt certè veriſſimum eſſe inter illos appareat Eccleſiaſtę cap. 12. dictũ: *Scribendorum librorum nullus eſt finis.* Adeo vt prorſus rationis & omnis iudicij expers merito iudicetur, qui hac experientia non diſcat quod iam antè annos aliquot Sereniſſimus Angliæ Rex ad Confœderatos Belgij Ordines de ſua experientia teſtatus eſt, non

HENOTICI DISSECTI BELGII

PARS SECVNDA.

In qua status Controuersiarum quæ Remonstrantes & Contra Remonstrantes in Belgio exagitant explicatur.

VT igitur quas hactenus vtcunque delineauimus, turbarum fundamentum clariùs paulò à peritioribus possit intelligi, visum est præcipua quæstionum capita penitiùs paulò hic intueri. Ad quod commodissimè nobis seruire posse videntur istæ, de quibus circa finem præcedentis partis diximus, tùm VValachrianorum tùm Leydensium epistolæ: cùm eum in finẽ vt statum controuersiarum dilucidè ac breuiter explicarent, ad exteros sint transmissæ.

Itaque VValachri hoc modo suum institutum ordiuntur: *Tametsi porro* (aiunt) *noua indies cõtrouersia suppullulent, quæ ex immoderata disputandi licentia nata in vulgus paulatim se insinuant, quibusque incredibilium malorum seminaria succrescunt; æstuare tamen præcipuè*

suam, quas aduersus peccatorem declarari erat conuenientissimum fieri posset ratione, ex sapientiæ suæ præscripto decreuit Filium suum piacularem victimam hominibus dare, quo peccatum morte sua aboleat æternamq; denuo redemptionem sanguinis sui merito impetret, etiam ius obtineat impetratam salutem homini potenter cōferendi. Ab hoc Filio Iesu Christo & gratioso Patris in peccatorem affectu vti in exequendo redemptionis negotio fit, salutis quoq; nostræ ab æterno præordinatæ caput fontem originemq; arcessimus. Neq; enim non pœnitendū de conferenda actu salute propositum Deo ratum fuisse credimus, nisi præmisso à sapientia Decreto, quo iustitiæ ob peccatum commissum sanguine Mediatoris consultum voluit.

Secundum Decretum est, quo Deus infirmata iam per carnem lege & abrogato Fœdere primo, ex sapientiæ suæ præscripto decreuit actu ipso in gratiam recipere & salute donare quotquot in Iesum Christum vera & per charitatem efficace fide ad vitæ vsq; finem essent credituri: eos vero sub ira derelictos damnare, qui impœnitentes in infidelitate ac peccatis suis essent perseueraturi. Quod decretum sicuti præcedens illud exigebat, ita sequenti necessitatem dedit.

Est autem illud tertium, quo media ad fidem & resipiscentiam necessaria eo ordine, ijs gradibus, eo gratiæ sufficientis demenso & ea efficacis virtute conferre proposuit, prout sapientia ad

reddendum

reddendum hominem inexcusabilem, & declarandam seriam Dei in conuertendo quolibet homine voluntatem abundè satisfore iudicauit.

Quibus decretis naturæ ordine (neque enim hæc temporibus discriminamus) præmissis, non potuit nō subsequi quartum illud cuius hic mentionem faciunt VValachri, de saluandis ijs sigillatim, quos per Sp. sui gratiam in Christum credituros præuidebat, ijs verò à salute arcēdis, quos impœnitentes incredulosq; ad vitæ terminum fore præsciebat. Hoc siquidem decretum, præsupposita fidei & infidelitatis præscientia, sub secundo, tanquam singulare sub suo vniuersali subsumitur, & ex eodem consequentia necessitate infallibili deducitur.

Arguunt porro Remonstrantes VValachrianos quod Contra-Remonstrantium sententiam in ista sua descriptione nec satis fideliter nec satis clarè explicauerint. *Non fideliter* (aiunt) *quia obiectum Electionis hic statuuntur peccatores in lapsu considerati. At vnde constat VValachris hanc esse Contra Remonstrantium sententiam? quum vno ore in collatione Hagiensi directam super hac re responsionem detrectauerint, imo ne quid de obiecto Electionis sentirent, declarare necesse haberent, libello supplice apud Holl. Ordines contenderint. Quin potius ex aduerso nobis constat primarios Contra-Remonstrantium cum Caluino, Beza, alijsq; Ele-*

ctioni

ctioni substernere hominem non in lapsu considератum, sed vt condendum adeoq; creationem & lapsus permißionem, vt media exequendi decretum prædestinationis vtriusque ad vitam & ad mortem intueri.

Dinde in collatione Hagiensi disputatum non fuit de reprobatione, subterfugientibus huius quæstionis inuidiam Contra Remonstrantibus, vt quorum alÿ peccati ac lapsus intuitu, alÿ citra vllum lapsus, nedum subsecutæ infidelitatis intuitum, hominum maximam partem reprobatam à Deo crederent. Quod non satis dilucidè; sic probant: *Tanta enim in his phrasibus: in Iesu Christo segregatos: in peccato relictis; & propter hoc ipsum peccatum inferre damnationis pœnam; sensuum est ambiguitas, vt eam quoque admittant interpretationem, qua admissa à priore Remonstrãtium sententia vix differat hæc ipsa Vvalachrorum de Prædestinatione declaratio.*

Deinde Vvalachri insigniora aliquot dissensionis circa hãc materiam capita subijciunt. *Primò* (inquiunt) *cõtrouertitur de causa Prædestinationis impulsiua. An hæc statuatur rectè solum volũtatis diuinæ beneplacitum, Nostri aiũt: Aduersarÿ licet verbis affirmare videãtur, reipsa tamen negant. Volunt enim fidei & infidelitatis prauisionem decretũ prædestinationis ordine antegressam esse.* Hic Leydẽses illos arguunt quod ex consequentijs quas ipsi se inuitis ex doctrina sua inferunt, aliã mentis, aliam

aliâ oris esse Remonstrantium professionē dicant: *Quanquam enim* (aiunt) *statuamus fidei & infidelitatis præuisionem decretum Prædestinationis ordine antegressam esse, & priori isti præscientiæ hoc decretum inniti, necdum tamen euincitur, causam impulsiuam istius decreti non esse solum Dei beneplacitum. Contra potiùs, cum solius diuini beneplaciti sit saluare velle quosuis credituros, condemnare quosuis non credituros, nec vlla huius decreti extra Deum in creaturis causa inueniri possit, vtiq; solius quoque beneplaciti erit in singularium Prædestinatione, quæ sub vniuersaliore isto decreto subsumitur, Petrum crediturum saluare velle, & Iudam non crediturum condemnare. Neq; enim huius decreti causa impulsiua est, vel fides, propriè loquendo, Petri, vel Iudæ infidelitatis, sed liberrima Dei voluntas, volentis talis personæ misereri, talis non misereri. Quid quod ex ipsa Contra-Remonstrantium sententia Decretum iustificationis singularium non sit nisi fidelium, & fidei præscientiæ innititur, nec tamen propterea fidem huius decreti causam impulsiuam vnquam dixerint. Cur ergo non eodē modo de electionis decreto loqui licebit, non esse illud nisi fidelium, nec tamen fidem esse impulsiuam causam. Damus tamen fidem infidelitatemque conditiones esse sine quibus nec hunc saluare, nec illum præterire ex puro puto beneplacito visum fuit Deo. Sicut ergo Contra Remonstrantes beneplaciti esse volunt, quorum indiuiduorum*

Deus

Deus misertus fuerit, quorum non, ita nos qualiũ indiuiduorum, qualium non. Vnde apparet minimè nos absolutam in Prædestinationis negotio voluntatem negare, sed agnoscere potius. Absoluta enim voluntatis esse arbitramur, Decretum illud vniuersale, de fidelibus saluandis; infidelibus reprobandis, in quod resolui semper necessum est Decretum de singularium salute & damnatione, ex fidei infidelitatisue præscientia quod conditionatum reuera est, quia sine harum conditionum præscientia nec Decretum de saluandis quibusdam singularibus, nec de prætereundis aliis facturus vnquam fuisset Deus. Nec hoc ipso voluntatem Dei à causis mediis ordine posterioribus dependentem facimus, cum fidem, infidelitatemque non vt causas istorum decretorum propriè dictas, sed vt conditiones à Deo præscitas consideremus, ideoque non ordine decretis istis posteriores, sed secundum rei naturam in Dei mente priores.

Secundum punctum quod in controuersiam venit (aiunt Vvalachri) *est, quodnam Prædestinationis obiectum statuendum sit. Nam aduersarij contendunt, Deum in decernendo contemplatum fuisse homines quos eligebat non modò, vt iam conuersos & fide præditos, sed etiã perseueraturos in eadem fide; quos abiiciebat, vt impœnitentes & incredulos, aut certè à fide ac probitate defecturos, nunquãq; ad meliorem mentem*

ne quidem per oblationem sufficientis gratiæ reuersuros. Contra nostrorum sententia est, Deum considerasse homines, quos eligebat, quosque præteribat, vt lapsos in Adamo, in peccatis mortuos, iræ filios natura, nec prauidere in hominibus potuisse, nisi quod electionis iam prius largiri aliquibus aut desertionis consilio non tollere ex aliis constituerat. Quamuis verò in ipsa re nobis conueniat cum iis, qui statuunt DEVM *intuitum esse genus humanum aut singulariter, vt condendum citraq; peccati rationem, aut communiter, prout ipsi totus illius status ab æterno fuit infallibili certitudine expositus (siquidem in hanc sententiam conspiramus omnes, nihil quod in homine* DEVS *prauiderit decreti ipsius causam existere potuisse) nostri tamen eos sequi maluerunt, qui hominem in Adamo lapsum & peccato perditum obiectum Prædestinationis statuunt. Præterquam enim quod hæc sententia facilius expediendis difficultatibus, & erudiendis rudioribus, & obloquentium petulantiissimis vocibus cohibendis magis accommodata sit, Confessionis etiam Belgicæ, quàm & Anglicæ & Gallicæ calculis suis firmant, vestigiis insistit.* Respondent ad hæc Leydenses: *Controuerti solet an Prædestinationis obiectum sint homines indefinitè & communiter considerati, vti voluit L. Trelcatius fil. an condendi, vti* CALVINO, *&* BEZAE *placuit, an vt saluabiles, damnabiles, creabiles, labiles,*

labiles, reparabiles, vti Doctoris F. Gommari habet sententia: an vt conditi, sed in puris naturalibus considerati vti visum F. Iunio: an vt lapsi iam, vti VValachri: an verò vltra vt vocati & credentes, aut vocationi non obtemperantes, vti Patribus priscis ante AVGVSTINVM, MELANTHONI, SOHNIO, & IACOBO ARMINIO *aliisque probabilius visum:* Deinde aiunt se etiam in illam sententiam conspirare, *nihil quod in homine* DEVS *prauiderit Decreti istius causam existere potuisse. Sed tamen* (subdunt) *obliti hic videntur fratres VValachri eorum, quæ iam ante scripsêre, nimirum: Decreuisse Deum quibusdam inferre damnationis pœnam propter peccatum. Hic enim meritoriam istius Decreti causam peccatum faciunt, & illud in homine prauisum. à quo cum multis parasangis discedant ij, qui hominem in Prædestinatione, aut vt condendum singulariter, aut communiter considerant & indefinitè, vtique non cōsentire in ipsa re, nedum in illo dogmate: Nihil prauisum in homine Decreti istius causam esse potuisse; sed maximè dissentire nobis videntur, in tantum quidem, vt posteriores priore sententia* DEVM *insipientiæ argui, priores posteriore* DEVM *iniustitiæ insimulari contendant. Quod si verò prior, quæ in lapsu hæret, vestigiis, vt hic dicitur, Confessionis Belgicæ, Anglicæ, & Gallicæ insistat, vtique po-*

sterior ab illis Confessionibus recedet, maximumq́, hic iterum inter illas sententias apparet discrimen. Sed aut hic Contra-Remonstrantibus in sua, aut VValachris in Contra-Remonstrantium causa loquentibus fides deroganda. Illi enim ab Ecclesia Reformata quicqnam super hac re statutum esse negant, imo quaestionem illam dicunt excedere limites Confessionis & Catechismi, hi verò ad Confessionem Belgicam, Auglicam, & Gallicam prouocant.

Tertium punctum considerandum dicunt esse VValachri de ordine fidei, sicque suam ponunt sententiam: *Nostri fidem ex Electionis beneficio promanare, ac proinde medium esse subordinatum decreti illius executioni, neque tamen hinc consequi, infidelitatem eiusque fructus reprobationis effecta esse: hac enim Deum quid fieri ab homine spontaneam voluntatis suae motionem sequente nō coactè, sed voluntariè ac iustissimè permissurus esset; Electione verò quid ipse esset in homine per Spiritum suum operaturus sapientissimè decreuisse.* Leydenses sic suam subiungunt: *Fidem vt quippiam antecedens Electionem in mente Dei eligentis, quàmque vt praestitam praeuidet, cōsideramus, fructum verò consequentem & mediū executioni prioris decreti de singularium Electione subordinatum esse negamus. Agnoscimus tamen fidem consequens, effectum & fructum dici posse Decreti istius generalioris de fidelibus saluandis, infidelibus condemnandis, cum ex hoc decreto conferenda fidei fluat necessitas, ipsa veró fidei collatio*

ex tertio decreto de mediorum ad fidem impetrandam administratione. Quando verò Deum in Reprobatione decreuisse aiunt, quid fieri ab homine spōtaneam voluntatis suæ motionem sequente, non coactè sed voluntariè, ac iustißimè permissurus esset; nec ex Contra-Remonstrantium sententia, nec consentaneè loquuntur. Non ex Cōtra-Remonstrātium sententia; Hi enim in Collatione Hagiensi quid de Reprobatione eiusque effectis sentiant, exponere detrectarunt, licet eorum non pauci & scripserint iam ante, & scribant etiam nunc (vti i fra demōstrabitur) fructus reprobationis esse creationem reproborum, desertionem siue gratiæ subtractionem, excæcationem & indurationem, perseuerantiam in peccato: addo etiam hæc ipsa effecta reprobationis ab illis vocari & κατὰ τὸ ῥητὸν & κατὰ τὴν διάνοιαν. κατὰ τὸ ῥητόν quia Bezæ, Polani, Perkinsi, VVittakeri, Bircani aliorumque hoc affirmantium voces, suffragio suo cōprobant: κατὰ τὴν διάνοιαν, quia qui infidelitatem fructum vocat reprobationis, annon eius effectum esse pariter agnoscit? qui Deum voluiße contendunt, vt peccaret homo, vt incredulus esset ac contumax, quo viam sibi ad ipsorum iustam condemnationem sternat, & eundem Deum non permißiuè solùm ad peccatum, sed ἐνεργητικῶς concurrere; annon ἐμφατικῶς satis hæc ipsa peccata reprobationis effecta esse significāt. Non consentaneè eos loqui inde euidens fit, quia solùm decretum permittendi hominem sibi, infallibile medium non est exequendi decretum ab-

i. secundum verba & secundum sensum

i. efficaciter. expressè.

solutæ reprobationis, cum posita illa permissione nō necessario, sed liberè homo peccet, hoc est, possit non peccare. Decreto siquidem permissionis media solūmodo peccatum inhibitura efficaciter suspenduntur, ideoq; ex hoc diuinæ voluntatis immanente actu peccandi & in peccato perseuerandi necessitas fluit nulla, quod considerantes alij, Caluinus, Beza, Perkinsus, quiq; hos sequuntur, reprobationis decreto, non decretum permissionis solum sed & decretū efficax de subtrahenda homini gratia, eoq; excæcādo & indurando subordinant, ne antecedentis absoluti decreti executio à libertate hominis & contingentia vlla causa secundæ suspendatur. Rursus inconuenientissimum nobis videtur affirmare, Deum electione decreuisse, quid ipse esset in homine per spiritum suum operaturus. Electionis siquidem absolutæ ad salutem decreto salutis tantum, non fidei decernitur collatio.

Quartum punctum circa idem caput de Prædestinatione controuersum est, de vocatione. De qua sic VValachri: *Nostri vocationem hominum, quæ verbi prædicatione ex mandato Domini perficitur, exequendi illius consilij medijs annumerant. Quum autem docent Nostri non omnibus, quibus prædicatur Euangelium, donari credendi facultatem, sed quosdam singulari Dei bonitate efficaciter trahi, alijs in cæcitate & contumacia sua iustè derelictis, Deum agere simulatè cum hominibus inde colligunt. Nostri contra excipiunt*

piunt Euangelij prædicationem, propriè quidem & principaliter electis in salutem, per accidens tamen & minus principaliter reprobis in testimoniū diuina ordinatione destinatam esse. Leydenses hoc modo: *Neq; enim nobis vocatio medium est exequendi Prædestinationem singularium, & quidem eorū quos in fide perseueraturos præuidit Deus. Verum decretum vocationis, quo media ad fidem ingenerandam necessaria administrare instituit, natura ordine Prædestinationis & saluandi consilio præmitti debere arbitramur, cuius tamen necessitatem ex priori decreto saluandi credituros quoslibet deducimus. Hoc dicimus, Deum quosdam externa Euangelij prædicatione non dignari, idq; non iuxta aliquod absolutū Decretum quibusdam hominib fidem & salutem non dandi, sed propter alia in homine ipso latentia, nobis incognita, Christo nota, cui suum regimen est permittendum. Nam diuersimodam prorsus rationem esse agnoscimus vocandi hos, non vocandi alios. Quos vocat Deus, & prædicationis gratia primitus dignatur, vt plurimum tales esse fatemur, vt nihil minus ipsorū virtutes, quàm hanc donorum diuinorum largitionem indebitam promereantur, nihilq; in ipsorum natura dignum ista gratia reperiri possit; ex aduerso potius quamplurima esse , propter quæ, si ex seueritate Deo agere libitum esset, æternum tantis donis meritò priuari debeant; ideoque non ex solo tantum beneplacito diuino*

hosce externa verbi voce vocari, verùm etiam ex absoluto, nulla ab ipsis præstita conditione quam ad vocationem praexigere visum Deo fuerit. Verùm non sub obscuris ex scriptura rationibus ac testimoniis colligi posse putamus, interdum Deum hanc vel illam gentem, ciuitatem, personam, Euangelij reuelatione præ aliis dignari, quàm ipse dignam pronunciat non quidem ex propria sanctitatis dignitate aliqua, sed ex gratiosa sua æstimatione, qua per naturalem legis suæ notitiam, & meliorem gratiæ communioris vsum correctos nonnihil idoneos iudicat, quos vlteriore gratiâ, idque ex beneplacito suo donet iisque anteferat, quos vel gratia semel oblata contemptores fuisse improbos, vel horrendis alioquin sceleribus mancipatos deditosque comperit. Cur verò quàmplurimas gentes, ciuitates, personas hac, vel illa tēporis periodo; tali vel tali gratiæ mensura nō vocet, etiam liberrimæ voluntatis esse censemus, siue hoc ipsum mereri quoque potuisse statuatur præter originalem corruptionem singularis quædam ipsorum improbitas, quod si fiat, beneplaciti diuini erit talibus isto tempore tantundem gratiæ non largiri, siue nulla huius voluntatis meritoria causa singularis ex parte hominis dari possit quod nobis verisimile magis videtur. Atque hic quidem profundas diuitias, tū sapientiæ, tū cognitionis Dei inscrutabilia eius iudicia & vias imperuestigabiles suspicimus ac veneramur. At cur hominum quosdam nullo vitæ suæ tempore Euangelij præconio ad salutis participationem reapse inuitet,

uitet; rursum solius beneplaciti esse dicimus, licet nō absoluti, sed talis, quo nōnisi veritatem in iniustitia detinentes, & rectæ rationis semina portentosis flagitiis extinguentes, saltem nonnisi ob insigne peccatum, Euangelij sui annuntiatione destitui cupit. Et tunc causam præteritionis meritoriā in natura hominum, siue in hominibus ipsis latere non inficiamur. Vnde colligere est, non statui à nobis semper melioribus Euāgelij gratiam offerri, sed vt plurimum ea indignu, tantum absit, vt vocationis causam non in Dei beneplacito, sed hominis natura residere credamus. Et quamuis ante omne gratiæ auxilium, tum eius, quæ communissima est; & nulli non homini affulget, tum eius quæ Euangelica prædicatione definitur, & à priore sub proprio gratiæ nomine distinguitur, nullum fere (aliquod enim à temperamento proficisci non est dubium) inter gentes corruptionis discrimen appareat, tamen inscripta iam cordibus ipsorum aliqua Dei & voluntatis diuinæ notitia, similem adhuc esse omnium improbitatem neutiquam putamus.

De interna & externa vocatione ita statuimus vt disparatas has ex prima Dei intentione vocationes esse negemus, contra verò neminem externi verbi voce vocari credamus, quem non etiam sed suis gradibus & successibus, verbo & spiritu suo intus afficere, & ni hominis obstet malitia, reapse conuersum iri seriò velit. Hanc ipsam ob causam verbo prædicato spiritus operationes so-

cias facimus, & iis quoque qui effectu ipso non excitantur ex spirituali morte in vitam, verbum prædicari, dicimus spiritu viuifico minimè destitutum, intellige quo viuificari sufficienter & efficaciter potest homo, & viuificare peccatorem nondum refractarium vult seriò etsi non absolute, Deus, & viuificare iam plus minusue aggressus est. Quoties verò docent Contra-Remonstrantium plerique Deum externa Euangelij prædicatione resipiscentiam ac fidem ab iis exigere, quos conuersos non vult, quibusq́; potentiam credendi absoluto decreto largiri noluit, nec in alium finem vocari reprobos, quàm vt excæcentur, indurentur, & ni credant, grauiorem sibi accersant dãnationem; ab hypocrisi hunc agendi modum vindicari non posse nostra fert sententia.

Vbi verò locorum Contra-Remonstrantes excipiant, Euangelij prædicationem propriè quidem & principaliter electis in salutem, per accidens tamen & minus principaliter, reprobis in testimonium diuina ordinatione destinatam esse, hactenus videre non licuit. &c.

DE SATISFACTIONE CHRISTI.

DE secundo principali capite sic Vvalachri: *Docent Remonstrantes Christum ex proposito æterni Patris quod ipsum electionis decretum ordine antecesserit, pro omnibus indiuiduis hominum, tam pereuntium quàm seruandorum mortem oppetiisse, adeoq́; omnibus recõciliatione*

tione cum Deo & remißione peccatorum acquisitâ, effecisse vt Deus citra iustitiæ suæ violationem, omnibus gratiæ ostium rursus aperuerit. Tametsi plurimi eorum per incredulitatem huius beneficij fructum non percipiant. Nostri contra Christum ex proposito æterni Patris, quo gratuitæ electionis consilium efficaciter exequi decreuit, pro solis electis, vt verè credentibus sibi à Patre traditis mortẽ subiisse, ac proinde Remißionẽ peccatorũ & liberationem ijs solis acquisiuisse, quibus efficaci virtute sua idem beneficiũ reipsa cõmunicat. Sufficere quidem Christi mortem, quoniam ob personæ dignitatem sit infiniti pretij, omnibus omnium hominum peccatis abolendis; morti tamen traditum esse tantum pro ijs, quos Pater per ipsum ab interitu exemptos, ad immortalem vitam traducere constituerat.

Remonstrantes fatentur statũ controuersiæ huius ita se habere. Hinc aiunt Vvalachri in disquisitionem venire primò: an causa suprema προηγουμένη mortis Christi pertineat ad electionis decretum quo Deus ab æterno suos per Christi meritum ad finem beatißimum perducendos destinarit. quod dicunt se cum reliquis Contra-Remonstrãtibus tenere, & putare absurdum quod Deus dicatur decreuisse quomodo consilium suum exequeretur (quod fit per missionem Christi) priusquam consilium (de saluandis hominibus) vllum cæpisset. *Impulsiua.*

Leyden-

Leydenses causam illam referunt ad charitatē qua Deus dilexit mundum,id est,vniuersum genus humanum tanquam suas creaturas. *Inde aiunt, manasse primum illud absolutum decretum de Filij missione, qui sanguine suo pro peccatis satisfaceret, & æternæ redemptionis ius potestatemq́; impetraret, ijsque quibus visum esset Patri conditionibus salutem conferret. Quod quidem secuta sunt alia decreta, partim de his ipsis conditionibus, partim de medijs ad conditionum præstationem necessarijs.* Deinde arguunt sententiam Contra-Remōstrantium. Primò, quòd in ea Deus prius decreuisset homines filios iræ saluare, quàm qua ratione iustitiæ suæ satisfieret dispexisset. Secundò, quod meritis Christi nimium derogent, cum absque vllo ad passionem eius respectu peractum fuerit de peccatoribus saluandis decretum, quod aiunt valde placiturum Socinianis, qui inde sint Achilleum argumentum deducturi, quod scilicet nihil absurdi contineat, dicere Deum iustè omnes prædestinatos saluare absq; vlla satisfactione Christi: si enim Deus sine Christi satisfactionis respectu voluerit eis salutem dare, cur quod iustè voluit, instè facere non potuerit.

Examinandum secundo? An ex proposito æterni Patris Filius prò omnibus hominibus, nemine excepto, mortē sustinuerit? Negant VValachri, concedunt Leydenses, vnde

vnde illi sustinent Christum omnibus pro quibus mortuus est vitam reipsa contulisse. &c.

DE LIBERO ARBITRIO.

De tertio principali capite, scilicet. de Libero arbitrio & corruptione lapsi hominis *docent nostri* (aiunt Vvalachri) *intelligentiam, cuius est obiectum monstrare voluntati, in rebus spiritualibus quæ ad vitam immortalem pertinent, non solum nihil prorsus capere sine gratiæ adminiculo; sed planè cæcã esse, præcipuaq́; cœlestis doctrinæ capita fastidire, imo vt absurda & falsa despicere: voluntatem, vitio in quod cecidit superatam, nonisi in malum & quidem spontaneo ac libero motu propendere. Affectus denique inordinatis appetitionibus & prauitate ad quæuis scelera impellente, vitiatos esse, nihilque in hominis anima ante conuersionem reliquum mansisse, quã quod ipsum ἀναπολόγητον coram* Deo *reddat.*

Leydenses primò sic hanc sententiam censent: *Sed mirum quam hic sibi contradicant Vvalachri. Aiunt intelligentiam hominis irregeniti in rebus spiritualibus quæ ad vitam immortalem pertinent, nihil prorsus capere, & statim subiungunt: nihil in homine reliquum mãsisse nisi quod ipsum ἀναπολόγητον, coram* Deo *reddat. At hoc ipsum quid est, nisi aliqua rerum diuinarum* *In excusabile.*

narũ quaq₃ ad vitam immortalem pertinent cognitio? Deinde suã ponunt sententiã. *Si enim vti constans est philosophorum sententia, radix libertatis in iudicio rationis & intellectu sita sit, quale ratio obiectum monstrat, aut monstrare potest, tale eligit voluntas. Quare ante lapsum & boni & mali rationes edocta mens, & hoc & illud voluntati eligendum repudiandumque offerre potuit. In lapsu boni salutaris & salutifici prorsus ignara voluntatem talis boni cupidine inflammare non fuit potis. In statu regenerationis, noua doctrina Euangelica cognitione donata, nec non residuam habens mali cognitionem, ad boni pariter ac mali electionem voluntatem excitare, denuo comparata est. Post hanc vitam vero felicitatis summæ particeps futurus homo, nec vllas malorum rationes in animum admissurus, solius boni amore circũscriptam voluntatem habebit. Semper, itaque & in omni vitæ huius statu libertas voluntati essentialiter adhæret, sed talis, qua obiectum velle potest vel nolle, quam contrarietatis, alij specificationis vocant, aut qua obiectum potest velle, vel non velle, quam contradictionis siue exercitij vocant, Vtramque exercet voluntas circa media & fines non vltimos. Posteriorem solum circa finem vltimum, aut bonum in genere consideratum.* Dein subdunt: *Ingenuè credimus elanguisse adeò nostras vires, vt nisi eas restauret gratia, ad salutaria bona pertingere nequaquam possint. Nec tamen inficias imus, arbitrari*

trari nos, posse hominem vtcunque adhuc in peccatis mortuum, nec spiritu Christi regenitum, ex dictamine legis in cordibus inscripta facere ea quæ legis sunt, &, vt Perkinsus loquitur venire ad templū, loqui, & annūciare verbū Dei, extendere manus ad Sacramentū recipiendū; item aures præbere (externas saltem) nos docere cupienti, quibus velut medijs ab ipso Deo ad cōuersionem prærequisitis, ad vberiores diuinæ benignitatis percipiendas opes deducitur, aut si adhibere illa negligat, ἀναπολόγητ⊙ redditur.

Circa hoc caput disquirendum dicunt Vvalachri de natura voluntatis: *In eo quidem aiunt, inter omnes conuenit, liberè agere quicquid agit, sed hoc quæritur: an eiusmodi libertas dari nō possit, nisi in voluntate quæ tam ad bonum spirituale eligendum, quàm ad malū auersandum, naturæ conditione comparata sit. Nostri tametsi fateantur homini in esse vim προαιρετικὴν qua voluntas obiectum ostensum à ratione, bonique speciem habens, licet non sit verum illud bonum, liberè eligit, contraq; auersatur, quod mali specie se intellectui conspiciendum obtulit, statuunt tamen falli ipsos in definienda libertate voluntatis, quam propriè non ex obiectorum diuersitate, sed ex agendi modo qui coactioni opponitur metiri debeamus. Liberum enim arbitrium naturaliter homini inditum manere in natura quamuis qualitate deteriori olim in Adamo mutatum sit, & meliori mutetur indies: à Christo.* Respondēt Ley-

densēs

denses: *Hic nec sententiæ nostræ, nec liberi arbitrij satis se intelligentes esse ostendunt. Non sententiæ nostræ; quia non censemus essentiale esse voluntati ad bonum vel malum se inclinare posse, quin potius impoßibile hoc fuit in statu lapsus, in quo boni supernaturalis & saluifici defuit cognitio, & impoßibile erit post hanc vitam, in qua peccandi & malum volendi rationes probabiles menti non obuersabuntur, sed in primo statu eam fuisse dicimus liberi arbitrij naturam, vt ad bonū, & ad malū se inclinare poßet homo. Non liberi arbitrij: quia eius libertatem coactioni solummodo opponunt, & nonnisi in spontanea voluntatis ad suum actum inclinatione consistere autumāt, qualis certè libertas, cum determinatione ad vnum, hoc est neceßitate propriè dicta siue naturæ optimè consistere potest. At contra saniores nostro iudicio Philosophi & Theologi libertatem voluntatis humanæ opponunt neceßitati ad vnum determinanti, eamq; in se citra vllam huius vel illius status considerationem definiunt, voluntatis potentiam actiuam, quæ positis prærequisitis ad agendum necessariis, velle, potest, vel nolle, aut velle, & non velle, hæc enim differentia ad actus vel contrarios, vel contradictorios à voluntatis libertate est inseparabilis.*

Iterum videndum (aiunt Vvalachri) *An omnis neceßitas quæ ex antecedente decreto diuino manat, libertatem voluntatis, & contingentiā tollat: Nostri negant, Aduersarij asserunt.* Respō-

dent

Leydenses: *impoßibile esse etiam per absolutam Dei potentiam, vt vna eademq́; actio positis ijsdem prærequisitis, propriè dicatur necessaria, hoc est, natura sua talis, vt non poßit non fieri, & propriè cōtingens, hoc est, natura sua talis, vt poßit esse & non esse. Quare si ponatur actu antecedens aliquod decretum, quo Deus, vt illa existat, decreuit, stante illo decreto, neceßitatem propriißimam accipit & non potest non fieri.* Dein subdunt: *Verùm quærere libet ex VValachris, an dum inter neceßitatem hic & libertatem voluntatis contingentiamq́; distinguunt, per libertatem intelligāt sponte operantem & non coactè potentiam; per Neceßitatem verò coactionem: an verò eam libertatem quæ neceßitati determinanti ad vnum opponitur, eamq́; neceßitatem, quæ indifferentiam illam ad velle, nolle; velle, non velle non patitur; aut tandem neceßitatem intelligant determinatam ad vnum, & libertatem à coactione. Si prius dicant, sequetur Primò ex decreto diuino coactionem manare; aiunt enim neceßitatem eam, quæ ex decreto diuino manat, cum libertate consistere posse. 2. Iudæos coactè & spontaneo motu Christum morti dedisse, & coactionem cum spontaneo conciliari posse. Si secundum eligant, fateri necesse habent, aliam esse libertatem voluntatis, quàm illam, quæ coactioni opponitur nimirum eam, quæ in actuum suorum consistat indifferentia, & per consequens libertatis naturam non ex agendi mo-*

do, qui coactioni opponitur, sed ex illa determinatione metiendam esse. Si tertium placeat, nulla inter nos & ipsos hic controuersia, nec enim diffitemur spontaneum, siue libertatem à coactione, cum determinatione ad vnũ stare posse, licet in electione voluntatis non concurrant, nec de hoc necessario & contingenti sermo nobis sit, cum ea essentijs differre scribimus. Sed de necessitate ad vnum determinata, & libertate ad opposita.

Deinde inquirendum (aiunt VValachri) *vtrum affectibus hominis nõ regeniti tantum insit pronitas quadam ad peccandum, non etiam prauitas huiusmodi qua ipsum ad odium Dei & proximi propensum efficiat, imo ad quodlibet malum perpetrandum incitet, nisi vniuersali spiritus gratia in ordinem cogatur. Hoc* (posterius) *nostri asserunt.* Leydenses se explicant tribus propositionibus, quarum prima est & pronitatem inesse affectibus hominis nõ regeniti & prauitatem. In secunda distinguunt vocem odij: *Odisse Deum secundum scripturas dicitur, qui mandata eius non seruat, nec voluntati eius obedit, & hoc sensu neminem non ante regenerationem Deum odisse asserimus. Odisse etiam Deum ex voce odij natiua significatione dici potest, qui directo in ipsum Deum cordis sui odio fertur, maiestati illius male vult vsque adeo vt vel ipsum Deum non esse, aut insigni quadam iniuria affectum velit, quo sensu an õnes irregeniti Deum oderint non facile dixerimus.* Tertia est: *impossibile prorsus esse hominẽ ad quod libet*

libet malum propensum esse, si per τὸ quodlibet singula malorum genera & species ἀπαξαπλῶς intelligantur: neque enim idem homo in prodigalitatis simul & auaritiæ vitium procliuis est. &c. i. *Simul & semel.*

DE GRATIAE DIVINAE OPERATIONE.

VValachri de hoc capite sic: *Nostri statuunt Spiritum sanctum ordinariè per verbi prædicationem alios quidem grauissimo cõscientiæ testimonio conuictos miseriæ suæ ἀναπολογήτου reddere, alios verò efficaciter trahere, mentibus eorũ illuminatis & affectibus sanatis, adeo vt quãuis ex carnis suæ ingenio Spiritus operationi nonnisi resistere possint, tamen huius virtute emendati, atque in aliam naturam regeniti, volentesque facti ex nolentibus, non solum credendi facultatem acceperint sed actu in Euangelij obsequium se addicant, ac proinde vnicam fidei ac conuersionis suæ causam Spiritus sancti gratiam agnoscãt.* inexcusabiles. Leydenses hoc modo: *De conuersionis nostræ causis ea nobis sententia est vt nec hominis ab ea voluntatem, nec Dei per verbum Spiritumque operantis gratiam excludamus, sed illam vt huic subordinatam, hanc vt illam præuenientem semper & mouentem consideremus, vtraque, licet diuersissimis modis, ad eiusdem operis boni ἀποτέλεσμα concurrente Voluntas ea est causa quæ proximè & immediatè vult bonum, credit, sperat, diligit. Nam cum omnis actio ex aliqua proximè potentia emanet*

hos ipsos conuersionis actus ad voluntatem referri necesse est, non ad Deum, quia non Deus in Christum credere, sperare, dolere, pœnitere dicitur, sed voluntas. vnde fit vt hanc causam quoq; istorũ actuum esse negari nequeat, nisi qui non hominem, sed Deum in homine conuerti dixerit Verùm cum hi conuersionis actus altioris sint ordinis, nec valeat naturalis & congenita voluntatis potentia illos suis viribus producere, superiore & altioris quoq; ordinis causa opus fuit, quæ voluntatis potentiam eleuaret, & nouas vires sufficiendo, volũtatem nostram faceret posse, quod ex se non posset, nec hoc tantum, sed & dum facit & operatur illa, adesset, actumqúe, vt ita loquamur, comproduceret. Atque hac causa Deus est gratiosè operans. Quare distinctè hic voluntatem siue hominem, & Deum siue gratiam, vt subordinatas quidem, sed non separatas seu collaterales causas intuemur, & secundúm scripturas & rectam rationem, solum hominem dicimus credere in Christum, mortificare suum veterem hominem, & viuificare nouum, cum timore ac tremore salutem suam operari intellectu, voluntate, appetitu, singulis quod suum est agentibus, cum ad nullum suppositum aliud ista actiones referri poßint, præterquam ad hominem. Rursum, Deum dicimus solam & vnicam esse causam, quæ gratioso in intellectum, voluntatem, affectus influxu has potentias præuenit, excitat, viribusq; abũdè instruit ad actionũ talium productionẽ, quas ex se, per se, à se, in se in æternum productura nõ fuissent, nec producere potuissent.

tuissent. Ideoq; non homini eiusq; potentijs acceptam ferimus vel minimā conuersionis laudem, aut acceptam ferri posse vel vlla specie putamus, sed soli Deo *qui vt intellectus creditu necessaria credat, voluntas eligenda velit, appetitius appetat, solus effectum dat.*

Circa hæc examinari volunt Vvalachri, Num omnes Euangelij prædicatione, conuertantur, quos SPIRITVS SANCTVS conuertere intenderat. *Asserūt* (inquiunt) *nostri.* Leydenses respondent: *non omnes Euangelij prædicatione conuerti, quos Spiritus sanctus conuertere intendit, hoc est, quorum conuersionem ac salutem seriò, & si non absolutè vult & desiderat, & velle se vocis publicæ præconio declarat. Maior siquidem pars consilium Dei aduersus se aspernantur, & indignos se vita æterna iudicant.*

Itē. *Vtrum* SPIRITVS SANCTVS *conuertēdis tantum largiatur sufficiēs auxilium, tum præuenientis, tum comitantis gratiæ, quæ per modum assistentiæ, voluntatem ita excitet, & moueat, vt si velit, possit se ad credendi actum promouere, an etiam habitualem gratiam, qua volūtatem refringit & regenerat, non eius substantiam mutando, sed nouam qualitatem inducendo, veterem paulatim abolendo, vnde fides & conuersio reipsa consequantur. Posterius nostram, prius Remonstrantium sententiam complectitur.* Respondent Leydenses, *Spiritum Sanctum conuertendis largiri auxilium sufficiens & efficax præuenientis & concomitantis*

mitantis gratia, qua per modum aßistentia, hoc est actionis, voluntatem ita excitat & mouet, vt non solum credere poßint sed & velint, licet poßint non velle, & gratiam oblatam aspernari. Quod si verò per habitualem gratiam non ipsos fidei ac charitatis habitus, sed aliam quandam qualitatem efficacem intelligant, non repugnamus tale quippiam in voluntatem infundi, modo à qualitate illa voluntatem non irresistibiliter determinari dicant.

Similiter de operandi modo: *Nostri (aiunt VValachri) fatentur quidem corruptam hominis naturam Spiritus operationi perpetuo aduersari, imo donec regenerationis beneficio sanata fuerit non nisi aduersari posse, quandoquidem φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεὸν à Paulo nominetur, sed negãt*

Prudentia carnis inimicitia in Deum.

interea adeo lãguidã Spiritus operationem esse, vt cor lapideũ nõ auferat, eiusq; loco carneũ substituat, aliud.n. esse oppugnare, aliud expugnare & vincere Spiritus actionem: obstrepere quidem Deo volũtatem, sed filij efficaci gratia renouatã Spiritus ductũ quam promptißimè sequi. Postquã autem voluntas Spiritus sancti virtute sanari cœpit, dupliciter considerandam esse, vt regenitam, & reliquias adhuc veteris corruptaque natura circumferentem, posteriori intuitu repugnandi vires retinere: secundum priorem resistere non poße, quia in ea parte semen Dei maneat, quo sic formentur piorum corda ad rectitudinem, vt non praualeat caro, sed à Spiritu dometur, & reluctandi potentia paulatim eneruetur. Regenerari enim nos in eam natu-

ram

ram, in qua vbi numeris omnibus consummata fuerit, voluntatis libertas erit, vt scribit Augustinus, non posse peccare; perseuerantiæ felicitas, bonum non posse deserere.

Leydenses arguũt VValachros, quod non dixerint Cõtra-Remonstrãtes docere operationem Spiritus sancti esse irresistibilem. Ipsi quęstionem sic formant; *Quæritur num eas omnipotentiæ vires in conuersione hominis ordinaria per verbum explicet Deus, quibus voluntatem ad actionem necessariò & irresistibiliter determinat, vt non poßit illa actum suspendere aut contrarium producere. Hoc nos negamus, illi rotundè non affirmant. Nec ille* (subdunt) *qui ex Augustino adfertur locus, nobis quicquam incommodat, sed potius fratrum de inamißibilitate (liceat his vocibus vti) gratiæ, in hoc vitæ curriculo sententiam damnat, cum Perseuerantiæ felicitatem, quæ in eo consistit, vt bonum non poßit deseri, in eum statum reijciat, in quo omnibus numeris consummata erit natura nostra.*

Deinde VValachri suam sententiam latiùs sic aperiunt: *Consideramus fidem quatenus est donum Dei, & actio hominis. Illo respectu dicimus voluntatem se paßiuè habere, quoniam à spiritu Dei nouam qualitatem accipiat: isto verò actiuè, quandoquidem ex ista qualitate diuinitus accepta Euangelio assensum præbeat. Ergo actum à Dei Spiritu rectè agere, ipsumque velle à nobis quidem esse, sed bene velle à Deo.* Deinde

dicunt examinandum: *num hinc sequatur voluntatem nostram moueri à Deo violenta impulsione, neque secundùm naturæ proprietatem liberè agere sed homines in truncos & lapides conuerti? Aiunt Remonstrantes. Negant nostri: arbitramur enim non aboleri voluntatem nostram, Deo in ipsam effundente suam gratiam, quo minus verè voluntas sit, sed nouam creari, non vt voluntas esse incipiat, sed vertatur ex mala in bonam, ex nolente in volentem. Itaque id quod creatæ naturæ est integrum manere, corrigi quod corruptæ erat.*

Respõdent Leydenses; *Quæritur an Deus voluntatem ex nolente faciat volentem irresistibili potentia, an relicta voluntati libertate non volendi aut nolẽdi. si prius eligant, duas coactionis proprietates istic reperire est, scilicet primò necessitatem, qua ita ad actum suum determinatur voluntas, vt non possit oppositum, quæ cum libertate propriè dicta pugnat; Secundò necessitatem coactionis, quæ cum ipsa voluntatis spontanea inclinatione in obiectum pugnat, & non solum libertatem ad opposita, sed ipsam voluntatis essentiam tollit, cum cõtra naturam appetitus sit ferri in obiectum coactè, hoc est, contra naturalem inclinationem. Quod si ea quam Contra-Remonstrantes vrgent ratione Deus hominem conuertat, nullum nos discrimẽ videre ingenuè fatemur inter hominis & trunci viuificationem. Cum enim in homine quantumuis voluntate prædito ita operetur ex ipsorum placitis Deus, vt non possit non volun-*

tas agere id quod agit, & sola conuersionis causa sit Spiritus gratia, non cooperante voluntate & hac ex innato principio reluctans Spiritui, ad obedientiam tamen potentia cui resisti nequit flectatur, ita quidem vt causa istius actus dici non possit, certè non alium hunc esse agendi modum censemus, quā si ex lapidibus filios Abrahæ esset facturus Deus, aut ex limo terræ Adamum, aut si contra naturalem inclinationem molem aliquam saxeam sursum attolleret.

Ad extremum quæritur (aiunt VValachri) *vtrum sola Spiritus efficax gratia sit fidei & regenerationis causa, an etiam voluntas hominis. Hoc Remonstrantibus placet; illud verò nostris. Illi enim ad nos alibi his verbis vsi: Videntur, inquiunt, sentire fratres ipsam fidem non esse voluntatis, sed Dei opus, rogamus igitur quis credat? Si homo est, ergo opus voluntatis, si huius opus, ergo proxima causa voluntas. Ex aduerso nostri, velle quidem hominis seu naturæ, sed bene velle, cuiusmodi est fides, solius esse gratiæ.* Leydenses admittunt discrimen & Contra-Remonstrantes sibi contradicere arguunt.

DE PERSEVERANTIA SANCTORVM.

VValachri suam ponunt sententiam sic: *Nostri fatentur quidem eos qui Christo vera fide insiti sunt, & viuificante Spiritu præditi,*

in grauissima peccata prolabi posse, vsque adeo vt plurima Spiritus sancti χαρίσματα amittant, nibilque sibi de proprijs viribus polliceri possint: sed tamē neque prorsus, neque finaliter omni Dei gratia & fide iustificante excidere: eorum enim salutem in immutabili Dei amore fundatam & filij Dei pretiosissimo λύτρῳ suffultam eiusdemque perpetua intercessione communitam esse, ac proinde super eius incertitudine non cruciari animo, sed ab inhabitāte Dei Spirtu certiores fieri, eum qui cœpit & fidei, & regenerationis bonum bonum opus, vsque ad diem Domini nostri Iesu Christi, & exoptatissima gratiæ consecutionem perfecturum esse. Inde quæ runt: num hæc distinctio vsurpari possit, *Dei filios sui respectu excidere fide, & regeneratione posse, non posse immutabilis Dei consilij & amoris intuitu. Affirmant* (inquiunt) *nostri, Remonstrantes negant.*

Leydenses sententiam suam sic aperiunt: *Respondemus distinguendo inter certitudinē de salute, & Dei erga nos fauore pro statu præsenti, & pro statu futuro. Pro statu præsenti, sicut quemlibet verè fidelem de fidei suæ integritate certo persuasū esse posse & debere credimus; ita & de salutifera Dei erga ipsum beneuolentia certum quoque esse & debere iudicamus, nisi promissis Euangelicis diffidere, & de apertissimis Dei oraculis dubitare sustineat. Pro statu futuro certitudo vel absoluta sit necesse est, nulli innitens conditioni ab homi-*

ne

ne præstandæ qualem dari negamus, vel conditionalis pari semper cum ipsa perseueratione passu vadens, qua quis certus est de salute etiam in tempus futurum, siquidem in fide & pietatis studijs perseueret. Vtrum verò certus esse possit, se perseueraturum in fide non dixerimus, immo de hoc dubitare & laudabile militi Christiano, & ad excitandum veternum & torporem animæ in religionis negotio perquam vtile arbitramur. Sola hæc illi suffecerit certitudo, qua scit nec Deum, nec sufficiens Dei auxilium illi defuturum vnquam, modo suis ipse non desit partibus, & peccato victas manus vltro dare velit.

Hæc de quinque capitibus. Post quorum propositionem ita Vvalachri: *Neque in obscuro est, Remonstrantes quamplurimos præter hæc quæ recitauimus controuersiarum Capita, longè plura intus alere, quibus ab Ecclesiarum Reformatarum confeßione abeunt vtcunq; se huic hærere simulent, adeoq; si in quinque illis controuersiis ratio aliqua compositionis iniri poßit; in tuto pacem Ecclesiæ futuram esse dictitent.* Negant, vt videtur, serio id Leydenses, & ad argumenta quibus Vvalachri hãc suam suspicionem probare conantur, ita respondent, vt tandem concludant hoc modo: *Quare (vt responsionis nostræ numeros in summam contrahamus) ea nobis post quinque compertas Controuersias*

dogma-

dogmata impingunt Fratres, quæ vel Remonstrantium non sunt: vel si sint, cum Confeßione reformatarum Ecclesiarum nō pugnant: vel, quæ si falsa forent, nec directè tamen nec indirectè fidei saluificæ compagem luxant: vel, qui incerti sunt & anonymi authoris, vel quæ ad librā veritatis si expendantur, verißima esse comperiuntur. Deinde subijciunt, *esse quoq; ea Contra-Remonstrantiū nonnullorum, vel eorum qui Contra-Remonstrantium partes tuentur pronuntiata, quæ partim à Catholicæ Ecclesiæ sententia, partim à Catechismo Palatino, & Confeßione Belgicarum Ecclesiarū tot Martyrum sanguine confirmata abeuntia, partim nouitate sua suspecta, partim in Dei gloriam contumeliosa, & pietati noxia, scriptis publicis apud nostrates ventilantur, & non solum pij Magistratus, sed etiam optimi ferè cuiusq; animos ipsis adimunt, quin & extra Ecclesiam positos non parum offendunt, & doctrinam Reformatorum odiosißimè insectandi ansam nulli non præbent. Ea ad hæc capita reuocabimus: De Reprobatione citra præuisionem peccati, etiā infantiū, de Creatione hominum ad interitum, Lapsu primorum parentum, Scripturæ, & Formularum fidei authoritate, Prouidētia diuina in malis actionibus, Pœnitentia, Causa infidelitatis, Iustificatione per fidē, Fideliū peccatis, Magistratus circa sacra authoritate, Hæreticidio, Moderatione adhibenda in rebus Theologicis, Articulorum inter nos, & Contra-Remonstrantes de Prædestinatione & annexis controuersorum neceßitate.* Quic-

Quicquid de his ſit, cum ex narratione huius diſsidij, quam parte prima fecimus, vtcunque innoteſcant, nolo in iis eſſe curioſior de modo conciliandi potiùs cogitandum eſt, ſat turbarum dederunt quinque iſta capita.

Dubitaui hic mecum aliquantulum num vel ad concordiam partium, vel ad lectoris vtilitatem expediens foret, ſi ſingula harum quæſtionum capita (prout ab exteris, ſed religioni ſuæ ſtudioſis petiuerant tùm Vvalachri Contra Remonſtrantes, tùm Leydenſes Remonſtrantes) ad Sacræ ſcripturæ limam & rectæ rationis dictamen reuocata diligenter examinarem, quibuſnam in punctis à veritate & quouſq; recedant, exponerem, quid in iis tolerari, quid non poſsit arbitraria ſententia pronunciarem. Verùm cũ illud tantæ eſſe operæ intelligerem, vt libelli huius (quẽ, vt pluribus ſeruiat, quàm breuiſsimum eſſe volo) moles nimium inde augenda foret: cum item diſputationes iſtæ nõ niſi ab iis, qui non mediocrem & philoſophię & Theologiæ cognitionem perceperunt, intelligi poſsint: qui autem tales ſunt, facilè ſibi ea quæ à noſtris Doctoribus exactè ſatis & prolixè de hac materia diſſeruntur, ea quoq; quæ tùm contra Pelagium, Fauſtum, & Caſſianum ſeu Maſsilienſes, qui naturalibus arbitrij noſtri viribus nimium tribuebant, tũ contra Manichæos, qui libertatem arbitrij negan-

negantes homines malos natura, non electione tales esse asserebant, Sancti, Augustinus, Prosper, Fulgentius aliique Patres iam olim summa diligentia disputarunt; cũ inquã, hæc sibi comparare ij qui sapientiæ fructum inde sperant; facilè possint, superuacaneum fore in hac re laborẽ meum credidi. Hoc solum admoneo vt tam Remonstrantes quam Contra-Remonstrantes iuxta sacræ Scripturæ regulam in hisce tam varijs quæstionibus etiam hanc vnam sereno iudicio pro salute sua dignentur examinare; Num scilicet passioni Dñi nostri Pater æternus derogare dici deberet, si ob meritũ vnius solius istius passionis conferret in hac vita hominibus tã nobilia, tã supernaturalia, tam diuina charismata, vt per illa ita in nouas creaturas regenerarẽtur, ita iusti constituerentur, vt exuto veteri Adamo nõ minus & in anima & in operatione essẽt in oculis Dei recti, quàm ante lapsum suũ Adã per originalem iustitiam rectus fuit, *vt* (inquam) *per hæc* eadem dona *efficerentur diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem*, vt & arbor seu homo & fructus eius seu operatio coram tribunali Dei iudicari possint vera bona, hoc est talia, quæ æquiualeant non inferni æternis cruciatibus, non etiam vanis huius mundi vanitatibus, quæ ab Apostolo æstimantur vt stercora; sed alijs æternũ duraturis & su-

2. Pet. 1. 4

& supernaturalibus bonis. Tum si (vt confido futurum) iudicauerint, per huiuscemodi Patris dispensationem nihil merito sui Filij incommodari, sed potius eundem Filium aliqua retributionis mercede honorari; inquirant vlterius, nũ in eiusdem passionis Christi ignominiam cederet, si Pater cum ijsdem hominibus iam per prædicta charismata Filio suo incorporatis & per eius Spiritum clamãtibus ad se Abba Pater, pacisceretur daturum se ipsis æternam in cælo beatitudinem non solum tanquam Filij sui cohæredibus, sed etiam tanquam ministris ac seruis suis suique Filij fidelibus, hoc est, non tantum titulo hæreditatis (quo solo datur paruulis lauacro regenerationis ab originali culpa expiatis) sed etiam titulo mercedis pro prædictis operum fructibus, si nimirum huiusmodi opera ad sui (hoc est Dei) honorem & gloriam & in seipsis & in alijs hominibus promouendam exercerent. Ita tamen vt scire ipsi debeant, bonum istum operum fructum non posse se vlla ratione præstare, nisi ab actuali diuini spiritus motione ad id excitentur in eoque dirigãtur & moueãur: hãc porro diuini Spiritus assistẽtiã cõferẽdã sibi esse nõ nisi ob meritũ solius Christi. Quod si hic iterũ (vt spero) cõpererint huiuscemodi pactũ & sacrę scripturæ admodũ esse cõsẽtaneũ, & passioni Dominicę tãtò honorificentius quantò

Ro. 8. 15. & Gal. 4. 6.

quantò maioris arguitur esse virtutis & sapientiæ filios aut fratres non tantùm scribere regni cohæredes, sed etiam reipsa efficaci operatione coronâ & regno sistere dignos, ita vt de ipsis in veritate dici possit: *Hi vicerunt*
Hebr. 11. *regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt repromis-*
33. Sap. 3. *siones. Quoniam Deus tentauit eos & inuenit il-*
5. *los dignos se.* Facilè intelligent (in quo vtriq; id est, tàm Remonstrantes, quàm Cõtra-Remonstrantes à Catholicæ Ecclesiæ doctrina in hac materia adhuc discrepant) inter prædestinationis effectus seu media ad eius executionem ab æterno à Deo ordinata adnumerari posse & debere huiusmodi gratiam quæ ad prædestinatum finem ordinetur tanquam meritum ad præmium seu mercedẽ. Quam gratiam si Contra-Remonstrãtes admitterent, etiam arbitrij libertatem in bonorum operum fructibus proferendis fateri vtique se oportere intelligerent, ita nimirũ vt voluntas humana à Dei gratia non contra naturam violenter torqueatur, sed à peccati corruptione sanata supra naturam suaui cum iubilo eleuetur. Nam vbi voluntas electione libera non operatur, ibi nec laudis, nec vituperij, adeoque nec mercedis aut præmij ratio seruari potest. His terminis inclusa stat apud Catholicos omnis de prædestinatione eiusque annexis disputatio: vt videlicet homini quod ad salutem consequendam faciat

ciat

ciat ex solis naturæ viribus nihil omnino tribuatur, Diuinæ quoque gratiæ talis adscribatur efficacia, quæ arbitrij libertatem non tollat è medio, sed ad ea præstãda opera confirmet & roboret; propter quæ in futuro post hanc vitã iudicio iustâ iudicis sententia prædestinatum sibi finem posſit obtinere; in ea nimirum formula quam iudex ipse seruaturum se prædixit Matt. 25. 34. *Venite benedicti Patris mei; poßidete paratum* (i. prædestinatũ) *vobis regnũ à constitutione mundi.* Possidete, inquam, non solum quia viua mei corporis & meo spiritu regenerata estis mẽbra; sed etiam ob aliam causam: Quænam ista? *Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, sitiui &c.* Verbo dico: ea opera, pro quib. Deus promisit Abrahę *Ego (ero) merces tua magna nimis.* & Iudex Apostolis suis: *cũ maledixerint vobis homines &c. gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in calis.* Hæc inquam, velim tranquillo & pacato à passionibus animo perpendant Remonstrantium & Contra-Remonstrantiũ singuli. In hos enim limites si intrauerint, nó erit tam periculosa, vt nunc est, inter eos dissensio. Salua enim arbitrij libertate ac bonorum operum pretio; de obiecto aut ordine prædestinationis error intolerabilis non facile incurritur: dummodo nihil tribuatur naturæ soli, sed totum gratiæ.

Gen. 15. 1
Mat. 5. 12.

P Quod

Quod enim nonnulli ex Remonstrantibus Aduersariorum suorum de prædestinatione crudas sententias easdem esse dicunt, quas rigidissimi quique Papistarum & Inquisitionis Hispanicæ præfecti defendunt: quasi & inter nos Catholicos æquè sit periculosa de prædestinatione disputatio, atque est inter ipsos: Hoc (vt & multa alia) ideo solum dicunt, vt Hispanici & papistici nominis inuidiã in aduersarios suos possint deriuare. Nam cum negari non possit, Deum, si voluisset, ita hunc mundum administrare, ita gratiæ suæ thesaurum aperire potuisse, vt multo plures homines fidem, pœnitentiam, & quicquid conditionum in Dei mente ad prædestinationem requiratur, reipsa fuissent accepturi, adeoque prædestinationis, non minus quam ij qui nũc ea donati sunt, capaces, ab æterno potuerint præuideri; Nec tamen ita Deus iustus & Misericors, hoc facere voluerit: Certe, quod præcisè prædestinationis attinet ordinem, nulla est ratio, cur Remonstrantes ex absoluta singulorum saluandorum prædestinatione quippiam absurdi putent inferri posse, quod non etiam ex ipsorummet sententia deduci queat. Quid enim respondebunt si quis ex ipsis quærat, cur Deus Tyrijs & Sydonijs non ostenderit ea signa, quibus testatur veritas Matth. 11. v. 21. eos fuisse conuertendos & *in cinere ac cilicio pœnitentiam acturos?* Si ipsis, vt & multis

multis adhuc hodierna die infidelibus huiusmodi media consequendæ pænitentiæ Deus in tertio suo, quod ponũt Remonstrãtes, decreto conferre statuisset; vtique in quarto decreto, prædestinatorum libro simul cum alijs ascribere eos potuisset. Cur tot paruulis gentilium, tot adultis non offert ea salutis remedia, quibus nos cum Iudæis obdurati frequenter abutimur, ipsi autẽ ad salutẽ omnino vsuri fuissent? Nũquid quia *cuius ipse vult, miseretur*, adeoq; decreto absoluto cõgrua salutis media cui vult attribuit, cui nõ vult, nõ tribuit, quantũuis sufficiẽtia de omnibus? Quid ergo interest, siue ideo dare mihi Deus salutis media cõgrua decreuerit, quia prius ad salutẽ ipsã absolutè me elegit; siue ideo ad salutem me elegerit, quia cõditionem ad electionem requisitam ipse mihi absoluto etiam decreto prius tribuit? Sicut enim præter eos qui absoluto decreto ad salutem sunt electi, alius nemo de facto eam consecuturus est, ita nec præter eos, quos congrua gratia donare Deus absoluto decreto statuit, alius quisquã prædestinatione aut salute de facto gauisurus est. Nihil ergo ex prędestinationis ordine quoad diuinam bonitatem aut nostram necessitatẽ oriri potest discriminis. Verum hic tota recidit difficultas, ne quis vel per absolutũ Dei decretũ libertatẽ nostram tolli existimet, vel media saluti nostræ de facto profutura nõ omnino gratis sed ob dispositionẽ nostram decerni nobis credat. Ex

Ex quibus & tertium infertur nõ minus diligenter attendendum: Nimirum Reprobos nõ fatali quadam necessitate aut irresistibili corruptionis impetu, vt grauia solent deorsum, ita in peccatum & consequenter in æternam damnationẽ ruere. Sed tantũ habere gratuito sibi oblatũ Dei auxiliũ, quo præcepta sibi à Deo posita siue mediatè siue immediatè sint potẽtes adimplere; atq; adeo peccata quæcũque deuitare, & hoc faciendo vitam æternam obtinere. Hæc tria apud Catholicos tenentur respectiue omnes, qui conciliare simul ea nõ possunt, captiuo in obsequium fidei intellectu credere. Quonam vero modo conciliari commodius possint, fraternitatis communione salua, Doctoribus non autem rudi populo disputari permittitur; Faciuntque id Doctores nostri tantò modestius, quantò sua sciunt dogmata non à semetipsis sed ab alio, quem omnes agnoscunt, iudice, vbi opus fuerit aut Ecclesiæ vtile, siue approbanda siue reijcienda & damnanda esse. Porro euitatis prædictis scopulis & libertate arbitrij salua, facile apparet, hominem, si in peccatum ruat, habere cur sibi, non autem Deo aut fato cuipiam lapsum suum imputet, adeoque quod puniri ob peccatum illud ita libera voluntate commissum debeat. Nam certè si ita nececessario homo in peccatum rueret, vt Contra-

tra-Remonstrantes docent, omnino peccatũ illud ita commissum, peccatum non esse dicẽdum adeoque nec pœna mulctandum existimo. Quis enim ob id puniri debeat quod vitare aut corrigere non potest?

Verum frustra fortasſis, hanc ego Reformatis nostris nimium iam dudum exosam Catholicæ Ecclesiæ doctrinam pro conciliandis vtrimque animis suggero, præsertim cum non rarò plerique eorum & rationes has nostras cõtempserint, & S. Scripturæ testimonia sinistra interpretatione violarint. Itaque de alio ineundæ concordiæ remedio cogitãdum: tali scilicet, quod in omnem euentum efficax, nec per cauillum valeat eludi, nec per contumaciam impunè contemni.

HENOTICI DISSECTI BELGII

PARS TERTIA.

DE *VARIIS PRO TOLLENDO præfato Schismate & concordia restauranda, eorundem Ministrorum consiliis.*

GLISCENTE igitur vt in prima parte vidimus, tam acri multos per annos in fœderatis Belgii prouincijs & animorum & corporum schismate, multisque ad id restinguendum ab exteris etiam nationibus conuocatis & cõcurrentibus, neminē ex omnibus hanc quę (si dubia esset) prima esse omnino deberet, quæstionem, mouere comperio; *An scilicet sit in Christi Ecclesia aliquod quo partes tanto cum periculo dissidentes ad vnitatis vinculũ reuocari, eaque quæ vnita adhuc sunt à schismatis pernicie præmuniri possint solidum ac constans remedium.* Vnus tamen est non minimę inter eos authoritatis, qui tale aliquod remedium à Deo esse hominibus cõcessum modo ait, modo negat. vt infra vltimo partis huius capite patebit. Credo omnes necessitatis euidentia persuasos quæstionem istam quasi dubio non obnoxiam pru-

am prudentes omisisse; tanquam vel ex vno hoc, de quo agimus Belgarum dissidio satis fiat omnibus manifestum Christum Dominū (cui omnis data est potestas in cælo & in terra) vel de idoneo aduersus huiusmodi miserias remedio Ecclesiæ suæ prouidisse, vel ex malorum quæ ei euentura essent siue ignorātia siue incuria, in necessarijs eidem defuisse. Interim verò in huius remedij inquisitione pacificatores isti sententijs discrepantes, dum quærunt vnitatem, diuisioni nouam subministrant materiam. Nos itaque in hac 3. parte sententias illorum quam poterimus breuissimè referemus, simulque quanti sint valoris Dei verbo rectaq; ratione duce disquiremus. *Mat. vlt. 18.*

CAPVT I.

AN MVTVA TOLERANTIA AVT moderatio sit remedium concordiæ legitimum.

PRIMVM consilium restituendæ pacis est Remonstrantium communiter dum volunt ab vtraque parte mutuam seruari tolerantiam ita vt vnus alterū nō iudicet aut condemnet; sed in sensu suo abundare sinat, & nihilominus in religionis communione permaneant,

ſicut de veſcendis quibuſdam cibis docuit Apoſtolos *Romanorum decimoquarto*. Sed quoniam in hoc medium aduerſarij non conſentiunt, imo non minus probabiliter è ſacris literis & ratione probant eſſe iniquum & nullo modo admittendum, longius ab vnione receditur, præſertim cum iam dudum Remõnſtrantes in ſuſpicionẽ apud aduerſarios venerint, quaſi nõ niſi ad tẽpus, donec videlicet latius propagentur, maioresq; ſibi vires concilient, hanc tolerantiã cõmendare cupiãt.

Et certe cũ ipſi tã abſurda & blaſphema Cõtra-Remõſtrãtib. adſcribũt dogmata, vt qui ea tolerare in Domo Dei, quę eſt Eccleſia, cupiat, omnẽ quoq; in eã recipere impietatẽ aut tolerare poſsit, nullatenus tolerãda eſt talis tolerantia. Nã illi errorũ magiſtri quos Apoſtoli ſuis temporibus, à fidelibus in domum recipi, quos ſalutari noluerunt, quos Satanæ tradiderunt, quibus Anathema dixerunt, nequaquam tam impia reperiuntur ſenſiſſe quàm ea ſint dogmata, quibus vel apertę aſſeritur vel conſequentia infallibili deducitur Deũ peccati eſſe authorẽ, eũ cogere inſõtes vt peccẽt, vt ita poſsit illos iuſtè æternis inferni cruciatibus punire: Nullũ eſſe peccatũ vel, ſi ſit, illud nõ hominẽs, ſed Deũ in hominibus cõmittere, adeoque tyrannicè & abſq; omni culpa illos homines in infernũ detrudi &c. Hæc tamẽ Remõſtrãtes paſsim tribuũt

ſuis

suis Contra-Remonstrantibus vt patet ex I. parte. Nobis autem Catholicis nullum tribuere errorē vel minima probabilitate possunt qui tam sit vel impius vel blasphemus, adeoque omni verbo Dei rectæque rationi tā contrarius. Cū itaq; nos pro fratribus tolerādos esse nō existimēt, de Cōtra-Remōstrātibus id existimare quomodo sincerè poterūt? Ex altera quoque parte Contra-Remonstrātes, siquidē tenere velint vnicā suā consolationem, quā & in vita & in morte habere se dicūt, nequaquam Remonstrantium de perseuerantiæ & salutis æternæ incertitudine sententiam possunt tolerabilem æstimare; præsertim cum fidem nullā iustificare putent nisi cui *annexa sit* (vel *quæ sit*) *certa cordis fiducia quâ quilibet fidelis homo in semetipso certificatur, non solum alijs sed etiam sibi remissionem peccatorum, perpetuam iustitiam, & beatitudinem à Deo donatam esse ob merita* CHRISTI. Remonstrantes contra, cum talem fidem nō habeāt neq; docere velint (vt patet ex quinto articulo vbi tenēt verè fideles & iustificatos posse & à fide & ab æterna beatitudine excidere) tollunt ex Ecclesia vnicum mediū per quod homines ex Contra-Remonstrantiū sententia iusti fiunt & à peccatis liberātur. Quod si Contra-Remōstrantes pastores tolerare velint, oues suas lupis pascēdas cōcedēt: pro quibus (si boni sint) etiā animas proprias dare debent *Ioannis* 10.

In collatione Delphensi art. 3. puncto 2. Leyd. p. 76.

Argumenta quibus nituntur Remonstrantes hanc tolerantiam suadere, soluuntur tum attenta grauitate controuersiæ, tum distinctione crescentis ac decrescentis veræ religionis in hominum pectoribus. Sicut enim est imprudentis artificis, quamlibet rudem indigestamque materiam & in sui præparatione morâ temporis indigentem, subito primoque operationis instanti, velle habere perfectam, & ab omni dispositione mala omnique obliquitate liberatam: ita diuina etiam prudẽtia docet, dum rudibus adhuc hominibus prauisque siue Iudaismi siuè gentilismi erroribus imbutis Christiana veritas instillatur, toleranda ad tempus esse quę euelli subito non possũt opinionum phantasmata: interim ijs pro fundamento positis quæ ad salutem cuilibet pro isto tempore cognoscuntur esse necessaria. Sic Apostoli suo tempore nón ex prudentia carnis sed ex Spiritus Sancti sententia legales quasdam ceremonias & ipsi obseruarunt & alijs obseruandas præscripserunt, sic purificatus vt Nazaręus Paulus, sic circũcisus Timotheus. Imo sic Magister Apostolorum Christus Dominus prohibuit ijs ne quod esset IESVS CHRISTVS intempestiuè prædicarent Matth. 16.21.17.9. Genuina huius tolerantiæ causa est, quia non subito sed paulatim medijs dispositionibus perfectio introducẽda est, adeoque in eo qui tolerat

1. Cor. 9, Act. 15. Act. 21. & Act.

tolerat nulla est simulatio tanquam imperfectionem approbante, sed maioris perfectionis dissimulatio, qua margaritę ante porcos non proiiciantur. Maxima verò ratione huiusmodi tolerantia erga Iudęos erat exercenda; vtpote quorum legalia vsque ad mortem CHRISTI sancta fuerant & Deo grata, & non subito vno temporis momento poterant aut debebant totó terrarum orbe esse noxia & mortifera: Sed nouæ legis promulgatione cum honore erant sepelienda. Verùm vbi perfectio semel fuit introducta, vbi errores euulsi, obliquitas expolita; tunc demum respicere retrò, per viam qua ventum erat redire, à veritate semel habita vel parum declinare nequaquam licere manifestum est, cum sit deficere. Quamobrem eis qui ad hoc vel nos vel alios student compellere *ne ad horam quidem cedendum* esse suo nos exemplo docuit Apostolus *vt nimirum veritas Euangelij permaneat* vbi semel fuit. Sic idem Apostolus qui antea circumciderat Timotheum vt tutius proficeret in prædicanda Derbæ fide Euangelij; nunc *Galatas* ne deficiant monet: *state & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* Nec simpliciter monet sed addit: *Ecce ego Paulus dico vobis quoniam si circumcidamini Christus vobis nihil prodest &c.* Ita quod in priori casu prudenter & absque salutis

Gal. 2. versu. 3. & 5. Gal. 5. 1.

Gal 2. 11. & seq. salutis cuiusquam dispendio seruauerat; hoc ipsum in posteriori, cum salute nō posse subsistere demonstrat. Sic idem Sancto Petro in casu ancipiti minus, vt videtur, prudēter Iudæorum potius infirmitati tolerandæ, quàm gentium perfectioni roborādæ operam danti in faciem restitit. Si istud in rebus tam exiguis factum, quid si tantis in rebus quantas hic tractamus tam ingens orta fuisset controuersia? Certe nunquam vel CHRISTVS vel Apostoli in Euangelicæ veritatis etiam exordio tam impia ac blasphema dogmata vel apud gentes vel Iudæos tolerarunt, quæ (vt loquitur, de Gomari doctrina Arminius) *repugnent diuinæ sapientiæ, iustitiæ & bonitati, naturæ etiam hominis, creationis, vitæ & mortis æternæ, peccati denique & gratiæ:* è quibus sequatur DEVM *esse peccati authorem*, DEVM, *siquisquam, peccare &c.* *vide parte prima de professione Arminij Anno 1608. pag. 32.* vnde licet fortassis non id velint Remonstrantes vt aduersariorum doctrina tanquam in CHRISTI Ecclesia tolerabilis cuilibet fidelium libera perpetuo relinquatur, sed vt velut in secundæ reformationis exordio tantisper patienter toleretur; donec cunctando rem ipsi valeant restituere, probari tamen hæc eorum patientia nec rationi rectæ nec Contra-Remonstrantibus poterit.

Ex dictis etiam facile intelligitur non esse

æquam

æquam moderationem huiusmodi qua recepta semel & iam diu inolita veritas reticetur, eo præsertim tempore quo, ea oppugnata, falsa doctrina subintroducitur, Si enim *quæ à Deo sunt ordinata sint*, quommodo ad pacem Ecclesiæ conseruandam veritas (non dico dissimulanda) sed labefactanda? Promisit qui *fidelis est & verax, qui cum iustitia iudicat & pugnat*, promisit inquam, *portas inferi nunquam aduersus Ecclesiam suam præualituras*. Nos in istũ finem quæ nobis ipse media præscripsit adhibere conuenit: De cætero, ipsi curæ sit quomodo promissum suum impleat. Quid nos quas ipse non probat, suppetias ei ferimus miseri? Rom. 13. 1. Apoc. 19 Matt. 16.

Si tamen falsa sit Contra-Remonstrantium sententia tantisque dicterijs merito obnoxia iusta quidem est præscripta eis moderatio: verum ad Reipublicæ pacem proficere nequaquam poterit, quamdiu falsitatis conuicti nõ fuerint: nisi fortassis pœnæ timore compesci à tumultibus possint. Sed nec ordinata est coactio priusquam de causæ iustitia constat.

CAPVT II.

AN VITAE AC MORVM EMENDATIO solidum sit concordiæ ineundæ remedium.

ALTERVM est consilium Irenæi Philaletij in suo Cleopha *Supra anno* 1617. Nullum esse aliud ineundæ denuo concordiæ re-

diæ remedium nisi pœnitentiam vitæque prauæ emendationem: qua ex charitate pars altera alteram diligat & pariter ex odio Catholicam religionem funditus quà possunt exterminent. Sed quid si religio Catholica veritatem tueatur? Estne cuiuspiam iudicio falsitatis damnata? Ita, inquit, iudicio sacræ scripturę. Negamus hoc omnes Catholici, affirmant omnes hæretici. producãt ergo testes legitimos, & credemus.

Interim bonus hic vir tale prescribit remẽdium pro quo acquirendo aliud conueniens medium & opus est quærere & reperire fors impossibile. Etenim vt per hoc medium omnes vtriusq; partis dissentientes in concordiã redeant, oportet vt nullus inter eos inueniretur aliquo superbiæ, auaritiæ, odij, inuidiæ, luxuriæue vitio infectus. Et quis talem sperare audeat Rempublicã, quale nec duodecim Apostolorum fuit collegium, vbi vnus fur erat & proditor perditus? *Ioan. 12. 6* Si verò dicat satis ad concordiam fore si communi morum reformatione respublica in statum honestatis & virtutis promoueatur, vitia puniantur religionisque obseruantia accuratè procuretur, vt saltem plerique virtutis studio concordiam sectentur & ita Dei iram per sectas & schismata punientis placare valeant. Rectè quidèm istud: sed nunquid pacato etiam Diuino numine, absque omni medio alio, absque

abſque cooperatione Eccleſiæ aut omni cura noſtra tam diri ſchiſmatis curatio prǽſtolanda? Perinde hoc eſſet ac ſi piè quis vitam inſtituens à Deo quæ ad vitam ſuſtentandam ſunt neceſſaria poſtulet aut expectet, ipſe interim media, quibus ea ſibi comparare licitè poſſit, non curet arripere. Certe Apoſtolorum temporibus & aliquot deinceps ſæculis tanta fuit in Eccleſia CHRISTI & doctrinæ integritas & morum ſanctitas & religionis ſynceritas, quantam nec ſperare nos modo prudenter poſſumus: Sed nunquid ideo hæreſes nullæ temporibus iſtis exortæ? An non *exierunt quidam* à cæteris *abducentes diſcipulos poſt ſe, errantes & in errorem mittenter, & fideles conturbantes*? Quid autem? an nihil aduerſus ſeductores huiuſmodi ab Eccleſiæ paſtoribus tunc actitatum? an morum duntaxat inſtituta reformatio? Teſtantur contrariũ ſeuerâ Apoſtoli epiſtolâ reuocati ad veritatis viam Galatæ, excommunicati *Alexander, Philetes, Hymeneus*: cæterique omnes qui prǽter id quod Apoſtoli tradiderant contrarium quippiam docuiſſent, licet, per impoſſibile, Angelus eſſet è cœlo aut ipſimet Chriſti Domini Apoſtoli; fideles quoq; admoniti vt huiuſmodi magiſtros deuitantes, *ſtarent & tenerent traditiones quas acceperant &c.* Prudentius VVilhelmus Teelingius præter hoc vniuerſale etiam particularia eſſe adhibenda docet. In-

1.Tim.1. 20.2Ti.2 18.1.Ioa.2 18.2. Ioa. 7. Apoc.2. 15. Gal.1. 7.

1.Tim. 1. 20.2.Ti.2 17 Gal.1. 8.& 9.

vlla editionum variatione cõstãter legitur: λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου, id est: *Arbitramur igitur fide iustificari hominem absque operibus legis.* ipse ausu sacrilego non dubitauerit interpretari, adiecta voce: *Sola.* vt etiamnum videre est in Germanicis eius Biblijs, Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo 1. VVittenbergæ apud Hans Lufft editis. Nec hoc solum, sed & egregia ratione hoc suum facinus ipse defenderit To. 4. fol. 141. hoc modo spiritum suum eructans: *Si papista vester multum facessat negotij ob vocẽ (sola) dicite illi mox hoc modo: Doctor Martinus Lutherus ita vult, ac dicit papistã, & asinum eandem esse rem: Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Non enim papistarum volumus esse discipuli, sed magistri & iudices: Oro vos, huiusmodi asinis nihil dicatis amplius nisi: Lutherus ita vult; dicitque se esse Doctorem super omnes Doctores.* An ab hoc Doctore, ab hac doctrina meliorem quis reformationem speret quam sit ea quam fatentur ministri prædicti?

Ro. 3. ver. 28. *In edit. Ihenensi apud Donatum Richtzhayn anno 1561.*

CAPVT III.

An sacra Scriptura litera sit conueniens pacis ineunda remedium.

TERTIO loco examinandum occurit Adolphi Venatoris de religionis resarcienda tenendaque concordia consiliũ,

mirabile illud quidem, sed tamen ipsis reformationis à Luthero, Caluino eorumque socijs institutæ fundamentis vnicè innixum, videlicet, omnium litigantium communi consensu vnum certum esse deligendnm iudicē, eumque talem, decuius, vel sapientia, vel veritate, vel sententiarum verborumque claritate ambigere nemo possit; hunc adeūdum, quidquid ipse de controuersijs propositis iudicauerit, hoc ab omnibus, paribus votis, suscipiendum; quod dixerit, omnibus pariter dicendum, quod tacuerit, omnibus tacendum esse, nihil ad verba eius addendum, nihil detrahendum. Hunc autem à reformatis omnibus iam à reformationis exordio agnitū esse, nullum alium nisi solas sacras literas diuinitùs inspiratas. Has & verbo & phrasi ita vult solas recipi, vt vbi earum dubius sensus esse potest, sola teneantur verba, nihil ijs addatur, per quod ad vnum magis sensum quam alterum significandum determinentur; tale enim quid adijcere, esse ad verbum Dei aliquid addere, quod sub maledictione prohibitum est. *Hoc*, inquit, *si omnes quotquot in orbe sunt diuersæ religionis sectatores obseruarent, omnis prorsus hæresis omneque schisma sublatum esset.* Aliam verò pro vnitate Ecclesię conseruanda viam fatetur se nullam scire. Quinimò recipit se probaturum, aliam viam nullam esse, qua schismata componi possint; nisi vt quis-
que

que interrogatus de qualibet quæstione controuersa respondeat verbis Scripturæ ipsissimis, nec quidquam amplius, in charitate se interim exerceat, & quemlibet in suo sensu abundare sinat, de sensuum diuersitate disputantes tanquã hæreseon authores arguat, ab eorum distinctionibus liberari Ecclesiam oret, &c. Videatur pag. 64. 65. 67. 68. & passim hoc vnicè vrget. Quomodo hęc tibi amice Lector doctrina sapit: Si dicas per eã omnibus opinionũ, & hæresum monstris Ecclesiæ ostiũ aperiri; impietatis & blasphemiæ te arguit quod minus honorificè de Dei verbo loquaris, quodq; Apostolos infidelitatis, aut ignorãtiæ insimules. Ego certè stupeo, dum in hoc homine tam manifestè perspicio quid caro & sanguis excogitare non timeat, idq; in scripto viris non stupidis, aut ridẽdis, sed multa prudentia & authoritate Reipub. moderatoribus confidenter oblato. Interim aliquam fortassis meretur veniã, vt qui (dum tumultuosis hisce patriæ simultatibus studet remedium quærere) saluo reformationis suæ fundamẽto aliud reperire, vt fatetur, nullũ potuit. Et verè non potuit. De impietate doctrinę istius modo taceo. ineptias, & impossibilitatẽ sic demõstro: Quid si quis infirmus peccatis simul & doloribus grauatus consiliũ, ac solamen in verbo Dei quærens, legat Iacob. 5. *Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent*

super eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus, & si in peccatis est, remittentur ei. Si, inquã, huiusmodi homo pro corporis simul, & animæ salute anxius, vocatis ad se presbyteris dicat, *peto vt pro me oretis Dominum & vngatis oleo in nomine Domini.* Quid hic Venator cum suis, quid respondebit? Quæretnè, quo sensu petat infirmus oleo inungi? Respondebit ille: *eodem quo S. Iacobus hac intellexit.* Vrgebitne Venator infirmũ, vt mentẽ suam aliter explicet? respondebit; *quoniam peius dicere nolo, & melius ipso Apostolo dicere nõ possum, ego iterum peto & obtestor te, vt me vngas oleo; vel coram Deo te accusabo, quod remedium salutis ab Apostolo sic descriptũ mihi negaueris.* Quid Venator, quẽ venabitur exitum? Dicetne se iam vnxisse miserũ oleo, quando super ipso orauit, vel quãdo CONSOLATIONEM INFIRMORVM ei prælegit? Respodebit ille: *ergone verba tua sunt oleũ?* si annuat Venator verba illa esse oleũ *spirituale* non *corporale*. Replicabit ægrotus; *A Thelogorum* DISTINGVE *libera nos Domine.* Eodem modo, infidelis ad Christũ cõuersus baptismũ petere poterit. Si Venator aquã materialẽ præparet, arguet eũ catechumen⁹, quod de suo aliquid verbo Dei addat. *Christus enim (inquiet) promisit daturam se flumina aqua viua, qua de ventre* fideliũ *fluũt, Ioan. 7. 38. & Ioan. 4. 10.* Similiter alius cupiet bap-

baptizari in spiritu & igne iuxta Luc.c. 3. 16. Item alius ad cœnam dominicā cupiēs accedere si audiat Christū de eo quod porrigebat Apost.dixisse: *hoc est corpus meū*, dubitansq; an sit corpus Christi mortuū, vel viuū, reminiscatur istius ex Apost.Rō.6.9. *Christus resurgēs ex mortuis, iam nō moritur amplius.* item istius quod dixit ad Christū Thomas, Ioan.20. *Dominus meus, & Deus meus*: denique istius Matt. 4. *Dominum Deum tuum adorabis*, si inquam talis homo ante Venatorem porrigentem in sua cœna, quod solet populo porrigere, in genua procidat, vt fecerunt ante Christū magi, dicatq; cum Centurione: *Domine nō sum dignus, vt intres sub tectū meū*: quid aget Venator? Nunquid idololatriam prohibebit? Interim alter distinctionem non admittens persistat in proposito, arguatq; ex Scriptura benè se fecisse, impium esse Venatorem, qui Deū adorari prohibeat. Similiter cōscientia quis peccatorū stimulatus, & ex verbo Dei remediū quęrens legat quod Christus Apostolis dixit: *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, & adhuc dubius, num malefacta sua speciatim confiteri debeat: legat illud *Actuum* 19. v. 18. *multiq; credentium veniebant* CONFITENTES *& annunciantes* ACTVS SVOS. Dein veniat huiusmodi homo ad Venatorem tanquam Apostolorum successorē, cōfiteri peccata sua cupiens, & absolui ab illo postulans;

Scripturę verbis inhæreat, petat conferri sibi quod verba significant; Quid Venator deprehensus inter angustias inceptabit? Si ad Scripturam & ipse confugiat citans illud, Marc. 2. ver. 7. *quis potest demittere peccata nisi solus Deus.* Monere eum alter poterit, vt nihil verbis istis demat, sed quæ ibidē immediate prȩcedūt adijciat; scilicet: *Hic* (Christus) *blasphemat*: & sic num ipse Christi an Scribarum & Pharisæorum discipulus sit perspicuum fiet, & alter si à peccatis iuxta Christi Domini institutionem absolui cupiat, veros Christi discipulos, qui potestatem peccata remittendi acceperunt, quȩrat, necessarium erit. Hoccine ergo remedium, quo totus mundus ab omni schismate & hæresi liberari, & ad pacem vniuersalem reuocari debeat?

Argumenta Venatoris à Scripturæ perfectione & debita ei reuerentia desumpta, hæreticorum propria, id est, specie pietatis deceptoria sunt: Verum quidem enim est Spitum sanctū per Prophetas & Apostolos optimo & perfectissimo modo locutum fuisse: non tamen verum ēst verborum claritatem semper esse optimum & perfectissimum loquēdi modum. Patet id in Christo Domino, qui multa locutus est Iudæis in parabolis. *Mat. 13. &c.* quas audiētes nō intelligebāt: imò nec discipuli eius intelligebāt, nisi cū priuatim ipsis explicabat omnia & singula. Et quis nō videat

clarius

clarius explicari potuisse cap. 12. Ecclesiastæ, multos quoque psalmos, aliaque passim loca in omnibus Scripturæ sacræ libris? Visum tamen non est Spiritui S. clariùs illa scribi; Nõ ex inuidia aut ignorãtia, vt crasse infert Venator; sed summa ex prudentia, vt videlicet haberet superbus homo, vbi captiuare intellectum cogeretur, vt ab eis, quibus id muneris à Deo demandatur, hominibus humiliter se instrui pateretur. Patet hoc in Eunucho Candaces Reginæ, Act. 8. Qui rogatus à Philippo: *Putasne intelligis qua legis?* responso humili & homine Christiano dignissimo respõdebat: *Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Hoc respõsum si in dubijs sacræ Scripturę locis dare didicissent sectarij, ad vnitatem, quam proprij sensus confidentia reliquerunt, citius reuerterentur, quam vllis vnquam suis Collationibus aut Synodis.

CAPVT IV.

An formulis ambiguis ineunda concordia.

ALIVD diuulgatum est resarciendæ pacis consilium cuiusdam P. Molinæi, qui dicitur minister verbi Dei in reformata Ecclesia Parisiensi. Typis excusũ est anno millesimo sexcentesimo decimoseptimo, cum parte quadam epistolæ, quam tamquam Remonstrantibus magis fauentem, Contra-Remonstrantes (altera tantum par-

te primo edita) suppresisse arguuntur. Consilium eius in hoc consistit, vt cum adiutorio & directione Regis Britanniæ in Zelandiam coueniant bini Theologi ex Anglicana, Belgica, Gallicana, Helueticisq; Ecclesijs reformatis, singuli item vel bini ex Germaniæ eiusdem confessionis Principatibus. Lutheranos quoque Principes ad eundem actum sollicitandos, præsertim Regem Daniæ, Duces Saxonem & Brunsvvicensem, &c. In hoc conuentu nihil esse de diuersarum opinionum veritate inter partes disputandum ; cum enim exacerbati sint animi neminem se victum esse confessurum, sed regredientem quemlibet triumphum de alijs canturum. Ideo in mensa ponendam Anglicam confessionem & Scoticam, Gallicam, Belgicam, Palatinam, Helueticam, &cæt. Tum laborandum, vt ex omnibus hisce confesionibus vna conficiatur generalis confessio. in qua omittantur multa, sine quorum cognitione salutem homo potest consequi, qualis est quæstio Piscatoris, multæque aliæ subtiles opiniones ab Arminio propositæ, de libero Arbitrio, de perseuerantia S. S. & prædestinatione. Subiungit hanc sui consilij causam : certum enim est omnes errores in religione esse exortos, aut nimia sciendi, aut nimia habendi desiderio, id est, aut curiositate, aut auaritia & ambitione.

Ita

Ita ergo confeſsione perfecta, ſubſcribere ei debere non ſolum delegatos, ſed & Principes & nationales Synodos: tum cauendum eſſe, vt ſi inpoſterum in regnis illis noua quædam quæſtio oriatur, nihil poſſit concludi aut determinari, multoque minus innouari, abſque conſenſu omnium Prouinciarum & Eccleſiarum, quę in iſtam vnionem conſenſerint. Pro adſciſcendis in hanc vnionem Lutheranis, tolerãdas eſſe eorum ceremonias; opiniones de prædeſtinatione, communi quodam articulo copulandas: baptiſmum poſſe abſolute affirmari neceſſarium ad ſalutem, id eſt, inquit, eſſe neceſſarium, vt in vniuerſali Chriſti Eccleſia obſeruetur, & ne à quoquam particulari homine contemnatur. & ſic nihil amplius de neceſsitate vrgeatur. De vbiquitate corporis Chriſti tantum phraſes quaſdam, quas omnes recipiunt, ponendas eſſe. vt quod aſſumpſerit CHRISTVS verum corpus humanum, &c. de cæteris dubijs vtrimque tolerantiam ſtipulandam, nihil damnandum, nihil ſcriptis refutandum, donec Deus errantes magis illuminauerit. Similes formulas loquendi fingit de Chriſti corporis præſentia in Euchariſtia eiuſque ſumptione. Rationem dat, quia quando actus fidei ſeu opinionis interior, quantumuis erroneus, diuerſo exteriori actu non proditur, verbi gratia, adoratione Ho-

stiæ; qui exterior actus tolerari non potest à parte contraria, tum relicta cuilibet sua sententia possit concordia seruari. Deinde aliquot præscribit regulas, iuxta quas huiusmodi congregatio optimè posset institui, & ad executionem deduci.

Sed quid si Adolphus Venator ad huiusmodi conciliabulum veniens videret, neglectis sacris Scripturis, tot diuersas confessiones, in certorum comméta hominũ, vnam in crambcn commisceri; An hanc diuino verbo irrogari iniuriam toleraret? Non existimo; nisi forte non seriò contra Dorderacenses disputauerit. Et certè si hoc modo paci studendũ, cur non potius ipsa sacra scriptura, cuius verba, phrases & senténtiæ omnibus, qui Christo nomen dederunt, sunt sacrosancta, vnitatis & concordiæ formula statuenda sit, non video. Miror verò, si non verecundentur reformatores nostri, huiusmodi modos controuersias fidei terminandi nunc tam cito concipere, qui haud ita pridem vno ore omnes sacrę scripturæ sufficientiam tantopere prædicabant. Si se mutuo ex scriptura erroris conuincere, atque ita in saniorem viam reducere non possint, qua fronte audent tam audacter proclamare, fidem nostram Catholicã, toto terrarum orbe à viris sanctitatis & sapientiæ testimonio celeberrimis (tanquam diuinis scripturis ne in vno quidem apice repugnentem) accepta-

acceptatam, claro & euidenti eiusdē scriptu-ræ iudicio impietatis condemnatam esse. Si quos inter eos salutis cura tangat, hic precor conscientiæ suæ coram Deo respondeant.

Porro quod ad rem ipsam attinent, quis non videat huiusmodi pacem verè esse politicam quandam nullius prorsus authoritatis conspirationem, qualem & latrones & fures, & nullius conscientię grassatores suis quibusdam legibus posśint, vbi voluerint, constituere? Ergone vbi cuipiam hæc conspiratio displicere cœperit, innouare sine omnium prouinciarum cousensu nihil audebit? Quis prohibebit? verbum Dei? sed in hac conspiratione verbi Dei ne mentio quidem vlla. Mirari certe ego satis nequeo, vbinam huius Molinæi & aliorum, quibus huiusmodi concordiæ decretum placet, sit conscientia. Decreta Imperatorum, Regum, imo totius Ecclesiæ ipsi, cum palato suo non sapiunt, eo solum titulo liberrimè iamdudum contempserunt, quod præter ea quæ Deus mandauit suis fidelibus aliud adhuc quippiam oneris imponant populo. Constat vero legitimam tum Ecclesiæ tum magistratus potestatem à Deo esse ipsis communicatā cui obedire debeant subditi, *non solum propter iram sed etiam propter conscientiā*. Et disertè dixit præpositis Ecclesiæ suæ Christus: *Qui vos audit, me audit.* Authoritas hæc iam pridem contempta ab istis homini-

hominib. fuit, vt solum specie tenus verbum Dei teneretur: Nunc & verbi Dei etiam species abijcitur, & authoritas nescio vnde vsurpatur, vt omnibus hæresibus & monstrosis opinionibus Ecclesiæ ostium violenter, conspirantibus scilicet quibusdam politicis, effringatnr.

CAPVT V.

An per solam authoritatem magistratus pax debeat reuocari.

QVintum dat consiliũ author Responsionis ad 3. quæstiones, quest. 3. vbi Remõstrantes vult per authoritatem magistratus politici cogi ad concordiam seruandam, & idem cum Contra-Remonstrantibus sentiendum. Ratio eius est, quia Remonstrantes fatentur se salua conscientia posse sententiam aduersam amplecti: Itaque conqueri non poterunt, se contra conscientiam cogi ad obediendum hominibus cõtra voluntatem Dei. Eadem fuisse videtur Serenissimi Regis Angliæ sententia in literis ad Ordines confœderatos sæpius datis. Verùm quid de tali pacificationis modo sentiant Remonstrantes, patet ex modesto illo à Curia Geldriensi decretorum examine, an. 1617. pro Remonstrãtium caussa emisso, vbi mortem se aliosque potius appetituros, quam à sententia discessuros rotunde profitetur author. Cum item oẽs communiter Remõstrantes tumultuũ ac tur-

barum

barum authores se esse strenue pernegent, totamq; turbatæ reipub. causã in impotétẽ & inordinatũ aduersariorum zelũ proijciant, vt patet ex epist. Leydens. ad exteros, non minori ratione putabunt aduersarios, suos ad moderationem ab ordinibus præscriptam cogendos esse, &c. non leue argumentum ex ipso Ordinum decreto desumentes. Si Contra-Remonstrantes replicent, se salua consciẽtia id permittere non posse; non eis credent Remonstrantes, sed conscientiam illam sui odium, inuidiam, dominandi libidinem interpretabuntur, vt in plerisque libellis non tacent, & Arminij amici in prologo ante eius professionem de Gomaro aperte indicant, maximè cum iam ab initio per maius consilium Hagæ declaratum fuerit, dissidium inter Arminium & Gomarum necessaria ad salutẽ nõ concernere: idẽq; postea Rex Angliæ iudicauerit. Deinde cum iam hucusq; malũ excreuerit, habent proculdubio quoq; Ordines suas causas, ob quas hoc pacificationis consiliũ approbare detrectent.

Demum cum hoc pacis remedium prorsus sit politicum & ad externam Ecclesiæ quietem ordinatum, non est Ecclesiæ omnino necessarium, adeoque ab Ecclesiæ Pastoribus non tanti faciendum nec tantopere vrgendum, quasi sine hoc remedio nullũ aliud Ecclesiæ suæ Christus reliquisset, quo pacem, v-

nitatem,

nitatem, & concordiam inter se membra retinerent. Nam sicut esse & florere Ecclesia Christi potest absque omni politica potestate, vt primis 300. annis manifestè visum fuit, cum non tantum pacem, nullam, aut quietem; sed persecutiones, dispersiones, mortes & vícula ab eadem pateretur: ita habuit, adeoque etiamnum habet, quo inter infinitas licet hęreticorum sectas corporali præsentia constituta, tantam inter membra sua conseruet vnionē & pacem, vt non in duo aut plura dissectum, sed omnino vnum Christi corpus dici & esse valeat.

Postremo si (vt volunt etiam Contra-Remonstrantes) nemo contra aut præter Dei voluntatem in sacris literis reuelatam aliis præcipere quidquam possit, Remonstrantes autem parati sint sacrę Scripturę iudicio se submittere; quomodo iure compelli, vt à sententia sua discedant, poterunt priusquam in sacræ scripturæ iudicio legitimè fuerint erroris conuicti? Fiat ergo (inquiunt) conciliū.

CAPVT VI.

De quibusdam difficultatibus spectantibus ad concilium.

SEquitur nunc Consilium vltimum de ferenda per nationalem synodum sententia defi-

definitiua, cui qui acquiescere voluerint, eos profratribus habendos; qui contumaces in contraria sententia perstiterint, pro hæreticis reijciendos & vitandos, atque ita habẽdam concordiam sine ijs, quibuscum ante haberi non poterat. Auitum sane hoc est remedium, & ab ipsis etiam Apostolis vsurpatum *Act.* 15. A Contra-Remonstrantibus etiam iã à multis annis impense expetitum; sed ne Catechismus & Confessio reuiderentur & ob alias forte etiam causas hactenus dilatum.

Remonstrantes non tantidem synodum faciunt, nisi vel Ordines ferendæ sententiæ præsideant, vel de tolerantia spes certa affulgeat. Quamobrem quæstiones quasdam solẽt aduersarijs mouere, quibus & ferendæ per synodum sententiæ difficultas appareat, & latæ vtilitas euanescat. Conantur tamen ad quæstiones illas respondere Contra-Remonstrãtes. Inter quos author Responsionis ad tres questiones cum ad quæstionem tertiam *pagina quadragesima prima* statuisset, debere per synodum pastorum & superintendentiũ Ecclesiæ iuxta sacras literas dijudicari, si quid in doctrina hactenus recepta ordinatius aut clarius disponi possit, etiam in ipsa confessione & Catechismo; eique synodo Remonstrantes, (ni contumaces haberi velint) debere se submittere; objicit sibi pagina quadragesima secunda hoc modo: *Dicetur hic:*

Si

Si Remonſtrantes id fecerint, iam certa eos manet condemnatio; aduerſarios enim ſuos habebunt iudices. Reſpondet: *Quid ſi in ſynodo omnes aut maxima pars eorum de Remonſtrantium ſorte eſſent; nunquid & tunc pars aduerſa ſententiam diceret? Certe paſtores Eccleſiæ cum aliqua ſaltem doctrina & Religione in ſynodo compareant oportet: Si velint, vt Magiſtratus controuerſiarum inter partes iudicem agat, præterquam quod ſic nec legitima eſſet Eccleſiæ ſynodus; nec id Magiſtratus officio condecens; etiam tunc, approbante Magiſtratu vel vnam vel alteram partem, cum alteram ipſe ſequatur, numquid iterum pars aduerſa ſedebit iudex?* Nihil amplius ad quæſtionis ſolutionem dicit: Sed ſubiungit, Remonſtrantes ob pacis ſtudium, quod profitentur, debere ſilentio obtegere, ſi quid diuerſum opinentur, quod ſalutem non attingit, niſi fraterna collatione diſsidiũ poſsit componi. Si autem de neceſsitate vel perfectione ſalutis ſit quæſtio, prouocent ad ſynodum, quæ ſi cũ partialitate contra Dei verbum proceſſerit, tum Magiſtratus de veritate rite inſtruatur, moneaturque, vt procuret bonã fieri in terra ſua reformationẽ: id quod dein Magiſtratus, vbi probe negotiũ intellexerit, & de veritate plene certus effectus fuerit, debito, inquit, modo efficiet. *Sic*, ait, *fecerunt primi Papatus reformatores, qui videntes in Papatu fundamẽtũ ſalutis eſſe euerſum, clare id ex Dei verbo*

bo demonstrarunt, ad liberũ legitimumq́; concilium prouocantes, cumq; illud Tridenti tyrannico modo non iuxta Dei verbũ haberetur, Magistratũ admonuerũt, (postquam Romanus Anti-Christus nil nisi regni sui idololatrici stabilimẽtũ quæreret) ipsi suas terras iuxta Dei verbum rite curarent reformari. Et hæc causa fuit, cur Ecclesiæ Belgicæ confeßionem suã ad Hispaniæ Maiestatẽ transmiserint. Sic etiam Remonstrantes deberẽt, &c. Sed miror hunc hominem aliàs subtilem satis, ita nunc miserè quæstioni propositæ satisfacere. Quis Remonstrantium ita cęcutiat, vt respondere (si velit) non possit, multo ordinatius Arminium suam reformationem instituisse quam Lutherum ipsum; imo omnia seruasse quæ hic ab authore præscribuntur: Lutherum enim primo reformationẽ suam à concitando populo in episse, pro concione contra indulgentias horrendum detonuisse, theses numero ad nonaginta quinque & in ijs de purgatorio, de vera pœnitentia & charitate, deq; indulgentijs copiose, contra cõmunẽ totius Christianitatis doctrinam, multa asseruisse, antequam vel proprium ditionis istius, cui subiectus erat, Episcopum de cõcepta reformatione admoneret; vt testatur, præter *Florimundum Remundum*, etiam ipse Sleidanus Luthero studiosissimus: Arminium vero nunquam populo sententiam suam explicuisse; in Academia solum sententiam

suâ de prædestinatione tanquam probabilem docuisse: hoc prohibitum numquam fuisse, ne quidē apud Catholicos: Lutherum Romā citatum ad Pontificē, licet adhuc legitimū suū iudicē illū agnosceret, eo se conferre noluisse; Arminium ab Ordinibus citatū comparuisse, doctrinam suam eis probatam reddidisse, in nullo vnquā Magistratui rebellē extitisse. Lutherum an. 1519. tertia die Martij datis ad Pōtificem literis protestatum esse, *se erga Romanā Ecclesiam & ipsum quoque sic esse affectum, vt nihil in eam moliri cogitet, tantam enim eius Ecclesiæ potestatem esse, vt præter vnum Christum in rebus humanis nihil ea sit excellentius.* Ab hoc tamen Pontifice, ad quē à Cardinali Caietano appellauerat, sequenti anno hæresios damnatum: Altero dein anno ab Imperatore supremo eius in politicis Domino iterum damnatū & proscriptum, cū tali encomio, vt in proscriptionis decreto dicat Imperator, *immanitatem Lutheri atq; rabiē nullius oratione satis explicari posse: nō hominem esse qui sic agat, sed dæmonem potius humana specie, &c.* Lutherum iterum ad concilium prouocasse, sed in concilio vniuersali Tridenti congregato iterum damnatum fuisse. Quod si tyrannice & contra sacras literas factum fuerit, vt propterea Lutherus iam à Cæsare damnatus, Cæsari subordinatum ac subiectum quempiam Magistratum politicum iure interpellarit;

Hæc de Luthero fatetur Sleidanus, qui tamen ipse Lutheranus tam turpiter ingratiā Lutheri mentitur, vt à quodā 11000. mēdaciorum in ipso deprehensa esse testetur Floremundus Remundus.

Armi-

Arminium nihil mitius à zelo Contra-Remonstrantium expectare potuisse, cum illi expresse fateantur doctrinam Arminij salute salua subsistere non posse, ideo eorum iudicio se committere nec debere, nec posse, hoc se prædicere, quod Lutherus postea dixit. Misisse etiam quidem Belgicas Ecclesias confessionem suam, *quam modo nesciunt à quibus facta sit*, ad Regem Hispaniæ; illum tamen confessionem istam improbasse, & iuxta vniuersale totius orbis concilium Tridentinum aliá confessionem aliamque reformationem illis præscripsisse; tũ Ecclesias illas Belgicas sentẽtię regię acquiescere noluisse. Nunc quoq; ipsos Hollandiæ Ordines summa prudentia & æquitate moderationẽ quandã Contra Remonstrãtib. pręscripsisse, quã ipsi recipere nõ minori contumacia denuo negarint: ita nihil ipsis placere, quicquid vel Ecclesia vel Magistratus quicumq; statuerit; frustra ergo nunc illos de Magistratus officio hæc interserere, nihilq; ad quęstionẽ propositam respondisse. Leyd. p. 34

Alteram dein author libelli pag. 44. mouet quæstionẽ: *Queretur hic*, inquiens: *Quid si ergo synodus aut Concilium quippiam concluderet verbo Dei cõtrarium, Anne ministri omnes & Ecclesiæ membra ei stare conclusioni tenerentur? An Magistratus eandem manutenere?* Resp. *Nondum ita factum est, nec decet vt Remonstrantes de suis confratrib. nec Magistratus de fidelibus ministris, tam sinistre suspicentur: ad rem ipsam veniamus,*

videamusq;, quem Deus sit daturus exitum. Sed heu cœcitas! Licuitne Luthero, Caluino eorũque consortib. cum benignis, charitate securitateq; instructissimis literis ad Trident. Cõcil. sæpius euocarentur, licuitne inquam illis de tanto Concilio ex toto terrarũ orbe tot integris annis celebrato suspicari, quod de his Contra-Remonstrantibus suspicari non deceat. Mirum qua confidentia tantũ sibi ascribere hi homines non vereantur; præsertim cum non ex solis diuinis literis, sed ex Catechismo etiam & confessione sua, commentis incertorum hominum, de controuersijs sententiam ferre cupiant. Sed pergit ipse & fatetur, quod si contra Scripturam aliquid concluderetur in synodo, nec populũ nec Magistratum ad approbandum conclusionem istam fore obligatũ; debere tamen nihilominus negotium in legitima synodo pertractari. Moxque ita subdit: *vt igitur hoc discrimen & causæ huius æquitas recte intelligatur, sciendum est, sicut triplex est quæstio, sic etiam esse quasi triplex iudicium. Prima quæstio est: An doctrina quædam, salua conscientia, tanquam vera teneri possit: hoc iudicat solum verbum Dei. Secunda: An doctrina aliqua in Christi Ecclesia tolerari eiusq; propugnatores pro membris ministrisq; Ecclesiæ haberi debeant: hoc iudicant ex verbo Dei Pastores, & inspectores Ecclesiæ, iuxta illud Act. 20. 28. Attendite ergo vobis & vniuerso gregi, &c. &* *ad hoc*

adhuc iudicium est synodus. Tertiò: An doctrina aliqua palam in aliquo regno doceri debeat: hoc iudicat Magistratus vt caput populi.

Subtilis equidem nec satis Theologica distinctio, à qua liberari se Venator meritò iamdudum petijt. Quid enim? An ergo Scriptura tam imperfecta, vt omnia iudicare circa religionem nequeat? nunquid Scriptura sacra etiam, *quicquid bonum est, tenendum esse iudicat*, si ergo etiam quænam illa sint quæ tanquam vera æstimari secura conscientia possunt, adeoque quæ bona sint, sufficienter diiudicat, quid opus est ex Pastoribus Ecclesiæ quærere, quid pro vero in Ecclesia recipi aut tolerari debeat? Item cum Christus Dominus Apost. ad prædicandum per orbem vniuersum Euangelium, ablegaret, numquid præcepit eis, vt ex regibus & præsidibus sententiam quærerent, num placeret eisdem Euangelium palam in regnis eorum doceri? Nec mandatum hoc eis est à Domino nec obseruatum: sed prædictum potius: *ante reges & præsides ducemini propter me, &c.* Nescit hic homo Euangelicæ prædicationis dignitatem; nescit eandem (quem pro se citat) Grotius; in cuius verbis (pag. 46. hic citatis) nulla est de S. Scripturæ iudicio mentio, magisque dicit Scripturam iudicandam à quolibet particulari homine quam iudicare quidquam. Sed de hoc infra. Interim instat author iste vsque

1. Thess. 5. 20.

ad finem, partim vt Magistratus Remonstrantes reprimat, partim vt Remonstrantes synodo se subijciant. Fatetur tamen neminem synodo teneri, si falsum determinet. Non ergo subijcere se synodo Remonstrantes tenentur, nisi sub hac conditione; si synodus verum determinauerit, id est, si iuxta sacras literas sententiam tulerit. Quod si Contra-Remonstrãtibus sufficiat, non erunt credo Remonstrantes difficiles: Sed finito concilio damnataque Remonstrantium sententia, si nihilominus Remonstrantes negauerint, se ex Scriptura conuictos fuisse, si de ista synodo eadem dixerint, quæ de Tridentina alijsque Catholicorum concilijs dicere reformatores consueuerunt, quisnam concilij erit fructus? quis nouam litem dirimet? Certe synodus ipsa iudicanda erit, à quonam iudice? An à Sacra Scriptura? Sed hoc iam factum fuisse dicent Contra-Remonstrantes, negabunt Remonstrantes: quis litem dirimet?

CAPVT VII.

Doctrina VVilhelmi Teelingij de vtilitate Concilij pro tollendis dissidijs.

HIc author (de quo supra parte 1. in an. 1616. quædam diximus) in Eubulo suo, de Ecclesiæ Authoritate cap. 28. *sectione* 3. post scomma in Ecclesiæ Cathol. infallibilitatem

tatē contortū,sic loquitur: *Nam licet vniuersalis Dei Ecclesia aliquo sensu dici poßit errare non posse; nihilominus ab omnib. reformatis Ecclesiis conceditur, neq; cum veritate negari potest, hanc vel illam Ecclesiam hic in terris militantē quacumque demum illa sit, errare posse & plurium suffragio mendacium concludere, in hoc vel illo puncto.* Et pag. sequenti. *Testimonium Ecclesiæ non est adeo firmum, certum, solidum, aut infallibile, vt nullo modo per illud poßimus falli, cum fateamur hanc & illam, quacunque ea sit Ecclesiam, vtpote ex hominib. errori obnoxijs consistentem, etiam errare posse; quemadmodum omnium sæculorum experientia id docuit, quicquid etiam Papistæ de absona sua Catholica Romana Ecclesia in contrarium asserant.* Vnde quid ipse Teelingius intelligat per vniuersalē Ecclesiam, quā dicit aliquo sensu dici posse infallibilē, non satis video, potest enim intelligi vel tota Ecclesia hic in terris adhuc militans, idest, ōnes fideles, in quo sensu nos dicimus Catholicam Ecclesiam errare non posse, & ipse nos ridet: vel ita vniuersalis, vt etiam Angelos & Beatos cōplectatur: & sic dubium non est, quin errare tota nō possit. Quicquid sit; ratio ipsius, quam adfert, scil. quod consistat ex hominibus errori obnoxijs, si quid valet, etiam valet de tota Ecclesia militante & de quocumq; concilio, siue prouinciale, siue nationale, siue generale fuerit; nec ipse Teelingius vsquam ad infalli-

 bile

bile Concilium difficultates vel maximas relegat terminandas, sed ad solam Scripturam, ad quam etiam omnium decreta conciliorum à quolibet etiã priuato homine vult examinari, libere etiam reijci, si ipse contrarium ex Scriptura intellexerit, quantumuis concilium vel Ecclesia vere, & in conscientia certa sit, conclusiones suas iuxta verum Scri-
Pag. 290. pturæ sensum factas esse. De cõcilijs absolute *cap. 29. sect. 5. etiam nouimus, ait, synodum non semper cõtrouersias finire posse, quinimo etiam synodum errare ac falli posse. Et quisnam est aut quæ datur in terra congregatio, quæ errori prorsus non sit obnoxia? aut quidnam filijs hominum à Deo cõcessum est, per quod certo & infallibiliter religionis cõtrouersias finire possint? Nõ est (fateor) non est synodus: nec nostra hæc est corpori molesta scriptitat o pro qua etiam exiguam speramus gratitudinem; Similiter nec est ordinum resolutio, nec decreta vlla edicta aut mandata principum regumue. Omnes enim hi errare possunt & falli: Nihilominus tamen hæc sunt media per quæ Deus, licet nõ semper (vt & suam libertatem & impotentiam nostram sentire nos faciat) ordinarie tamen boni aliquid operatur exortasq; in Ecclesia difficultates componit. Caterùm, certum hoc est; nullum huiuscemodi medium à Deo filijs hominum hic in terris concessum est, per quod certo & infallibiliter, religionis controuersias in Ecclesia exorituras dirimerent: Nequaquam, nihil tale.* Non maiorem au-

thori-

thoritatem tribuit Sanctis Patribus in ijs etiã punctis doctrinę, in quibus omnes vniformiter consentiunt. cap. 15. sect. 2. & 3. Quin imo non reuerenter satis aut modeste de ijsdem passim loquitur. Nam pag. 39. & seqq. *Si enim quidquam est*, inquit, *in toto mundo, quod vacillare hominum fidem faciat, & in incertum fluctuare; Si quidquam est, quod vnitatis aggeres perrumpit & iurgiorum aquas irruere facit, pro ijs qui dissidijs delectantur, vt loquitur Salom. Pro. 17. 4. certe est numerosa illa classis scriptorum Patrum.* & pagi. *42. Insuper quis negare potest, Patres, quia commixti erant inter gentes, multa ordinasse ac disposuisse ad gentilium morem, vt eo facilius (pro vt ipsi hoc concipiebant) gentes lucrarentur? Eadem quoque de causa super grauib. arduisq; punctis capitalib. nimium sunt philosophati, sacras quoque literas sapenumero non parum liberè modo in hunc, modo in illum traxerunt sensum: similiter cedentes aliquantulum aui sui corruptelis & abusib. reperiuntur paulatim viam strauisse (vtpote per imprudentiam manum manui ad hoc iungentes, quanquam nullatenus id intendentes) ad miserabilē, quā nūc videmus, Ecclesia Rom. ruinam, &c.* & p. *43 non est, apud illos* (Patres) *insolitum tum disputādi vehementia, tum adhortandi monendiq; abundantia tū futurorum errorū ignorantia, tum cōmoditate quadam ex accommodatione ad istorum temporū dispositionem percepta, multa & scribere & ordinare, qua tamen ipsi non ita proprie senserunt aut obseruarunt* Pag. 39.

uarunt, vt videntur sonare, &c. Et seq. sect. concludit nihil habiturũ admirationis, *si ita contingeret, vt neotericorũ scriptorum spicilegiũ toti SS. Patrum messi præstare inueniretur*. Et sect. 7. ac deinceps ait, eos, qui SS. Patrũ lectioni student, iram Dei in se prouocare, *diabolum studiosissime ad hoc allaborare, vt præclara Christianorũ ingenia in hoc specie tenus pulchro reuera tamen noxio studio occupentur*, sic enim S. Scripturam negligi & paulatim prorsus à nobis tolli, simulq; hominũ inuenta perniciosa in Ecclesiam Christi introduci, quæ Deus execretur. Et tamen p. 40. sic loquitur: *libenter fatemur de nobismetipsis quod indignos nos arbitremur, qui lauandis Patrũ manib. aquã infundamus aut libros eorũ post eos feramus.* Testimoniũ hoc vltimum verũ est, quãquam non illud veritatis amor ex corde elicuit, sed ignominiæ partim timor, partim simplices pietatis quadam larua decipiendi studiũ profano etiã ac reluctãti calamo extorsit. Sic pius est Teeling. vbi quæstum facere ex pietate nouit, 1. *Tim.* 6. *vers.* 5. Nihilominus *ca* 29. *sect.* 6. & 7. pene impatienter cõciliũ vrget. Præuidens autẽ quid in permisso cõcilio euenire facile posset, *sect.* 8. mo-

Pag. 313. uet hanc quæst. *Quid si celebrato concilio per omnia legitimo, Magistratus post sedulam diligentiam & veritatis sufficientẽ indagationẽ iuxta S. Scripturæ normã in conscientia sua sententiã cõcilij probare nõ possit, sed eam iudicet cõtrariari S. Script.* non

nõ obstantib. multis Scripturæ testimonijs à synodo pro sua sentẽtia, allegatis, putet'q; Magistratus suã sentẽtiam, synodo contrariã, veram esse, & solidius in Dei verbo fũdatã? Ad hãc difficultatẽ, quã dicit esse per magnã, prę missis aliquot cõsiderationib. tãdẽ timide respódet, si synodus ita legitime sit habita, vt nulla in eam cadat exceptio, præsertim si cõmuni suffragio totius synodi sententia lata sit, & nisi notabiles oriantur difficultates ex ipsa re, de qua lata est sentẽtia, in hoc casu se nõ videre aliud, nisi quod honorabilis Magistratus synodali conclusioni locũ dare debeat, nec propriam suam sententiam Ecclesię inordinate obtrudere, quod id nulli hominũ liceat. *Præterea,* inquit, *etiamsi honorabilis Magistratus veritatem penes se esse existimet, nihilominus obliuisci nunquã debet, etiã se errare posse, esseque possibile, vt non Ecclesia sed Magistratus ipse à veritate deuiarit, quandoquidẽ Magistratus errori magis est obnoxius quam Ecclesia.* Quare si error, in quem Magistratus Ecclesiam incidisse existimat, sit circa ea, quæ ad salutem & Ecclesiæ ędificationẽ necessaria nõ sunt, Magistratus, ex pietate erga matrem, nõ se ei opponet, sed tolerabit eã: si autẽ eiusmodi sint, vt vere circa ea Ecclesia errauerit, debet se Magistratus ei tanquã synagogæ Satanę opponere, conatus eius infringere & veritatẽ defendere. In ijs quoq; quę ad fidem pertinẽt, licet tam necessaria non sint, si Ecclesia sub

graui censura, determinet, debet Magistratus ob Ecclesiæ pacem non turbandam ei cedere, si pauci sint, in quos illa censura fertur: si autem multi sint, ita vt per cẽsuram illam schisma causetur, tum debere Magistratum se illi sententiæ opponere, eiusque retractationem postulare, & damnatos defendere, si adhibitis debitis medijs non possit Magistratus assentiri Ecclesiæ; tamen non solum Ecclesiam, sed quemlibet particularem hominem posse iterum secundum Scripturam examinare iudicium Magistratus, eique improbato repugnare, & ab Ecclesia posse Magistratum excómunicari, nullum autem esse hominibus aliud pacis remedium, sed omnia sic committenda esse Deo, vt ipse tunc immediatè Ecclesiæ suæ succurrat, & suo tempore retribuat peccantibus.

Pag. 331. & 332.

Pag. 335.

Non multum dissimilem de componendis Ecclesiæ dissidijs fuisse Arminij sententiam, patet ex oratione eius de qua parte prima Anno 1605.

CAPVT VIII.

Examinatur sententia Teelingij.

SED isthæc Teelingij doctrina multos eosque grauissimos patitur defectus, quos vt deuita-

diuitarent alij, priores concordiæ ineundæ modos videntur excogitasse. Nec difficilis est censura. Primò enim vana est prorsus, & absque omni soliditate infinitas creat molestias. Nam vbi pars vna ita se existimat clarè veritatem ex Scriptura deduxisse, vt nisi cum pertinacia dissentire nemo possit, qui Scripturæ istam testificationem inspexerit (si enim hoc non fecerit, nihil certò definire potest) simulque hanc suam deductionem parti aduersæ proposuerit; qui fieri potest, vt, si nihilominus pars ista ob allegata testimonia à contraria sententia non discedat, non ex prauo quodam affectu procedere iudicetur. Sic si Magistratus causam suæ sententiæ ita manifestè se credat concilio ex Scriptura declarasse, & nihilominùs concilium sententiam contrariam veram esse determinauerit, præsumet Magistratus meritò defectum aliquem inuidiæ, odij, superbiæ, aut alium quempiam huiusmodi concilij Iudicium corrupisse, adeoque tanquam illegitimum retractari postulabit, nec retractationis huius vllus erit finis, quādiu Magistratus sententiam suam clarè esse è Scriptura deductam existimauerit. Ex altera parte concilium ex suæ deductionis claritate idem de magistratu censebit, atque ideo eundem monebit synodus, vt sanius iudicet, *& benè profunde conscientiam eius tanget, vt diligenter caueat, ne manus iniiciat in sponsam dilectā* Pag. 335.

D.N.

D. N. IESV CHRISTI. Certè Conc. Trid. multis integris annis tanta cum ordinatione, tanta cum pietate, tot orationibus & ieiunijs tam diligenti omniū rerum examine fuit celebratum, vt si quod vnquam post Apostolorum tempora legitimum fuerit in Ecclesia Concilium, id esse Trident. negare, aut ambigere iure nemo possit. Imò notus mihi est, qui cum Caluinianæ Religionis non mediocris doctrinæ esset Theologus, oblatumque sibi alicubi, vt legeret Concil. Triden. cum risu, etiam vix legere dignatus, acceptasset, sola isthac lectione ad religionem Catholicam sit conuersus. Si tamen aduersus hoc concilium tā multa omnes deblaterāt sectarij, an sperādum est, vt magistratus nullum omnino defectum subesse credat, vbi synodum quamlibet contra clara scripturæ testimonia sententiam dixisse crediderit.

Secundò: Cum effectus seu finis concilij sit doctrinæ in Ecclesia vnitas, schismatū, tumultuum bellorumq; remotio: tantum abest, vt hæc bona ex hac Teelingij doctrina sperari possint, vt contraria potius infallibiliter ex ea proueniant. Quis enim non videat armari hac viâ magistratum iusto bello (quod intermittere non debeat) aduersus Ecclesiam, non minus quam hanc contra illū: imò quemuis priuatum hominē aduersus Magistratum & Ecclesiā. Quid enim; si, vbi synodus omnibus tē-

tatis

ratis medijs, adduci nō potest, vt cū magistratu cōsentiat, sed fidei quandā veritatē tanquā Ecclesiæ ædificationi necessariam sub anathemate, aut alia quadā graui cēsura determinat; si inquā magistratus omni similiter diligētia adhibita, synodū errasse ex cōscientia sua iuxta scripturæ iudicium crediderit: quid cōsilij quo minus arma aduersus Ecclesiā corripiat. Vrgebit certè magistratū conscientia, & per eā lex diuina, vt veritatē populūq; contra synodi censuras tueatur, falsamq; doctrinam cū synagoga Satanę exterminet. Synodus contra, Magistratui tanquā persecutori, & tyrāno armis suis spiritualibus repugnare, à veritatis prædicatione non desistere tenebitur. nec lex erit vlla, aut iudex in terra, qui litem dirimat. Ita scriptura S. iudice ineuitabilis belli gerēdi necessitas, eaq; vtrimq; iustissima & magistratui & Ecclesię imponetur: quo quid absurdius excogitari potest? Vidit hanc absurditatē ipse Teelingius, eamq; inter multas distinctiones, & ambages partim dissimulat, partim ad immediatā Dei prouidentiā cōfugiēs infallibili quodā (quod hactenùs negauerat) sed Chimerico cōcilio præcauēdam firmiter se credere simulat, cū pag. 330. vtrāq; partē, ait, certò sibi posse persuadere, si ex bona cōscientia, & intētione simplici ac recta instructionis media & adhibeant & admittant, Deum eorum labori optatū effectū largiturum. Quid autē per hūc

effe-

Matt. 28. 19. effectum intelligat mox subdit; *nam nullatenus cogitandum est Dominum Iesum Christum qui promisit se cum sua Ecclesia futurum vsq; ad mundi finem, eidem in tam singulari ac ardua necessitate non adfuturum ad reuelandam omnium conscientijs veritatem*; si modo *debitè & bona fide excitauerint bonum Dei spiritum, qui in eis habitat*. Nam 1. Conditio hæc rarò ab vtraque dissidentium parte impletur. 2. Si nihil certo credendum, nisi quod manifestè ex Dei verbo educitur. Cur adeo sibi certo persuadet Teelingius omnium dissidentiũ conscientijs veritatem immediatè à Deo reuelandam? An quia Ecclesiæ suæ Christus se semper adfuturum promisit? cur ergo eidem tot ante Lutherum sæculis non adfuit? Nunquid maius incommodum in Ecclesiam ingrueret, si politicus eam Magistratus gladio persequeretur, quam cum mille & amplius annis meretricis Babylonicæ veneficijs ac fornicatione corrupta in Satanæ Synagogam transformaretur? vbi tunc erat Christus? Aut si tantoperè à magistratu politico Ecclesię salus dependeat, vt nisi cũ eo pacem habeat, subsistere nequeat, quid mirum si Remonstrantes politico magistratui supremam in Ecclēsia potestatem attribuant? Curandũ quoq; diligenter erit cuilibet politico principi, ne reformatores istos in Rēp. permittat irrepere. qui enim religionem suã saluam esse posse diffidũt, nisi à poli-

à politico magistratu fulciatur, ingens equidē ad affectandam tyrannidē habent incitamē-tum. Nos certè degenerem huiusmodi Ecclesiam Dei non agnoscimus; nobiliorem volumus Christi spōsam, eam scil. quæ fundata super firmam petram hęresum maledicta nouit contemnere, persecutionū procellas quātumuis maximas, omnesq; inferorum portas vinci nescia spernere, quæ primis à Christo 300. annis, vniuerso eam terrarum orbe ferro, & igni persequente, frementibus vbiq; Diocletianis & Neronibus, proprio purpurata sanguine ad hanc, quam omnes ei modo inuidēt hæretici, gloriā exurrexit. Adfuit ei semper Christus sponsus fidelis, non tamen eo modo, vt dissentientes ab ea politicos principes ipse sine medio veritatem docuerit, sed vt per eā Euangelio suo illis explicato, vel dociles subiectosq; aggregaret Ecclesiæ eidem suæ discipulos, vel superbos ac tyrannide sæuientes suorum patientia confunderet inimicos. Frustra ergo ex perpetua Christi in sua Ecclesia præsentia certo sibi persuadet omnium conscientijs veritatis futuram à Deo reuelationē.

Tertiò: Posito etiam siue casu siue per miraculum isto magistratus cum synodo consensu, aliud adhuc absurdum remanet, idque longè maximum; sententiæ videlicet ita etiā vnanimiter latæ incertitudo, adeo vt nemo, vel ex infima ac rudissima plebe ei suam con-

formare opinionem tutò possit, nisi (vbi ipse decretũ deintegro examinauerit) per omnia S. literis inueniat consentaneũ; quod si ita esse non comperiat, salua conscientia reijcere sententiã, & magistratus & Ecclesiæ libere possit ac debeat, suamq; propriam, quam ipse sacris literis conformem existimat, constanter tueri. Hæc omnia apertè ipse Tcelingius fatetur, & probare nititur ex professo *ca. 28. sect. 3.* statuitq; neminem posse aliunde firmum, certum, solidum ac infallibile, quale ad fidem requiratur, medium cognoscendæ veritatis diuinæ habere nisi ex sola S. Scriptura, adeoq; nulli vel concilio, vel Ecclesiæ credendũ esse, nisi ad scripturam à quolibet fuerint examinata. Atq; ita redit nobis eadẽ quæstio de cõponendo dissidio inter quemlibet ex populo & concilium, quæ antea de Magistratu & concilio mota erat. Si enim Magistratus salua cõscientia & potuerit & debuerit à concilio diuersam sequi sententiam, eo quod concilium ex hominibus errori obnoxijs conflatum, falli posset, ipse autem melius se ex S. literis edoctum crederet; dubium non est, quin mortalium nemo assentiri Ecclesiæ determinationi teneatur, si diligenti pro conditione sua examine facto, aliter se ex Scripturis intellexisse arbitretur. Licebit itaque huiusmodi homini contrariam toti mundo sententiam defendere, secessionem bona conscientia ab Ecclesia facere,

Pag. 252. & seqq.

facere, discipulos suæ opinionis colligere, Ecclesiam ac Magistratum hæresios & apostasiæ condemnare: vno verbo; Lutherum agere. Nec erit inter homines aliquis, qui vel ex Dei verbo, vel ratione euidenti infallibiliter hūc hominem erroris, ac contumaciæ queat conuincere. Cū enim omnes homines errori sint obnoxij; &, quantumuis putent Scripturā verbo ac sensu apertissimis veritatem contra talē hominem expressisse, in hac sua opinione possint falli, ita vt Scripturæ alius sit sensus, quam ipsi putant, incertum & fallibile manet eorum Iudicium, iuxta illud Teelingio valde familiare, *omnis homo mendax, & magni etiam homines falli possunt.* Nec prodest respondere quædā in Scriptura ita esse manifestè declarata, vt absq; contumacia nemo dissentire, aut aliū sensum ijs affingere valeat; atq; adeo in his errātem instruendū prius esse, ac deinceps in errore persistentē tanquā af okat.kriton hæresios cōdemnandum. Nihil inquam hoc iuuat. Nam experientia docet plurima, quæ vni videntur in Scripturis extra omnē controuersiam clarissima, quibus absq; contumacia cōtradici nihil possit, eadē ab alijs secura cōsciētia post multorum etiam annorū diligentissimum studium, post lectas relectasq́; integras verbi Diuini literas, non tantum videri obscura, sed etiam pro sua contraria sententia apertissima. Exemplum esto tot annorum in- *id est, proprio iudicio condemnatum.*

ter Remonstrantes ac Contra-Remonstrantes tot scriptis vtrimque libris, tot citatis Scripturæ testimonijs disputatio; exemplum item plurium annorum vtriusq; partis aliorumq; sectariorum cum Catholicæ Ecclesiæ defensoribus de plurimis Sacræ Scripturæ locis dissidium. Damnat pars vtraque aduersariam contumaciæ; manifestè (quantum quidem existimat) Scripturæ veritati subnixa. Certum interim est, alteram contumaciæ reā non esse. Quænam verò sit ista; quis Iudex terminabit? Si dicas Scripturam stare claram pro tua parte; vide ne erres; homo enim es errori obnoxius; & plurimi, qui id ante tecū dixerant, nunc mutata sententia palinodiam cecinerunt.

Quartum idque præcipuè deplorandum ex ijsdem iam positis à Teelingio principijs absurdum consequitur: scil. Neminem mortalium vllum habere suę fidei firmum fundamentum, omnes omninò homines; ipsum etiam VVilhelmum Teelingium de sua fide meritò debere vacillare; & si quis certū se dicat de suæ fidei veritate, illum eo ipso manifesti erroris conuinci posse. Hanc extremam sanè miseriam dum Teelingius studet effugere, cum *cap.* 28. *sect.* 3. inualidata Ecclesię tanquam hominum authoritate fallibili, solam S. Scripturam dono S. Spiritus probe intellectā pro firmo solidoq; medio indubitatæ (pro qua mori

mori quis debeat) fidei tenendam esse statuit, nimis profectò improuidus vltro incurrit. Vidit etiam se eam incurrisse, subitoque fassus mox iterum negauit. Nam pag. 257. cum sibi obiecisset quemlibet priuatum hominẽ, iuxta traditam à se doctrinam, facilè propriã è S. literis contra vniuersam Ecclesiam excogitaturum sententiam, putaturumq; etiam se Spiritum Dei habere, respõdet, vnumquemque debere cautè diligenterq; attendere (agi enim de animabus) ne decipiatur, ideoque iuxta S. Pauli doctrinam debere se frequenter probare, an sit in fide: debere etiam Ecclesiam quemlibet ad hoc faciendum admonere: *sed amplius* (ait) *nihil ex parte hominum medijs spiritualibus fieri in hac re potest; nullum aliud effugium hominibus hic in terris à Deo in hac re concessum est: supremum, & in quo solo particularis quisque fundare se potest, est testimonium Spiritus Sancti ex Sacris literis cuiusque particularis hominis conscientiæ factum, hoc transcendit omnes hominum determinationes. Si putat homo se testimonium Spiritus ex sacris Litteris pro sua parte habere, & tamen decipitur, non aliud est remedium, quàm quòd à nobis supra indigitatum est, vt talis quispiam sanius sapiat. Deus in terra vlterius remedium nullum dedit, quo homines de facto orthodoxos eiusdemque sententiæ redderet: istud incommodum Deus adhuc relinquit filijs homi-* 2. Cor. 13. 5.

num propter peccata ad humiliationem eorum; & omnino frustra laboratur dum quidam conantur aliud adhuc quippiam exquirere quo inter Christianos omnia accommodari cunctaque dissensiones finiri possent. Deinde, vt habeat socios in miserijs, conatur probare etiã apud Catholicos huiuscemodi esse fidei incertitudinem, quod eius argumentum nos infra examinabimus. *parte 4. cap* 7. Tandem cõcludit: *In hoc ergo versatur negotij cardo vt quisque diligenter attendat ne in iudicio suo decipiatur & amplius nihil hac in re miseri ac defectibiles hominum filij possunt efficere.* Profecto ter miseri hominum filij si ita se res habet.
Heb. 11. 6. Quis enim vbi didicerit *impossibile esse sine* (recta) *fide placere Deo* simulque crediderit post breuem caducamque hanc vitam ijs qui Deo non placent, æternum cum Diabolo & Angelis eius paratum esse gehennæ incendium; ac deinde num in vera fide sit semetipsum examinauerit, si nihil hic inueniat, quo certus de fidei suæ veritate possit subsistere; quis inquam non meritò exhorrescat apertum in quo degit salutis periculum? quis tanto in discrimine migrare ad tribunal Christi non formidet? Teelingius hic nimis se multum concessisse videns iterum *pagina 259.* hanc mouet quæstionem: *Cum igitur ita se res habeat, an nihil ergo certum aut infalliabile datum sit nobis, ad quod Iudicium nostrum & spiritum*

spiritum qui in nobis operatur probare posimus, num sit orthodoxus? Respondet affirmatiue: *Ad hoc enim*(ait)*conducit Sacra Scriptura; omne Iudiciũ omnisq; Spiritus ab ea discordãs malũ est Iudiciũ & falsus Spiritus. Quamobrem studendum est vt conuictione & collatione Scripturæ dißidium ad exitum deducatur, si vlla vera fidei firmitas haberi debeat, & vlterius miser homo procedere non valet.* Itane tuas oues teque ipsum vento pascis Teeling? vnde nosti spiritum qui in te operatur bonum esse? Quoniam, inquis, cum scriptura concordat. Ergone sine illo Spiritu Scripturam intelligis? Si sic: ergo absque bono Spiritu Scripturam intelligis: non ergo bonus est ille tuus intellectus. Si autem per eundem Spiritum Scripturam intelligis, quid mirum est si spiritus ille cum Scriptura sic intellecta consentiat? Alius interim per alium spiritum Scripturam aliter intelligens eundem suum spiritum etiam cum Scriptura (prout ab eo intellecta est) consentire non dubitat: certus tamen est se suumque spiritum à te ac tuo dissentire: quid ergo prodest si quis ad Scripturam spiritum Iudiciumque suum examinet? Sed desperans effugium iterum relabitur in priorem miseriam: *Vlterius*, inquiens, *miser homo procedere non valet*: Manet ergo miser homo in fide sua dubius adeoque fidem nullam habet. Dubitare enim in fide infidelitas est.

Quis ergò saluus esse poterit? Deinde etiamsi verum esset ex diligenti ista quam Teelingius à quolibet homine exigit scripturarũ collatione fidei certitudinem acquiri posse, id tamen maximæ Christianorum parti prodesse nihil posset: quotus enim quisque est de populo, cui propter domesticas occupationes vacet ita diligẽter Scripturas voluere, vt omnia quæ aduersarij pro suæ sententiæ veritate tanquam aperta Scripturæ testimonia protulisse aut ratiocinando deduxisse se existimant, ea quoque quæ ab alio quolibet produci possent, examinare dijudicareque possit: quod tamen nisi quis fecerit, aduersarij sententiam à Scriptura discordare adeoque suam Scripturæ conformem esse firmiter statuere non poterit. Certe quid idiotæ, quibus ne vulgaris quidem litteraturæ concessa est à Deo cognitio? an à Christiana fide adeoque à cælorum regno absque misericordia excludendi? fidem verò vnde haurient? è sacris duntaxat Litteris? Sed legere eas non possunt. An concionatoribus suis fidem adhibebunt? Si hoc velit Teelingius, curet ergo primum vbiuis locorum istiusmodi concionatores constitui, qui omnia aduersariorum argumẽta ita discusserint, vt inualida ea esse affirmare siue mendacio valeant. Dein meminerit eorũ quæ
Pag. 42. & 43. *capite 14. Sect. 3.* docuit de ijs qui vnanimẽ SS. Patrum de re quadam doctrinam non ipsi lectione

ctione inspexerint, sed, alijs id ita se habere affirmantibus relatione audierint, tales scilicet si quod dicitur, crediderint, non Sanctorum Patrum niti auctoritate, sed nuda tantùm asseueratione Ioannis aut Antonij. Si ita est, quid de tot plebeiorum millibus statuetur, qui quænam sacrarum Literarum sit sententia, nisi ex alijs audiant, scire nullo modo possunt?

Quintus ex ijsdem Teelingij fundamentis pullulans defectus est authoritatis Ecclesiæ à Christo Domino ei concessæ destructio, vnde & iniustæ vsurpationis reatus omnibus omnino sęculis in Ecclesiā, etiam in eam quam Teelingius appellat reformatam, redundat. Si enim veritatem dubiam aut incertam nemo alteri pro certa ac indubitata licitè possit proponere, vt ipsa rei natura docet: multò equidem minus cuiquam licebit aliũ ad huiusmodi veritatem pro indubitata recipiendam, grauissima, & qua in hoc mundo non est alia maior, excommunicationis pœna proposita cogere. Fatetur verò Teelingius & constantissimè asseuerat, nullum esse omnino conciliũ, aut synodum quæ (vtpote ex hominibus conflata) errori non sit obnoxia, adeo vt plurium suffragijs mendacium posset pro veritate concludere. Hoc si ita sit, nullum est omnino concilium quod certam, & de qua dubitare nulli liceat, veritatem possit decer-

nere, quantumuis iuramento etiam asseueret omnia iuxta verum Scripturæ sensum determinata esse. Fortassis enim, dicet Teelingius, ita concilium putat sed errat. Vnde manifestè deducitur non licere vlli cōcilio determinationes suas fidelibus sub excommunicationis pœna proponere aut anathema dicere, id est, pro ethnico & publicano habere omnes qui assentiri determinationi suæ noluerint, quæ tamen auctoritas & à Christo Ecclesiæ concessa est *Matt.18.versu.17.& 18.* & omnibus fere sæculis ab Ecclesia fuit vsurpata: quin & ipse Teelingius eandem Ecclesiæ authoritatē etiam super Magistratum propugnat: & in concilio Reformatorum Belgij Embdæ habito *Anno 1571.articulo 26.30.& 31.* quomodo huiusmodi excommunicatio fieri debeat, præscribitur: quod & confirmatum est in Concilio Dorderaceno *anno 1574. articulo* 82.& in alio ibidem habito *1578. articulo 93.* & 96.iterum decretum; in Medioburgensi quoque synodo *anno 1581.articulo 59.& 62.* Et in alijs idem statutum.

Sextū quod ex Teelingij doctrina sequitur incommodum, est, quemcumque licitè posse reuocare in dubium omnes antiquas hæreses vmquam ab Ecclesia condēnatas. Cum enim Ecclesiæ aut cuiuscumque concilij definitiua sententia falsitati sit obnoxia, fieri potest vt omnes antiquæ hæreses iniustè sint condemnatæ,

natæ, præsertim cum earundem hæresion propugnatores non minus fortiter ab Ecclesiæ ad Sanctæ Scripturæ Iudicium appellauerint, nec minus audacter Concilij quisque eius in quo damnatus erat, sententiam perfidiæ incusauerit, quàm modo Lutherani aut Caluinistæ in Tridentino Concilio damnati, idipsum faciunt. Adeoq; non erit pro certo habendus, hæreticus, qui Arrij, Manichæi, Eutychetis, Macedonij, Aerij, Vigilantij aliorumq; monstrosa dogmata ab inferis reuocare inceperit, eaque Sacræ Scripturæ consentanea esse firmiter crediderit. Adeoque quotiescunque talis aliquis siue vera siue ficta cōscientia antiquorum conciliorum decreta reuideri & ad Scripturam examinari postulabit, tenebitur Ecclesia ei morem gerere, & super eadem re nouas perpetuò synodos cōgregare; & tamen semper ita discendo ad veram scientiam nunquam pertingere poterit, nec simplici plebeculæ vllum præscribere certum remedium, quo lupos illos sub ouina S. Scripturæ pelle absque missione *venientes* possit discernere.

Septimum denique eadem via deducitur inconueniens; multos quoque in dubium vocari posse Sacræ Scripturæ libros, de quorum authoritate olim à multis dubitatū est, quosque deinceps Ecclesia in concilijs canonicos, non fecit, sed esse determinauit. Nam pręter-

terquam quod Ebionitæ omnia Pauli Apo-stoli scripta reiecerint, ipsumque Paulũ græcum & apostatam vocauerint (vt testantur Irenæus libro 1. capite 26. & Epiphanius hæresi 30.) quod idem postea etiam Helchefeitis placuisse ait Eusebius 6. historiæ, capite 27. præterquam item quod Marcion epistolas ad Timotheum & Titum reiecerit (Epiphanius *hæresi 42.* & Hieronymus *præfatione commentariorum in epistolam ad Titum*) non æquè semper ab omnibus recepti fuere in Ecclesia hi libri, Hester, Baruch, pars Danielis, Tobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæorum primus & secundus, Marci, Lucæ, Ioannis partes quædam; epistolæ item, ad Hebræos, Iacobi, posterior Petri, primæ Ioannis particula, secunda & tertia tota, Iudæ, & Apocalypsis. Nunc autem cur hæc omnia apud Catholicos, quædam etiam apud Lutheranos, & Caluinistas pro canonicis diuinisque scriptis de quibus vel minimum dubitare sacrilegium sit; cur inquam recepta sunt? Non nisi ob determinationem Ecclesiæ quam Teelingius decipi posse contendit. Vt modò sileam de nullo omnino Scripturæ libro, aut verbulo, infallibiliter certum esse posse Teelingiũ sitne verbum Dei necne: nec enim hoc rogatus probare vllo infallibili argumento posset, si Ecclesiæ aut omnium Conciliorum iudicium falsum esse posse pergat statuere. Ita

scili-

ſcilicet ab humana quæ falli poteſt ad diuinā Sacrarum Litterarum infallibilem authoritatem oues ſuas Teelingius laborat fruſtra deducere. Ex his ergo omnibus ſatis apparere exiſtimo hanc huius viri doctrinam ita ad concordiam ſtabilemque Eccleſiæ pacem aut ineundam aut conſeruandam nihil facere, vt potius animarum ſaluti publiceq; quieti non parum ſit peſtifera adeoque nullatenus admittenda. Cum itaque non ſemel idem Teelingius fateatur aliud nullum ſe noſſe ineundæ concordiæ remedium, quàm quod ipſe in Eubulo ſuo deſcripſit, aliunde cõſolatio quęrenda eſt. Nec verò vllum inter Reformatos iſtos Miniſtros reperio, qui præter ſupra cõmemorata ſaluandæ vnitatis conſilia aliud proferre vel potuerit vel auſus fuerit: neminem inter tot Magiſtros & paſtores qui miſellis ſuis ouibus, tot opinionum diuerſitate diſtractis, tot ſcriptis libris, tot proclamatis è ſuggeſtibus contentioſis concionibus ſuſpenſis, & vel aduerſæ partis odio contra rationem obduratis, vel ex prudenti rationum libramine in conſcientia ſua miſerè fluctuantibus, vllum agnoſcendæ veritatis ſolidum fundamentum, fideique ſuæ probandæ congruam quandam rationem prębere potuerit. Compertum habeo quoſdam in extrema vitæ ſuæ hora moribundos, iamiamque ingruente terribili mortis inſultu, ob fluctuantem

in fide

in fide conſcientiam pauefactos ex adſtantibus fatali lecto prædicantibus, multaque propter plenariam Chriſti pro nobis ſatisfactionem ſpecioſè promittentibus, cum obteſtatione ardua quæſiuiſſe, num ſi in diuino iudicio mox ſibi euenturo de iſthac quam profitebantur fide condemnationis periculum oriretur, ipſi parati eſſent ad idem tribunal citari, ibique totum quod fuerit doctrinæ ſuæ periculum in ſe recipere: tum verò miniſtros illos, bonos ſcilicet paſtores, timuiſſe animas ſuas pro ouibus tradere, iniquum hoc eſſe fœdus arguentes & diuinæ ſcripturæ diſſentaneum, quæ doceat quemque in Dei iudicio pro ſe reſponſurum, ſuamque ſarcinam laturum eſſe, atq; hoc modo deſperabundos illos homines omniq; ſolatio deſtitutos querulis votis & vocibus ex hac vita demigraſſe. Miſeret profectò me tot millium animarũ quę ſpecioſis, ventoſis inquam & falſiſſimis Reformatorum promiſſis à Catholicæ veritatis, ſoliditate abductæ vel imprudenter firmum ſe fidei fundamentum obtinere arbitrantur, vel eodem fundamenta prudentius examinato, in arena quidem ſe ædificaſſe comperiunt; in tanta tamen opinionum diuerſitate quonam ſe tutò poſſint conuertere dubitant. His opto & oro primum det Deus ardens & prouidum ſalutis deſiderium. Quod ſi habuerint, proſequentis noſtræ diſputationis exordio

ordio conuenienter hic ipsiusmet Dei consilium ipsis proposuero, quod per Isaiam Prophetam populo suo Israel in figura quondam proposuit: *Audite me qui sequimini quod iustum est, & quæritis Dominum: Attendite ad petram vnde excisi estis, & ad cauernam laci de qua præcisi estis: Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram quæ peperit vos, quia vnum vocaui eum & benedixi ei, & multiplicaui eum.* Isai. 51. a

---

HENOTICI DISSECTI BELGII

PARS QVARTA.

De vnico & vero controuersias fidei terminandi, vnitatem in Ecclesia conseruandi, & fidelium conscientias circa fidei mysteria quietandi, remedio.

PROOEMIVM.

EXaminatis igitur tot diuersis reformatę (vt ab vtraq; litigantium parte appellatur) religionis antistitum de conseruanda Ecclesiæ vnitate sententijs; vereri possemus istã quæstionem tantis viris, tanto conatu, tot annis

nis in ea terminanda desudantibus adeo difficilem visam aggredi, nisi causa probè nobis esset perspecta ob quam in istas ipsi difficultates, atque adeo Labyrinthos inextricabiles inciderint. Videlicet quia spatioso mari post terga relicto, in arenti litttore ingenij sui laxarint retia; quem si errorem agnoscere tam humiliter voluissent, quam (scrutatis absque præiudicio diuinis scripturis, depositoq; quo flagrant in Romanum Pontificem odio) facilè potuerint, nequaquam tantas, imò vero nullas prorsus in hac quæstione difficultates experti essent. Nos ergo eorum præcipuam habentes rationem, quibus conscientiæ salutisq; æternæ cura monstratum faciet errorem potius agnoscere, quàm inuidiæ atque odij furens affectio ducem veritatis contemnere, verum ipsis atque vnicum diuinis in scripturis apertè nobis reuelatum seruandæ in vna fide concordię remedium proferemus. Quod vt fiat expeditius multæque quæstiones compendio resoluantur, oportet pro fundamentali veritatis ratione capienda nonnulla præmittere, quæ tumultuũ in Ecclesia causas primasq; radices, fel, & amaritudinem sursum germinantes aperiant.

C A

CAPVT I.

De schismatum in Ecclesia causis & generali modo ijs occurrendi.

NOtum est concordiam in cordis seu consensus de re qualibet vnitate consistere. Quoniam verò ob humani intellectus, tum naturæ conditione nobis inditã, tum vel maximè peccati affectionumq; obliquitate roboratam caliginem, de omnibus penè rebus, ijs etiam quas infallibili sacrarum literarum testimonio, vulgari stylo, verbis simplicib. & apertis nostris oculis obiectas cernimus, *quot homines tot sunt sententiæ.* Cum itẽ, teste experientia, verũ sit quod ait Comicus: *Omnes sibi bene esse malunt quam alteri*, & quod Apostolus, Philip. 2. *Oẽs quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi.* Cui mirũ videbitur, tot quot nostris ipsi oculis intuemur, & in Ecclesiasticis historijs legimus, in religionis negotio exortas fuisse sectas & schismata. Certè si maturo quis iudicio ista consideret dicet, ipse cum Christo Domino: *necesse est vt veniant scandala*: & cum Apost. *oportet & hæreses esse.* Vix. n. imo ne vix quidem, attenta corruptionis humanæ conditione, fieri potest vt mala isthæc nõ eueniant. Quem enim facile reperias qui non, cum diuersa sentire ab alijs cœperit, illorũ sententiæ suã præferri opinionẽ cupiat? quem non vel paululum delectet: *Digito mõstrari, & dicier: hic est*, primum tenere in sub-

Mat. 18. *1 Cor. 11.*

Math. 12 fellijs locum ac *salutari ab hominibus*; *Rabbi.*
Gal. 2. 19 Paucos opinor ita esse cum Apostolo, Christo
6. 17 confixos cruci, vt stigmata eius in corpore suo
1. *Cor.* 11. circumferentes, nihil se scire arbitrentur, nisi Iesum & hunc crucifixum.

Non abnuo plures reperiri qui prompto frequenter spiritu in mortem istam ire cum Domino suo affectantes, veteris Adami dictas reliquias conentur excutere: qui nihilominus carnis infirmitate prægrauati diligentis sui custodiæ oculos in negligentiæ somnũ declinent, atque adeo subtilissimo vanæ gloriæ Spiritu non tantum impetitos, sed superatos etiam victosque ipsi se deprehendant. Porro non exiguum esse hominum numerum qui de vitio isthoc superando nullum pene laborem suscipiunt, illorum demõstrat multitudo, qui pessimo φιλαυτίας morbo decũbẽtes, & excogitatæ à se opinioni mordicus inhærent, & de aliorum iudicijs suo quodam præiudicio triumphum sibideberi existimãt. Quibus proinde vt procliue est de re qualibet oblata sententiam comminisci; ita emissam semel in vulgus, si ab alio fortè solidissimis etiam argumentis improbetur, retractare, ac imprudentiam lapsumque agnoscere non tolerando sibi fore dedecori creditur. Idcirco ne vel silentio suo veritatem se non attigisse fateri videantur, *dum gloriam abinuicem accipiunt, & gloriam quæ à solo Deo est non quærunt,*
Ioan. 5. 44

partes

partes suas acrius conantur defendere. Atque ita à primo, qui *dissensionis* est, gradu ad alterũ *contentionis* ascenditur. Hic verborum pugnis & passionibus indulgetur, omnis initur ratio, tentatur modus quæsitis contortisque etiam ex Dei verbo testimonijs, quo suscepta semel sententia populo commendari, & aduersaria in odium possit induci. Crescente interim in hostem ira, & ex ira progenerato liuore & odio, conscientia penitus tandem exuitur; mẽdacijs, falsisque criminationibus res agitur, quæ, ne deprehensa auctori suo sint noxia, mansuetudo nonnunquam humilitasq; Christiana, zelus verò frequentius Apostolicus non moribus exercetur, sed verbis, & gestu effingitur, *species quidem pietatis* foris ostenditur, *virtus autem eius* interius radicitus *abnegatur*. Dũq; hoc modo in incautos vulgi animos aduersæ partis odium instillatur, latissimè schismati ostium aperitur, publica tranquillitas perturbatur, seditiones, bella, & quæ hinc oriuntur mala concitantur: sæpè item impatiens honoris desiderium in concupiscibili, & vindictæ cupiditas in irascibili potentia desiderium salutis extinguunt. Alij denique profligatæ sunt adeò conscientiæ, vt neutiquam probent DEVM habere in notitia, sed dum ventri, duntaxat & ijs quæ ventri cognata sunt omnem nauantes operam, in DEI Ecclesia securè non permittuntur

 degere,

degere, agnitã etiã veritatẽ impugnant, hęreses pro libidine sua nouas excogitant, nouæ se sectę Patres, authoresque, quos arguere deinceps ob scelera nullus audeat, ipsi pronuntiant. Ex eo nimirum hominum genere quos Apostolus ad Rom. cap. 1. ad viuum nobis depinxit. *Repletos omni malitia, iniquitate, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, cõtentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere sine misericordia* &c. Item S. Petrus ep. 2. cap. 2. Hæ ergo causæ sunt ob quas iam inde ab Ecclesiæ exordio tot hæreses diuersę extiterint, vt ad sua vsque tẽpora S. Augustinus intra primos scilicet 400. à Christi Domini ascensione annos, octoginta octo hæreses fuisse exortas testetur, easque numeratò recenseat. Quinquagesimam quintam autem his verbis describit: *Aeriani ab Aerio quodam sunt nominati, qui cum esset presbyter doluisse fertur, quod Episcopus non potuit ordinari: & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoque dogmata addidisse nonnulla; dicens orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere; nec statuta solemniter celebranda esse ieiunia, sed cùm quisque voluerit ieiunandum, ne videatur esse sub lege. Dicebat etiam presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni*

ni &c. Alias præterea S. Augustinus ibidem recenset Manichæi aliorumque sceleratissimorum hominum adeò monstrosas hæreses, vt mirum sit vllos vnquã vel ex simplicissima plebe in opiniones istas abduci potuisse discipulos. Abducti tamen fuerunt non pauci: quantumuis innumeris miraculis, inuictaque Martyrum constantia Catholicæ doctrinæ sanctitas vbiuis terrarum innotesceret. Nimirum mutabile sẽper vulgus & nouitatis auidum, quod vel ob naturales quasdam vnius pastoris præ alio dotes schismatico solet affectu eidẽ ita adhærescere, vt *Pauli* esse, vel *Cephæ*, vel *Apollo* potius quàm Christi glorietur & gaudeat, cuius inconstantiæ popularis perinsigne nobis aduersus semetipsum exhiberi documẽtum permisit Christus Dominus, is scilicet qui *mitis erat & humilis corde*, quem *de peccato nullus potuit arguere*, qui *erat docens, sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ & Pharisæi*, cui *similiter nunquam homo erat locutus*, qui *dæmonibus, vento, mari & quatriduo mortuis imperabat & obediebant ei.* Hic (inquam) ab eisdem (plurimis saltem eorum) postulatus ad crucem, à quibus sexto ante die diuino quodam triumpho Rex & Messias fuerat salutatus. Quis ergo miretur, vbi falsi Prophetæ surrexerint *libertatem populo promittentes cum ipsi sint serui corruptionis*, inueniri semper aliquos qui *à veritate quidem au-* 1.Cor.1.12 2.Pet.2.19. 2.Ti.4.

2. Pet. 2. v. 2. *auditum auertunt, ad fabulas autem conuertũtur, qui sanam doctrinam non sustinent sed sequuntur eorum luxurias per quos via veritatis blasphematur*, qui schismata, seditiones & bella moliuntur.

Ex his infertur *primò*, Hæresiarchas, sicut nisi insigni aliquo vitio imbuti vix vnquam reperti sunt; ita absque superbia & proprij sensus confidentia reperiri omnino non posse. Adeo prorsus vt sacræ scripturę in quibusdam locis obscuritatem pro sui excusatione allegare nequaquam valeant. Ausim enim dicere sacram scripturam nulli maiorem præbere errandi occasionem quàm Christus Dominus præbebat Pharisæis Matth. 15. cum diceret: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem.* Cum enim ibi discipuli Domino dicerēt: *Scis quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt*: insinuans Dominus se ipsis scandali occasionem non dedisse, *sinite*, inquit, *illos, cæci sunt & duces cæcorum*, quasi diceret: Nisi Pharisæi excæcati odio & inuidia proni nimis essent vt in verbis meis quid carpere possint, quærerent, facile ex circumstantijs huius locutionis meæ verborum sensum intellexissent, vel si ob ruditatem solam tantum ingenio non valuissēt; saltem, sicut vos modo facitis, quid ista phrasi (an scilicet ieiunium & temperantiam damnare

nare,gulæ ac ebrietati laxare frena) voluerim diligentius ex me quæsiuissent. Itaque sicut illic Pharisæi verbis Domini sinistrum aliquẽ (quem iniquus erga illum affectus suggerebat)sensum tribuerunt, ita hæretici,præiudicata iam de religionis negotijs ac firmata fortiter opinione propria,non quem ipsa Sacra Scriptura offert sensum apti sunt excipere eique consentire,sed suum(quem credunt ab õni falsitate prorsus esse liberum) saluare cupientes, talem scripturæ verbis attribuũt sensum, quem præconceptæ suæ opinioni vident non repugnare;tametsi pro sensu opposito & verba & circũstãtiæ omnes sint apertissimę.Experientia enim docet,hæreses plerasque & fuisse & esse circa ea scripturæ testimonia, quæ verbis clarissimis significationem habent apertissimam.Quid enim clarius, quid simplicius,quid apertius dici potest, quàm: *Hoc est corpus meum*?Et tamen contra apertissimum, simplicissimum,& nulli non obuium verborum horũ sensum summe Deus!quot hęreses? quot sensus tropici,quot figuratiui, quot obscuri,exotici, & labore magno ex omnibus & singulis istis verbis legũtur extorti? Quid causæ?An verborum obscuritas?Nullatenus:clariora enim verba quis excogitet?An sensuum diuersitas ? Ea si hic sit, in quanam scripturæ propositione non erit ? saltem vnus

est obuius, quem verba subministrant. Cur à multis iste reijcitur? Cur; nisi quia verus non esse, non ex verbis ipsis, sed humano cerebro iudicatur? Sic de SS. Trinitate, de Incarnatione Verbi, de valore Sacramentorum quidquid in scriptura verbis simplicibus exprimitur, si carni & sanguini displiceat mox verbis sensus ingeritur, non autem quē verba offerunt, acceptatur. Si eo omnes animo ad scripturas accederent, vt tanquam paruuli & omni diuinæ vertiatis cognitione destituti, Spiritum Sanctū mirabilia & inscrutabilia diuinæ sapientiæ cōsilia loquētē attēderēt, parati captiuo intellectu omnia quæ dicerētūr credere, nihil discutere; parati Dei volūtatē discere, nihil prorsus de sua reseruare: dubiū nō est quin verū esse sentirent quod dixit Dominus Ioan. 7. 17. *Si quis voluerit voluntatē eius* (patris) *facere cognoscet de doctrina vtrum ex Deo sit.* Facilè, inquam, intelligerent, quis in multis locis, quæ nunc à varijs ita torquentur, genuinus sit verborum sensus; an proprius, an verò Metaphoricus; vel certe sicubi non satis, quid diuina illa maiestas verbis quibusdam Sponsæ suæ Ecclesiæ reueiare voluerit, quispiam per sese dispiceret; saltē quos eidem suæ Sponsæ posuit Deus *Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij in ædificationem corporis Christi*, ex eadem scriptura sufficienter intelligeret: atque ita quommodo

Eph. 4. 11.

modo ab omni errore liber esse posset, remedium sufficiens (nisi Deus tali homini defuturus timeatur) haberet.

Secundò facilè etiā ex dictis colligitur dissensionum quædam diuersitas: sunt enim quidam in plebe, qui ex sola veritatis ignorantia vni litigantium doctorum parti, veritatis quadam specie seducti, assensum simplicem præbuerunt? nullam interim habentes in animo aduersus veritatem voluntatis aut affectuum auersionem; adeoque vbi quid sanior pars sentiat intellexerint, facile sententiam mutaturi. Alij sūt verò qui proprij sensus superbo quodam amore excæcati, etiam manifesta veritate conuicti, fraudem sibi factam existimāt: adeo quod ex stultissimo cerebro hauserunt à Spiritu sancto reuelatum esse pertinacissimè opinantes: vt licet totus omnino mundus, docti pariter & indocti contrarium pro vero teneant, ipsi tamen (etiam non habētes quod obiectis argumentis respondeant) omnes alios in errore versari firmissimè penes se statuant. Hoc solū ex Euangelio occinentes: *confiteor tibi Pater Domine Cœli & terra, quia abscondisti hac à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis*. Equidem inueniri posse huiusmodi homines non credidissem, nisi ipse per experientiam tales eosque politice bonos ciues non paucos esse didicissem. De his propriè intelligendum existimo quod

Matth. 11. 25.

dixit Apostolus ad Titum 3. 10. *Hæreticum hominem post vnam aut secundam correptionem deuita; sciens quia subuersus est.* Denique sunt alii qui grauissimo peccato in Spiritum sanctũ peccantes agnitam veritatem impugnant; eo solum fine, vt securè libidini suæ aut ambitioni studere valeant, prudentes ac data opera animarum cum diabolo latrocinia perpetrãtes. Nos vt, quomodo his omnibus occurri possit, innotescat; hanc statuamus positionem primam:

Mala est omnis sensuum aut iudiciorum inter Christianos de fide aut moribus discrepantia; adeoque quantum possibile est, vitanda atque vbi orta fuerit tollenda. Patet hoc præsertim ex diligẽti Apostoli Pauli studio, quo fideles toties admonuit: vt *vnum dicerent omnes, idipsum saperent, in vno sensu & in eadem sententia vt vnanimes vno ore honorificarent Deum. 1. Cor. 1 10. Rom. 15. 6. Philip. 2. & 4. 2. &c.* Ex quibus locis etiam duplex huius malitiæ causa intelligitur: prima scilicet, quia per dissensionem veritas, quæ vna est, violatur: cum enim duarum pugnantium sententiarum vtraque vera esse non possit, oportet vt altera ita dissidentium à veritate deuiet. Secunda causa est: quia ex dissentionibus oriuntur schismata, id est, animorum antea in mutua communione (instar membrorum in vno corpore) vnitorum separationes; ita vt se

mutuo

mutuo pro fratribus & commembris in *corpore Christi quod est Ecclesia,* non agnoscant. Quicunque verò ita se separant ab ijs penes quos est veritas, illi de facto recedũt ab Ecclesia Christi extra quam nõ est exspectáda salus vlli omnino hominum. Christus enim caput Ecclesiæ, gratiam extra corpus suum non influit. Hinc altera sequitur talis conclusio: *Colos. 1.*

Nulla in Ecclesia toleranda est doctrina, quæ vel notabiliter veritatem lædit, vel (quantumuis exiguum errorem contineat) schismatis inter fideles occasionem præbet.

Patet ex magnitudine mali, quod inde Ecclesiæ oritur; quæ per manifestè falsam doctrinam à salutis via abducitur, & infidelium blasphemijs obnoxiá redditur:, per schisma verò, ex vna saltem sui parte prorsus à capite suo Christo diuellitur. Adeoque sicut huiusmodi doctrinæ discrepantia Christi Ecclesiæ est exitialis; ita ei opposita doctrinæ vnitas & concordia vel ad Ecclesiæ naturam & essentiam pertinet; vel saltem inter conditiones sine quibus Ecclesia nõ potest consistere est adnumeranda.

Hinc euidenter deducitur ea ineundæ pacis remedia, quæ ad doctrinæ vnitatem progenerandam non faciunt, fucata esse & falsa, eosque qui generales *idem* diuerso sensu *dicendi* formulas comminiscuntur (quales supra Adolphum Venatorem & P. Moli-

neum

neum vidimus) vnitatis falſo nomine phaleratam diſcordiã, hæreſes & ſchiſmata incautæ plebeculæ diuendere. Videlicet, degeneres animos timor arguit: qui exterioris quietis (qua fruũtur potius quam vtantur) capti dulcedine, veritatis ſalutiſq; perpetuæ pati malunt diſpendium, quam damnatis reiectiſque blaſphemis erroribus, momentaneæ breuiſq; perſecutionis ſuſtinere tribulationem. Miſeri profecto politici, qui dum cœlum cum terra commutare decernunt, nunquam quam tanti faciunt, pacem conſequuntur. Quantumuis enim pacis concordiæque vocabulo velata tectaque fuerit ſenſuum diſcrepãtia, ſuis tamen ipſa patronis & fautoribus in neruũ non aliquando erumpere non poteſt.

Hoc ergo nobis inquirendum eſt, quanam ratione exortæ in Eccleſia Dei de religione controuerſiæ (præſertim ſi eiuſmodi ſint quæ prædicta ſecum incommoda conferant) ita poſsint terminari, vt omnes idem loquantur *in vno ſenſu & in eadem ſententia* hoc eſt, vt ad vnam veritatem omnes fideles conſenſum præbeant. Ac primò quidem nulli dubium eſt, quin Deus omnipotẽs ita in Eccleſia ſua omnes Sancti Spiritus vnctione abſque omni alio medio erudire ac mouere potuerit, vt ſingulis reuelata veritate, nemo ab altero eſſet diſſenſurus. Quoniam verò hoc Dei conſilium non fuiſſe luce clarius experientia euincit;

cit; Doctoribus enim & pastoribus iisque *hominibus* in Ecclesia locum esse voluit: tale nobis quærendum est vnitatis doctrinæ remediũ, quod & diuina nobis dispensatione sit concessum, & ex natura sua ad ὁμολογίαν generandam sit comparatum. Nec enim per ignem Deus (quanquam possit) frigus producturus esse sperandus est, nec calorem per aquam, nisi fortè id se esse facturum contra cõmunẽ rerum naturam ipse promiserit.

Porro quidem verè docuit VVilhelmus Teelingius, pro generali pacis concordiæque remedio virtutis studium ac pietatis exercitia omnibus modis in Ecclesia Dei vrgenda esse, vt videlicet hoc modo Deus placatus grauissimam suam hæreseos pœnã à populo suo longè remoueat, vt item vitiosi affectus (qui periculosa secum solent trahere de credendis præiudicia) per studiosæ vitæ assuetudinem ex hominum (Theologorum præsertim) pectoribus eradicentur. Cum enim *qualis quisq; est, talis ipsi plerumq; res videatur*, fieri vix potest vt non facile quis falsum id esse existimet, à quo ipse affectu sinistro auersus iam fuerat. Verùm cum prudens nemo sperauerit, ita posse totam Ecclesiam aut quamlibet in ea Rempublicã à vitiorum scabie repurgari, vt nulli omnino mali bonis vmquam permisti maneant: cum item ad Ecclesiæ suæ vigiles à socordiæ somno retrahendos, omnibus penè

sæcu-

sæculis veritatis hostibus Deus, vt eos exercerent, permiserit; particulare aliud quęrendū est medium, quo & errantibus certa veritas demonstretur & improbis, quo minus turbare Ecclesiam valeant obex prævalidus obijciatur.

CAPVT II.

Opus esse controuersiarum Iudice.

DIco breuiter: Ad finiendas religionis cōtrouersias opus est sententia definitiua, qua vna repugnantiū sententiarum tanquam falsa reijciatur, altera verò pro vera approbetur, ita vt hæc sententia vtrique contendentiū
Vid. part. 1 pag. 28 parti sit regula cui conformare intellectum suum debeant. Hęc propositio, præterquam quod, ipsa teste experientiâ, etiam inter maxima doctissimorum Theologorum ingenia locum habeat (horum enim quisque dū proprium ingenij lumen aut priuatum spiritum sententiæ suæ normam statuit, in quam dissectas pugnantesque opiniones alter ab altero non recedit?) absque omni controuersia necessaria esse conuincitur pro ijs, quibus ad diiudicandam per semetipsos veritatem dona non suppetunt. *Nunquid enim omnes Doctores*
1. Corint. 12, 19. *? nunquid omnes interpretantur?* Certe longè maxi-

maxima Christianorum pars aut ne legere quidem scripturas valet aut cõtrouersias quæ inter doctos absque modo & fine cumulantur dispiciendi nec otium habet nec facultatem. Nisi ergo hi habeant alium cuius sequi sententiam tuto possint & debeant, de veritate nihil omnino statuere, adeoque alteri controuersiarum parti adhærere non poterunt, quod tamen ni fecerint, fidei sæpè fundamenta deserent, & in schismate, cui se parti coniungere debeant ignorabunt. Quæ certè res lacrymis potius quàm verbis multis prosequenda est; Siquidem totius Christiani orbis obiectum mentis oculis theatrum quot immortalium animarũ habet myriades, quæ (schismate diuisis hæreseosque se mutuò damnantibus ijs à quibus instituì debebant, pastoribus,) per imprudentiam schismatis, malarumque opinionum factæ participes, æternum faciunt salutis naufragium? Contendunt sectarij omnes, in Ecclesia Romana salutis fundamentum prorsus esse euersum. Negant id quotquot in Europa, in India, Iaponia, China, America infinito pene numero de eiusdem Ecclesiæ sibi communione gratulantur. Disputatur vtrimque acriter, scribendorũ librorum nullus est finis. Idem fit inter ipsos veritatis Catholicæ aduersarios. Misellus interim populus quid faciet? quo iudice lupum sub ouina verbi di-

uini

uini pelle latentem internoſcet? Si extraordinariam Dei potentiam nuſquam promiſſam, nuſquam apparentem in remedium non traxeris, vtique iudicio tali inter contendentes opus eſt, quo falſitate dãnata, veritas authoritate legitima comprobetur.

CAPVT III.

Conditiones quæ huic Iudici ſunt neceſſariæ.

CVm igitur eum in finem Iudice opus ſit in Eccleſia, vt lites circa Religionis negotia ortas definitiua valeat ſententia terminare: quo facilius, quis hic ſit Iudex, innoteſcat, conditiones quaſdam eius ad ferendũ hoc iudicium requiſitas oportet inſpicere. Harum igitur hæc ſtatuatur prima.

Conditio Prima.

I. Iudex controuerſiarum fidei & morum habere debet authoritatem Doctoris ſuper fideles tanquam ſuos diſcipulos. Comprehendit Dominus noſter hanc auctoritatem ſub ſuaniori vocabulo *paſtoris*, quo ſemetipſum non ſemel appellauit, *Ioan.* 10. licet à diſcipulis communiter *Rabbi*. id eſt, *Magiſter* ſeu *Doctor* vocaretur. Quod autem hæc *docendi* ſeu *ſana Doctrinâ* fideles *paſcendi* authoritas controuerſiarum Iudici ſit neceſſaria, ex eo probatur, quod munus illius ſit determinare verum, (ſicut pro aliis communiter tribunalibus determinatur ius ſeu iuſtum) idq; fidelibus tenendũ cum authoritate

proponere. In hisce autem Doctoris seu Magistri erga discipulos officium consistit.

Conditio secunda II. Iudex controuersiarum fidei debet certò cognoscere veritatem, quæ ad eius iudicium à dubio vindicanda defertur: vel certè diuinæ virtutis tali opus est concursu, vt licet aliud ipse iudex intendat, pro veritate tamen (quod Caiphę de Christo Domino sententiā dicenti contigit) litem determinet. Patet huius conditionis necessitas: nam alioqui ipse qui fidelibus datus esset conciliator pacis & vnitatis, per errorem pro salutari pabulo venenum ipsis nonnunquam porrigeret, atque ita totum ouile Christi ipse vt Lupus disperderet, dum sanas inde oues conaretur eiicere, morbo verò infectas inibi fouere. *Io. 11. 50*

Conditio tertia. III. Debet quoque Iudex controuersiarum habere authoritatem partes contendentes obligandi vt sententiam suam recipiant ac sequātur; idq; absolutè, nō autē sub hac conditione: *si partibus contendentibus lata sententia iusta videatur aut veritati conformis.* Intelligitur hæc conditio præcipuè de sententia extrema, à qua hic inter homines non datur ad aliud tribunal appellatio. Patet huius conditionis necessitas: nam sine hac auctoritate nullum omnino iudicium lites potest terminare; & si partibus liceret iudicis sententiam examinare; atque, si eam probare non possent contemnere; iam suum iudicem iudicio suo

ſubijcerent, quod eſt rerum naturas ſubuertere & lites ac bella in infinitum protrahere: imo iudicum omnium, id eſt, regum, Principum & Magiſtratuum authoritatem deſtruere, *dominationem quidem ſpernere, maieſtatem autem blaſphemare*. Ex hac conditione ſequitur quarta.

Iud.

IV. Debet quoque hic iudex habere poteſtatem partes citandi, continendi, atq; adeò contumaces & latæ ſententiæ acquieſcere nolentes, propoſita vel inflicta pœna, ad obſequium compellendi. Patet tùm quia hoc ad terminandas lites eſt neceſſarium: tùm quia hæc poteſtas omni iudicio deciſiuo, quod ſẽtentiæ ſuæ executionem curare debet, eſt annexa.

Conditio quarta.

V. Iudex controuerſiarum fidei debet in iudicando eſſe infallibilis, ita vt partibus litigantibus non ſit opus de veritate latæ ſententiæ dubitare. Hæc conditio vel maximè ei eſt neceſſaria. Nam ſi errare ipſe aut ex malitia falſum poſſet determinare, iam ſecure partes litigantes ſententiæ eius acquieſcere non poſſent, ſed ſemper ſuo eam iudicio aut alterius cogerentur examinare, ne fortè aliquis lateret error aut falſitas: cũ enim rarò is qui in iudicio causâ cadit, iuſtam eſſe ſententiam fateatur, lites per huiuſmodi fallibilem iudicem vix vmquam poſſent terminari. Nam licet in iudicijs facti & politicis tribunalibus, latâ ex-

trema

tremâ ſententia etiam falſâ, partes teneantur etiam in conſcientia ſententiæ ſe conformare & à lite deſiſtere; hoc ideo eſt, quia pars condemnata, iſthac patiēter toleratâ iniuriâ, nullum inde ſpiritualis boni patitur diſpendium: In hoc autem controuerſiarum fidei iudicio falſitati cogeretur aſſenſum præſtare, atq; adeo à doctrina & mādatis Dei recedere, quod ne in minimo quidem puncto vllus ſalua cōſcientia poteſt. Sicut enim in *patientia poßidemus animas noſtras*, ita *ſine* recta *fide impoßibile eſt placere Deo.* *Luca* 21. 19. *Hebr.* 11. 6

Sexta poſſet addi conditio de *viſibilitate* Iudicis; contra illos qui ſpiritum quendam priuatum inuiſibilem ſeu vnctionem internā pro hoc iudicio putant ſufficere. Sed quia hæc conditio ſatis conſequitur euidenter ex præcedentibus, & infra. *cap. quinto* priuatus ille Spiritus à nobis ſit refutandus, nunc de viſibilitate nihil vrgemus amplius.

CAPVT IV.

Tali iudicio in Ecclesia posito, sufficienter posse vnitatem ac veritatem doctrinæ conseruari.

DE veritate doctrinæ dubium esse non potest: si enim iudex in controuersiis dirimendis nunquam errauerit, veritati semper, vbi orta fuerit contentio, in subsidium veniet. Nec poterit ab Ecclesia perire doctrinæ veritas, nisi forte, nemine veritatem propugnante, Ecclesia tota in errorem inciderit. Hoc autem nunquam futurum esse, quæ falli nequit, Christi promissio certum facit. De vnitate quoque, quòd per hunc iudicem in Ecclesia facile seruari posit, non est obscurum. Illi enim quorum cauteriata nondum est cõscientia, quique salutis suæ curam gerunt, intellecta per iudicem opinionis suæ falsitate, desistent contendere. Qui autem contumaces se prębuerint, à cœtu Ecclesiæ poterũt efficaciter remoueri. Quib. quoq; quos sequi, quos fugere debeãt innotescet facilè, ita vt ex illis seduci nullæ posint, nisi scabie malè sanæ, hoc est, prurientes auribus, vel saltem de iudicis controuersiarũ fidei authoritate nõ satis instructæ. Ideo oportet vt argumentis certissimis & de quibus prudenter ambigere nemo posit, huiusmodi iudicis authoritas posit comprobari; vt certa ratione aberrantes ab ouili oues possint reuocari.

CA-

CAPVT V.

Quis & à quo talis iudex constitui possit aut debeat.

Dico breuiter *primò:* Talis controuersiarum iudex ab hominibus ex iure gentium cõstitui nullus potest. Patet, quia dignitas huius iudicis transcendit totius naturæ terminos. Cum igitur natura humana ex se sit defectibilis & errori obnoxia, imo in fidei negotio prorsus cæca, nemo ab hominibus ex iure gentium, quod corruptam naturam sequitur, poterit aptus fieri vt talem iudicem agat.

Secundò: Neque (si alicui hæc potestas à Deo esset data) posset ipse alium ad eandem dignitatem euehere. Patet, quia homo non potest homini conferre infallibilitatem in iudicando. Vnde sequitur, neque totam Ecclesiam, id est, omnes pastores simul, etiãsi ipsi essent infallibiles, posse vices suas in hoc iudicio delegare, seu vnum constituere infallibilem controuersiarum iudicem Ecclesiæ Vicarium.

Tertiò. Deus potest huiusmodi iudicem cõstituere. Patet. Potest enim Deus hominem quemcunq; vnum vel plures, fidei & sapiẽtiæ lumine illustrare, sicut illustrauit Apostolos, & quæ potest dare, põt & cõseruare ne vnquã deficiant. Potest item huiusmodi homine tã-

quam ministro suo vti ad explicandam fide-
2. Cor. 10 libus omnibus omnẽ doctrinã fidei, omnesq;
4. religionis controuersias terminandas, confe-
1. Cor. 4. rendo ei authoritatem puniendi inobedien-
21. tes, qualem habuerunt Apostoli instructi *armis potentibus Deo ad destructionem munitionum consilia destruentes. & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei; & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam, parati quoque in virga venire* ad discolos.

Nec certè huiusmodi potestas à Deo in homines deriuata vllo modo honori diuino derogat; sed & sapientiam & potentiam Dei maximè manifestat, vt qui per infirmum & miserabile huiusmodi instrumentum (qualis est homo) tam diuina posit obire munia; vt meritò hic locum haberet illud Matt. 9. 8. *videntes autem turba timuerunt & glorificarunt Deum qui dedit talem potestatem hominibus*: præsertim cum talis potestas pro tristißimis in religione dißidijs componendis, admodum sit necessaria.

Quartò: Sacra Scriptura nec conuenienter dicitur, nec reuera de facto est controuersiarum fidei iudex. Prior pars est manifesta ex eo quod Sacra Scriptura (vt fatentur etiam omnes hæretici) sit & dicatur lex diuina.

In

In omni autem iudicio(excepto diuino)iudex distinguitur à lege,præsertim scripta:nec possunt hæc duo esse indistincta,nisi vbi dicẽs sententiam essentialiter, est recta ratio, quod soli Deo competit. Cùm ergo sacra *Scriptura* non sit *Deus*, non erit etiam iudex,si sit regula.

Altera pars quæ rem ipsam,etiam secundũ sensum aduersariorum, tangit,odiosa est omnibus hæreticis: eamque clamitant Scripturæ sacræ eiusq; authori esse iniuriosam.Sed certe nesciunt ipsi quidnam sit ipsa,quam identidẽ inclamitant,Sacra Scriptura. Probatur ergo quod diximus primò:

Quia sacra Scriptura non ita clarè sententiam dicit, vt pars litigantium vtraque quid iudicatũ ab ea sit intelligat; vt docet vel vnũ inter Remõstrantes & Contra-Remonstrãtes decem & amplius annorum dissidium, atque vtriusque partis plurimæ pro se allegatæ ex scriptura sacra sentẽtiæ:adeo vt palpabili hac experientia conuicti ipsimet passim fateantur S.scripturæ in multis locis obscuritatẽ.Quinimo huius obscuritatis saltem pro tenebroso nostro intellectu, varias enumerat causas VVilhelmus Teelingius in suo Eubulo *cap.* 19 *sect.3.* Tenet nihilominus idem Teelingius omnia dubia circa religionem nullo nisi scripturæ iudicio esse terminanda.

Verè tamē magno conatu nihil efficit aliud, nisi quod ſcripturam ſtatuat controuerſiarū dirimendarum legem & normam, quemcunque verò, etiam ſtupidiſsimum idiotam, lixas & calones earundem faciat controuerſiarū iudices; quemq́ue tamen pro ſeſe tantum, neminem verò vtrique litigantium parti communem, vt nec infallibilitatis priuilegio inſtructum.

Quod verò nos ſupra capite primo ſacræ Scripturæ in pleriſq; locis controuerſis claritatem adſtruere viſi ſumus. Dictum fuit ſub conditione humilitatis & timoratæ conſciētiæ: & ne tunc quidem abſolutè de omnibus. Adiecimus enim in dubijs ſcripturæ locis paſtores Eccleſiæ, etiam bonis & humilibus cōſulendos eſſe. Recta enim ratio docet Legem Dei non mihi & tibi aut cuilibet priuato homini immediatè datam eſſe, ſed toti Eccleſiæ; adeoq́ue in dubijs legis ad Eccefiam nobis recurrendum.

Quare quod ad argumentum hoc noſtrum reſpondere ſoleant aduerſarij S. ſcripturæ obſcuritatem aut potius difficultatem ex intellectus humani cæcitate & vitio cauſari, vt, ſicut noctua aut veſpertilio ob imbecillem oculorum aciem non ferunt clariſſimos ſolis radios, ita mens humana natura ſua & peccati vulnere cæcitati obnoxia ad contemplandos ſacræ ſcripturæ radios non ſit ſufficiens:

nihil ad rem dicunt. Cùm enim iudicẽ quæramus qui latâ sententiâ partium litem finiat, terminari autem illa non poſsit, niſi pars vtraque quid à iudice deciſum ſit, ſufficienter intelligat; vndecunque tandem hæc partium cæcitas oriatur, lis dirempta eſſe nõ cẽſebitur niſi iudicis ſententia vtrimque intellectâ. Et certè quantò maior eſt inter contendẽtes cæcitas, tantò minus altiſsima legum aut iudicis ſapientia ad pacem conciliandam proficit. Ad conciliandos enim rixantes inter ſe *equum & mulum quibus non eſt intellectus*, non politica Ariſtotelis ſed *camo & freno* aut fuſte agaſonis opus eſt. Sed dicent: S. ſcriptura lux eſt cæcorum illuminans oculos, iuxta illud pſ. 118. *lucerna pedib. meis verbum tuũ.* Rectè: ſed cur ergo Remonſtrãtes & Contra-Remõſtrãtes hac luce nõ vtũtur, vt veritatẽ de qua altercãtur, ſimul videãt? Certè altera eorũ pars, cũ ambulet in tenebris, caret lucerna: Ergo caret verbo Dei, atq; ita ſi *ſcriptura* idẽ ſit quod *verbum Dei* illi qui à veritate aberrant, S. ſcriptura erunt deſtituti. Quinam autem ſunt iſti? Huius quæſtionis quærimus infallibilem iudicem. Nam eſt quidem verbum Dei lucerna & lux, ſed nõ niſi cum ritè ab intellectus oculo perceptum eſt, prout eodem pſalmo 118. ſeipſum idem propheta Dauid explicat dicens; *Declaratio* (i. explicatio ſeu recta intelligentia) *ſermonum tuorum illuminat; & intellectum dat paruulis.* i.

 humili-

humilibus. Quocirca Scriptura ſacra niſi intelligatur eo ſenſu quo à Deo data eſt, reuera non eſt nobis verbum Dei. Literas enim in quocunque (quem nos habemus) bibliorum codice ex atramento per prelum expreſſit typographus, vel vili calamo figurauit ſcriba; vetuſtate quoque, igne & aqua corrũpuntur:
1.Pet.1. 25 *verbum autem Domini manet in æternum*; nec profectò illud typographus, nec ſcriba, nec præter Deum facere quiſquam poteſt. Tolle ergo quod fecit typographus, & dic mihi vbinam ſit verbum Dei: Nuſquam niſi in mente
Ioa.6. 45 eius: *qui audiuit à patre & didicit, & venit ad Chriſtum*. Fruſtra ergo Euangelici noſtri & Reformati gloriantur in ſuo verbo Dei. vel in ſacris literis; cum probare nullo modo poſſint vnquam ſe Deum loquentem vel vnum verbum audiuiſſe. Verum eſt: placuit diuinæ ſapientiæ (ſic omnia ſtatuit agere per media rerũ naturis optimè conueniẽtia) tradere Eccleſiæ ſuæ per Prophetarum Apoſtolorumq́; manus exaratas quaſdam ſcripturas, ex quarum figuris ſeu characteribus tanquam ſignis iam ante hominum generi notis, ipſa Chriſti ſpõſa Spiritus ſancti vnctione adiuta ſponſi ſui doctrinam diſceret. Atque ita ſcripturas illas *ſacras* appellare ſolet; eo quod ſacratiſsimę diuinæ veritatis ſigna (licet ex nigro & fætenti humore confecta) contineant; eodem prorſus loquen-

loquendi modo quo statuas & imagines sui sponsi eiusque amicorum (licet è ligno, lapide aut colore artificis manu elaboratas) *sacras* solet nominare. Nec alio modo ista scriptura sacra ***verbum Dei*** potest appellari, quàm imago Christi dici potest Christus; adeoque nec alio modo reuerentia, cultu aut honore affici quam à Catholicis imago Christi honore afficitur: scilicet vt non signum quatenus per se res quædam naturalis est, nomine aut gestu honorifico dignum censeatur, sed tantũ quatenus alterius rei aut personæ quæ honore digna est, est repræsentiua.

Itaque de ***verbo*** loquentis in corde nostro, ***Dei*** & de fide nostri interioris ***auditus*** ita statuendum, vt verè nos ita illuminet, vt firmiter assentiamus ijs omnibus, quæ audimus; non ob quamcunque rationem, sed solum ob hãc: *quia Deus dixit.* Non autem, quia Petrus aut Paulus dixit aut scripsit. Sic enim fundamentum nostræ fidei fieret alius præter Deum, nec in nobis audiremus loquẽtem Patrẽ sed hominẽ. Ad quid (inquies) ergo scriptura? Ad hoc ipsum (inquam) ad quod Christi Apostolorumq; prædicatio exterior. Nimirum, propositio est eorum quæ vult Deus in cordibus nostris loqui. Nam licet potuisset Deus immediatè singulorũ hominum intellectui per semetipsũ mysteria fidei reuelare nõ

tamen

tamen hoc eius sapientiæ(quæ naturam sibi sumit ministram quamdiu ea apta est ministrare) placuit. vt patet ex illo *Rom.* 10. *quomodo credent ei*(Deo) *quem non audierunt? quomodo autem audient*(vtique Deum) *sine prædicante*, & paulo post: *ergo fides ex auditu.* vbi patet, *primò*, eos qui fidē accipiunt ex eo quod audiant hominem concionantem, non credere homini, sed Deo, adeoque roganti cur credant, non pro ratione sui assensus daturos authoritatem prædicantis, sed Dei. Quod commendat in Thessalonicensibus Apostolus dicens: *cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non vt verbum hominum sed (sicut vere est) verbum Dei, qui operatur in vobis. qui credidistis.* Patet *secundo* Deum (saltē ordinariè) non loqui hominibus intus ea quæ ad fidem spectant, *sine prædicante*; sub quo etiam comprehenditur is qui per scripturam fungitur officio prædicantis. Nec tamē etiam propterea hominis prædicantis authoritas est ratio credendi immediata, quæ in Dei authoritatem tanquam in vltimam rationem debeat resolui. Immediatè enim ideo homo verè fidelis quippiam credit, quia Deus solus hoc dixit.

1. Thes. 2; 12.

Pro quo notandum, in Verbo Dei seu fide esse duo; locutionē scilicet & veritatem propositionum, quas Deus loquitur. Locutio Dei est illuminatio nostri intellectus. Hanc præstare

stare homo homini non potest. Potest tamen externa locutione eandem quam Deus dixit veritatem dicere & scibere: imo quasdam huiusmodi veritates naturali lumine, adeoque Deo sibi per fidem non loquente, acquirere. vt patet in doctrinis Philosophorum. Quantũ ergo ad hoc attinet, *quod* Deus vult nobis reuelare. Hoc in sacris literis tanquam in signis proponitur & à bonis pastorib. populo prædicatur. Patet *tertiò* idiotas qui legendi artem non didicerunt, nullum habere medium quo verbum Dei discant nisi prædicationem; adeo vt, si à prædicãte falso ipsis verbum Dei prælectum aut prædicatum fuerit; non habeãt quo doctrinam eius ipsi examinare possint: atq; ita scriptura sacra ipsis iudex nullo modo esse potest. Patet *quartò* illos qui scripturas sacras legunt & malum ex ijs sensum capiunt, *verbum Dei* non habere, sed verbum propriũ verbi diuini signis supponere. Cum autem constet inter illa signa multa esse ἀνάλογα multa συνώνυμα, multa item πλύσημα; quis sibi confidet: rectum se in omnibus sensum attingere: & vbi duo pluresve (vt fit) in colligendo sensu dissentiunt, quis erit controuersiæ idoneus iudex? Hoc est ergo quod quæritur. Præterea cum etiam nostri aduersarij fateantur, sacram scripturam sine Sancti Spiritus illustratione non posse rectè intelligi, quis & vnde certus esse poterit, hanc sibi poti-

us

us quàm alteri obtigiſſe illuſtrationem?

Demum multa ſunt verbi diuini dogmata quæ ſcripturis ſacris non ſunt tradita, quod licet aduerſarij noſtri omnes (vt ſuæ reformationis habeant fundamentum) audacter ſoleant pernegare, nequaquam tamen vllo vel probabili argumento ex ijſdem ſacris ſcripturis poſſunt oſtendere omnia à Deo per ſcripturã nobis eſſe tradita, vt facilè patet cũ hæc quęſtio inter nos & illos diſputatur. Cùm igitur hoc credant, ipſi aliquid credunt, quod in ſcriptura nuſquam eſt reuelatum, idque totius ſuæ reformationis ponunt fundamentum. Imo verò plerique ipſorum relicto ſabbatho, quod in antiquo teſtamento Deus Sanctificandum præceperat, nunc diem ſequentem feſtum habent & celebrem, quod tamen nuſquam in ſacra ſcriptura præceptum eſt. Dein, in ſacramenti baptiſmalis adminiſtratione voce pronunciant hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti*, cum tamen hoc faciendum eſſe in Euangelio non ſit ſcriptum. Mandat quidẽ Chriſtus Apoſtolis vt baptizent omnes gentes in nomine Patris &c. Sed Apoſtolus Paulus etiã docuit fideles
Col. 3. 17. *omnia quæcunque facitis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite.* Cur ergo reformatores noſtri in omnibus actionibus ſuis non dicunt: *hoc ego facio in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti?* Si dicant, Apoſtolum non dicere verba illa

ore

ore esse proferenda: demonstrent vbinam Christus dixerit verba illa in baptismo addẽda esse. Dico *Quintò.* priuatus cuiusque spiritus nõ potest esse controuersiarũ iudex. Patet: Quia ille spiritus vni tantum litigantium parti sententiam suam aperit·quare licet sit verax & bonus, non tollit controuersiam nisi parti aduersæ etiam eandem veritatem reuelauerit;. quod quam rarò fiat, docet experientia. 2. Nõ est credendum omni spiritui scripturas hoc vel illo modo explicanti, *sed probandi sunt spiritus nũ ex Deo sunt*. 1. Ioan. 4. Quommodo verò probari poterunt? Ad scripturam ait Teelingius. Sed quid si scripturam malè intelligam & sic spiritum meum scripturę conformem esse comperiam ; quid consilij ? *Non datur vlterius in terra remedium* ait Teelingius supra. Flagellandæ ergo est stultitiæ, duos vel plures de scripturæ sensu litigantes ad spiritũ propriũ mittere iudicaturum, & deinde, spiritibus contraria iudicantibus, contendentes ad scripturam remittere. Sic enim in circuitu impij ambulant; nec solidum vspiam fundamẽ- reperiunt.

Dico 6. Hic iudex non debet esse aliquis extra Ecclesiam. Probatur primò quia qui in fide nõ habet errorẽ, quæ est conditio iudicis, eo ipso est in Ecclesia. Secundò quia Ecclesia est regnũ & ciuitas Dei, quæ non debet regi & doceri à Magistratu qui ad regnum Dei

non

non pertinent, hoc est ab iis, qui *foris sunt canes & venefici* Apoc. 22. 15.

Dico septimo: *H*uius iudicis potestas est ex natura rei distincta à potestate politici principatus. Probatur primo: Quia politicus principatus est iuris gentium nec excedit terminos naturæ, neq; quoad finem, ad quem subditos dirigit, neque quoad media quæ in regimine applicat. Finis enim eius est beatitudo naturalis in ciuiũ pace & honesta secundũ naturã conuersatione consistens: media autem sunt iura & leges naturali rationi conformes, & ab ea deriuatę; vt sileam modo de ipsa principum ciuilium authoritate seu potestate, an ea ipsis immediatè à Deo cõferatur, an ab hominibus. Certum autem est iudicem controuersiarum fidei immediatè à Deo authoritatem suam debere accipere, eiusque finem esse beatitudinem supernaturalem, media quoque esse doctrinam supernaturalem naturali ratione ignotam. Secundò patet in Christo Domino; qui cum vtique summam haberet circa supernaturalia potestatẽ, circa naturalia & ciuilia nullã habuit (saltẽ quoad vsum) vnde
Ioa. 18. 36. corã Pilato ait *Regnũ meum non est de hoc mũdo.* Fassus quoque est, Pilato in se *potestatem* ciuilẽ *esse datam desuper*, siue occidendi siue dimittẽdi. Vnde infertur euidenter etiãsi à Deo duæ istæ potestates possint eidem homini cõferri, non tamen, ex eo quia vna alicui collata est,
Ioa. 19. 11.

est, etiam simul alteram ei collatam esse.

Dico 8. Iudex controuersiarum fideĩ quoad iudicandi potestatem non potest esse subordinatus vlli politico iudici. Patet ex dictis; dirigit enim subditos suos ad superiorem finem per superiora media: Authoritatẽ quoque habet talem quam nullus politicus princeps ei dare potest vel auferre. Iudicia autem sæcularia quam longè sint infra hoc Ecclesiasticum, videatur 1. Corinth. 6. versu 4. Nimirum debent polititi iudices omnes (si salutem velint cõsequi) à Magistratu Ecclesiastico medijs spiritualibus ad finem supernaturalem dirigi. Ita rerum natura exigit: ita Deũ ordinasse videbimus sequenti capite.

Dico 9. Hæc iudicandi potestas (saltem absque magna morali inconuenientia) non potest competere toti populo Christiano.

Probatur: Cuicunque hæc potestas à Deo daretur, per hoc fieret pastor & gubernator ouium Christi: Sed omnis populus simul collectus non potest pascere & regere oues Christi: ergo &c. Minor patet; quia per hoc fierent pastores: adeoque essent doctores: & quos haberent discipulos? quas oues pascerent?

Non alias à se diuersas. Nullæ enim sunt Christi oues quæ ab hoc iudicio ferẽdo possẽt excludi. Nec semetipsos etiã singilatim sumptos. Nam sic tot personis constaret pastor quot totum ouile: imo ijsdem omnino: adeo-

X que

que nihil doceri posset populus quod suo calculo non prius ex multitudine suffragiorum approbasset. Cum tamen rerum ordo ita habeat vt sapientes inueniantur pauci, stultorũ verò sit infinitus numerus: ideoque pauci debeant esse magistri, discipuli verò multi.

Secundo, quia nunquam posset haberi huius iudicis sententia; non enim potest totus populus congregari. Hinc

Dico 10. Hic iudex non potest esse aliquis totius populi vicem gerens tanquam vicaria potestate nomine totius populi Christiani cõtrouersias fidei determinans. Probatur: Si hoc esset, iam potestas ista per prius & principalius esset in populo haberetque populus authoritatem in istum iudicem, atque ita esset populus non tam ouile istius iudicis, quam eiusdem pastor quæ omnia rerum naturis repugnant.

Dico 11. Potest hæc iudicandi potestas dari omnibus Ecclesiæ pastoribus separatim sumptis, ita vt singuli essent suarum ouiũ infallibiles pastores. Patet: quia hic nihil est repugnantiæ ex parte rei ab omnipotente Deo faciendæ.

Quanquam hoc modo in tota Ecclesia non esset vnitas ex virtute iudicum per se, sed ex vnitate veritatis, quam omnes attingerent.

Dico 12. Potest hæc potestas dari omnibus Ecclesiæ pastoribus cum æquali potestate in

vnum

vnum cõgregatis, eo ſcilicet modo vt vel õnium conſcientijs, tunc eadem veritas à Deo reuelaretur, vel collectis omnium ſuffragijs, plura paucioribus præiudicarẽt, atque authore Deo veritatem certo attingerent. Poteſtas tamen congregandi ipſos paſtores deberet reſidere penes vnum. patet eadem ratione qua prius dictum.

Dico 13. poteſt quoque hæc poteſtas à Deo dari vni ex omnibus paſtoribus: & hoc quidẽ dupliciter: Primo vt iſte iudex poteſtatem ſuam à Deo acciperet in perſona omnium aliorum paſtorum, ita vt illorum ipſe eſſet quaſi inſtrumentum ſeu vicarius, ideo conſtitutus quia omnes paſtores difficulter poſſunt congregari: Si tamen congregarentur, tunc ipſis iudicandi poteſtas prius & potius competeret, atque adeo non eſſet Eccleſię abſolutè neceſſarium vt iſte inſtrumentarius iudex eſſet prorſus infallibilis, poſſet enim ab vniuerſali ſynodo corrigi & iudicari. Secundò; ita, vt iudex iſte immediatè gerat vicẽ Chriſti, adeoq; ipſe non dependeat à generali paſtorum Synodo, ſed Synodus ab ipſo, ipſe autem à Chriſto. Patet eadem ratione, qua priora.

CAPVT VI.

An & quem Deus iudicem controuerſ. conſtituerit.

CVm itaque ex dictis ſuperiori capite ſatis appareat Chriſtum Dominum, cui (cum ſit Deus omnipotens) nihil eſt difficile, facile dilectę ſponſę ſuæ Eccleſiæ potuiſſe de tali iudice prouidere qui eidem tam eſt neceſſarius, quàm diſsidia, ſchiſmata & fidei incerta fluctuatio fidelibus ſunt pernitioſa. Quis ſanæ mentis & cui æterna ſalus curæ ſit, perſuadere ſibi facile poterit, Chriſtum hanc tam neceſſariam gratiam Eccleſię ſuę (pro qua ſemetipſum in mortem obtulit) præſtare noluiſſe? Verũ ne noſtra nos fallat ratiocinatio; ex ipſo Chriſti Domini verbo quem ad hanc dignitatem euexerit, oportet demonſtremus. Pro hoc ergo inueſtigando ſit.

Propoſitio. I.

Chriſtus Dominus non conſtituit omnes & ſingulos Eccleſiæ prælatos ſeu paſtores infallibiles cõtrouerſiarum iudices. Patet tum experiẽtia: quia multi frequenter in fide ipſi errantes ex nobis abierunt, tum quia nuſquam extat in verbo Dei huius rei teſtimonium.

Propoſitio. II.

Chriſtus Dñminus hanc iudicandi authoritatem non contulit omnibus paſtoribus cum æquali

æquali potestate in concilio congregatis; ita vt vel omnibus sic collectis veritatem infallibiliter reuelaret; vel singulis dissentientium suffragijs cõputatis, plura paucioribus in determinatione veritatis præponderare necessariò deberent & ab errore esse libera. Prob. 1. quia nusquam extat in verbo Dei tale testimonium. Dedit enim quidem Christus Apostolis, & in eis eorum successoribus potestatem docendi, ligandi & soluendi peccata, baptizandi &c. sed hæc potestas non eis data vt simul collecti eam exercerent; sed vt singuli separatim vbi opus esset, & vbi curam pastoralem singuli habituri erant, Sicut ergo vi huius potestatis singuli Apostolorum fidei infallibilitatem nec acceperunt nec ad successores transmiserunt, ita nec collecti eandem infallibilitatem ex ista Christi collatione obtinere potuerunt. Secundo; voluit quidem Christus *Matth.* 18. Ecclesiæ iudicium absque contradictione aut appellatione à quolibet fidelium sub excommunicationis pœna recipi: ibi tamen non dicitur quinam de Ecclesia iudicium illud vltimũ ferre debeant: an scilicet tota omnium fidelium collectio, etiam laicorum infinito penè numero per vniuersũ mundũ dispersorũ: an verò illi quibus in Ecclesia constat iudicandi potestatem esse concessam. Ita enim solemus dicere vniuersitatẽ Parisiensem aut Louaniensem de aliqua quę-

eam. itē ca. vltimo: *Ego vobiscum sum vsq; ad mūdi consummationem:* imo frustra & falso vocata esset Ecclesia ab Apostolo *colūna & firmamētum veritatis* 1. ad Timotheum 3.15. Consequētia probatur: cum enim fidelium omnium *fides sit ex auditu, auditus autem per verbum Christi* quod prædicant pastores; nemo poterit bene credere qui male à pastoribus audiuerit. Atq; hæc ratio est, quare vniuersale concilium naturâ suâ repræsentet totam Ecclesiam. Singuli enim pastores ouium suarum fidem virtute continent atque adeo repręsentant. Respondeo negando primā consequētiā. Licet enim maior pastorum pars in errorem consensisset; si tamen aliqui eorum falsæ determinationi contradicerent, non erraret (vt patet) tota Ecclesia. Verum si omnes ad vnum, nemine contradicente, errarent; iam proculdubio tota errasset Ecclesia, vt probat argumentum, & falsa inueniretur Christi promissio. Quare & certo credendum est omnes pastores in errorem simul incidere non posse: Ex eo tamen non infertur, penes pastores omnes esse potestatem controuersias dijudicandi. Quid enim fiet si omnes non consentiant? Si quidam illorum in errorem labantur, quis inter dissentientes iudicis personam sustinebit? quo iudice constabit ouibus quænam pastorū portio à Deo derelicta in errorem inciderit? Hoc dicimus ex suffragiorum

multitudine non infallibiliter colligi, & propterea partem aduersam erroris certò condemnari non posse, vnde sequitur vel nullum esse in Ecclesia iudicium certum & infallibile de controuersijs, vel omnes non pares suffragijs sed vnum debere esse cæteris prælatum, cuius sententię singuli se conformare teneantur.

Propositio III.

Christus Dominus B. Petro Apostolo potestatem contulit visibiliter vice sua, authoritate doctorali totam Ecclesiam, tota vita sua instruendi in recta fide & moribus, idque cum infallibilitate circa doctrinam fidei, & morũ; item cum potestate excludendi eos ab Ecclesia qui doctrinæ suæ assensum præbere nollēt. Quia verò hæc propositio tam euidenter in Euãgelijs asseritur vt probatione non egeat: Vnum tamen habent hæretici quo solent hãc authoritatem modo ab Ecclesia remouere; scilicet hanc Petro fuisse datam potestatem extraordinariam sicut cæteris Apostolis, ita vt nemo illi in hanc potestatis plenitudinem successerit: ideò sit,

Propositio. IV.

Hæc potestas collata est B. Petro vt pastori Ecclesiæ visibili ordinario; adeoque ea lege vt eadem etiam omnes legitimi eius successores gauderēt. Probatur primò ex necessitate

tate. Non enim tali pastore Ecclesia potest carere, vt euidēter patet ex ijs quæ tum capite vltimo Tertiæ partis, tum hac parte hactenus diximus. Et si Christus Dominus Apostolis suis omnibus hanc potestatē dedit, quia in diuersas mundi plagas ad prædicandum euangelium separandi carere eâ non poterant, quis non videat post Apostolorum tempora, infinitis penè hæresibus Ecclesiam vndequaq; infestātibus, saltem vnum huiusmodi pastorem non minus esse fidelibus necessarium? Nam rixantibus inter se tot prædicantibus, simplices & miseræ quid facient ouiculę? Nisi verò S. Petri successores hac potestate gaudeant, Consentiente toto mundo, nullus erit in Ecclesia pastor huiusmodi.

Deinde probatur apertißimis sacrę scripturę testimonijs, solum B. Petrum constitutū esse ordinarium totius Ecclesię pastorem, ita vt ex ratione ordinarij sui officij fuerit doctor diuinæ veritatis, cui omnes omnino fideles, tanquam discipuli seu oues possent & deberent confidere tanquam Christi summi pastoris Vicario; *Primò* ex Iohannis vltimo: vbi Christus post resurrectionem suam breui visibili præsentia Ecclesiam suā relicturus, Petrum actu solenni & quo nunquam alias magis serium aut maioris momenti legitur exercuisse, tertio num se diligeret, & quidem num plus alijs Apostolis se diligeret, interrogauit: si

mulque tertio eidem, tali erga se amore, agnos & oues suas pascendas tradidit. Ex quo loco (nisi quis immortali odio in Romanum pontificem prorsus sit excæcatus & quæ verbis clarissimis ab Euangelista descripta sunt, violēter detorquere cupiat) nemo non videat Petrū ibi à Christo Domino cōstitutū esse omnium fideliū ποιμένα id est, pastorem & rectorem, adeoque cæteris etiam Apostolis (vtpote Christi etiam ouibus) ordinarium magistrum & doctorem datū. Nusquam verò legitur Christum vlli alteri Apostolorum hanc suas oues pascendi curam demandasse, sed solū irent per totū mundū & docerēt omnes gentes, vt portarent nomen suum & fidei doctrinam coram regibus & principibus, id est, vt oues Christo acquirerēt: hoc.n. propriè est Apostolatus seu legationis munus. Adeoq; illorū munus nō erat ordinariū: legatis enim nulli succedūt per electionē eorū ad quos legati mittūtur, atq; adeo nec lege aliqua aut iure successionis; sed solum si de nouo aliquis à principe mittatur. Imo si qui ex Apostolis Episcopatū ordinariū habuerint, illum non nisi in certā diœcesin nec sine ordinatione Petri acceperunt. Nam Clemēs Alexandrinus *apud Eusebium libro 2. histor. cap. 1.* ait Iacobum minorem à Petro, Iacobo & Ioanne ordinatum esse Episcopum Hierosolymorum. Vide & Hieron. *de viris Illust. in Iacobo.* Et Anacletus, quar-

quartus poſt PetrumRomanus Pontifex ep.2 ait:Eiſcopum debere ordinari à tribus Epiſcopis ſicut Iacobum minorem ordinauerunt Epiſcopum,Petrus, Iacobus & Ioannes. Sic Paulus qui Apoſtolatus munus accepit *non ab hominibus neque per hominem ſed per Ieſum Chriſtum.* Gal. 1. nihilominus. *Act.* 13. 3. per manuum impoſitionem videtur Epiſcopus ordinatus eſſe à fratribus. Atque hinc eſt quod ſiuguli Apoſtoli(excepto Petro) in Epiſcopatu ſuo ſucceſſores habuerint Epiſcopos ſeu paſtores non omnium Chriſti ouium abſolutè,ſed tantum in certa diœceſi aut prouincia : ſicut etiam ipſi ſuo tempore varios ordinauerunt Epiſcopos ſolum cum limitata iuriſdictione ad certam ouium portionē. Sic B.Paulus Act. 20. 28. monet paſtores Epheſinos: *Attendite vobis & vniuerſo gregi:* Non ſimpliciter, ſed *in quo vos Spiritus S. poſuit Epiſcopos.* Sic & B.Petrus *epiſt.*1. *cap.* 5. 2.monet diuerſarum Eccleſiarum presbyteros: *paſcite* QVI IN VOBIS EST *gregem* CHRISTI. Chriſtus verò Dominus vtique paſtor primarius omnium fidelium id eſt,totius Eccleſiæ,non dixit Petro paſce iſtas aut illas oues, quibus te præfeci:ſed abſolutè;paſce *agnos* & *oues* MEAS:id eſt,tu gere in abſentia mea curam *mearum ouium* & *agnorum*,id eſt & eorum qui mihi prædicatione ſua filios generabunt eoſque lacte doctrinæ paſcent; & eorum qui ab his fuerint generati. Quare

Quare cum omnes qui sunt in Ecclesia sint vel oues, vel agni Christi, nullus erit in Ecclesia qui Petrum vel in se vel in successoribus eius pro pastore recipere noluerit. Secundo confirmatur hæc doctrina ex Matthæi.16.18. vbi cum Petrus præclaram illam fidei suæ de Christi diuinitate professionem edidisset, Dominus ipsi pro honoraria mercede hanc pastoralem dignitatem promisit verbis & sensu item apertissimis, scilicet in notissima metaphora fundamenti in ædificio & clauium ad aperiendam domum. Ait enim Euangelista: *Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bar-iona quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi; quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.*

Plerique hæretici ministri superioris pastoris impatientes ideoque successores Petri extremo odio prosequentes, suauissima huius loci violentia ad humilitatem tracti, ex renitendi pertinacia, tanquam in furiam acti, non tantum Romanos pontifices sed & ipsum B. Petrum blasphemijs aggrediuntur; illos Antichristos nominant, huius vero varia & enormia scelera & peccata impiè comminiscun-

miniſcuntur. Sic Magdeburgenſes centuriatores *Centuria* 1. *lib.* 2. *cap.* 10. quindecim B. Apoſtoli peccata tradunt. Quod autem hoc ex mero odio in Petri vniuerſalem paſtoratum fecerint, ex eo patet, quod non niſi duos eoſque vltimos enumerent eius lapſus quos poſt paſtoralem curam à Domino acceptam admiſerit. Quid enim? licet ante fuiſſet Simon Ioannis omnium hominum flagitioſiſsimus, numquid Deo difficile eſt, eum facile mutare in virum alium, vocare & facere Cepham, id eſt, Petrum & Petram ſeu firmiſsimam rupem quę hæreticorum blaſphemias facilè contemnat? Quis dubitat? Ita enim & Chriſtus ei promiſit, & experientia docet. Itaque prius ex duobus vltimis Petri peccatis dicunt fuiſſe curioſitatem ex qua de Ioanne Apoſtolo rogauerit Dominum: *Hic autem quid*? Nam & ideo à Domino (aiunt) reprehẽſus fuit, dicente: *Quid ad te? tu me ſequere.* Eſto, fuerit curioſitas, fuit tamẽ ex amore erga fratrẽ profecta, ſicut hæc obiecto ex Magdeburgenſium erga ſuum paſtorem odio. *Ioan. vlt.*

Nec ideo Petra hæc vacillauit in fide. Fatemur enim in moribus & vita aut etiam opinione quæ propriam Petri & ſucceſſorum eius perſonam concernunt, non eſſe his Chriſti verbis promiſſam rupis ſoliditatem, ſed ſolum in docendi officio paſtorali. Nam & Nathan propheta priuata opinione deceptus

ceptus consensit regi Dauid vt Deo templum ædificaret; dissensit tamen postea cum indués personam prophetæ diceret: *Hæc dicit Dominus exercituum*.&c. 2. Regum.7. Ex quo etiam respondetur ad posteriorem lapsum B. Petri quod Antiochiæ non *ambulauerit* ad veritatem Euangelij, ita vt à B. Paulo fuerit publicè reprehensus. Esto fuerit hic quędã Beati Apostolj in subito, & dubio casu, quid potius ageret, hæsitantia, & in eligendo imprudentia, certe doctrina eius de Euangelij libertate, firma erat & rupis instar solida, vt patet vel ex eodem cap. 2. ad Gal. vbi liberè cum gentibus edebat quamdiu putabat se id sine scandalo Iudæorum posse facere. Superuenientibus autem ex improuiso Iudæis dicant nobis osores Beati Petri, quid ei suasissent vt faceret, nisi iam à B. Paulo quid faciendum ei fuerit didicissent. Certè patet quod etiam ipse Apostolus Paulus in gratiam Iudæorum sæpè libertatem Euangelicam dissimulauerit. *Act.* 16 3. 1. *Cor.* 9. 19. & idem alios docuerit *Ro.* 14. vbi auté & quando ex dissimulatione fiat simulatio, quæ reprehensibilis est, docet diuinitus inspirata prudẽtia quęcũq; voluerit. Sicut in hoc casu docuit Paulũ & per eum admonuit Petrũ id quod etiã in similibus casibus Petri successores eius exemplo discũt, & debẽt ferre non minus patienter & humiliter quàm fratribus eorum Cardinalibus & Episcopis

id

id liberum eſt facere reuerenter. Manet interim Petrus in doctrina paſtorali infallibilis petra, quod hic ipſi promiſſum eſt ab eo, qui *potens eſt facere quod promiſit.* (Rom. 4. 21) Nam quod aduerſarij hic nodum in ſcirpo quærant, ob diſtinctionẽ generis fœminini à maſculino, nihil officit: tam enim πέτρος quam πέτρα Grecè ſignificat ſaxum ſeu rupem; Conſtat. n. Petrũ ab initio hoc nomen non habuiſſe ſed à Chriſto illud accepiſſe *Ioan.* 1. vbi cum primo Petrus à fratre ſuo Andrea adductus eſſet ad Dominum; ait Euangeliſta: *Intuitus autem eum Ieſus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus.* Itaq; Dominus non vſus voce græca, *Petrus*, ſed Hebræa ſeu Syriaca כפא *cepha* quam certum eſt ſaxum ſeu rupẽ ſignificare, & patet *Ierem.* 4. 29. ובכפים עלו *&c. in rupes aſcenderunt* & paſsim in textu Syriaco. Dixit ergo loco citato Dominus: *Tu es Cepha & ſuper hoc cepha ædificabo Eccleſiam meam.* Quod græcè congrue vertitur vocibus petrus vel petra idẽ ſignificantibus, & commodius nomen maſculinũ tribuitur perſonæ; ad explicandã autẽ metaphorã ex ædificij fundamento deſumptã, clarius vſurpamus nomen πέτρα, quod pro nomine proprio nõ poteſt tã facile ſumi quã maſculinũ πέτρος. Si autẽ hæc nomina latinè vertantur, dixit Chriſtus: *Et ego dico tibi; quia tu es rupes, & ſuper hanc rupem ædificabo*

Eccleſi-

Ecclesiam meam vbi causa datur quare Dominus nomen *Simonis* mutauerit in nomen *Cephæ*, sicut angelus Domini Matth. 1. 21. dicit de Domino nasc ituro: *vocabis nomen eius Iesum ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Numquam enim Deus alicui nomen dedit, multò minus mutauit, cui datum nomen ex significatione non competeret, quod patet in *Abraham*, *Sara*, *Israel* &c. Itaque intolerandæ est insaniæ quod quidam audeant comminisci Christum cum diceret: *& super hanc Petram ædificabo &c.* demonstrasse semetipsum atq; ita hoc non dixisse de Simone Petro. Nec refutatione opus esset nisi simplices quidam præcócepto per impiorum istorum blasphemias in Romanum Pontificem graui odio, quiduis potius credendũ sibi esse existimarent, quam quod Romani pontificis oues esse debeant. Docet Teelingius in *Eubulo suo* c. 19. *sect.* 4. *&* 5. quædã S. Scripturæ testimonia tam esse clara vel ex ijs tam euidenter veritatem colligi; vt licet quis contradixerit, tamen reuera pro contumaci & *αὐτοκατάκριτος* sit iudicandus Exemplum ponit illud Matth. 26. vers. 27. *bibite ex eo omnes*. Ex hoc dicit omnes qui spiritu contradictionis aut præiudicio excæcati non fuerint, facile colligere Christum mandasse, *vt omnes*, qui ad mẽsam Dominicam accesserint, non solum sub panis; sed etiam sub vini specie Eucharistiam percipiant. Sed si quis legens

gens quod addit S. Marcus 14. 23: *& biberunt ex eo omnes*, sciensque quod recubuerit Domi nus cum solis duodecim *Marci* 14. 17 *Luc.* 22. 14 quos ibidem fecit Sacerdotes: si, inquam, prius *omnes* per posterius *omnes* putauerit explicā dum, numquid magis censebitur αὐτοκατάκριτος seu proprio iudicio comdemnatus, quam is qui dicente Christo *tu es* כֵּפָא (cepha) *& super hoc* כֵּפָא *edificabo Ecclesiam meā*, posterius vocabulum non ad eundem ad quem prius referendum esse dixerit? Quis mortalium, etiam Iudæus vel Turca, hos commentatores non cæcitatis & contumaciæ argueret? præsertim cum nihil habeant in aperto nostro sensu quod inconuenientiæ aut impossibilitatis arguant, sed beneficium hic detur Ecclesiæ vel maximè necessarium, vt patet ex ijs, quæ hactenus diximus. Nam quod dicant hoc Catholico intellectu Petrum statui Ecclesiæ fūdamentum, idque pugnare cum verbis Apostoli 1. Cor. 3. 11. *fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Iesus Christus*: contumaciam suam & cæcitatem futili & stulto argumento magis produnt. Nos enim nequaquam negamus Christum Dominum esse verum summum & primum fundamentum, nec dicimus pro eo Petrum hic positum esse Ecclesiæ fundamentum, sed dicimus cepham esse rupem seu *lapidem in fundamento*

mento imo, id est, in Christo, *fundatum* tam fir-
Is. 28. 16. miter, vt totam Ecclesiæ fabricam influxu
Christi sustineat. Et quid mirum sic cepham
posse vocari fundamentum Ecclesiæ, cum eti-
am Prophetæ & cæteri Apostoli expresse vo-
centur fundamenta fidelium & Ecclesiæ *Epes. secundo vers.*20. *&* *Apocal.*21.14. Similiter nihil
officit quod quidam per *petram* intelligãt fidẽ
seu confessionem Petri. Nam & nos sic intel-
ligimus, vt Petrus quatenus homo priuatus,
nõ sit vocatus *petra*, sed quatenus accepturus
in pastoratu suo inuiolabilẽ fidem. Si autẽ ad-
uersarij velint fidẽ seu professionẽ Christianã
nõ quatenus Petri est, sed quatenus absolutè
sumitur, dictã esse petrã; iterũ, vt ante dixi-
mus, violẽter posterius כיפא à priori separãt
& alio torquẽt. Et certè, iã erat omnino & fu-
erat fides de diuinitate Christi in B. Virgine,
Iosepho, Ioanne Baptista, Petro, alijsque di-
scipulis, in Prophetis quoque fuerat, in E-
lizabeth, Zacharia, Simeone &c. ergo si fides
dici posset fundamentum vel petra Ecclesiæ,
debuisset Christus dixisse & super hanc petrã
ædificaui Ecclesiam meam: nunc autem dixit:
ædificabo. Denique quomodo aduersa-
rij audent dicere super fidem veram ita fun-
datam esse Ecclesiam, vt portæ inferi contra
eam non posint præualere, cum passim fa-
teantur vel fingant potius, totam militantem
aduer-

aduersus inferi portas Ecclesiam à fide posse excidere? certe sic ædificium & fundamentum simul rueret; & portæ inferi triumphum canerent : vt sæpe ante victoriam aduersarij nostri faciunt, vel facere saltem videri volunt, vt simplices decipiant. Non minus clara sunt verba alterius metaphoræ de *clauib. regni cælorum* id est, Ecclesiæ : per eas enim significatur, quod communiter significari solet cum cuiuspiam ciuitatis claues principi alicui traduntur, scilicet regimen ciuitatis ipsi tradi, vt possit absque vllius contradictione præfecturam suam ibi exercere. Sic principaliter Christus habet claues Ecclesiæ Apocal.3. *Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauem David, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit.*

Has ergo claues Petro Apostolo se cõmunicaturum promisit, ita vt quidquid ipse in Ecclesia clauderet, nemo aperiret, sed in cęlo clausum esset; quidquid aperiret, nemo clauderet, sed in cœlo apertũ esset. Sic sonant verba. Quid volunt hostes clarius? deponant odium; & videbunt.

Porrò omnia hæc procedere de officio quodam ordinario, adeoque in quo successio haberi debeat, quis ex dictis non colligat? Nã 1. Officiũ pascendi oues est officium ordinariũ cũ necessariò tam diu maneat quãdiu ma-

nent oues. 2. Cum Christus Petro absolutè suarum ouium curam seu pasturam commiserit, oues autem Christi non illæ solæ fuerint quæ vixerunt tempore Petri, sed fideles omnes vsque in finem victuri, debet Petri pastoralis cura ad finem in Ecclesia permanere. Quod cum factum non sit in ipsa Petri persona, oportet fiat per alios qui in istam curam succedũt. 3. Cùm Christus Ecclesiam suam super Petrum fundauerit, id est, Petro potestatem contulerit Ecclesiam ne corrueret continendi, eamque aduersus inferorum portas defendendi: inferorum autem portæ Ecclesiam oppugnare nunquam cessent, oportet vt dicta potestas per mortem Petri Ecclesiæ non sit subtracta.

Tertiò singulariter infallibilitas S. Petri vt Pastoris ordinarij totius Ecclesiæ, æquè manifestè probatur ex Lucę *capite vigesimo secundo*. Vbi cum occasione prædictionis Christi de sui proditione per vnum ex Apostolis mox futura, testificationis quoque de miserrimo proditoris statu, ipsi conturbati inciperent cogitare quis ex omnibus esset à Domino dilectissimus, & cæteris prælatus, adeoque ab hac miseria alienissimus; primum Dominus appetitum Dominãdi compescit dicens: *principes gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* sicut alias dixerat: *non vocemini magistri. Matth.* 23: Deinde docet quam humiliter & absque

absque dominandi aut ambitionis affectu ille (Petrus) se debeat gerere, qui cæteris fuerit constitutus ἡγεμὼν id est, prçses seu præcessor, vt scilicet à se sumpto exemplo, non minus humiliter se gerat, quam si cæterorum Apostolorum minister esset. *Nam & ego*(inquit) *in medio vestrum sum sicut qui ministrat*. [Vnde sicut Christus Dominus, ministrando Apostolis, non desiit esse eorum pastor & *Magister & Dominus* sed humilitatis virtute ipsis etiam præesse voluit; sicut item Apostolis non ita magisterium abrogauit, quin Paulus potuerit esse & dici Apostolus & *Magister gentium*. 1. Tim. 1. 11. sic nec Petro humilitatem iniungendo, pastoratum & præfecturam eidem abrogauit.] Mox cæteros Apostolos cõsolatur, vt licet non sint in præfectura maiores, ideo tamẽ non timeant infelicitatẽ quam de Iuda prædixerat: dicens se omnib. qui sibi in tentationibus fideliter adhæserãt, *disponere regnũ vt edãt, & bibãt in Regno suo, & sedeãt super thronos iudicãtes duodecim tribus Israel.* Tũ statim subiũgit: *Simõ, Simon, ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticũ: ego autẽ rogaui pro te vt nõ deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus cõfirma fratres tuos.* Hic manifeste apparet *primo* Christum Dominum maiorem Petri quam reliquorum habuisse curam. Quare hoc; nisi quia maius Petri quam reliquorum officium ordinariũ erat futurum; de quo sc. officio ante

Dominus ipſum inſtuxerat, vt humiliter ſe in eo gereret. 2. hic quid ex officio iſto ipſi incũbat adiungit, ſc. vt ipſe fratres ſuos, id eſt, cæteros Apoſtolos eorumque ſucceſſores Epiſcopos, vel generatim oẽs fideles, ſi quãdo vacillauerint, ex ſuæ fidei ſoliditate cõfirmet. 3. vt haberet Petrus vnde hoc poſſet facere, & Diabolo oẽs cribrare cupienti, hoc eſt portis inferni, tanquam firmiſsima petra reſiſtere, ait Dominus, ſe pro ipſo Petro rogaſſe, vt eius fides non deficeret.

Vnde patet (niſi quis audeat dicere, Chriſtum Dominũ à patre ſuo, atq; adeo à ſemetipſo vt Deo exauditum non fuiſſe, contra illud expreſſum ipſiuſmet teſtimonium Ioã. 11. 42. *ego autem ſciebam quia ſemper me audis &c.*) Petrum infallibilitate fidei donatum eſſe. Iã verò hæc quæ retulimus Petro dicta eſſe non quatenus priuata erat perſona à cæteris Apoſtolis æquali poteſtate diſtincta, facile apparet ex litera. Data enim ei dicitur infallibilitas fidei in eum finem, ne Diabolus omnibus Apoſtolis, id eſt, toti Eccleſiæ præualeret, ſed vt eſſet vnus omnino inſuperabilis, qui cæteros poſſet cõfirmare. Itaq́, præcipua cauſa cur hæc oratio à Chriſto Patri oblata fuit, erat, non perſonale periculum Petri, ſed commune periculum totius Eccleſiæ. Cũ igitur in Petro fundetur fidei infallibilitas, qua tota ſolidari poſsit Eccleſia, patet hæc Petro eſſe

dicta

dicta quatenus erat vel aliquando futurus erat pastor agnorum & ouium CHRISTI Præterea Ioan. 17. patet CHRISTVM DOMINVM, paulò pòst hæc verba, orasse pro omnibus Apost. *vt sint sanctificati in veritate, & vt sint cõsummati in vnũ.* ad quod saltẽ (secundum Contra-Remonst.& antiquiores Germaniæ & Belgij reformatores) indefectibilis requiritur fidei perseuerantia. Cùm ergo Dominus ibi personalem fidei soliditatem omnibus, etiam B. Petro impetrauerit, quid est, quod apud S. Lucam solũ pro Petro se orasse dicat ne fides eius deficeret, nisi quod Pastoralem Petri dignitatem de necessarijs prouidere charismatibus voluerit? Ex his itaque omnibus hæc fit certissima conclusio: *Petrus vt ordinarius vice Christi Ecclesiæ visibilis Pastor, fidei infallibilitate à Deo donatus fuit, habens, ex potestate clauium regni calorũ, authoritatem puniendi armis potentibus Deo, omnes qui in Ecclesiam admissi, doctrinã suam, hoc est, verbi Diuini explicationem & propositionẽ, recipere noluerint.* Hinc breuiter ad Romanos Pontifices (frustra ad exemplum & prędictionem summi Patris familias Christi Domini, toties à reformatoribus & Euangelicis nostris ministris, legis peritis scilicet & scribis, Beel-sebub & Antichristinominibus insignitos) hoc modo fit transitus:

Propositio V.

ROMANVS PONTIFEX succedit B. Apostolo Petro in prædictam iudicandi potestatem.

Hæc propositio omnib. hæreticis vt mortifera ita odiosissima, euidenter probatur primo ex dictis in propositione quarta. Nã probatum ibi est ex iure diuino, necessariò aliquẽ Petro succedere, qui oues Christi, id est, fideles omnes eadem, qua ille, potestate pascat, id est, regat, gubernet, doceat, à portis inferi, infidelium scilicet & hæreticorum insultibus & vafricie defendat; ac in dubijs omnibus fratres corroboret & confirmet. Certum autem est hæc fieri non posse in angulo aliquo obscuro, quem nulli fratrum aut ouium notum habeant. Sed quicunque hoc officio fungitur receptus debet esse ab ouibus ijsque notus. Vnde sequitur clarè neminem succedere B. Petro in prædicta pastorali cura, quem nulli fidelium pro tali successore Petri agnoscũt aut recipiunt, quique seipsum pro tali pastore ouibus non offert. Hæc omnia sicut necessaria consequentia deducuntur ex principijs fidei, in superiori propositione adductis, ita fide tenenda sunt omnino. Nunc autem certũ est per experientiam & continuam Ecclesiæ traditionem, neminem esse aut fuisse vnquam qui vel Ecclesiæ se pro tali successore B. Petri obtulerit, vel ab Ecclesia pro tali agnitus aut receptus sit, præter Romanum Pontificem legitimè

gitimè electum [Excludo nunc Pontifices schismaticos qui dixerunt, se legitimè electos, cum reuera non essent]Cum autem & concors totius Ecclesiæ traditio ita propositionem quamlibet de fide tenendam esse probet, vt hæretici alia ratione nulla probare possint S. Matthæi euangelium cæterosque S. Scripturæ libros verè esse à Spiritu S. inspiratos, & non vel à sycophanta confictos, vel ab hæreticis deprauatos: Et totius mundi experientia lōgè maiorē arguat rei cuiusuis certitudinem, quam particularis cuiusdam Lutherani aut Caluinistæ experientia solum ipsum certum potest reddere, quod fidem ipse iustificantem de facto possideat: mirari non possunt nostri aduersarij, si propositionem hanc nostram tā esse dicamus de fide, quàm quod aliquod in Ecclesia extet Verbum Dei scriptum; & longè maioris esse certitudinis, quam quod ipsarum aliquis credat sibi per Christum remissa esse peccata: Præsertim cum fide constet, portas inferi aduersus Ecclesiam nunquam præualituras, id est, falsa à diabolo per hæreticos inspirata dogmata nunquam ab ea acceptanda aut ad posteros transmittenda esse: in experientia autem ista singulis hæreticorum propria multos falli indies ac decipi, ipsimet clamitent. Verbo dico:

Romanum potificem & alium neminem succedere B. Petro in vniuersali Ecclesiæ cura

vidit & agnouit eadem quæ Petrum ſibi per mortem eripi conſpexit Eccleſia: Idem hoc credidit,ſenſit & docuit illa Eccleſia quã aduerſarij veram fuiſſe Chriſti ſponſam negare, quantumuis ſint impudentes,non audent. Credidit,inquam,ſenſit & docuit hocEccleſia illa tota cuius mẽbra ſe eſſe profeſsi & gauiſi ſunt Sancti *Auguſtinus*, *Hieronymus*, *Chryſoſtomus*, *Ambroſius*, *Athanaſius*, *Baſilius*, *Gregorius*, *Proſper* & cæteri quorum ſanctitatem ita eorũ ſcripta ſpirant, ita miracula,quæ de ſe mutuo ipſi conſcripsẽre, teſtantur; vt peſsimi eorum hoſtes,id eſt,noſtri temporis hæretici vbi vel à primo limine eorum libros inſpexerint,velint nolint ad venerationem compellantur. Tota dico iſta Eccleſia, nemine vel dubitante vel contradicente,hanc noſtram propoſitionem tenuit.Imo ante horum temporum audaciſsimos Romanæ Eccleſiæ quoſdam perduelles,nulli vnquam hæretici prioribus ſæculis ſucceſſionem Romani pontificis in ſedẽ B.Petri negaſſe reperiuntur Quin & ipſe Lutherus implacabilis & impotentiſsimus hoſtis Romani pontificis in diſputatione ſua Lypſiæ cum Eckio habita faſſus eſt Petrum Romæ Eccleſiã cõſtituiſſe; vt refert cauſidicus ipſius Lutheri Ioannes Sleidanus *ſub finem libri primi*. Et alibi ſæpius in ſcriptis ſuis idLutherus profitetur.Sic in reſolutionibus quarundam propoſitionum hoc modo diſcurrit. *Primum quod me*

me mouet Romanum pontificem esse alijs omnibus (quos saltem nouimus se pontifices gerere) superiorem; est ipsa voluntas Dei quam in ipso facto videmus. Neq; *enim absq; voluntate Dei in hanc Monarchiam venire vnquam potuisset Romanus pontifex, &c.*

Item in declaratione quorundam articulorum:

Quod Romana (inquit) *Ecclesia à Deo sit præ alijs omnibus honorata, non est dubium. Ibi enim SS. Petrus & Paulus. quadraginta sex Romani Pôtifices & tot centena millia Martyrum sanguinem suum fuderunt &c.* Hunc magistrum vt in alijs mendacijs ita & in hac veritatis confessione imitatus Martinus Bucerus, in Præparatorijs ad Concilium. *Ingenuè*, inquit, *confitemur, apud veteris Ecclesiæ Patres Romanam Ecclesiam præ cæteris primatum obtinuisse, vt quæ Cathedram D. Petri habeat &c.*

Caluinus quamuis sæpe rem studeat dubiã & incertam reddere; tamen lib. 4 instit. cap. 6. §. 15. *Propter scriptorum consensum*, inquit, *non impugno quin illic* (Romæ) *mortuus sit* (Petrus) *sed episcopum fuisse, præsertim longo tempore, persuaderi nequeo.* Nimirum argutior Luthero Caluinus à successore B. Petri damnatus videri nolebat. Tamen, velit nolit, hanc notam oportet ferat: Nec rem certissimam ipse dubiã vnquam reddet. Adeo enim & annus & dies ipse erectæ Romanæ per Petrum cathedræ in primi-

primitiua Ecclesia celebratus est, dies inquam decimus octauus Ianuarij, Claudij Imperatoris anni tertij; vt & orientales & occidentales Ecclesiæ anniuersaria memoria diem istum festiuum habuerint, vt antiquissimarum Ecclesiarum ritualia, sermones Patrum eo die habiti & vetussima Martyrologia testatum faciunt.

Vnus prodeat, qui apud Aduersarios nostros instar erit fortassis omnium, Augustinus Epistola centesima sexagesima quinta sic ad Generosum scribens: *Si tibi Angelus è cœlo diceret, dimitte christianitatem orbis terræ & tene partes Donati* [nunc diceret Lutheri, Caluini, Arminij] *cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere & in parte contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, Euaristo Alexander, Alexandro Sixtus, Sixto Thelesphorus, Thelesphoro Iginus, Igino Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter, Soteri Eleutherius, Eleutherio Victor, Victori Zepherinus, Zepherino Calixtus, Calixto Vrbanus, Vrbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthero Fabianus, Fabiano Cornelius,*

Cornelio Lucius, Lucio Stephanus, Stephano Xistus Xisto Dionysius, Dionysio Felix, Felici Eutychianus, Eutychiano Gaius, Gaio Marcellinus, Marcellino Marcellus, Marcello Eusebius, Eusebio Miltiades, Miltiadi Syluester, Syluestro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donastita[nec Caluinista]*episcopus reperitur.* &c paulò post: *In illum autem ordinem Episcoporum qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil praeiudicaret Ecclesiae & innocentibus Christianis, quibus Dominus prouidens ait de propositis malis: Quae dicunt facite, quae autem faciunt facere nolite, dicūt enim & non faciunt.* Hactenus Augustinus, cuius post eum libros ferre se dignum non esse fateri videtur VVilhelmus Teelingius. De cæterorum pontificum in eadem Romana sede succesione vsque ad hunc modò Ecclesiæ vigilantissima pastorali cura præsidentem Paulum V. res notior est quàm vt opus sit hic recensere etiā vulgo. Anastasio enim successit Innocentius, Innocentio Sozimus, Sozimo Bonifacius &c. De quorum authoritate quomodo S. Augustinus scripturas sacras intellexerit, legere non fastidiet[quicquid obganniat Teelingius]quicumque semetipsum non minus hominem & errori obnoxium, quam viros illos quorum sanctitatem Deus etiam ho-

Matt. 25. 3.

stibus

ſtibus teſtatam fecit, meminerit. Sic ergo qui ſeipſum agnouerit, legat eiuſdem Auguſtini epiſtolam nonageſimam cum tribus ſequentibus & centeſimam ſextam. Vbi Auguſtinus & cæteri Aphricani Epiſcopi & conciliũ Carthaginenſe Innocentio Romano pontifici cõfirmandum offerunt, nihil minus honoris ei tribuentes quam ab vllis Catholicis modò Paulo V. tribuitur, & ex Mileuitano concilio eundem ei honorem deferunt. Attendatq; lector quid ibidem Innocentius reſponderit, & quid de eius reſponſo ſenſerit Auguſtinus dũ epiſtola centeſima ſexta ad Paulinum ſic ſcribit: *Miſſa ſunt itaq; de hac re ex duobus Concilijs Carthaginenſi & Mileuitano relationes ad Apoſtolicam ſedem &c.* & paulo poſt: *Scripſimus etiam ad beatæ memoriæ Papam Innocentium, præter cõciliorum relationes, literas familiares, vbi de ipſa cauſa aliquantò diutius egimus. Ad omnia nobis ille reſcripſit eodem modo quo fas erat atque oportebat Apoſtolicæ ſedis Antiſtitem.*

Hæc de Innoc. Nunc de Sozimo. Epiſt. centeſima quinquageſiam ſeptima ad Optatum ſic incipit: *Quamuis &c. tamen illæ* (literæ tuæ) *me apud Cæſaream præſente venerunt, quo nos iniuncta nobis à venerabili Papa Sozimo Apoſtolicæ ſedis Epiſcopo eccleſiaſtica neceßitas traxerat &c.* vbi apparet quantò reformatoribus noſtris humilior Auguſtinus agnoſcat & executus ſit iniunctum ſibi à Papa Romano negotiũ. Demũ de Bonifa-

Bonifacio quid senserit, videantur libri eius contra duas epistolas Pelagianorum ad eundem Bonifacium scripti, vbi in ipso ferè principio sic ait: *Cum vero non desinant* [hæretici] *fremere ad Dominici gregis caulas, atque ad discipiendas tanto pretio redemptas oues aditus vndiq; rimari, communisq; sit omnibus nobis, qui fungimur episcopatus officio (quamuis ipse in eo præemineas celsiore fastigio) specula pastoralis: facio quod possũ &c.* Generaliter quoque de ipsa Romanæ sedis præeminentia perpetua, epistola centesima sexagesima secunda sic loquitur: *Vnde non mediocris vtiq; authoritatis habebat* [Carthago metropolis Aphricæ] *Episcopum, qui posset nõ curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret & Romanæ Ecclesiæ in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vnde Euangelium in ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum.* Huiusmodi itaque sunt errores in quos antiqui sanctissimiq; Patres nostri inciderunt. Hæc sunt ob quæ Teelingius fatetur lectionem S S. Patrum reformatę suę religioni exitio futuram. Hic ille est Augustinns, quem vnum ex omnibus Patribus suum, aliqui sortis reformatæ homines mendacissimi audent vocitare.

Ideo ego hunc vnum ratus sufficere, à plurium citandis testimonijs abstinere hic decreueram. Verùm quoniam inter aduersarios

adeo

adeo nonnulli impudenter sunt impudentes, vt ipsi iam sub mundi finem prodeuntes totam antiquitatem audeant mendacij vel crassissimæ ignorantiæ in re facti quæ ad experiẽtiam spectat arguere, ac confictis quibusdam ex stultissimo cerebro ratiunculis, incautæ plebi & imperito vulgo persuadere conentur, accessum Petri ad Romanam vrbem in primitiua Ecclesia incertum & dubium fuisse habitum, nunc vero falsum & impossibilem à se fuisse demonstratum: de consilio quorũdã amicorum latius paulo tractanda hæc suscepi; idque eò libentius quia non inter vulgares tãtum Reformatorum prophetas, sed & inter ipsos Doctores, si Dijs placet, & Theologiæ professores inueniuntur, qui manifestis rationibus probare se gloriantur S. Petrum Romæ nunquam fuisse. Venit enim nuper admanus meas *Hermãni Rauenspergeri Doctoris & Professoris* in Groeningensi Academia Theologi HORTVS THEOLOGICVS *pro deponendo S. Tirocinio publici vsus & commodi factus ingenio duce: studio comite.* Quem sane librum quis, cui tempus super est, non minori Ratione in pluribus nigro Iudicij theta notare posset, quam ab hoc authore Hugonis Grotij scriptum de satisfactione Christi notatum ac iudicatũ est. Vt hortus hic, si non fructu, saltem nominibus suarum partium studiosis placeat, Primam ex tribus eius partibus *Vinetum*; alteram

alteram Rosetum, tertiam Lilietum inscripsit Author. Nomina certè Monachorum & Monialium nostrorum exercitijs magis vt accommodata ita & visitata, quam grauium Doctorum tractatibus Theologicis. Quinimo *vltimum & optimum* Vineti sui *syntagma* Gemmam appellat Theologicã. Sterilis profecto vinea, cuius vltimum & optimum, gemmæ. Botros solent promittere vineta dum gẽmascunt. Quando ergo Rauenspergeri hoc Vinetum quos promittit botros dabit? Nunquam. præter gemmas enim nihil potest melius, nihil dat vlterius. Ad Rosetum si accedas, vnam inter cęteras inuenies rosam inaudito prorsus & horrendo *Samsonis Rediuiui* nomine insignitam. Equidem longè melius ex nostris quidam monachus in *Roseto* suo *spiritualium exercitiorum* proprietates rosarum ex ijsque desumptas metaphoras suo quod tractat obiecto applicauit. Quid robusto militi cũ rosis? Nisi forsan Rauenspergerus Samsonem nobis hic repræsentare velit in sinu Dalilæ voluptati molliter operam nauantem, atque ab irruentibus super se philistæis oculorum lumine spoliatum. Certè cæcum hic agit Rauenspergerus dexterè; an ob amorem Dalilæ cuiusdam orta sit hæc cæcitas, ipse nouerit. Conatur hic homo hac sua rosa tamquam *euidenti & sufficienti demonstratione conuellere pronunciatam illud Papisticum, quod Petrus post*

Christi ascensionem Romam venerit ibidemque docuerit. vt hoc Ecclesiæ Romanæ fulcro collapso, totum pariter ruat ædificiũ. Sed vt antea vinetum botros, ita hic Rosetum pugnas promittit frustra. Primus Rosę huius ictus hoc conficitur argumento:

Quicquid ex S. Scriptura nec directe perspicuis verbis, nec indirecte vi legitima certaque consequentia potest probari; id pro articulo fidei nec habendum, nec cuipiam obtrudendum. Atqui Petrum Romæ fuisse, ibidemque docuisse non potest &c. *ergo.*&c.

Respondeo, hic Rauenspergerum oculis esse priuatum. Non enim videt neque Maiorem (prout ipse eam intelligit) neque Minorẽ quicquam habere veritatis. Si enim Maior, vt ab ipso capitur, vera sit; quis nostrûm tenebitur credere, Sanctum Matthæi Euangelium verè esse ab ipso Apostolo & non à falsario quodam nebulone conscriptum, sicut falsa circumferuntur Sancti Thomæ & aliorum Apostolorum nominibus inscripta euangelia. Nunquã certè pro vllo scripturæ libro ex ipsa Scriptura testimonium, vel directum vel indirectum habere Rauenspergerus poterit. Nisi forte inter indirecta scripturæ testimonia etiam ponat infallibile Ecclesiæ iudicium. Cum enim S. Scriptura docet *portas inferi aduersus Ecclesiam non praualituras*, infallibili nos consequentia inde deducimus, Ecclesiam

erra-

errare in fide non posse, adeoque traditiones eius falsum nunquam continere. Atque ita in sensu nostro, Maiorem Rauenspergeri admittimus; in sensu vero ipsius qui Ecclesiæ infallibilitatem & traditionum reuelatam veritatem ex scriptura probari non admittit, falsam eam esse demonstrauimus. Minorem verò simpliciter etiam in sensu Rauenspergeri falsam esse; Patet ex fine prioris Epistolæ ipsius Sancti Petri; vbi scribit: *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone collecta.* Hinc enim infertur S. Petrum scripsisse Epistolam istam in Babylone. Per Babylonem verò intelligitur ibi vrbs Roma, sicut in Apocalysi sæpius, eo quod sicut olim Chaldæorum Babylon, ita tunc Italorum Roma esset & vrbs monarchica & confusione idololatriæ ac peccatorum plena. Et præsertim seruiebat tunc Petro nomen illud, ne ex epistola ista persecutores eius eum Romæ degere intelligerent. Respondet Rauenspergerus, per Babylonem intelligi ibi vrbem quandam AEgypti, quæ nunc Cayrum dicitur.

Sed hic iterum exoculatus noster Samson non videt se à fratribus suis sex prædicantibus Dorderacensibus hæresios damnari. Docent enim illi S. Scripturam intelligendã esse secundum traditionem seu explicationẽ Maiorum, & hæreticos esse qui proprij sui ce-

rebri explicationem contra communem Ecclesiæ sententiam defendunt. vt videmus prima parte, Anno 1612. & 1613. Omnes verò antiquæ Ecclesię Patres qui locum illum Sancti Petri explicant, per Babylonem Romã intelligunt, nemo autem aliam quamcunque ciuitatem. ergo &c.

Secundus ictus Roseus verborum folijs & inusitatis ampullis breuitatis studioso molestus, hoc habet succi: *In scriptura continetur accurata topologia, id est, series omnium locorum ad quæ Petrus est profectus. In hac autem accurata topologia nihil habetur de profectione Romana, ergo hac non est ponenda.*

Sed hic Samson noster ita ridicule cęcũ agit vt in se ipsum fortiter impingat. Subdit enim ipse paulò inferius: *Quorsum vero* (Petrus ope Angeli ex Herodiano carcere liberatus) *cõmigrauerit, non ita liquidè manifestum est.* Quid mi Rauẽspergere? Quid tã hostiliter percutis illũ qui modo dixerat *topologiam* B. Petri, & quidẽ *accuratam* in sacris literis esse descriptam? Cur tu Doctor sacras literas non inspicis, vt locum hunc, ad quem Petrus ex carcere se contulit, *accurate* descriptum legas? Cur saltem non obscure & probabiliter vllum locum nobis ex S. Scriptura promis? Nihil enim locorum nominas. Solum dicis: *Certe Roma non fuit, quia latere voluit.* Sed an hic ictus Samsonis? Vbi latere quis melius potest, quam in vrbe maxima

ima & simul populosissima ? Pergens vero Roseus noster Samson in sua *topologia*, ait Petrum postquam ex Concilio Hierosolymitano Antiochiam venit, *longũ confecisse iter versus Babyloniam Ægypti, vbi primam suam conscripsit epistolã*. Et mox subdit: *Quis est qui non videt accuratã esse topologiam sacrã*? Respõdeo. Quis est qui non videat impudentiam huius excæcati Hortulani? qui in S. Scriptura se videre dicit, quod in ea descriptum non est? Nusquã enim scriptura ait Petrum in Babylonia Aegypti fuisse, aut eò profectum esse. Quin potius cum Antiochia sita sit in itinere quo Hierosolymis Romã seu in Italiã itur; Aegyptus verò ab opposita parte versus meridiem situata, Petrus Hierosolymis Antiochiam veniens non Babyloniam AEgyti, sed Italię cogitasse credendus est. præsertim cum in *Ponto, Galatia, Cappadocia & Bithynia*, quæ regiones sunt minoris Asiæ (per quam Antiochiâ Romam versus iter est) prædicasse Petrum ex eo colligi possit, quod ad regionum istarum fideles postea ex Babylone sua epistolam scripsit. Certum autem est, Antiochiâ per Minorẽ Asiam non esse inter in AEgyptum. Iacet enim Antiochia inter AEgyptum & Minorem Asiam, quasi intermedia. Apage ergo Samson cum tua topologia S. Petri.

Tertius & vltimus Rosei Samsonis ictus hic est: *Quicunque articulus theologico-chronologicus cum chronologia sacra nequaquam congruit, ille humanum est inuentum & falsum articulorum fidei additamentum. Atqui hic articulus theologico-chronologicus. S. Petrum post Christi in cælum ascensionem fuisse & docuisse Romæ, cum chronologia Sacra nequaquam congruit. Ergo* &c.

Inde vt Minorem probet, seriem quandā annorum texit à Conuersione Sancti Pauli vsque ad annum Christi septuagesimum; in qua tamen serie integris viginti septem annis, à liberatione Petri ex carcere ne verbum quidem vnum ex sua aut S S. literarum sententia de Petro ponit, nisi quod Paulus ipsi in faciem restiterit; & tamen absolutâ hac gestorum S. Pauli serie, homo hic ita loquitur:

Etsi nunc cordatus lector vanitati pronunciati papistici ex hac chronologica computatione facile deprehendet. &c.

Hic te Rauenspergere compello seriò. Annon te Theologiæ doctorem & professorem tantæ pudere debet impudentiæ? Si fungos tu & asinos habes discipulos quibus ita tuto possis imponere; num cogitare debebas libros typo, & latino quidē idiomate, expressos ad omniū & in eis ad veritatis studiosorū manus deuenire? Non mihi persuadeo ipsum temet existimare quod hoc tuū argumētū vllā vel minimam habeat bonæ illationis speci-

em.

em. Quid enim? Nunquid probandum tibi erat pronunciatum hoc, quod dicit *Petrum post Christi Domini ascensionem Romæ fuisse ibidemque docuisse*, cum chronologia sacra nequaquã congruere? An hoc te iam præstitisse existimas? Non credo adeo nihil tibi esse iudicij vt hoc tibi persuadeas. Quid enim est *pronunciatum aliquod cum chronologia sacra nequaquam congruere*; nisi temporum seriem ex S. Scriptura deprompta veram esse non posse, si pronunciatum istud verum sit: & contra, pronunciatum verum esse non posse, si series temporum ritè & ex veritate asignata sit? Quid autem? An positâ etiam illa quam tu colligis, chronologiâ sacrâ, an tu, inquam, dicere imo cogitare audes, Petro tempus non fuisse Romam adeundi? An vspiam ponis Petrum toto isto tempore fuisse ab itinere Romano impeditum? Præter reprehensionem eius, quæ Antiochiæ contigit, totis 27. annis, nihil ab eo vel passum vel factum, nusquam eum fuisse detẽtum promis. Nunquid vidisti ergo, & ante & post reprehensionem istam (quæ ita te delectat vt ex ea sola Petri memoriam seruare videaris) vel centies potuisse Petrum Romam adire? Si vidisti, vt quid ergo contrarium persuadere alijs voluisti? Si non vidisti, quid ergo docere præsumis alios, qui ea quæ pueri videant, nescis

Nôrunt in scholis pueri ridiculum esse & vix stulto indulgendum argumentum, Si quis Deum dicat esse in cælo, & inde inferat: *Ergo baculus stat in angulo.* Simile quid prorsus in hoc tertio tuo argumẽto tu, Domine Doctor admisisti: Dum enim in expãsa tua tabula describis itinera B. Pauli; concludis Petrum non fuisse Romæ. Nunquid bona tibi hæc videtur esse consequentia; *Paulus isto anno fuit Corinthi vel Ephesi: Ergo Petrus non fuit Romæ?*

Porro; quænam tua est Præsumptio quod huiusmodi tribus syllogismis ex Bellarmini, ni fallor, collectis obiectionibus instructus *Samsonem te rediuiuum* vocitare audeas? Tandẽ *ne quicquã*, inquis, *desideretur, sic porro Assũtionem tertij syllogismi principalis confirmamus. Si neq; anni profectionis neq; mansionis, neque etiam finis vitæ Petrinæ apud Romanos cum calculo recto consistunt: sequitur pronunciatũ papisticum; Petrũ post Christi in cœlum ascensionem fuisse & docuisse Romæ, cum Chronologia sacra non congruere. At verum est primum. Ergo & secuudũ.* Assumptionem quoad *profectionem* probas 1. *Ex opinionũ diuersitate, quæ tanta est* (inquis) *vt quam sequaris & tuearis nescias, Alij enim profectionem Petri ad Romanos collocant in annum Christi* 43. *alij in* 44. *alij in* 47. *alij in* 55. *Ad cudendum vero articulum fidei nonne exacti requirerentur synchronismi & harmonia temporum?*

Respondeo Argumentationem istam plenam

nam esse confusione, crassitie & falsitate. Nam *primò* non liquet quid intelligas per *calculum rectum.* An scilicet hic *calculus* idem sit quod *Chronologia sacra*, vel quid diuersum. Si enim idem est, totum argumẽtum fit ridiculum, cũ idem probet per idem. Si diuersum, quæro quis sit ille calculus rectus, & quis eius inuẽtor tantæ authoritatis vt ex illius conuenientia aut discrepantia de congruentia cum chronologia sacra probatio valida possit institui. *Secundo* cum non sit inter nos præsens quæstio instituta de determinato quodam anno quo Petrus Romã venerit; sed an toto illo tẽpore quo vixit post Christi Domini Ascensionem, eò venerit: frustra de *annis profectionis* quasi determinatis sermonẽ instituis. Idẽ est de determinatis annis mansionis & mortis Petri. Licet enim Petrus istis quos tu ponis profectionis eius annis Romam non venisset; Alijs tamen adhuc venire potuisset. *Tertio:* cum dicis ad cudendum articulum fidei exactos requiri synchronismos & harmoniam temporũ nescis quid dicas, nisi dissimules. Quid enim? Numquid *Christum Dominum mortuum esse* tibi est articulus fidei? Tu tamen ipse in hac tua Chronologia sacra exactos synchronismos & harmoniam in tempore mortis Christi fateris te non habere. Dicis enim Christum mortuũ esse à natiuitate anno 33. vel 34. Imo sunt inter scriptores antiquos qui ponunt annum 30. itẽ

primum Claudij annum determinasse clamitatis. Sed frustra. Cum enim Claudius annis regnauerit tredecim, mẽsibus nouem, diebus viginti; rectè secundus annus ad exordium regni pertinere dicitur.

Deinde Velenus cũ inter Antiquos neminem inueniret qui ab hoc tempore dissẽtiret; ex recentioribus, nullius authoritatis produxit Fasciculum temporum; vbi aduẽtus Petri in 4. Claudij annum refertur. Sed fasciculus hic minus felici iudicio in hoc puncto collectus est ex Mariano Scoto; qui scripsit anno Domini 1083. & in assignandis annis vitæ B. Petri in pontificatu Romano apertè secum ipse & cum veritate pugnat: dum ait sedisse Petrum in Episcopatu Romano annis viginti quinque & mẽsibus duobus; obijsse autem postremo Neronis anno: venisse tamen Romam Claudij anno quarto & quidem mense istius anni quinto. Quod postremum cum duobus prioribus non posse simul esse verum patet ex computatione annorum Neronis & Claudij. Nero enim, etiam ipso Mariano Scoto attestante, regnauit tantum annis tredecim, mensibus septem & diebus viginti octo. De annis Claudij paulò ante posuimus. Vnde patet, in his authoribus dissensum à communi sententia ortum esse ex mala annorum computatione. Idem potest contigisse in Passionali de vitis Sanctorum. vbi ponitur Petrus Romam venisse

veniſſe anno XIII. Claudij. Vel fluxiſſe poteſt hic error ex ſecundo Petri aduentu ad Romanos, qui poſt concilium Ieroſolymis celebratũ cõtigit. Plures opinionũ diuerſitates nec Velenus, nec alius, quod ſciã, aduerſariorum quiſquam in hac re produxit. Vbi ergo, mi Rauenspergere, *tanta* apud te *opinionum diuerſitas, vt quam ſequaris aut tuearis neſcias*?

Cæteræ, quas Samſon hic adfert, probationes ex dictis ſolui poſſunt facillimè: eo ſolum attẽto, quod Petrus, vt fatetur ipſe noſter Sãſon, ob acres quas patiebatur perſecutiones, latere vbique ſtuduerit; atque adeo cum B. Paulo inter hoſtes Romæ captiuo familiariter agere non potuerit; imo frequenter ab vrbe abfuerit, relicto ibi vicario ſuo Sãcto Clemẽte, vt habet Epiphanius *Hæreſi* 27. Ob quas etiam cauſas S. Paulus ſcribens ad Romanos Petrum non ſalutaſſe dici poteſt: quamuis & priuatim ad B. Petrum alias cum eodem nuncio literas miſiſſe potuerit. atque ideo in cõmunibus literis ſalutationem eius omiſiſſe. Si dicas *hæc à nobis non demonſtrari*. Reſpondeo ſatis per ſe patere, hæc eſſe poſsibilia. Quid autem de facto ex his in cauſa fuerit, non incumbit nobis demonſtrare; ſed Samſonis eſt, nihil horum in cauſa fuiſſe, *euidenti & ſufficienti*, ſicut promiſit, argumentatione euincere. Denique quod infert, Petrum ſi annis 25. Romæ ſediſſet Epiſcopus, perfidiæ & infidelitatis re-

um fore, eo quod Iudæos, quorum erat destinatus Apostolus deseruisset; atque ita pactum cum B. Paulo initum violasset. Respondeo Petrum non Iudæorum solum sed & gentiũ fuisse Apostolum. Nam & gentes ipse primus ad Euangelij participationem admisit. *Act. 10.* Debuerunt tamen Apostoli ex Christi præcepto Iudæorum habere curam præcipuam donec illi indignos se præstantes gratia Euangelica, gentium plenitudini locum darent. Cũ vero Paulus ob inexpectatam suam conuersionem nimis esset Iudæis factus exosus; adeo vt nihil inter eos posse proficere videretur, citius ad gentes dimissus est, præcipua interim adhuc Apostolorum portione Iudæorum cõuersioni operam primariam nauante. Sed cũ postea Petrus in carcerem ab Herode compactus acerba sibi in Palestina imminere à Iudæorum pertinacia cerneret, ad gentes etiam sibi iam transeundum esse, adeoque priori præcepto non vlterius se esse obligatum, iudicare prudenter potuit. Atque adeo nec contra pactum cum B. Paulo initum quicquam commisit, cnm id non in perpetuum, sed ad tempus tantum statutum fuerit. Alioquin nec tu Samson fidelitatem Petri saluare satis poteris, qui ita longum iter in Babyloniam AEgypti eum arripuisse dicis, vt nunquam postea in Iudæam reuersum esse significes.

Matt. 10: 5. *Act. 13: 45.*

Hoc ergo, Lector, est spectaculum quod Rosa-

Rosaceus hic nobis Samson exhibuit. Ex quo videre est qua cóscientia Deformationis quidam ministri in docenda veritate Euangelica occupentur.

Porro] quoniam nos supra in propositionis nostræ probatione antiquę Ecclesiæ totius doctrinam seu traditionem allegauimus: ne quis forte tam liberales nos esse existimet in asserendo quod nescimus, quam aduersarij sunt in negando quod sciunt; expedire visum est, ex ijs scriptoribus qui intra primos sexcétos post Christum annos (quo quidé tempore aduersariorum prudentiores Romanam Ecclesiam veram fuisse Christi sponsam negare non audent) floruerunt, testimonia nonnulla hic adducere; ex quibus num quid temerè à nobis assertum sit, Lector iudicet. In primis verò, per fidem meam, certus sit, nullum me hic testimonium ex nuda alterius allegatione citaturum: sed omnia partim oculis proprijs, partim duorum fidelium virorum adiutorio ex ipsis quos citabo authoribus iá recens collegisse: atque interim plurima adhuc, quæ in ista inquisitione sese vltro offerebant itidem clarissima loca breuitatis studio neglexisse. Pontificum vero & quorundam patrum epistolæ in tomis conciliorum alio frequenter ordine quá separatim dispositę extát, inueniet Sicut & aliorum authorum in diuersis editio-

nibus

nibus diuersa inuenitur capitum distinctio. Ne verò prolixi simus nimis, eosdem sæpe authores pro diuersis, quæ in generali nostra propositione, inclusæ intelliguntur, assertionibus repetendo, per modum indicis aut expansæ tabulæ authores ipsos, secundũ ordinẽ temporis singulis eorũ prænotãdi, primo referemus; notatisque scriptorum locis, vbi similia habẽtur pronunciata, similem ex alphabeto literã subiungemus. Deinde verò quid literis istis indigitatum fuerit, alphabetico ordine exponemus.

ANNO CHRISTI.

70. S. Linus, primus successor Petri. *De passione eiusdem sui prædecessoris.* (e)

80. S. Clemens, successor Lini: *Epist. 1 .ad Iacobum* (d).

84. S. Anacletus, successor Clementis. *Epistola prima* (s) *epist. tertia.* (d. f.)

109. S. Alexander primus. *Epistola prima.* (s.)

120. S. Sixtus primus. *Epistola secunda.* (s.)

120. Papias. *in explicationibus sermonum Domini*: prout citatur ab Eusebio & Nicephoro *libro vtriusque secundo cap. decimo quinto.* (b.)

140. S. Pius primus. *Epist. prima.* (p.) *Epist. tertia.* (f.)

150. Egesippus. *Historia de excidio Hierosolymitano lib. tertio cap. secundo.* (c.)(g.)

S. Anice-

154. S. Anicetus papa. *Ad Episcopos Galliæ cap.tertio.*(s.)

182. S. Eleutherus papa. *Ad Galliæ prouinciæ cap.secundo* (s.)

180. Irenæus *libro tertio. cap. primo & tertio.*(i.)

186. *S.* Victor papa. *Ad Theophilum Alexandrinum AEgyptiorumque Episcopos.*(s.)

198. S. Zephyrinus papa. *Ad Episcopos Siciliæ* (s.)

200. Clemens Alexandrinus. *libro Hyptyposeon:* prout citatur ab Eusebio. *libro sexto cap.vndecimo: & lib.tertio Eccles.Hist.cap.secundo.*(d)

200. Tertullianus *De præscriptionibus cap. trigesimo sexto.* (f). *Contra Gnosticos , ad Scorpiacum,cap. decimo quinto.* (a) *De baptismo cap. quarto.*(d). *Contra Marcionem lib. quarto capite quinto.*(d.)(f.) *In carminibus contra Marcionem lib.tertio,cap.nono* (m.) (o.)

Imo *libro de pudicitia,* quem scripsit iam hęreticus & contra Romanum pontificem; vocat eum nihilominus Pontificem maximum & Episcopum Episcoporum &c.

S. Calixtus papa *Epist. decretali ad Benedictum Episcopum* (p.)

236. S. Antherus papa *Ad Episcopos Bœticæ & Toletanæ prouinciæ.*(k.)

237. S. Fabianus papa *Epist. secunda ad omnes Orientales Episcopos, & Epistola tertia* (s.)

240. Ori-

240. Origenes *lib.tertio in Genesin:* prout citatur ab Eusebio *lib.tertio Eccles.Hist. cap. primo.* (f.)(g.)

250. S. Cyprianus *Epistola quinquagesima secunda & quinquagesima quinta* (q.) *Libro de Vnitate Ecclesia.*(p.)

252. S. Lucius papa; *Ad Gallia & Hispaniarum Episcopos*(q.)(s.)

257. S. Sixtus secundus *Epistola prima.*(s.)

260. S.Dionysius papa *Epistola secunda* (s.)

270. S. Felix primus *Epistola tertia*(s.)

300. Petrus Alexandrinus.*de pœnitentia canone nono*(f.)

300. Arnobius *lib.secundo contra Gentes.* (c.)

300 Lactãtius *lib.quarto cap.vigesimo primo.*(d.)

304. S. Marcellus primus,*Epist. prima ad Episcopos Antiochena prouincia*(p)(s.)

309. S. Eusepus papa.*Epistola tertia*(p.)

311. S. Melchiades papa. *Ad Hispania Episopos,* (q.)& (s.)

315. Conciliũ Nicænũ primum generale sub S.Syluestro pontifice; collectum ex trecentis decẽ & octo Patribus. *canone trigesimo nono* in canonibus ex Arabico translatis. (p.)

335. Concilium Romanum sub eodem Syluestro habitum ducentorum octoginta quatuor Episcoporum cap.vigesimo.(s.)

326. Eusebius Cæsariensis in chronicis, & in *Hist.Ecclesiastic.lib.secundo.cap.decimo tertio &*

14. *itẽ* 24.(a.f.g.h.)Nota Eusebij capita in diuersis exemplaribus diuersimode distingui.

336. Marcus papa. *Epist. ad Athanasium, & cateros AEgypti Episcopos.* (p.)

337. Iulius papa primus *ad Episcopos Orientales.* item *Epist. secunda ad Eusebium, Theogonium & cateros Orientales Episcopos.*(p.)

337. S. Athanasius. *Apologia pro fuga sua.*(f.) Item ipse & *Vniuersi AEgyptiorum, Thebaidorum & Lybiorum Episcopi Epist. ad Felicem secũdum papã,* quæ habetur tomo primo Conc.(s.)

350. Dorotheus Tyrius *in Synopsi* (f.)

351. Liberius papa *Epist. ad Athanasium vt & epist. ad Constantium Augustum* quæ habetur in Biblioth. Patrum.(p.)

353. Concilium Sardicense *cap. quarto* (r.)

360. S. Cyrillus Hierosol. *catechesi sexta*(c.)

366. Felix papa II. *Epist. ad Athanasiũ & cateros AEgypti Episcopos Alexandria congregatos* (s.)

370 Epiphanius *Haresi vigesima septima.* (l.)

370. S. Ambrosius *lib. tertio de Sacramentis capite primo* (l.)*Lib. 5. post epist. trigesimã secundam. In oratione cõtra Auxentium* (c.e. f.)*In actis SS. Processi & Martiniani die 2. Iulij. Tom. 4*(.e.)

370. Optatus Mileuitanus *Lib. secundo contra Donatistas* (m.)

380. Gregorius Naziansf. *Iambico primo*(a.)

380. Philastrius. *De Simone Mago*(c.)

380. Prudentius *Hymno duodecimo de passione Petri & Pauli.*(f.g.)*Hymno secundo, de S. Laurentio & de S. Hippolytho.*(q.)

380. Ste-

38?. Stephanus Mauritaniæ in Africa Episcopus *Epistola ad Damasum* (p.r.s.)

380. Damasus papa *Epist. secunda ad Stephanũ & ad Concilia Africa*(s.) (*sem episc.*(s.)

385. Siricius *Epist. ad Himerium Tarraconen-*

388. Anastasius papa, *Ad omnes Germaniæ & Burgundiæ Episcopos* (s.)

390. S. Hieronymus *ad caput quinquagesimum secundum Isaiæ* (l.) *Ad caput secundum ad Galatas.*(a.) *De viris illustrib. cap. primo* (a.f.g.l.) *Epist octaua. ad Demetriadem cap. nono.*(s.)

390. Ruffinus *inuectiua 2. in Hieronym.*(l.) *In symboli explicatione ad Damasũ apud Hier.*(p.s.

400. S. Ioan. Chrysost. *Hom. trigesima secunda, in morali* (h.) *In Encomio 12. Apostolorum* (d.) Item *in Encomio Petri & Pauli* (f.)

400. S. Augustinus *contra literas Petiliani lib. 2. cap.* 51.(m.) *De hæresibus, hæresi prima.* (c.)

406. Innocentius primus. *Epist prima ad Decentium Eugubinum.*(d.) *Epist. decima quarta ad Bonifacium presbyterum.*(a.) *Epist.* 17. *ad Arcadiũ Imperatorem* qui Ioannẽ Chrysostomum expulerat(p.) *Epist secunda ad Victricium Episc. & Epist. trigesima secunda* (s.)

410. Paulinus Nolanus, *Natali 3. de S. Fœlice* (h)

410. Seuerinus Sulpitius *sacra hist. lib. 2.* (c. f.)

420. Paulus Orosius *lib. 7. c. 6.* (a) *& c 7.* (a. f.)

418. Zosimus papa *Epistola ad Hesichium Episcopum Salonitanum, & ad Vniuersos Episcopos per Gallias & septem prouincias constitutos.*(s.)

430. IoannesCassianus. *de Incarnatione Verbi libro tertio cap. duodecimo* (l.)

430. Maximus Taurinensis *in natali Petri & Pauli* (a.f.)

430. Arnobius Romanus *ad psalmum centesimum sextum*(d.)

430. Philippus presbyter *in Concilio Ephesino tom.secundo cap.*16. (p. s.)

440. Sozomenus *lib.quarto cap.decimo quinto* (q.)

& *libro nono, cap.nono.*(h.)

442 S.Petrus Chrysol.Episcopus Rauen.(q.) *Epist.ad Eutichen.*

445. S.Leo papa,primus. *Sermone primo de natali Petri & Pauli capite primo,tertio & quarto* (n.)*Epist.sexagesima secunda,ad Maximinum Antiochenum Episcopum*(d)*Epist. quarta ad Episcopos Siciliæ.quadragesima nona ad Synodum Chalcedonensem,quinquagesima octaua ad Pulcheriã Augustam* (p.s.)

450 Theodoretus *in psalmum centesimum decimum sextum.* (d.)

460. Victor Antiochenus *in Euangelium D. Marci paulò post principium* (a.b.)

460. S. Prosper. *De promissionibus & prædictionibus dimidij temporis cap.quinto*(f.) *De ingratis cap.secundo & octauo* (q.)

461. Hilarius papa. *Epistola ad Leontium Episcopum.*(q.r.)

In concilio Romano cap.primo(s.)

490.Gelasi-

490. Gelasius Papa *In decreto de apocryphis Scripturæ locis*(f.) *Epist.9.ad Episcopos per Lucaniã, Brutios & Siciliã constitutos, & cõmonitorio ad Faustũ Magistrum fungentem legatione Constantinopoli.* (p.s.)*Epist.oct. ad Anastasium Augustum quem filiũ nominat*(p.)*Item ad Episcopos Dardaniæ*, (p.)

496 *Anastasius papa secundus. Epist. ad Anastasium Imperatorem*, quem filium appellat.(q.s.)

500. Symmachus papa. *Apologetico aduersus Anastasium Imperatorem.* (r.)

500. Andreas Cæsariensis *ad caput trigesimũ septimum Apocalyp.* (c.)

500. S.Fulgentius *De Incarnatione cap. vndecimo.*(d.h.)

501 Synodus Romana tertia sub *Symmacho cap.tertio*(K.)

514. Hormisda Papa. *ad Iustinum Imperatorem* quẽ filiũ appellat, *epist. vigesima secunda*.(.r) *Dorotheus Thessal. Episcopus ad Hormisdam*(r.s.)

514. Ioannes Patriarcha Constantinop. *Epist. ad Hormisdam*(p.)

516. Possessor Africanus. *Epist. ad Hormisdam Papam* (l.)

516 Epiphanius Archiepiscopus Constantinopolitanus Epist. ad Hormisdam papam. (d.)(p.)

530. Bonifacius secundus papa, *Epist. ad Eulalium Alexandrinum Episcopum.* (p.)

530. Iornandes *libro de regnorum & temporum successione* (f.)

530. Marcellinus comes. *In Chronico, Iudict. nona.*(q.)

532. Ioannes secundus papa. *Epist. ad Iustinianum Imperatorem.*(i)

540. Vigilius papa. *epistola prima ad Eutheriũ Episcopum. Epist. ad Episcopos Galliæ. Epist. ad Aurelianum Episcopum Arelatensem.* Iterumque *Epist. secunda ad Episcopos Galliæ* (p)

540. Arator; *in Acta Apostolorum, ad finem* (a.p)

540. Aurelius Cassiodorus. *In Chronicis, in Claudio* (a.m.) *In Nerone* f.)

555 Pelagius papa, primus. *Epist. ad Vigilium*(p.) Item *Epist. ad Sepandum Arelatensem Episc.* (s.)

570. Fortunatus *vita S. Martini libro tertio*(f.h.) & *lib. octauo Carminum, de virginitate*(a.)

579. Pelagius secundus papa. *Epistola ad illegitimam synodum Constantinopolitanam*(s.)

580. Gregorius Turonensis *Historia Francorũ lib. primo: cap. vigesimo quinto.* (a.f.)

590. S. Gregorius Magnus. *Ad psalmum quintũ pænitentialem* (e.p.) *Lib. quarto epistola septima, ad vniuersos Episcopos per Illyricum* (s.) *lib. sexto, epist. trigesima septima, ad Eulogium Alexandrinũ* (n.f.) *Lib septimo, Epist. sexagesima quarta*(p.) *Lib. vndecimo. epist. quadragesima quarta* (p.) *Lib. septimo. epist. centesima decima septima.* (s.)

(∴)

Explicat io

Explicatio præcedentium figurarum Alphabeti:

(a.) S. Petrum fuisse vel claruisse Romæ.

(b.) Ex Babylone, quæ est Roma, scripsisse primam suam epistolam.

(c.) Romæ à S. Petro Simonem Magum confusum & victum esse.

(d.) Petrum Romæ docuisse seu prædicasse aut baptizasse.

(e.) Christum Dominum S. Petro Romæ in porta occurrisse eiq; interroganti: *Domine quo vadis*; respondisse; *venio Romam iterum crucifigi:* tum id Petrum de se intellexisse &c.

(f.) S.Petrum Romæ à Nerone occisum vel crucifixum esse.

(g.) Et quidem pedibus sursum.

(h.) S.Perum Romæ sepultum, seu tumbam eius ibi esse.

(i.) S.Petrum Ecclesiam Romanam fundasse.

(k.) Sedem Romanam fundasse.

(l.) Romæ Episcopum fuisse, vel; Romanæ Ecclesiæ gubernacula rexisse.

(m.) In Romana sede seu Cathedra sedisse. Optati Mil. verba sunt: *Negare non potes scire te in vrbe Roma Petro primo cathedram Episcopalem esse collocatam: in qua sederit omnium Apostolorũ caput Petrus, vnde & Cephas appellatus est.*

(n.) Romam eius Sacerdotio ditatam esse; Verba S.Leonis, sermone primo in Natali SS. Petri & Pauli: *Isti sunt qui te ad hanc gloriã prouexerũt, vt gẽs sancta, populus electus, ciuitas sacer-*

dotalis & regia, per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideres religione diuina, quã dominatione terrena. Quamuis enim multis aucta victorijs ius imperij tui terra mariq́; protuleris; minus tamen est quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax christiana subiecit.

(o.) In Romana sede Petro Linum succesisse.

(p.) Romanum pontificem in potestatem Petri totam Ecclesiam gubernandi succedere. S. Cypriani verba sunt: *Qui cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse non confidat. &c.*

Concilij Nicæni verba sunt: *Ille qui sedem tenet Romæ, caput & Princeps est omnium Patriarcharum. Quandoquidem ipse est primus, sicut Petrus cui data est potestas in omnes principes Christianos & omnes populos eorum, vt qui sit vicarius Christi Domini nostri super cunctos populos & vniuersã Ecclesiam Christianam. Et quicunque contradixerit, à synodo excommunicatur.*

Verba Innocentij ad Arcadium Imperatorẽ *Itaque ego minimus & peccator, cui thronus magni Apostoli Petri creditus est, segrego & reijcio te & vxorem à perceptione immaculatorum mysteriorũ Christi Dei nostri; Episcopum etiam omnem aut clericum ordinis S. Dei Ecclesia qui administrare ea vobis ausus fuerit, ab ea hora qua præsentes vinculi mei legeritis literas, dignitate sua excidisse decerno.*

Verba S. Hier. Epist. quinquagesima septi-

ma

ma ad Damasum papam: *Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ id est, cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatã Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit peribit regnante diluuio. Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. &c.*

q) Romanã sedem esse sedem Petri. Verba Petri Chrysologi: *B. Petrus qui in propria sede viuit & præsidet, præstat quærentibus fidei veritatẽ. Nos enim pro studio pacis & fidei extra consensum Romanæ ciuitatis Episcopi causas audire non possumus.*

Extat ante Concil. Chalced.

(r.) In Romano Pontifice S. Petrum honorari vel contemni.

Verba Symmachi ad Anastasium Imperat. *An quia Imperator es, contra Petri niteris potestatem? Et qui Petrum Alexandrinum recipis, B. Petrum Apostolum in suo qualicunque vicario calcare contendis?*

(s) Romanum pontificem dubia in fide & moribus occurentia & grauiora omnia, vt episcoporũ causas &c. debere determinare idq; authoritate Apostolica Petro collata.

Concilij Romani anno 325. habiti verba sũt: *Nemo iudicabit primam sedem: quoniam omnes sedes à prima sede iustitiam desiderant temperari. Neq; ab Augusto, neq; ab omni clero neque à regi-*

bus, neque à populo iudex iudicabitur. Et *subscripserunt Episcopi* 284. *presybteri* 45. *Augustus* Cõ*stantinus, & mater eius Helena &c.*

In hoc etiam concilio S. Syluester Nicenũ Concilium confirmauit, prout ab ipso Niceni Patres petiuerant.

Verba Philippi presbyteri in concilio Ephesino: *Nulli dubium est Petrum per successores suos hucusq; semper viuere causasque decernere, semperque victurum esse &c.*

Verba Pelagij secundi An. 579. ad synodũ illegit. Constantinop. *Quicquid in prædicto vestro conuenticulo (quia synodus taliter præsumpta esse non potuit) statuistis; ex authoritate S. Petri Apostolorum principis & Domini Saluatoris voce qua B. Petro potestatem soluendi atq; ligandi ipse Saluator dedit; quæ etiam potestas in successoribus eius indubitanter transiuit, præcipio omnia quæ ibi statuistis & vana & cassa esse, &c.*

S. Gregorij verba lib. 7. *Epist.* 64. *De Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet sedi Apostolicæ esse subiectam? &c.*

Ex his itaque manifeste satis patet Romanum pontificem in antiqua Ecclesia semper habitum fuisse pro B. Petri successore, nec vllum fuisse in christianismo qui id negauerit. Si enim, vllus contra communem adeo sententiã quicquam vel dixisset vel scripsisset, vtique aliquis ex præcitatis scriptoribus controuersiæ huius aliquando mentionem aliquam fecisset & sententiam suam (cum res sit max-

imi momenti)contra aduersarios vindicasset. Iam verò ne vestigium quidem huiusmodi controuersiæ vspiam apparet. Sed tam ab hæreticis quàm catholicis ex Oriente & Occidēte, ex Africa & reliquis orbis christiani partibus eadem tanquám notissima veritas adstruitnr. Omnibus Romani pontifices pro B. Petri successoribus cum Apostolica authoritate sese offerunt pastores; ab omnibus vicissim pro huiusmodi recipiuntur Determinationes dubiorum ex toto orbe ab iis petuntur; omnibus ex officio pastorali respondent; In concilijs per se vel per legatos suos præsident; suoque ea suffragio vel recipiunt vel condēnant: Et quicquid ab illis decretum fuerit, orbe toto ratum habetur & firmum tanquam ab Apostolica authoritate porfectum.

Concilia nos obiter ex omnibus prout occurrebant pauca tantum attigimus: quibus nunc adijcimus

Anno 400. Toletanum primum, sub finem assertionis fidei ita concludens: *Si quis in errore Priscilliani sectam sequitur vel profitetur, vt aliud in salubri baptismo contra sedem S. Petri faciat, anathema sit.*

410. De concilio Carthaginensi cui S. Augustinus interfuit, S. Prosper in chronicis ita loquitur: *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum septendecim Episcoporum, ad pontificem Zosimum synodalia decreta perlata; quibus probatis*

per

per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.

430. In Concilio Ephesino, vbi hæresis Nestoriana damnata est, nomine Cælestini papæ præsedit S. Cyrillus Alexandrinus.

Qua verò authoritate damnatio hæc robur obtinuerit, patet ex Epist. ipsius Cyrilli ad Cælestinum; vbi *Quamuis*, inquit, *hæc ita se habeant, non prius, tamen Nestorij communionem confidenter deserere ausi fuimus, quam hæc ipsa pietati tuæ indicaremus. Digneris proinde quid hic sentias declarare: quo liquido nobis constet, communicare ne nos cum Nestorio oporteat, an vero libere eidem denunciare neminem cum eo communicare qui huiusmodi erroneam doctrinam fouet ac prædicat. Porro tuæ integritatis mens ac super hac re sententia non modo pijßimis Deoque deuotißimis Macedoniæ Episcopis, sed totius quoque Orientis antistitibus perspicuè per literas exponi debet* &c.

435. Concilium Chalcedonense ex sexcentis triginta Patribus congregatum, adeoque vnum ex quatuor celeberrimis; Eutichanam damnauit hæresin. Et S. Leonis papæ legatos habuit præsides, ipsumque *Apostolicum & vniuersalem papam cui vineæ custodia à Saluatore cõmissa sit*, agnoscit: Tandemque confirmationem suorum decretorum humiliter ab eo petit. *Act. prima, tertia & decimasexta.*

550. Concilium Aurelianense cap. primo,

Quoties

Quoties aliquid de ſelennitate paſcatis dubitatur, inquiſita vel agnita per Metropolitanos à ſede Apoſto'ica ſacra conſtitutio teneatur.

570. Concilium Turonenſe *cap. vigeſimo primo*, poſt recitatum decretum Innocentij papæ; *Quis*, ait, *ſacerdotum contra decreta talia, quæ à ſede Apoſtolica proceſſerunt, agere præſumat? Et quorum authorum valere poßit prædicatio niſi quos ſedes Apoſtolica ſemper intromiſit* &c.

572. Concilium Bracharenſe *cap.* ſeu *num. vigeſimo ſecundo & vigeſimo tertio* Determinationem ſedis Beatiſſimi Petri Apoſtoli in dubijs ſeruandam decernit. &c.

Deſiderabunt fortaſsis Politici noſtri Chriſtianorũ Imperatorũ ſuper hac quęſtione cenſuram. Accipiant ergo hos ſequentes:

248. Philippus primus. A Fabiano pontifice tẽplo prohibitus eſt niſi prius confeſſus inter pænitentes ſe collocaſſet. Imperator alacri animo & lubenti Epiſcopo morem geſsit. *Ita Euſebius Cæſarienſis lib. ſexto cap. vigeſimo ſeptimo. & Nicephorus lib. quinto cap. vigeſimo quinto.*

325. Conſtantinus primus: Ad Syluestrum papam. Salutat ipſum *Sanctiſsimum & Beatiſsimũ Patrem Patrum, vrbis Romanæ Epiſcopum & papam.* Deinceps appellat eum *Summum pontificem & vniuerſalem papam, ſucceſſorem principis Apoſtolorum qui vicarius filij Dei in terris fuit conſtitutus*, Extat in præambulis concilij Nicæni.

370. Gratia-

370 Gratianus, Valétinianus & Theodosius. *cod. de summa Trinit. & fide Cath.* Cunctos populos quos clementię nostrę regit Imperium, in tali volumus religione versari quam D. Petrum Apost. tradidisse Romanis, religio adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque pontificem Damasum sequi claret. *Extat etiam apud Sozomenum lib sept. cap quarto.*

410. Honorius Augustus. *Ad Bonifaciū papam.* Salutat eum *Sanctum & venerabilem papam vrbis aeternae.* Subditque: *Scripta Beatitudinis tuae debita reuerentia gratulatione suscepimus.* Deinceps officium eius vocat *Apostolatum*: sedem vero *sedem Apostolicam.* &c. Vid. Tom. primo concil.

450. Valentinianus tertius. *Ad Theodosiū Imperatorem* Romanū Pontificem esse successorem Petri, habere principatum sacerdotij, Episcopum Constantinopolitanum per libellos illū appellasse; illius esse de fide iudicare &c.

Extat in Concilio Chalcedonensi. Tom. 2. Concil.

450. Valentinianus & Marcianus Epist. ad Leonem papam. Illum possidere principatum in Episcopatu diuinæ fidei. Extat ibidem.

450. Marcianus. *Ad Leonem papam.* Petit ab eo facultatem conuocandi synodum per omnem Orientem, Thraciam & Illyricum; in qua quæ catholicæ fidei prosint, Episcopi declarent,

rent, ſicut ſua Sanctitas ſecundum Eccleſiaſticas regulas definiuerit. &c.

450. Galla Placidia Imperatrix *Epiſt. ad Pulcheriã Auguſtã:* Omnib. (inquit) integris permanentibus, ad Apoſtolicæ ſedis, in qua primus Apoſtolorũ B. Petrus qui etiam claues regni cæleſtis ſuſcipiens ſacerdotij principatum tenuit, Epiſcopatus cauſa mittatur. *Extat ibidem in præambulis Concilij Chalced.*

450. Pulcheria Auguſta *Epiſt. ad Leonem papam.* Petit vt dignetur ſignificare, vt omnes etiam totius Orientis Epiſcopi Thraciæ & Illyrici in vnam ciuitatem conueniant, vbi facto concilio ſicut fides & Chriſtina pietas exigit, ipſo authore decernant. *Extat ibidem.*

510. Anaſtaſius Imperator epiſt. Ad Hormiſdã papam: *Hortamur, vt ad ea quæ de Scbytiæ partibus mota, vnde & concilium fieri conuenire perſpeximus, mediatorẽ ſe Apoſtolatus veſter faciat, vt contentionibus amputatis, vnitas Sancta reſtituatur Eccleſiæ &c.* Tom. 2. Concil.

516. Iuſtinus Imperator. Epiſt. ad Hormiſdam: *Scias Pater religioſiſſime.* &c.

530 Iuſtinianus Imperator Epiſt. ad Ioannem papam. Cod. de ſumma Trinit. & fid. Cath. *Reddentes honorem Apoſtolicæ ſedi & veſtræ Sanctitati, & vt decet, Patrem honorantes Veſtram beatitudinem, omnia quæ ad Eccleſiarum ſtatum pertinent, feſtinauimus ad notitiam deferre*

ferre vestra Sanctitatis, quæ caput est omnium Sãctarum Ecclesiarum. &c.
vide &. *Authent. de Ecclesiasticis titulis & priuilegijs cap. primo &c.*

Hæc ergo sunt quæ totus orbis Christianus absque vllius contradictione, tot sæculis sensit & credidit. Et veniet iã tandem nescio quis, qui, vt toto mundo oculatior habeatur *Theologico-Topologicis* & *Theologico-Chronologicis* suis ampullis S. Petrũ nũquã Romæ fuisse impunè clamitabit? qui eleuato per superbiam gressu ac distẽtis in omnẽ vẽtũ buccis, *Samsonem* se *rediuiuum* gloriabitur? qui dum patroni veritatis titulum gerit, mẽdacijs suis & imposturis animas Christi Domini sanguine redẽptas in inferna demergit? Sufficiat tibi miser perditio tua.

Ex his ergo patere satis existimo, eos qui ideo solum credere nolunt, Petrum Romæ fuisse, quia id in SS. literis sub expresso Romanæ ciuitatis nomine non legatur; nec volunt per *Babylonem* in prima illius Epistola commemoratam, Romam intelligi, tametsi interim libentissimè eodem isto nomine Romam intelligunt vbicunq; illud in Apocalypsi inueniunt; contra omnem rationem contumaciam suam prodere. Tolerari posset ab hæretico, si pronunciatũ illud catholicũ de Christiana fide non esse, ex eo quia non apertè satis in S. Scriptura id asseratur, contẽderet: Sed ne histo-

ne historica quidem veritate dignari id quod ita per totum Christianum orbem tot sæculis omnibus medullitus inhæsit; equidem extremæ arbitror esse signum superbiæ & superbæ dementiæ. Quis enim nō insaniæ arguat quẽuis magistellum, qui, vel ex eo quod in S. Scriptura de Iulij Cæsaris principatu nihil legatur, vel quia tẽpus ab alijs scriptoribus Iulio assignatū cum cerebri sui calculo non cōgruat, ipsum Iulium primum Romanorum Imperatorem fuisse, negare nunc tandem inciperet?

Quid enim? etiāsi in S. Scriptura omnia B. Petri acta, itinera & labores expressa non sint, an ergo nihil præter pauca illa quæ ibi commemorantur fecisse credendus est? An quia sacra scriptura de morte B. Petri tacet, ideone mortuus non esse putandus est? Sic nullus Apostolorum præter *Iacobum fratrem Ioannis quem Herodes* Agrippa *occidit gladio* vsque in hodiernum diem mortuus dici certò poterit. Dicat ergo aliquis B. Petrum adhuc in hac vita superesse, adeoque successorem nullum vnquam in pastoratu habuisse. Quod qui dicere non audet, dicat an sibi ex scriptura sola locum mortis B. Petri probari velit, Quod si fieri non possit, nunquid nusquam eum esse mortuum sibi audebit persuadere? Si hoc non audeat, dicat quo testimonio istum locū probari sibi velit. Cui ratio salua est, præter San-

ctorum virorum qui antiquæ Ecclesiæ faciē descripserunt, testimonium, aliud non potest exigere.

Ita fortius adhuc vrget argumentum de successore B. eiusdem Apostoli.

Cum ea quæ post mortē Apostolorū gesta sūt, historica relatione ab ipsis Apostolis scribi non potuerint, insanum est nolle ista credere, nisi ex ipsorum scriptis demonstrentur: Sed successio aliorum in Apostolorum sedes accidit post eorum mortem, ergo ex illorum scriptis nemo prudens eam sibi probari petat. Vixit quidem S. Ioannes diu post Apostolos alios, ita vt vnum vel alterum nobis successorem Petri potuisset describere: Sed præterquā quod nec hoc ex SS. literis probari possit, cōtinuare successorum Petri seriem vsque ad hęc tempora (vt efficaciter ex sacris literis hæreticis satisfieret Paulum V. esse eiusdem Petri successorē) S. Ioannes non potuit, nisi spiritu prophetico. Quis aūt nō videt pertinacem & hæreticam prauitatem istius hominis qui ita vellet Deo leges præscribere, iuxta quas aliquid sibi demonstrare debeat? Clarè patet ea quæ per experientiam à mundo cognosci, à bonis scribi & obseruari possunt, non esse reuelatione extraordinaria à Deo exspectanda. Itaque qui in huiusmodi reb. toti antiquitati credere noluerit, peruersę merito volūtatis & non ferendæ contumaciæ ab omnibus condemnan-

demnandus est.

Restaret examinãdum an Petrus sit immediatè Christi Domini in Ecclesia regenda vicarius constitutus;ita vt fuerit etiam vniuersali concilio superior & eius pastor;an verò acceperit suam pastoralem potestatem vt instrumentum &minister omnium aliorum pastorum simul vnitorum?ita vt vniuersale cõcilium legitimè congregatum habeat authoritatem supra ipsum Pontificem. Sed cum ex hactenus dictis facile appareat priorem sententiam esse veriorem, Rupes enim & fundamentum non dependet in sui solidatione ab ædificio sibi imposito; sed contra : Cum item posterior opinio nondum sit sufficienter erroris condemnata, ita vt etiam eam tenentes posśint,modo velint,nobiscum tolerari,non opus est huic quæstioni diutius immorari.

CAPVT VII.

An ij,qui hunc iudicem agnoscunt prudenter poßint esse certi de sua fidei veritate.

TEelingius,quoniam; vt supra *parte 3.cap. vlt. absurdo* 4. vidimus, homines in hac vita nihil habere docuit quo in fidei suæ examine quietare conscientiam suam posśint;etiã Catholicos in eandẽ miseriam secum trahere nisus est,hoc argumento:*Ipsimet Papistæ qui cõtra vos tam odiose & falso exclamant, quod ho-*

mines ad propriu m suum cuiusq; sensum, cerebrum & spiritum ablegemus, quique tam audacter gloriantur se vnicum & genuinum habere remedium tam dissecta Christianitatis conciliandæ, quam controuersiarum omnium finiendarum, exhaustis omnibus suis gloriosis clamorib. velint nolint, prædictā veritatem oportet fateantur. Modus enim omnia conciliandi quem proponunt, hic est; vt testimoniū veræ Christi Ecclesiæ in religionis negotijs absq; contradictione aut vlteriori examine recipiatur, tanquā certū supposito, eā errare nō posse: Atq; ita ipsi ablegāt homines ad Ecclesiæ testimoniū sicut nos ad testimoniū scripturæ S. Verū sicut mox (recepta iā S. scriptura pro vnico fidei fundamento) controuersia de recto Scripturæ sensu exoritur pro quo eruendo subsidiū & illuminatio Spiritus S. requiritur: Eodem modo vbi iam quispiam receperit testimonium Ecclesiæ veræ sufficiens esse fundamentnm suæ fidei mox etiam exurgit controuersia quanam illa sit vera Ecclesia cuius testimonium securè possit recipi, ad quod similiter ritè deducendum, etiam S. Spiritus subsidium est necessarium. Omnia igitur testimonio Spiritus S. conscientijs nostris facto innituntur, atq; hic errore admisso, ire vlterius non possumus. Quæ enim est vltima causa, cur quidam Romanam Ecclesiam pro vnica vera Dei Ecclesia recipiant, alij vero, non obstantibus omnibus ijs quæ ab eius Doctoribus tam speciosè proferuntur de antiquitate, concordia, sanctitate, amplitudine, firmitate & gloria eiusdem Romanæ Ecclesiæ, eandem

nihilo-

nihilominus habeant pro ipsissima meretrice Babylonica? Quanam extrema huius rei alia potest allegari causa, nisi quod illi perpensis secum omnibus, statuant Romanam Ecclesiam vere vnicam esse Dei Ecclesiam; hi vero omnibus similiter examinatis penes se firmiter concludant reuera Babylonicam esse meretricem? Non potest profecto vltima alia dari ratio. nisi quod vnus quidem sic, alius vero aliter ex hoc vel illo fundamento concludat. Hic ergo cardo versatur negotij vt bene quilibet attendat ne in suo iudicio decipiatur. Amplius autem miseri ac defectibiles homines efficere in hac re non possunt: nec enim fieri potest vt is qui ad recipiendā religionem quandam admonetur, ab isto secum faciendo iudicio verè religionem istam rectam esse & genuinam impediatur &c.

Satis audacter sane & ad fallendum populum accommodatè commentus est hæc Teelingius. Sed fraus detegatur. Argumentum in hoc consistit: Incertum est quæ sit vera Ecclesia, ergo incertum est quis sit controuersiarū apud Catholicos Iudex. Negato antecedente, sic nos iam ex superiori capite concludere possumus: Certissimum est quis sit successor B. Petri in regimine Pastorali totius Ecclesiæ, ergo certissimum est tam quis sit iudex controuersiarum, quam quæ sit vera Christi Ecclesia. Hic, si audeat Teelingius neget nostrū Antecedens. Si audeat, contumaciæ conuictus est, vt patet ex præcedenti cap. Nullus enim

in tota antiquitate inuenitur pastor aut Episcopus, qui vel se vel alium præter Romanum Pontificem, Petri successorem ausus fuerit appellare. Teelingius ergo alium, vel, si placet, semetipsum successorem Petri nobis nunc tãdem obijciat, dicatq; tũ se miserum & defectibilem homuncionem non accepisse à Deo in hoc mundo aliquod remediũ, quo ab hoc errore se certò potuerit expedire. Sed cogitet quod dicit Apostolus: *Nolite errare fratres, Deus*
Gal. 6. 7. *non irridetur.* Certè audent quidam hic coram hominibus multa temerè vel malitiosè effutire, quæ dubio procul, vbi ad Tribunal Dei ventum fuerit, respondere pro se non audebũt. Dicit Teelingius Catholicos *odiosè & falso contra suos declamare quod populum ad priuatũ suum cuiuscunque spiritum aut cerebrum ablegẽt.* Videamus. Dicit idem hic Teelingius, *vltimã causam seu rationem ob quam vnus in controuersijs vnam, alius altã partẽ teneat, non posse allegari aliam, nisi quod hic, perpensis & trutinatis omnibus, sic, ille verò aliter in suo iudicio concludat,* Si hoc sit *vltimum, vltra quod miser homo non habet quod agat*, aut vnde se expdiat ex errore (quo saltem alter dissentientium tenetur constrictus) appello hic te quicumque vnquam fueris, libelli huius Lector, da gloriam Deo, & profitere quisnam à Teelingio constituatur *vltimus* controuersiarum iudex aut arbiter, aut quidnam sit hominem ad Spiritum

aut

aut cerebrum proprium in dubijs ablegare, si nō sit istud quod hic facit Teelingius. Iam verò vt clarissime pateat, quam ipse nos *odiosè & falsò*, vel fortasis ignoranter in eandem ęrumnā secū protrahere voluerit, ad argumenti ipsius probationem respondeo, tantum à vero abesse vt *iudiciū, quod quisque examinatis omnibus penes se statuit aut concludit*, sit vltima ratio ob quam vnus quidem sic, alter verò aliter sētiat, vt potius inter causas seu rationes locum nullum habeat; sed omniū causarū & rationum sit effectus & exitus. Patet hoc manifestè ex eo quod si quis interrogaretur: *Tu quare sic sentis?* respōdere prudenter nō posset: *Quia sic penes me statuo* Quid.n. hoc est, diceret alter, *quaero cur ita penes te statuas, cur tu conclu-seris Romanā Ecclesiā meretricem esse Babylonicā.* Respōdebit Teelingius: *Multas quidem tibi ex sacra scriptura rationes huius iudicij mei allegare possem, sed vt vltimam tibi huius* IVDICII RATIONEM *assignem, ea hac est; quia ego* VVILHELMVS TEELINGIVS, *perpensis omnibus testimonijs sacrae scripturae, examinatis item papistarum contrarijs argumentis, penes me firmiter ac fortiter statui, conclusi & iudicaui Romanam Ecclesiam verissimam esse meretricem Babylonicam.* Apage cum isthac tua ratione iudicij tui. qui idem mihi perpetuo per idem probas. Certe eadem hac formula vti solent pro tribunali iudices.

Sic ergo manifestè Teelingius sibi & cuique de rudi plebe hoc arrogat iudicium, quod tãtis calũnijs, tam hostiliter in successore B. Petri exagitat. Vt autẽ nos ipsi Teelingio suggeramus quænã reuera sint rationes ob quas quilibet & sententiam suam & iudicium & cõclusionem sic vel aliter firmet ac figat, relegat attentius quæ capite primo huius partis diximus, & secum ipse perpendat, quæ fuerit causa seu ratio istius iudicij, quod Pharisęi de Christo Domino tulerunt Ioan. 9. v. 16. *Non est hic homo à Deo qui Sabbatum non custodit*, & paulo post: *Nos scimus quia hic homo peccator est.* Contra vero quæ fuerit ratio seu causa iudicij quod tulit de eodem Christo Domino ibidẽ cæcus illuminatus vers. 17. *Ille autem dixit quia propheta est*, & infra vers. 30. *In hoc enim mirabile est quia vos nescitis vnde sit & aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus nõ audit, sed si quis Dei cultor est, & volũtatem eius facit hũc exaudit. A sæculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic à Deo non poterat facere quidquam.* Tum Teelingius argumentis vtriusque huius partis examinatis (si audet) dicat vltimam vtrobiq; rationem & causam tã fortiter firmãdi iudicij *non potuisse esse aliã* præter ipsummet (cuius causam quærimus) iudicium: dicatq; Pharisæos secura consciẽtia in diuino iudicio posse miseriã hanc suã allegare, quod scilicet in hoc mundo nihil concessum

sibi

sibi fuerit,quo *vltimam* suam iudicij *rationem* corrigere potuerint aut examinare. Valet enī apud illos hoc ipsum Teelingij argumentum non minus de Christo Domino, quàm apud reformatos de eiusdem Domini sponsa Romana Ecclesia. Sicut enim nunc sunt qui examinatis perpensisq; omnibus sponsam certo concludūt esse meretricem Babylonicam, ita tunc fuerunt, qui *Ioan.* 8.*v.*48.sponso dixerunt:*nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu & dæmonium habes*, & iterum v.52 . *nunc cognouimus quia dæmonium habes*. Iterum,de eodem mitissimo Domino alij Ioan,10. v. 20. *Dæmonium habet & insanit quid ipsum auditis*?Hi autē nunquid omnia etiā perpenderant? nunquid mirabilia & opera & verba mirati frequenter trutinauerāt? numquid & scripturas cōsuluerāt?imo vero. Nam & *Ioan.*7.*v.* 52.dicunt Nicodemo:*Scrutare scripturas & vide quia à Galilæa propheta nō surgit*.Quæ ergo causa aut *ratio vltima* ob quam à cæteris Christum pro Propheta,pro Messia, pro viui Dei filio recipientibus diuersum iudicium firmauerant? an miseri & defectibiles homunciones nullū à Christo Domino hic in terris acceperant remedium,quo hoc suum iudicium emendārēt? Audebit hoc dicere Teelingius? Imo vero in simili(de sponsa Agni) iam dixit,Sed quid de miseris istis homūcionib. dixit, quæ non mētitur veritas? *Ego autem habeo testimonium ma-*

ius Ioanne: opera enim quæ ego facio testimonium perhibent de me quia pater misit me Ioan. 5. v. 36. & c. 10. 25. Imo versu. 37. & 38. sic illos ab omni, quam iuxta Teelingium habebāt, miseria liberat dicens: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.* Dicat nobis hic Teelingius: Verba quæ Christus Dominus Iudæis loquebatur, numquid tam erant verbum Dei quam quæ ab Euangelistis conscripta sunt? Dominus tamē à verbis suis quo ablegat auditores? An ad illam quam Teelingius vocat firmandi iudicij *rationem vltimam?* Nihil tale, sed istam nullā rationē, effectum verò inuidiosi odij ex miraculis vult corrigi. Iudicium iam latum erat, *vltima* (si Teelingio credimus) *ratio* iam erat adhibita: & tamē grauissimus admissus erat in iudicio error: Christum Dominum habere dæmonium iudicatum, conclusum, statutum erat. Heu miseria! vlterius homines isti iam quid agerent, qua *ratione* se expedirent ab errore, non habebant, ait Teelingius. Sed negat Veritas. Quid enim hæc dicit? Audiui ego vestro in iudicio latam de me sententiam: Falsa est illa: nam *ego dæmonium non habeo sed honorifico Patrem meum.* Tamen reprehendere hoc iudicium vestrum non possem, si in eo iuxta allegata, & probata

pro-

procedere voluissetis. Hoc autem quia facere noluistis adeoque ex odio mei allegatis pro mea parte argumentis, operibus dico quę testimonium pro me certum dicebant & omni exceptione maius, æquas aures non præbuistis: ideo; non dico, animum iam desperabundi abijcite, *quasi miseri nihil habeatis amplius quod agatis*; sed iudiciū semel temerè latū retractate, rationes vtrimq; quid pro aut cōtra me valeant, non dico subtiliter sed tantū populariter vt hic cæcus iam coram vobis fecit, expendite.

Cauete autem, ne audito operum meorum testimonio, eo contempto aliam quæratis rationem aut causam veritatis cognoscēdæ, vestrum dico proprium iudicium. Hoc enim non esset ex allegatis rationibus iudicare, sed (contemptis omnibus rationibus) quod affectus suadet edicere; nec esset iudicium rebus cōformare, sed velle ex iudicio ad res iudicandas veritatem deriuare. Hoc enim iam ante fecistis, sed ideo Actores & Iudices facti iudicium deprauistis. Hæc ita se habere manifestè patet tum ex superioribus scripturæ locis, tum ex illo Ioan. 15. 24. *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem & viderunt & oderunt & me & Patrem meum. Sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est. Quia odio habu-*

habuerunt me GRATIS, id est, fiine vlla aut RATIONE aut CAVSA. Ita tunc pro ſe reſpondit Sponſus Chriſtus: ita nunc ad Telingii quæſtionem pro ſe ſponſa reſpondet Ecclefia. Hæc populariter ad Argumentum Teelingij. Nunc pro ijs qui in Chriſtiana philoſophia naturaliter vel parum ſunt verſati ita veritas huius doctrinæ ad principia ſua deducitur. Quæ ſunt hæc: 1. Ratio ſeu cauſa inueſtigandę veritatis; adeoque ferendi de re qualibet iudicij; nihil eſt aliud quam quod vocamus in argumentis medium terminum.

II. Huiuſmodi ratio triplex eſt: vel enim deſumitur à priori, ita vt ſit etiam cauſa rei cuius cognitionem quærimus; & per hanc generatur cogntio ſcientifica quæ eſt clara & euidẽs rei viſio. 2. à poſteriori; ita vt ſit proprius & adæquatus effectus: & per hanc ſi dependentia eius à cauſa euidenter ſit cognita, etiam ſimilem causæ cognitionem acquirimus. 3. à quolibet accidentali ſigno ſeu rei veſtigio vel cauſa incerta, vel dicentis teſtimonio.

III. In omnib. his medium ſeu ratio illa quæ non per ſe ſed per aliam rationem cognoſci debet, non poteſt vocari ratio vltima. Vltima enim ratio eſt à qua primò incipit intellectus veritatem rei per illationem inueſtigans Dicitur vero *vltima*, ob viam probationsi ſeu reſolutionis & examinis, qua quis vel ſibi vel alteri

teri

teri respondet conclusionem suam aliquam veram esse ob hanc *rationem*; quæ si rei, cui attribuitur, negari possit competere, iterum per aliam rationem hoc est probandum; donec ad huiusmodi ratione͂ deueniatur, quam immediatè subiecto suo conuenire, dubium esse nõ posit, qua habita demum per viam illationis & consequentiæ, conclusionis veritas innotescit, procedendo à *ratione vltima* seu primo pri͂cipio per omnes rationes intermedias. Atque ita veritate cognita fertur ab intellectu iudicium. Hinc patet quam crassè Teelingius iudicium vocauerit *rationem vltimam ob quam vnus quidem sic, alter vero aliter concludat.* Vera autem causa cur aliquando ex ijsdem principijs à diuersis non eade͂ deducatur conclusio, est quia in deductione aut consequentia vnius rationis ex alia se deceptos credunt, idq; ob præiudicium firmum quod habent de cõclusionis falsitate, ideoque sophisticè & iuxta prophana Philosophorum instituta secum actum esse clamitant. Vel certè aliquam ex rationibus non satis certã esse putant, præsertim si totidem literis in sacra scriptura non habeatur. Interim probè Teelingius prodidit qua ipse via in controuersijs dijudicandis soleat procedere, nimirum vt examinatis medijs & rationibus omnibus quæ sole̜ ad veritatis inuestigatione͂ faciũt, alia detur apud ipsum cõcludendi, ratio nõ ratio. Quænam ista? *Sic volo*

sic

dicio disputasset, vt cuiuslibet stupido de fece plebis iudicio illud magistraliter examinandum subiecisset.

Manet itaque Teelingius in sua quã professus est miseria, nec secum eò nos argumẽto suo pertrahere potuit. Nunc quæ argumentorum nostrorum, pro fidei nostræ veritate sit soliditas, adeoque conscientiæ in rebus credẽdis prudens tranquillitas paulò clarius deducamus. Primo quidẽ certũ est ad assensum fidei opus esse medio aliquo prorsus infallibili. Hoc esse aliud non potest quam testimoniũ Dei quod solum per se est αὐτόπιστον & in credendis prima & vltima, hoc est, vnica ratio, ob quam præcise assentiri propositionibus fidei debemus vt supra cap. 5. diximus, quare non est verum quod Teelingius dicit fundamentum fidei apud Catholicos esse testimonium Ecclesiæ. Nam certum est etiamsi quis crederet omnia quæ docet aut proponit Ecclesia, si solum propter eius testimonium crederet, & non ideo *quia Deus dixit*; verbum Dei non habitaret in hoc homine.

Voluit nihilo minus diuina Sapientia testimonium suum foris nobis tum ob oculos in sacra scriptura, tum ob aures in Euangelica prædicatione, proponere, vt ita hoc medio humanæ naturæ congruo præmisso, ipse per fidei lumen, vbi natura deficit, intus in animo veritatẽ loqueretur. Quoniã vero hoc mediũ

quo

quo Deus in proponendo suo testimonio vtitur, ita commune est, vt eodem & falsi prophetæ vtantur dicentes: *verbum Domini, verbum Domini cum Dominus non sit locutus*, Scribentes item *quintum Euangeliū* quod suo ex cerebro confinxerunt; iterum aliquo argumento fideles certi debebant reddi quinam illi falsi qui porro veri essent proponentes à Deo missi. Patet hoc ex eo quod dixit Christus Iudæos peccatum nō habituros sibi non credēdo, nisi certo argumento miraculorum veracitatem suam ipsis demonstrasset. Hinc fit hæc conclusio prima.

Conlusio 1. Nulli omnino prædicanti (etiamsi clarissimis verbis & sententijs Euangelium verè enunciet) necessarium est credere, nisi certis argumentis probare possit se esse à Deo missum vt populo αὐτόπιστον Dei testimonium proponat. Si enim ipsimet Deo homini, Christo, testimonium istud proponenti nemo credere sine talibus argumentis tenebatur, cui quis credere tenebitur? Itaque cum catholici Ecclesiæ, vel potius ijs quæ ab Ecclesia proponūtur indubitatā fidē tribuāt; temerè id faciunt nisi certa argumenta habeant, Ecclesiam seu Ecclesię pastores esse à Deo missos ad propositionis seu prædicationis (in quo etiam continetur sacræ Scripturæ explicationis) officium obeundum, & quidem eos in hoc munere non esse Deo infideles aut Apostatas. Ex eodem funda-

fundamento sequitur, si quando dubium est in sacris literis, quis sit verus verborum sensus à Spiritu Sancto intentus, neminem teneri ad assentiendum ijs quæ aliquis iuxta suã explicationẽ inde docet, nisi iste proponens certis argumẽtis probare possit, se à Deo siue mediatè siue immediatè authoritatem & instructionem accepisse ad hoc munus obeundum.

Quicunq; credit ea esse à Deo reuelata quę proponuntur ab illis qui sunt extra Ecclesiæ catholicæ, hoc est Romanæ communionem, is non habet vllas probabiles rationes veritatis suorum articulorum quos credit. Patet primò ex ijs quæ hoc capite, & circa finem Tertiæ partis contra Teelingium disputauimus. Nimirum quia & ministri & eorum auditores non possunt aliam rationem sui assensus vltimum assignare, nisi proprium cerebrum, aut iudiciũ. Sed hæc ratio in rebus fidei quæ humanum iudicium longè superant, stultitia est. Porro si quis Teelingio cautior velit sistere suarũ rationum resolutionem in ipso verbo Dei, dicendo ideo se certum de veritate articulorum credendorum *quia Deus eos reuelauit*, non poterit hoc vllo argumento probabili vel sibimetipsi, multo minus alijs demonstrare: si enim alleget sacras literas, recipiet eas maiori veneratione quilibet Catholicorum, & clarissimum earum sensum pro se citabit: vt patet partim ex ijs quæ diximus parte su- Conclus. 1

 perio-

periori,cap.3. partim infra sequenti capite dicemus. Tunc incumbet Ministro diuersam ab Ecclesia Catholica explicationem alleganti, eam veram esse demõstrare. Quomodo autem id poterit? An collatione aliorum locorum? Idem faciet Catholicus non minus feliciter. Si tandem conuenire non possint, quænam erit cuiusque vltima ratio suæ fidei? an verbum Dei? Sed quis credet prudenter, illũ habere verbũ Dei qui id nõdum probauit? Ita necessario apud oẽs Catholicæ Ecclesiæ aduersarios iudicium propriũ & conclusio non probata, est vltima assẽsus ratio nõ ratio.

Conclusio 3. Catholici habent argumenta certissima & infallibilia, ea quæ ab Ecclesia Romana, hoc est ijs pastoribus qui cum Romano Pontifice in fidei doctrina communicant, tanquam à Deo reuelata proponuntur, reuera esse talia. Probatur primò quia certissimo diuini verbi testimonio constat, veram Christi Ecclesiam nunquam à vera fide defecturam. Matth.16. 18. *Et portæ inferi non praualebunt aduersus eam.* Negare autem quis hæreticorum non erubescet, si à fide Ecclesia tota deficeret, futuram eã esse synagogam Satanæ, atque adeo à portis inferi superandam; nec fore amplius Christi sed diaboli corpus ita vt Christus cũ ea nõ esset amplius, sed diabolus, contra illud etiam vltimi capitis Matth. *Ego vobiscum sum vsque ad mundi consummationem.* Iam vero, quænam sit vera Christi Ecclesia, hoc tempore satis euidẽ-

ter & infallibili experientia ex eisdem locis deducitur hoc modo: Nulla secta aut religio quæ in orbe Christiano nota est, potest probare aut etiam defendere suam congregationem ita à Christo fundatam vt inferorum portæ nunquam ei præualuerint. Nulla, inquã præter Ecclesiam Romanam, hoc potest sustinere. Sciũtur enim primi omnium aliarum sectarum authores qui fuerint, quando & quæ noua docere ceperint, vt patet ex historijs & confessione propria eorundem Nouatorum. Lutherus enim cum deformationẽ suam inchoaret nulli se alteri sectæ quæ ante illud tẽpus fuerat coniunxit. Sic Caluinus & alij. Possunt quidem huius temporis sectarij in antiquis hæreticis quosdam reperire suarum opinionum articulos, non tamen apud eosdem omnes, nec successionem aut continuationem vllam sibi cum illis intercessisse possunt ostẽdere. Imo quicquid habent antiquitatis contra doctrinam Ecclesiæ Romanæ, hoc iam olim ab eadem Ecclesia & SS. Patribus Augustino, Hieronymo & alijs pro hæretico condemnatum est, & ad certos hæresiarchas tanquam ad fontes deductum, scilicet ad Vigilãtium, Aerium & alios. Cætera quæ posteriorum sectariorũ quilibet propria sibi dogmata excogitauit, ea in antiquis Patrũ & historicorũ scriptis ne vestigiũ quidẽ inueniũt; sed cõtraria sẽper & doctrina & consuetudo, ea scil.

quæ adhuc in Romana Ecclesia obseruatur, absque vllius contradictione viguisse liquido deprehenditur, nec vllus à nostris aduersarijs ex tota antiquitate proferri potest qui primus alicuius dogmatis, quod Romana Ecclesia hodie profitetur, author fuerit. Hæc adeo sunt in Ecclesiasticis historijs & Patrum scriptis manifesta, vt latere neminem posśint qui vel exiguam imo vnius diei operam isti studio locare voluerit. Quare nunc breuitatis studio testimonia illa prætermitto: Recipio tamen abunde satis me ea allegaturum si ad hoc interpellatus fuero aut necessarium esse intellexero. Secundo quod Romana Ecclesia sit vera Christi Ecclesia, hoc argumento firmiśsimo demonstratur: Illa est Ecclesia Christi cui præsidet pastor ouium & agnorum Christi: sed Ecclesiæ Romanæ præsidet iste pastor; ergo Ecclesia Romana & non alia est verum ouile Christi. Maior huius syllogismi immediata & necessaria consequẽtia deducitur ex ijs scripturæ testimonijs quib. supra tũ Ecclesiæ tũ Petri vt ordinarij Pastoris infallibilitatẽ demonstrauimus. Minor dependet ex cognitione experimentali succeśsionis [illegible] qua superiori capite. Ex his ergo rationibus volumus vt Teelingius cum suis concludat, an Romana Ecclesia sit Babylonica meretrix, vlteriorem autem rationem, hoc est, iudiciũ priuati cerebri statuentis quod vult, procul

hinc

hincarceri volumus.Si quis tamen sacras literas in dubium vocare velit an contineant in se infallibilem veritatem diuinam,illi vlterior quædam ratio asignāda foret,recensenda scilicet ex historijs miracula antiquitus à Deo facta in confirmationem Christianæ fidei,expendenda doctrinæ catholicæ puritas & credibilitas,prophetiarum completio, vitæ apud plurimos singularis sanctitas qualis in nulla alia secta inuenitur.Deniq;(quod etiā validū est contra omnes sectarios & irrefutabile argumentum)miraculorum operatio quæ perpetuò in Ecclesia catholica viget. Vidēt enim etiam hostes nostri per catholicæ Romanæ Ecclesiæ ministros non raro dæmonia pelli è corporibus hominū quod ipsi nec fecerunt vnquam,nec tentare audēt. Dicere tamē audēt id fieri inBeelsebub principe dæmoniorū. Verū respōdit ipsis pro nobis iā dudū iu Euāgelio Christus Dominus.Itē vbicunq; terrarū recēter Cathollca fides per prædicationem inuehitur, vt hoc & superiori sæculo factū in America,India, Iaponia,China &c.experiētia comprobatur, id euenire quod Marci vlt.de prædicatione Apostolica dicitur: *illi autem profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante & sermonē confirmante sequentibus signis*.De quo si aduersarij studiose vellent inquirere, testes omni exceptione maiores facillimè reperirēt. Sicut & de eo quod etiānū hodie in ipsa vrbe

Roma viri degant tantæ ſanctitatis & auſteritatis vitæ, vt creberrima faciant miracula à multis ſœculis inaudita. Sed ridere potius obſtinatis ſemper hæc libuit, quam num ita ſe habeant inquirere. Et quid mirum ſi iſta rideant, qui etiam quæ certiſsima experientia didicerunt facta eſſe miracula plurima in Colle acuto, & alibi tanquam in ſui contumeliam redundantia blaſphemare non deſinunt. Imo tanquam in cæcitate prorſus obdurati prodigia quæ frequenter oſtendit Deus in medio Belgio non aduertunt, miſerrimas dico mortes, & inſperatas ſubitaſque depauperationes, eorũ qui cum Caluinianæ deformationis eſſent auidiſsimi zelatores atque ideo in catholicos cæteris crudelius deſæuiſſent, ex Eccleſiaſticis bonis, tanquam Aegypti ſpolijs imměſas ſibi diuitias cumulauerant. Qui certè, ſi gratus Deo zelus eorum fuiſſet, benedictioně ſibi potius quam horribiles illas; quas vbi opus fuerit, probare potero & norunt plurimi, miſerias & deſperationes conciliaſſent. Hæc omnia aliaque plura quæ de notis veræ Chriſti Eccleſiæ fuſius ab alijs diſputantur, non valent apud aduerſarios noſtros tantum quãtum vna Teelingij vltima ratio. Iſta præponderat omnibus, contemnit miracula, blaſphemat Eccleſiam, rationes veras exſibilat, ſacris literis quě vult ſéſum obtrudit, & mox *verbũ Domini, verbum Domini* clamitat. Ergone mirũ

eſt

est vacillare homines istos de suę fidei veritate, qui nullā omnino rationē, nullū testimonium, nullam successionem in opinionum suarum fauorem possunt excogitare? Verum vt omnis illis prorsus gloriandi in verbo Dei materies amputetur, paucis præcipua Catholicæ Ecclesiæ dogmata quæ contra scripturā pugnare simplicioribus ipsi indies nituntur persuadere, hic ad sacræ scriprurae normam reudcemns.

CAPVT VIII.

DE SOLIDITATE PRAECIPVORUM Ecclesiæ Catholicæ dogmatum ex Scriptura sacra

PRæcipua quæ aduersarij nostri in nobis calumniari solent, sunt hæc: *Potestas post Christum suprema in Ecclesia militantis regimine*, quā nos Rom. Pont. conuenire dicimns: *Meritum bonorum operū, Cultus imaginum, Inuocatio Sanctorum, Numerus Sacramentorū & Sacrificiū Missæ.* De potestate Pontificis hactenus pro instituti nostri ratione satis diximus, & procul dubio solidius eam probauimus, quam omnes aduersarij eam ex scriptura infringere possint. De Merito bonorum operū vide quæ diximus in fine secundæ partis. Vnde facile patebit hostilem esse calumniam vel ignorantiam crassam CATHOLICAE doctrinæ, cum aduersarii contra nos insurgunt, tanquam si nostris meritis

cruci Christi iniuriam irrogemus, ac viribus nostris cõfisi Christo Domino neglecto, beatitudinem mercari cupiamus. Nihilominus vt magis pateat quam firmiter hæc catholica veritas in Scripturis sacris fundetur, adhuc quædam testimonia proferemus. Primum quidem, Dominum nobiscum pactum seu fœdus inijsse, vt pro nostris operibus per suam gratiam factis daret nobis gloriam perpetuã, patet ex parabola patris familias Matt. 20. qui conduxit operarios pro denario, item ex illo Apo. 2. 10. *Esto fidelis & dabo tibi coronã vitæ*: & alijs similibus locis. Deinde hoc fœdere stãte, nos verè à Deo mereri patet prouerb. 11. v. 18. *seminanti iustitiam merces fidelis.* Nam merces & meritum sunt relata, nec esse merces potest vbi non fuit meritum. Per hoc enim merces differt à Dono, quod Donum nõ præsupponat meritum sicut merces. Sic Matth. 10 vers. 42. *Quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ; tamẽ dico vobis, non perdet mercedem suam.* 1. Corinth. 9. vers. 17. *Si volens euangelizauero, mercedem habeo.* Item cap. 3. 14. *Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet.* Apoc. 22. 12. *Ecce venio citò & merces mea mecum est, reddere vnicuique iuxta opera eius.* Ecclesiast. 16. vers. 15. *Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundũ meritum operũ suorum.* Hinc ergo est quod frequenter vitam

æter-

æternam Apostolus Paulus dicat nobis ex iustitia deberi pro operibus bonis , & Deum eam nobis daturum vt iustitiæ coronam & præmium laboris &brauium certaminis.vt 2. Corinth.4.17.*id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostra supra modũ in sublimitate æternum gloria pondus operatur in nobis* 2.Timoth. 4.ver.8. *Bonum certamen certaui, cursũ consũmaui, fidem seruaui in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex:non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.* Hebr.6.10. *Non enim iniustus est Deus vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius qui ministrastis sanctis & ministratis.* 1. Corinth. 9.24. *Nescitis quod ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? sic currite vt comprehendatis.* Hinc iterum dicimur nonnunquam Digni vita æterna:vt 2.Thess.1, v.4.5. & 6.*ita vt nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra & fide; & in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini, si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum,*&c. Apoc.3.4. *Habes pauca nomina in sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis quia digni sunt.*

Similiter de sententia iudicis ferenda secundum meritum operum. Matth. 16. vers. 27. *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, & tum reddet vnicuique secundum opera eius.* Romanorum 2. 6. *in die reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius: ijs quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt; vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione,* &c. 2 Corinth. 5. 10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum.*

Quid iam ganniunt hæretici de sententia sacræ scripturæ? Quid dicunt catholici aliud quam quod his alijsque (quæ omitto) pluribus scripturæ locis dixit Spiritus Sanctus? An ergo Spiritus Sanctus non sciuit quidnam esset merito Christi detrahere? Eritne censendus αὐτοκατάκριτος qui negauerit necessitatem communionis sub vtraque specie colligi ex illis verbis Christi: *bibite ex hoc omnes:* & non erit ista censura dignus qui meritum & valorem bonorum operum his testimoniis asseri negarit?

Sed confiditis (ganniunt) in operibus vestris bonis. Imo vero, inquam, confidimus: & ideo non confidunt in ijs hæretici, quia nulla

nulla bona opera habent. Nos autem idem Spiritus ſanctus docuit, veram & ſolidam confidentiam haberi niſi ex bonis operibus, nullo modo poſſe, hæreticorum autem confidentiam, quæ vni & ſoli fidei innititur ſtultam eſſe inſaniam, quæ ita vt experientia docet, Eccleſiam Dei & quaſcunque inuaſerit prouincias, deformat. Videatur Tobiæ 4. ver. 12. *Fiducia magna erit coram ſummo Deo, eleemoſyna, omnibus facientibus eam.* Pſalm. 131. *Memento Domine Dauid & omnis manſuetudinis eius.* Sic ipſe Dauid confidebat in ſuæ patientiæ ſeu manſuetudinis exercitio. Similiter Ezechias 4.Reg.20.cum Vaticinium de ſua morte accepiſſet, ſic orat: *Obſecro Domine, memento quaſo quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim.* Hebr. 10. 34. & 35. *Nam & vinctis compaſſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis: nolite itaque amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem.* 1. Ioan. 3. 21. *Chariſſimi ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.*

At, inquiunt: *maledictus homo qui confidit in homine, & qui ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius.* Nouimus & nos hoc eſſe veriſsimum, imo pueri noſtri cũ

primis

primis fidei rudimentis discunt. Quid ergo? Confidet etiam quilibet infidelis & enormis peccator, se, dum sic viuit, à Deo diligi & ad vitam æternam prædestinatum esse? Confidēt idem hoc isti quos Apostolus Petrus, epist. 2. cap. 2. vocat *magistros mendaces, audaces, sibi placentes, sectas non metuentes introducere blasphemantes, qui post carnem in cōcupiscentia immunditia ambulant?* illi, inquam, *qui*, docentes legem Dei obseruatu esse impossibilem, dixerunt: *Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus* Ier. 18. 12. *& Doctores super omnes Doctores à nobis ipsis creati, docebimus populum, vt tantùm credant sibi per Christum remissa esse peccata, ne se nimium onerent operibus bonis, hac adeo nihil prodesse vt sint etiam peccata coram Dei oculis æterna damnatione digna, nisi per vnam solam fidem credantur esse remissa?* Itane? Huiusmodi etiam quam diu tales manent, fiduciam habere debebunt vel poterunt de præsenti gratia & futura gloria à Deo sibi donata? Hoc est quod negamus. Veram autem fiduciam ita discimus & docemus ex 1. Tim. 3. 13. *Qui bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent & multam fiduciam in fide quæ est in Christo Iesu* & 2. Pet. 1. 5. & seq. *Vos autem curam omnem sub inferentes ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinen-*

tiam

tiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim si vobiscum adsint & superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est & manu tentans obliuionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite vt per bona opera certam vestram vocationem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando.

Hæc ergo sunt quæ docent cum Apostolis catholici; interim bene docti, istiusmodi operum ne initium quidem ex solis naturæ viribus nos pręstare posse, sed necessariam ad ea præstanda, esse gratiam Dei, quam Christus Dominus solus & nemo alius nobis promeruit, adeoq; peccatorem iustificari nullo modo posse, nisi purè gratuito Diuinæ istius gratiæ dono. Hanc quoq; iustificantem gratiam non esse præcise solam fidem sic docet S. Iacob. c. 2. 20. *Vis autem scire ô homo inanis quoniã fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est?* &c. & S. Paul. 1. Cor. 13. *Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam charitatem autem non habuero, nihil sum.* Vnde quod aliàs dicit idem Apostolus *hominem iustificari ex fide sine operibus legis*, loquitur de operibus præcedentibus iustificationem,

tionem, ex sola legis cognitione naturæ virib. factis; opera autem, vel saltem voluntatẽ operandi, hoc est, promptitudinem ad obediendum omnibus præceptis Diuinis, à fide iustificante nullatenus excludit. Sic enim seipsum explicat ad Gal. 5. v. 6. *Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet neque præputiũ, sed fides quæ per charitatem operatur.* Ex quibus satis apparet; catholicos nec carni & sanguini, hoc est, solis liberi arbitrij viribus confidere, nec merito Christi Domini iniuriam irrogare. Et tamen hoc vnum est quod pertinacissime aduersarij nobis adscribunt, adeo vt sola doctrina de bonorum operum meritis, dicant, à nobis fundamentum Christianę religionis esse euersum: ita vt Prædicãtes Neomagenses in suo nuperrimè edito Alloquio ad suos fratres separatos *pag.* 5. etiamnũ non vereantur ita loqui: *Petrus Martyr significat quidnam attendi debeat priusquam ad secessionem aut schisma veniendum sit, vbi nostra à moderna Ecclesia Romana secessionis caussam fuisse ait, quod ipsa prius defecerit ab Apostolorum doctrina, quæ summatim in eo consistit: peccatorum scilicet, remissionem à Deo per Christum ex gratia donari credentibus, omnesque homines solum per fidem absque operibus iustificari. Hoc modo declarans schisma facturos* (Reformatores) *non fuisse, si hæc doctrina inuiolata perstitisset.* Ita nimirum *magistri mendaces* tot animas Christi sanguine redemptas tam

impie

impiè seducunt,& ab ouili eius rapaces lupi diripiunt,*quibus iudicium iam olim non cessat,& perditio eorumnon dormitat. Qui velut irrationabilia pecora naturaliter in captionem & in perniciem,in his quæ ignorant,blasphemantes,in corruptione sua peribunt.* 2. Petr.2. 3. & 12.

De cultu sacrarum imaginum breuiter sic expedio: Colere per imaginem eum qui cultu vel honore dignus est, nõ est contra legem naturæ,nec est in noua lege à Christo vel Apostolis prohibitum, ergo est licitum. Prior pars Antecedentis patet quotidiana praxi apud omnes nationes. Honorantur enim principes in statuis,in imaginibus, in sigillis, &c. Quod autẽ aduersarij dicunt esse contra legẽ naturæ si cultus sit religiosus,nugãtur,&.probare non possunt. Quin expresse Deus voluit religiosè coli per arcam veteris testamenti. Et *Iosue* cap.7.6.*pronus cecidit in terram coram arca Domini vsque ad vesperum,tam ipse quam omnes senes Israel,* & de propitiatorio seu operculo Arcæ dicit Dauid psal.98.v.5.*adorate scabellum pedum eius* Siue (vt est in hebræo)*incuruate vos scabello pedum eius*:Quid autem erat arca,nisi lignum repræsentans thronum Dei?Et nostri aduersarii qui in cœna sua panem accipiunt, numquid eundem panem cum religioso cultu tractant & per eum Christi corpus se accipere dicunt?

Quod

Quod quid est aliud quam Christum in figura honorare, præsertim cum cogantur de eodem pane ex Scriptura dicere: *hoc est Corpus Christi*, & fractionem eius esse participationem corporis Christi & si inhonoretur iste panis indigna sumptione, admitti reatum violati corporis Domini. Quid enim est aliquem per figuram, aut imaginem religiose colere, si hoc non sit? nisi forte Eucharistia non sit tantum figura, sed & vere ipsum Christi corpus. Similiter de sacris literis vide *sup. cap.* 5. Deinde, Christus Matt. 5. 35. prohibet iuramenta per cœlum, quia thronus Dei est; per terram, quia scabellum pedum eius, per Ierosolymã, quia est ciuitas magni regis; Quorsum autem hoc præceptum? nisi quia irreuerentia per minus legitimum iuramentum rebus istis illata, redundat in irreuerentiam Dei; sicuti percussi sunt Bethsamitæ ob irreuerentiam erga Arcã Domini commissam 1. Reg. 6. 19. Per quæ autem quis inhonoratur per eadem etiam potest imo debet honorari. Altera pars antecedentis patet per se: nusquam enim in toto nouo testamento vel imagines vel earum cultus prohibetur. Porro consequentia fundatur in Christiana libertate, quam aduersarii magni faciunt. Præcepta enim Iudæis data nos non obligant, nisi quatenus sunt legis naturæ; alioquin etiam cum Iudæis oporteret nos diem sabbati sanctificare, quod nõ minus inter præcepta

1. Cor 10. 16. & cap. 11. 24. & 27.

cepta

cepta decalogi iubetur, quam illud de non faciendis imaginibus. Si tamen Iudæis absolutè omnium imaginum vsus fuerit eo præcepto prohibitus & non potius idolorum erectio. Quod porro ad periculum idololatriæ attinet, ne scilicet ipsæ imagines Christi absoluto cultu pro Dijs adorentur, fictitium est. Nam licet olim Iudæi fuerint propensi admodum ad idololatriā, vt propterea vtile fuerit omnē imaginum vsum ipsis prohiberi: illud tamen periculum beneficio incarnationis Verbi sublatum est, dæmonum oraculis toto orbe silētibus. Quare videmus nec ipsos Iudæos (qui in deserto paucis diebus absente Moyse, vitulum sibi conflauerant) nunc tot sæculis ad idololatriam relabi.

Imo solent aduersarij nostri; cum à nobis audiunt, nos non ipsas imagines vt res quædā sunt arte factæ, sed personas in imaginibus repræsentatas venerari; solent, inquam, dicere sibi non videri credibile, veteres idololatras in scriptura toties taxatos ipsa arte facta pro Dijs coluisse sed alium quem per ea sibi putabant repręsentari. Si non credant vnquam tā insanos fuisse homines, quid habent causæ cur nunc timeant tales fore? Docuit quoque experientia, maius esse periculum per imaginū sublationem eruendæ ex multorum hominū cordibus memoriæ dominicæ passionis. Visi enim sunt è partibus hæreticis ad solū catho-

licum appropinquantes & cruci fixi imaginem in publica via conſpicientes admirabundi quæſiuiſſe, quid hoc ſignum ſibi vellet; ac de paſsione Domini nihil omnino notum habuiſſe. Hinc apparet quam inepte Teelingius c. 19. ſect. 4. ex duobus locis antiqui teſtaměti altero Iſ. 40. altero Deut. 4. 15. & 16. conetur probare catholicos, dum docent licitum eſſe humana forma Deum pingere aut repræſentare, contumaciter contra ſacras literas ſētire & cenſendos αὐτοκατακρίτους Aperte enim ex textu ſacro & iam dictis apparet, illa teſtimonia contra catholicorum doctrinam nihil omnino facere. Nam alioqui nullas omnino oporteret nos habere imagines, cum priori loco omnium rerum imagines prohibeantur Iudæis. Quis autem eſt aduerſariorum qui vel in domo vel in crumenā nullas habeat imagines?

Inuocatio Sanctorū

De Inuocatione Sanctorum ſic proceditur: Non eſt contra dignitatem vnici mediatoris Chriſti, nec contra rationem, nec contra, ſed potius, ſecundum ſcripturam : ergo eſt licita. Prima pars patet ex eo, quod ſi interceſsio Sāctorum argueret inſufficientiam interceſsionis Chriſti, ergo nec in hac vita vnus fidelium pro altero apud Deum poſſet intercedere, ne præter CHRISTVM alius, iſque ipſe adhuc infirmitate carnis & quo-

quotidianis defectibus circumdatus;mediator accederet. Sed hoc nó derogat mediationi Christi, vt patet ex Apostolo Eph.6. 18. *Vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus sanctis & pro me; vt detur mihi sermo*,&c. Coloss.4.2. *Orantes simul & pro nobis vt Deus aperiat nobis ostium sermonis.* Similiter 1. Thess. 5.25 2. Thess. 3.1.1. Tim.2.1. &c. Secunda pars patet: Quia Sancti in cœlo tanquam commembra corporis Christi gerunt curam nostri tanquam fratrum. Quod autem aduersarij dicũt Sanctos ob beatitudinis plenitudinem omnẽ nostri curam amittere, falsum esse conuincitur ex eo quod Angeli custodes, licet semper videant faciem Patris, tamen cum Zelo gerãt curam suorum paruulorum, vt patet Matth. 18.10. *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* Similiter quod aduersarij blasphemè nonnunquam quærant, an Sancti habeant aures à cęlo in terram promissas, vt audire preces nostras possint, ex crasso & animali stupore, quo hoc hominum genus dextrè sopitum *non percipit quæ sunt Spiritus Dei*, originem habet. Sancti enim perpauci modo cum suis corporibus sunt in cælo, adeoque plerique nec aures nec oculos corporeos habent, dicant ergo no- *1. Cor. 2. 14. Iuda. 19.*

stri aduersarij, an etiam se mutuo vel Christum Dominum videre aut audire possint. Dicant quoque quonam modo angeli sibi mutuo apud Danielem, in Apocalypsi & alias communiter loqui soleant, cum auribus & lingua prorsus sint destituti. Datur ergo inter beatos locutio spiritualis, quæ in voluntaria conceptuũ intimatione consistens nullis locorum distantijs impediri potest. Præterea ad perfectionem beatitudinis pertinet, vt Sanctis suis etiam Deus reuelet quicquid ipsorum scire aliquo modo interest. Interest autem ipsorum non parum, vt cognoscant suorum fratrum & fidelium amicorum in periculoso huius mundi pelago laborantium cõditionem & statum; vnde planè credibile est, Deum ipsis adhuc plura reuelare, quam per alloquia nostra intelligunt. Ex Scripturis denique quod Sancti pro nobis orent, probatur, & primum quidem de Angelis, Zachariæ 1. vers. 12. *Et respondit Angelus Domini & dixit: Domine exercituum, vsquequo tu non misereberis Ierusalem & vrbium Iuda quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est.* Hæc manifestissima est oratio: ad quam ibidem Dominus respondit: *verba bona, verba consolatoria.* Si Angeli ita res nostras curent, cur nobis non liceat sicut ab alijs hominibus adhuc mortalibus, ita etiam ab ipsis Angelis huiusmodi orationes flagitare? *Numquid. n. omnes* Angeli *sunt administrato-*

stratorij Spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capient salutis Hebr. 1. v. 14. Et quomodo melius salutem nostram promouere possunt, quam si, præter id quod ordinariè ipsis non minus in bonum, quam diabolis in malum nostrum à Deo permittitur, etiam hoc faciant de quo Apoc. 8: 3. *Et alius Angelus venit & stetit ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum quod est ante thronum Dei: & ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Quod si cui ænigma videatur, legat eius explicationem Tob. 12. 12. vbi angelus Raphael dicit Tobiæ: *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & relinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuum Domino.* Hinc ita concludo: Quod Angeli pro salute nostra licite possunt & volunt facere, hoc licet ab illis vt faciant, petere; sed nostras orationes licite possunt & volunt Deo offerre pro salute nostra, ergo vt hoc faciant, licet nobis petere. Hinc de cæteris Sanctis primum argumentum est à simili. Quod licet petere ab Angelis, etiam licet à cæteris sanctis, *qui sunt sicut Angeli Dei in cælo,* Matth. 22. 30. Deinde Apocalyp. 5. 8. etiam de quatuor animalibus & 24. senioribus idem dicitur quod antea de Angelo ex cap. 8.

citauimus. Tertio: 2. *Machab. decimo quinto, verſu* 14. expreſſe in viſione Machabæi de propheta Ieremia iam diu defuncto dicitur: *Hic eſt fratrum amator & populi* Iſrael: *hic eſt qui multum orat pro populo & vniuerſa ſancta ciuitate, Ieremias Propheta Dei.* & verſu. 12. idem qui hoc Iudæ referebat Onias ſcilicet, qui in vita ſua fuerat ſummus ſacerdos viſus eſt *manus protendere & orare pro omni populo Iudæorum.*

Si dicant aduerſarij librum illum non eſſe recenſendum inter libros ſacros, probent ipſi Euangelium Sancti Matthæi, epiſtolas Iacobi & Ioannis eſſe ſcripturas ſacras? & ſeruiet nobis idem argumentum pro libris Machabæorum. Probent autem ſuam partem ex verbo Dei ſi poſsint? Si verò non poſſunt ex verbo Dei ſcripto, diſcant ex verbo Dei per manus in Eccleſia tradito. Licet enim de quibuſdam libris quidam aliquando, num ſacri eſſent, dubitauerint, eſt tamen poſtea Eccleſiæ iudicio lis hæc terminata: & Machabæorum quidem duo libri in Concilio Carthaginenſi cui interfuit S. Auguſtinus pro ſacris agniti. Vnde & ipſe Auguſtinus *libro de cura pro mortuis cap.* 1. hunc eundem librum & ex eo teſtimoniū *capitis duodecimi verſ.* 43. & *ſeq.* tanquam diuinam ſcripturam citat. Hæc nos pro nobis. Quid habent aduerſarij, vnde nos αὐτοκατακρίτως condemnent? Vnum

locum

locum Isaiæ 63. 16. *Tu enim pater noster & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos.* Sed quis non videat hunc locum commodissime intelligi posse ex illo Matth. 25. 12. *Amen dico vobis, nescio vos.* Scilicet pro meis amicis vel filijs. Non enim dicit Propheta: *Abraham non scit* DE NOBIS, sed *nesciuit* NOS. Quod idem Pharisæis significauit Christus Ioan. 8. 40. *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à Deo: Hoc Abraham non fecit.* Quid ergo mirum si Abraham tales nesciat, hoc est, neget esse suos filios?

His cõuicti aduersarij, ne prorsus taceãt, solẽt dicere, melius esse immediatè ad Deũ ipsum accedere, præsertim cũ Deus nõ sit, sicut principes huius mundi, superbus & ita pomposus vt nisi digniores suos amicos audire neminem velit. His occurritur ex Luc. 7. versu 6. & 7. *Cum iam* (Iesus) *non longè esset à domo, misit ad eũ Centurio amicos dicens: Domine noli vexari, non enim sum dignus vt sub tectum meum intres: propter quod & memetipsum non sum dignum arbitratus vt venirem ad te, sed dic verbo, &c.* Hæc ille. Quid autem mitis & humilis corde Dominus: Numquid ægrè hæc tulit tanquam non satis congrua suæ mansuetudini? Sequitur v. 9. *Quo audito, Iesus miratus est & conuersus sequentibus se turbis dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tan-*

tam fidem inueni. Quid ergo somniant nostri aduersarij de superbia per humiliationem nostram Deo intentata? Equidem si probe ipsi & vilitatem propriam & maiestatẽ Dei perspectã haberent, aliter loquerentur & agerẽt.

Ad Sacramenta quod attinet, æque solidè nos ex scripturis probamus esse septem quam aduersarij, esse vnum, vel duo, vel tria, &c. Sacramenti enim nec nomen nec definitio in sensu nunc in hac disputatione vsitato vsquam in scripturis vlli rei tribuitur nisi forte Matrimonio Ephes. 5. 23. Res autem ipsa quam sacramentum dicimus, habetur in scriptura septem differentijs distincta. Rem enim hanc catholici definiunt per *signum visibile inuisibilis nosq; ad vel per illud signum sanctificantis gratia.* Quæ definito si aduersarijs non placeat, ponant ex scriptura, si possint, meliorem. Porro hanc definitionem conuenire Baptismo & Eucharistiæ non est dubium. Per Baptismum enim abluuntur peccata. Act. 22. 16. *baptizare & ablue peccata tua.* Per Eucharistiam autem vnimur & coniungimur Christo. Hæc autem sine sanctificante gratia fieri non possunt. Plura de Eucharistia vide infra. Porro conuenire etiam *Confirmationi* qua per impositionem manus episcopi & vnctionem Chrismatis recenter baptizati tanquam milites Christi roborantur in professione suæ fidei, patet Act. 8. 12. vbi Samaritę iam baptizati per im-

Sacramẽta septẽ.

Confirmatio.

impoſitionem manuum accipiunt Spiritũ. S. & cap. 19. 2. Paulus rogat quoſdam an accepe-rint Spiritum S. putans tamen eos fuiſſe legitimè baptizatos. ex quibus locis ſatis apparet, præceptum à Domino habuiſſe Apoſtolos, vt omnibus per impoſitionem manuum conferrent Spiritum S. Impoſitio autem manus eſt ſignum viſibile, per Spiritum S. vero intelligitur gratia ſanctificans plurimis ſcripturæ locis vt Luc. 1. 15. de ſanctificatione Ioannis: *& Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ, &c.* Si quærant aduerſarij vnde habeamus, Chriſma adhibendum eſſe; Reſpondeo hoc nos inde habere, vnde ipſi Euãgelium S. Matthæi alioſque S. ſcripturæ libros habent.

De remiſsione peccatorum per abſolutionem Sacerdotis, res non minus eſt clara quàm de baptiſmo. Sicut enim Matth. vlt. dixit Dominus: *Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus S.* ita Ioan. 20. 22. *inſufflauit & dixit*: Apoſtolis: *Accipite Spiritum S. quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorũ retinueritis retenta ſunt.* Et ſicut ex priori loco colligitur, baptizantem debere vti hac forma: *Ego te baptizo in nomine*, &c ita ex poſteriori colligitur, ſacerdotem dum peccata remittit, debere vti hac: *Ego authoritate mihi à Deo conceſſa remitto tibi peccata tua* vel, *te abſoluo ab omnibus peccatis tuis*, &c. Certum autem eſt remiſsionem peccatorum *Pœnitentia.*

catorum absque gratiæ sanctificantis infusione fieri non posse, vel ex illo Rom. 5. 5. *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis.* Hanc gratiam satis clare significant verba sacerdotis absoluentis & confessio pœnitentis. ergo habemus clarissimè in scriptura hoc sacramentum quod Caluinistæ omnes fatentur apud se non esse; & quod pessimè oderunt. Porro contra Lutheranos putãtes in pœnitente non requiri; nisi vt generaliter fateatur se peccatorem, in particulari nullos actus suos referendo; stat æque clarè praxis Apostolica Actor. 19. 18. *Multique credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos.* vbi & in græco pro *confitentes* ἐξομολογοῦντες est. vnde hoc sacramentum græcis vocatur. ἐξομολόγησις. De extrema vnctione vide quæ diximus contra Venatorem part. 3. cap. 3.

Ordo. De sacra ministrorum Ecclesiæ ordinatione quod sit Sacramentum patet: quia Apostoli eam perfecerunt per impositionem manuum, quæ est visibile signũ collationis alicuis spiritualis potestatis. Quod porro cum collatione huius potestatis simul detur gratia sanctificans patet 2. Tim. 1. 6. *Propter quam causam admoneo te vt resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Ex his ergo manifestè patet tam quod ministrorum Ecclesiæ ordinatio sit sacramentum, quam quod apud

aduer-

aduersarios nostros non sit Ecclesiæ ministerium à Christo institutum; & ab Apostolis vsurpatum.

Matrimonium significat vnionem Christi per amorem cum Ecclesia *Ephes.* 5. Ad hoc autem ritè significandum requiritur in coniugibus *fides & dilectio & sanctificatio cum sobrietate*. 1. *Tim.* 2. 15. præsertim cum in noua lege sublata sit polygamia & repudium. **Matrimonium.**

Nunc de sacrificio mystico noui testamenti ita rem clarissimè ex scriptura deducimus: Christus Dominus in vltima cœna semetipsum mysticè, id est, sub figura seu specie panis & vini pro peccatis nostris obtulit, idemque Apostolis vt facerent potestatem dedit. ergo Missæ sacrificium ipse primus peregit & instituit. Antecedens, quo ad oblationem, patet ex eo quod corpus suum separatim à sanguine, & sanguinē separatim à corpore pro remissione nostrorum peccatorū patri exhibuit, id est, quod se pro peccatis nostris occisū patri præsentauit. Nā sicut externa occisio Christi fuit externum, & visibile sacrificium; ita mystica mors Christi est sacrificiū mysticū. Et sicut de morte externa crucis habemus Isa. 53. 7. *Oblatus est quia ipse voluit.* ita Ps. 109. de Christo dicitur *tu es sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech*, id est, offeres sacrificium eo modo & ritu quo Melchisedech obtulit. Colligitur autem Gen. 14. 18. Melchisedech obtulisse panem

nem & vinum, ergo Christus debet obtulisse aliquod sacrificium per illam oblationem clarius præfiguratum, quam sit crucis cruentum sacrificium. Hoc enim melius est figuratum per cruenta sacrificia Aaronici sacerdotij adeoque ob sacrificium crucis potius Christus dicendus esset sacerdos secundum ordinem Aaronis, quam secundum ordinem Melchisedech. Secundo, Malachiæ 1. 10. vbi Dominus prædicit reprobationem Iudæorum & abrogationem sacerdotij Aaronici, dicens: *Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra*, statim adiungit: *Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda*: vbi in Hebræo sicut pro voce *munus* ita etiam pro voce *oblatio* ponitur hebraicè מנחה *mincha*, quod significat oblationem ex farina, vt patet manifestè Leuit. 2.1. ergo prædicitur hic oblatio aliqua futura inter gentes ex pane, quoad substantiam scilicet mutato, quo ad speciem autem seu accidentia permanēte. Tertio, Act. 13.2. Habemus de Apostolis: *ministrātibus autem illis Domino & ieiunantibus*, vbi in græco est λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ significat autem λειτουργεῖν publicum ministerium obire, quod cum hic dicatur factum *Domino* & non populo, patet fuisse tale ministerium quod in Ecclesia Græca hactenus inde dicitur λειτουργία

idem

idem ſcilicet quod nos Miſſam dicimus. Quarto: Iſa. 19. verſ. 19. & 20. item cap. 56. v. 7 & 61 v. 6. & 66. v. 21. Ieremiæ quoque 33. verſ. 16. & ſeq. prædicitur expreſſe, in noua lege futura altaria, ſacerdotes quoque & Leuitas ſelectos à reliqua fidelium turba, vt offerant Deo hoſtias gratiſsimas. Quinto; Danielis 12. 11. prædicitur Antichriſtus in fine mundi ablaturus iuge ſacrificium. Quodnam illud ſacrificium? An forte ſpirituale, id eſt, orationes & vota ſanctorum? Sed illa auferri nullo modo per Antichriſtum poterunt. Manebunt enim ſaltem aliqui fideles iſto tempore fugientes per deſerta loca Apoc. 12. 14. qui, quanto perſecutio erit ſæuior, tanto procul dubio ardentioribus votis Domino ſupplicabunt. Si dicas ſacrificium illud eſſe prædicationem Verbi diuini, conuincitur hoc eſſe falſum, tum quia nuſquam in ſcriptura prædicatio vocatur ſacrificium, tum quia hæc fit populo; eſt autem idololatria alicui ſacrificare præterquã Deo ſoli, vt patet ex ratione ſacrificij. Denique 1. Corinth. 10. 20 prohibens Apoſtolus ne fideles participent de immolatis gentilium, opponit menſam, id eſt, altare idololatrarum *menſæ* Domini, aitque: *non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ Dæmoniorum.* ergo ſicut illi fiebant participes dæmoniorum, qui dęmonibus oblata comedebant, ſic participes fiebant menſæ Domini, qui comedebant ob-

lata

lata Domino. Iſta autem oblatio non eſt alia quam corporis & ſanguinis Domini, de qua agit Apoſtolus ibidem. Iam vero quod ad rem oblatam attinet; eam vere in vltima Domini cœna fuiſſe ipſum eiuſdem corpus & ſanguinem, tam clare patet ex hiſtoria à Matth. *cap.* 26.26. Marco 14.22. Luca 22.19. & Paulo. 1. *Corinth.* 11.24. deſcripta; vt mirum ſit, audere hæreticos mentionem facere conuictionis euidentis ex ſacra ſcriptura poſſibilis. Quid enim habent contra hæc teſtimonia, quod nos cogat ad ſenſum metaphoricum confugere præter animales quaſdam ratiunculas, quibus probant partim huiuſmodi panis tranſmutationem eſſe Deo impoſsibilem, in quo blaſphemant Dei omnipotentiam, & ſimul ſacrilege credere nolunt quod dicitur Ioan. 20. 19. *Cum ergo eſſet ſero die illo, vna ſabbatorum, & fores eſſent clauſa vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Ieſus & ſtetit in medio eorum.* & iterum verſ. 26. *Venit Ieſus ianuis clauſis & ſtetit in medio.* Volunt enim hi Euangelici miniſtri Ieſum clauſo oſtio non potuiſſe intrare ad diſcipulos, ideoque prius aperuiſſe illud: cuius tamen ex litera contrarium apparet præſertim cum Luc. c. 24.36. dicat Dominum tam ſubito in medio Apoſtolorum colloquentium de eius reſurrectione, eamque fa-

&c con-

ctam iam credentium stetisse, vt conturbati & conterriti, non ob aduentum, sed ob præsentiam seu assistentiam in medio suorum putauerint se spiritum videre. Certè si diuina mysteria humana ratione curiose diiudicanda sunt, quis SS. Trinitatis mysterium credere poterit, quod vt multò est intellectu difficilius, ita tot aut tam claris testimonijs non facilè ex sacris literis probabitur. Quare & multis sæculis ante Sacramentarios extitêre in Oriente Antitrinitarij hæretici. Nec minus probabiliter videmus Arianos quondam Catholicorum argumenta pro SS. Trinitate ex scriptura prolata dissoluisse, quam sacramentarij vnquam fecerint in sua causa. Similiter quod partim arguant ex inconuenientia & rei indignitate, etiam est animalis ratio, quali quondam Arrius vsus dixit se bicubitalem Deum non agnoscere. Et quis non plura inconuenientia excogitet circa Dei Incarnationem in vtero B. Virginis, item circa passionem & mortem eiusdem, quam circa manducationem gloriosi & impassibilis Christi corporis sub specie panis. Argumentis autem ex sacra scriptura nihil quod doctrinam clarissimam Catholicorum infirmet allegare aduersarij possunt.

Nam

Nam quod dicunt Euchariſtiam eſſe ſacramentum iuſſum celebrari in memoriam Domini atque adeo eſſe ſignum corporis eius, fatemur totum. Negamus tamen eſſe ſolum ſignum. Eſt enim Euchariſtia inſtituta, à Domino non ſolum vt ſacramentum, ſed etiam vt ſacrificium, imo etiam vt teſtamentum. Sacrificium autem nouæ legis non debet conſiſtere in ſola vmbra & figura mortis Domini, ſed in veritate ipſa, vt diſtinguatur à ſacrificijs legis tum naturæ tum Moſaicæ. Teſtamenta quoque nulla ratione debent explicari per metonymiã aut metaphoram. alioquin enim omnis teſtatorũ liberalitas poterit interuerti, vt pro rebus legatis dentur ſolę rerum imagines vel voces. Porro patet Chriſtum in Euchariſtiæ inſtitutione præcipuam habuiſſe rationem teſtamenti & ſacrificij, & commemorationis ſui tantum ſecundario & quaſi per accidens meminiſſe. *De ſacrificio* patet ex ipſa conſecratione, quæ erat poſitio corporis & ſanguinis ſeparatim, id eſt, occiſio ſeu immolatio ipſius Chriſti. *De teſtamento* patet ex inſtitutione calicis vbi dixit: ***Hic eſt calix nouum teſtamentum in meo ſanguine***, vel: ***Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti.*** vbi *teſtamenti* nomen nullus Euangeliſtarum nec Apoſtolus Paulus omiſit. De commemoratione autem Matthæus & Marcus omnino tacent, Lucas meminit eius ſolum in conſecratione corporis

poris, Paulus quidem etiam in vel post consecrationem calicis sed sub conditione sumptionis, commemorationẽ annexam esse significat, nimirum. *Hoc facite quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.* Vt quasi dixerit Dominus: Ego iam do vobis potestatem me offerendi & mihi nouo testamento vos ipsos associandi; Hoc ergo beneficium quotiescunque percipietis grati estote memoriam seruantes tam stupendæ largitatis meæ. Deinde quod aliqui obijciant hoc sacrificium derogare sacrificio cruento crucis, quasi illud non fuisset sufficiens pro delendis peccatis nostris refutatur clarè ex necessitate, quæ (non obstante sufficienti satisfactione crucis Christi) nihilominus nobis incumbit, orandi Deum pro peccatis nostris, vt dicamus quotidie imo absque intermissione: *dimitte nobis debita nostra.* Si enim liceat & nobis & alijs pro remissione nostrorum peccatorum intercedere, hoc est orationes & vota offerre, cur non licebit etiam eundem Christum in cruce pro nobis immolatum quotidie Patri mortuum præsentare? præsertim cum & ipse in cœlo vultui Dei appareat, pro nobis interpellans, & manens Pontifex in æternũ Hebr. 7. & 9. Nec enim alia est oblatio crucis & alia qua se Christus nunc tanquam *agnũ qui occisus est* patri in cœlo præsentat, nisi quoad accidentales circumstantias: Sic nec alia est aut repetita occi-

sio Christi quæ fit in sacrificio mystico, sed Christus à Iudæis sub Pontio Pilato occisus ponitur in altari ante conspectum Patris mortuus pro peccatis nostris, modo tamen alio, scilicet mystico, id est, sub speciebus panis & vini, qui modus etiam patitur vt reuera à parte rei & in corpore sit sanguis, & sanguis non sine corpore. Potest enim Deus sicut vnum diuersis locis sacramentaliter ponere, ita etiam ab aliquo separare & nihilominus ei vnitum relinquere. Quare Christus in sacrificio vi quidem consecrationis sistitur in altari vt mortuus, re tamen ipsa manet viuus & totus sub vtraque specie. Ex his quoque facilis est solutio dubij, quod moueri potest ex Epistola ad Hebr. vbi Apostolus ex quotidiana repetitione sacrificiorum veteris legis concludit ea fuisse inefficacia, additque Christum vnica oblatione mundasse omnes sanctificatos in æternum. Vnde videretur sequi etiam sacrificium missæ esse inefficax cum repetatur quotidie. Diximus enim hoc sacrificium non esse secundum rem oblatam nec secundum essentialem offerendi actum, diuersum à sacrificio crucis, sed solum secundùm modum offerendi accidentalem, sicut Christus perpetuò in cœlo idem sacrificium diuerso tamen modo offert. Ex hoc autem modo missæ sacrificium vocatur *Applicatorium*, non autem *constitutiuum* pretij redemptionis nostræ.

Aposto-

Apostolus autem contra Iudæos tantum intendit probare illos non habere tam perfectum vllum sacrificium quod vi propria possit dare Deo pretium redemptionis totius mundi & arguit ex eo quod Deus sæpe testatus sit eorum sacrificia sibi non placere, sed aliud successurum vnicum, sibi gratissimum, cuius offerens successores nullos habiturus maneat sacerdos in æternum, nec tamen opus habeat idem sacrificium vnquam repetere, sed beneficio vnicæ oblationis posit omnes accedentes sanctificare, id est, redemptionis pretium ijs applicare. Non autem dicit Apostolus hanc applicationem non posse sæpius repeti, nec disputat ibi quonam medio applicatio ista posit aut debeat fieri. Sicut ergo secundum aduersarios nostros potest nobis hoc vnicum crucis sacrificium quotidianis fidei actibus sæpius applicari, ita nihil impedit nec hic Apostolus negat hanc applicationem sæpius fieri per idem sacrificium diuerso tantum modo patri præsentatum. Ex eo verò quod hæc præsentatio pro pretij statuti applicatione frequenter repetatur, bene infertur & verum est, præsentatione huiusmodi vnica non applicari toti mundo totum redemptionis pretium.

Hæc itaque præcipua aduersariorum argumenta cum tam congrue secundum rationem & scripturam sacram dissolui posint, patet

nō habere illos vrgentes causas ob quas confugiendum sit ad sensum metaphoricum in cœnæ dominicæ tam clara institutione. Quas habent præterea curiosas argutias circa significationem vel veritatem singularum particularum verborum consecrationis, prolixe iam dudum in scholis discussæ sunt & secundum naturalem etiam intelligentiam solutæ, vt ex scriptis Theologorum nostrorum videre quilibet potest. Manet ergo pro nobis ipsa clara sacræ scripturæ quatuor & pluribus locis pronunciata sententia. In quibus & hoc notandum, quod B. Lucas versu 20. in institutione calicis ita Dominum dixisse scribat τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est: *Hoc poculum* (est) *nouum testamentum in meo sanguine, quod pro vobis effunditur.* Inde enim manifestè conuincitur in poculo fuisse sanguinem Domini & salutis nostræ pretium, non enim potest sanguinis poculum effundi, si sanguinem non contineat. Quis enim non palpet nimis violentam esse torturam, poculum dicere effundi pro nobis, quia illud quod est in poculo sit tantum figura eius quod pro nobis effunditur & hoc præsertim in legatione testamentali? Nam eodem modo & verius potuisset Christus de effuso agni paschalis sanguine ante institutionem sui testamenti dixisse Apostolis: *ecce iste est sanguis qui pro vobis effunditur*, & iam

verum

verum esset dicere, nos redemptos esse sanguine hircorum: quod enim pro nobis effusum est, eo sumus redempti. Dicant hoc de se, si velint, Sacramentarij. Nos interim dicemus cum Apostolo Heb. 10. 4. *impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.*

De communione sub vtraque specie ita tripudiant aduersarij, vt putent se iam nos de contumacia conuicisse, & hoc ex eo quia Dominus dixit Apostolis: *Bibite ex hoc omnes.* Interea ipsi maiori & quod certissimam caussat animarum perniciem, sacrilegio, non curant id quod dixit Dominus Apostolis Matth. vlt. v. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine*, &c. Docent siquidem plurimi eorum cum primis suis deformatoribus, baptismum non esse prędestinatis vel fidelium filijs ad salutem necessarium, & si qui sint qui in eo dissentiant à cæteris tolerabilem errorem æstimant, vt supra parte 3. ca. 4. ex Molinæo vidimus. Nunquid Christus *omnes* gentes baptizari pręcipit? nunquid baptismus est *lauacrum regenerationis & renouationis*? nunquid aliquis *potest introire in regnum Dei, nisi renatus fuerit ex aqua & spiritu*? Tantam autem calicis Eucharistici necessitatem probare ex scriptura ipsi nō possunt, præsertim si caput 6. Ioan. (vt faciunt) de spirituali manducatione corporis & sanguinis Domini intelligant. Vt autem concedamus ipsis

per verba illa, *bibite ex hoc omnes*, dari Apostolis præceptum, vt præbeant etiam omnibus fidelib. calicem Domini, Numquid etiam. Act. 15.18. Apostoli omnes ita scribunt: *Visum est spiritui S. & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine & suffocato?* Si Spiritus S. necessarium iudicauit vt fideles ab animalium sanguine & suffocatis volucribus & feris abstineant, cuiusnam licentia nostri aduersarij & tota Ecclesia nunc ab ijs non abstinent? Numquid quia dantur quædam præcepta, quæ ob particulares quasdam causas lata, vbi vtilia esse desinunt, Ecclesiæ iudicio antiquari possunt? Sic, fuerit in primitiua Ecclesia vtile vt fidelibus calix distribueretur; Nunc certe, si quis æquo iudicio ré dijudicet magis censebit esse inconueniens & periculosum quàm proficuum. Maior enim diuini spiritus gratia non datur communione vtriusque quàm vnius speciei, nec minus totus est Christus sub vna quàm sub vtraq; specie. Cur ergo præcepti huius dispensatio non censebitur Ecclesiæ iudicio subiacere?

Hæc sunt præcipua ob quæ indies Reformati plerique non cessant in Romanam Ecclesiam tanquam rabidi canes latrare, fremere & blasphemare; Ob hæc fundamenta Christianæ religionis per Pontificem eiusque stupidos adulatores contumaciter & cum pro-

priæ

priæ cõſcientiæ condẽnatione eſſe *euerſa*&c. Hæc sũt ob quę Antichriſti regnũ oppugnari &exterminari toto orbe fũditus debeat, Huius regni reliquias quaſdã in cõfœderatis Belgij prouincijs adhuc relinquere grauiſsimum eſſe omnium peccatorũ, de hoc peccato Ordines liberè admonendos, excitandos eorum animos ad maiorem Zelum diuini honoris propagandi. Ita feruet pacificus ille Cleopas Irenæi Philaletij (*de quo* 1. *parte Anno* 1617.) optãs vt Miniſtri Reformati oẽs audeãt liberè negare orationes ſuas pro Magiſtratu Deo offerre, donec Romanam beſtiam Magiſtratus è prouincijs fũditus exterminauerit. Videtur hic homo de ſuis Dominis hanc habere opinionem, quaſi illi, tanquam pueri, dijudicare non poſsint vnde tantus in miniſtris ſuis feruor originem ſumat. Interim nos pro ijs qui ratione vti ſe dignum exiſtimant, latratibus iſtis comtemptis, hoc argumento caput iſtud concludimus:] *Romana Eccleſia nullius falſa doctrina ex ſacra ſcriptura efficaciter conuinci poteſt ab aduerſarijs, ergo niſi ad ſacram ſcripturam accedat authoritas iudicis, qui cum authoritate verum ſenſum proponat, ita vt partes litigantes eius explicationi conſentire teneantur, nulla controuerſia circa fidem finiri vnquam poſſunt.* Conſequentia fundatur in eo, quod omnes hæretici ſemper clamitare ſoleant, Eccleſiam Romanam ſcripturam prorſus contemnere,

ſalutis fundamentum euertiſſe, à Chriſto & ſalute longiſsimè aberrare. Si enim hæc ipſi verè vt dicunt ſentiunt, & tamen in diſputationum congreſſu adeo Catholici ſuam doctrinam ex ſacris literis tueri probabiliter, vt iā nos fecimus, poſsint, quænam alia ſecta vnquam poterit efficaciter erroris cōuinci? Fruſtranea eſt ergo omnis diſputatio, inanis omnis collatio, niſi iudex tandem poſt prudentem cauſæ diſcuſsionem, determinatione ſua litibus finem imponat. Hoc iudice quia deſtituti ſunt omnes quotquot ab Apoſtolicæ cathedræ petra ſe ſepararūt ſectarij, ſibimetipſis Magiſtri & diſcipuli, paſtores & oues facti, fieri non poteſt vt ad longum tempus in fidei vnitate vſpiam terrarum conueniant. Idem enim ipſis in ſupernaturalibus diuinæ ſapientię occultis ſemitis perſcrutandis neceſſarium eſt euenire, quod multis in uaſtiſsima ſylua per inuia & deuia ſine duce oberrantibus contingere, & ratione & experientia teſtibus cōprobatur; vt ſcilicet quiſque quam caſu conſpexerit ſemitam, quantumuis deuiam, lætus ſuæque fortunæ gratulans arripiat, eo protinus ouās ſocios vt quātocyus cōuolēt prouocet, viāque nōdum ſatis luſtratā immoderatis encomijs imprudenter commendet & celebret. Interim quidam ſodalium fortuna ſimili gaudentes contrarijs clamoribus ad ſe potius vt omnes feſtino curſu accelerent, miſeros

feros non segnius adhortantur. Tum primò *scinditur incertum studia in contraria vulgus.* Deinceps verò vbi temerarijs istis prætoribus temerè creduli per obscuras orbitas comites sese nonnulli coniunxerint, displicere paulatim nunc his nunc illis & suspecta esse non trita satis itineris incipit obliquitas: circumquaque girantur oculi; studiose ac solicite perquiritur, num fortasis planior alicubi ac directior via posit vel à longe reperiri, quæ si iterum diuersa diuersis appareat, mox denuo per nouum schisma vetus quidem error à quibusdam deseritur, nouus autem fructu non disimili affectatur. Ita cum Luthero eiusque sectatoribus esse factum, ipse dum adhuc in viuis esset, est expertus, & in varijs quæ indies ex sectis nouæ cumulantur sectæ; plus quam manifesta nos ipsi docemur experientia.

Stat ergo diuina per scripturam authoritate fundata, ratione naturali comprobata, & experientia luce clariori confirmata conclusionis nostræ veritas; *vnitatem doctrinæ in congregatione nulla seruari posse, vbi Romani Pontificis pastoralis authoritas violatur*

CAPVT. IX.

QVID CAVSAE SIT CVR MVLTI *hunc iam probatum controuersiarum iudicem non recipiant.*

MIraberis fortaſſe Lector cum Romani Pontificis authoritas ita ſit clarè in ſcriptura fundata, ita etiam Eccleſiæ neceſſaria, & rationi rectæ neutiquam contraria; cur tam multi per Germaniam, Belgium, Angliam, & alibi, etiam viri natura probi & conſcientiæ ſuæ non negligentes poſsint reperiri, qui authoritatem iſtam vt in Pontifice agnoſcant, adduci ſe nullo modo patiuntur. Quamuis verò ego dubitationi huic *ſupra cap. primo* ſatisfactum aliqualiter eſſe crediderim. Hic tamen paulò preſsius rei iſtius ſimulque tumultuum, bellorum & motuum inteſtinorum, quæ cum magno Chriſtianitatis damno iam inde à Lutheri inchoata deformatione vſque in hodiernum diem, in tota pene Europa, facta ſunt atque etiamnum fiunt, cauſam paucis explicare, non videtur ab inſtituto noſtro alienum. Cauſam dico, non remotam ſeu meritoriam (illam enim fatemur facile, fuiſſe peccata enormia tum communiter populi, tum præſertim incontinentium & luxuriantium multis in locis Eccleſiaſticorum & religioſorum) ſed cauſam proximam & effectricem. Hanc ergo dico fuiſſe atque etiamnum eſſe Lutheri, Caluini, eorum-

eorumque præcipuorum sociorum & successorum insanam rabiem, & mentiendi crassissima mendacia, effrenem audaciam, conceptam contra eum à quo sciebant se sententia ineuitabili & in cœlo valida hæresios & Apostasiæ condemnatos esse, hoc est, contra Romanum Pontificem. Ab hoc enim cum damnati essent, in tota Christianitate sciebant nullum sibi vspiam in quo secure suas libidines exercerent, locum superesse, nisi per calumniosa mendacia quasdam ouilis Christi oues in vicarij pastoris odium concitarent, atque ita ab istis ouiculis per fraudem miserè seductis tanquam veri reformatores & Euangelici viri protectionem & tutelam impetrarent. Hanc assertionem esse verissimam facile iudicabit quisquis historias de actis & gestis horum reformatorum diligenter perlegerit, non eas dico tantum quas nostræ religioni Catholicæ studiosi (inter quos tamen sunt omni exceptione maiores & oculati eorum quæ scripsere testes, quique reformatoribus istis fideles ad tempus discipuli adhæserant & ob eorum impietatem ad viam redierant) sed etiam eas, quas Catholicæ Ecclesiæ aduersarij cum affectata nimium laudatione in Patrum suorum gratiam sunt commenti. Quantò enim laudant commendantque eorum sanctitatem impensius, tantò ex proprijs illorum quos celebrant etiamnum loquētis

bus scriptorum monimentis falsitatis conuincuntur facilius. Patet enim ex scriptis Lutheri in primis & Caluini, improbos eos fuisse homines & propriæ conscientiæ curam penitus abiecisse. Patet inquam hoc ex his duobus argumẽtis. 1. ex palpabilibus & veritatis nullam speciem habentibus mendacijs, quæ contra Pontificem Romanum, totamque Ecclesiam Catholicam audacissimè sunt commenti. 2. ex putidis & scurrilib. loquẽdi modis quib. passim, præsertim Lutherus, in Pontificem, postquam ab eo excommunicatus fuit, & in Romanam Ecclesiam est inuectus. De mendacijs Lutheri crassissimis vel hoc vnum satis quod diximus arguit, quod scil. *edit. Ihenẽsi* (quam supra c. 2. citauimus) *Tom. 5. fol. 132.* dicit in Pontificis & omnium Pontificiorum libris nihil prorsus inueniri de Euangelio. Item *Tom. 8. fol.* 235. Pontificem nec intelligere nec scire quid sit peccatum aut vllum Christianæ doctrinæ membrum. Denique quod Tom. 4. fol. 13. ait Doctrinam de castitate esse doctrinam Diaboli. Cùm tamen & naturalis ratio & expressum diuini verbi testimonium 1. Cor. 7. castitatem bonam esse & Deo gratam doceat. De scurrilibus & homine etiam, ne dicam tanto Reformatore indignis phrasibus omnia passim eius opera testantur. Sic Tom. 2. fol. 39. In corde, inquit, Pontificis suprema residet Diaboli potestas &

meros

meros excludit iuniores Diabolos. Tom. 1. fol. 424. Pontificem vocat latronem maximum. Tom. 2. fol. 58. totius mundi Archinebulonem & magnum Dei inimicum. Similia & fæuiora paſsim exhalat in Eccleſiam Romanam. De ſtercoreis quoque & carnalibus imo impijs & in Deum Sanctoſq; blaſphemis eius ſermonib. videri compendioſe poteſt libellus quidam idiomate Germanico Monaſterij in VVeſtphalia ante aliquot annos editus per M. Conradum Andreę, Iacobi Andreę profeſſoris olim Tubingenſis & Vbiquiſtarũ principis germanũ fratrem. Libelli titulus eſt: *Innocens, humilis, verax, Chriſtianus* &c. *Lutherus.* ex quo quilibet facile diſpiciat in tali vaſe Spir. S. habitare non potuiſſe. De Caluino res non eſt multò obſcurior. Lib. 4. inſtitut. cap. ſept. §. 27. hoc modo mentitur. *Quaſi vero dubium ſit qualem religionis ſpeciem profeſſi ſint iã pridem Pontifices cum toto Cardinalium collegio, & hodie profiteantur. Primum enim arcana illius Theologiæ quæ inter eos regnat, caput eſt, nullum eſſe Deum. Alterum, quacunque de Chriſto ſcripta ſunt ac docentur, mendacia eſſe & impoſturas. Tertium, Doctrinam de vita futura, & vltima reſurrectione, meras eſſe fabulas.* Hæc ille reformatorum noſtræ patriæ Pater & Pontifex. Qui mox timẽs (vt videtur) tã horrẽdũ mẽdaciũ ſcriptis ſuis inſerere, nec aliquo ſaltẽ pallio paululũ velare ſub-

subiungit paucos quidem esse inter illos qui ita loquantur, plures tamen qui ita sentiunt. Sed iterum, ne nimium iustus hac limitatione fuisse videretur, subiungit: *Iam pridem hæc ordinaria esse cæpit Pontificum religio.* Hic iudicet æquus lector quid de tali homine statuendum, qui tanta dicit, tam inaudita opinionum monstra de viris tantis, quorum tamen ne verbum quidem vnum aut literam profert, quibus calumniæ suæ vel minimam veritatis speciem prætexat. Verùm ne fortasse quis me de mendacijs & calumnijs conquerentem, eadē quæ arguo, committere & Caluino insonti iniuriam irrogare suspicetur, en cuiuis præsto, legem talionis recipio. Libro vtor excuso Geneuæ anno millesimo, quingentesimo quinquagesimo nono in Officina Roberti Stephani in folio Ex hoc quæ retuli ad verbum me descripsisse depono. Plura habet idem Caluinus non multo leuiora in suis operibus mendacia; quæ nunc omitto, existimans vnum hoc instar esse omnium. De modestia eius, quam fuerit nulla, passim ijdem scriptorum eius testes legentibus manifestāt: præ cæteris verò clarius Antidotum ipsius in Concilium Tridentinum, vbi non semel Cōcilij Patres & Doctores (quorum certe ipse ne vmbram quidem vel sanctitatis vel doctrinæ vspiam ostendit (vocat *stupidos*, *quisquilias*, *asinos*, *porcos*, *pecudes*, *crassos boues*, *otiosos*

otiosos ventres, mendicabula, putrida cadauera, silicernia, blaterones, Patres cornutos, Tridentinam colluuiem, exitialia monstra, spurios, degeneres, meretricis filios, Christi hostes, Antichristi legatos, &c. Hęc plerique filiorum eius prędicantium perbelle à Patre suo didicere, qui vsque hodie, indocti frequenter & nihili homines, probè se officio suo functos existimant, vbi pro concione Romanum Pontificem Antichristũ, & Regem Hispaniæ Tyrannum impotenti & fœmineo furore vocitauerint. Homines nimirum de quibus congrue iam olim Iudas prædixit Apostolus, *qui carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant*. Qui *quacunque quidem ignorant blasphemant, quacunque autem naturaliter tanquam muta animalia, norunt, in his corrumpũtur. Va illis quia in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt.*

Hi ergo sunt omnium quæ in populo exoriuntur seditiosorum motuum *Ministri*, pestes regnorum & prouinciarum, qui sub verbi diuini prædicationis titulo abusu sacrilego, mendacia, calumnias, blasphemias in eos quos iniquo ipsi odio oderunt, verbis & scriptis effutiunt. Fieri autem qui potest, vt hoc modo deceptus populus in veri pastoris odium non incitetur? Et certe si prudenter quis perpendat; quibus hoc genus hominum quam

quam, inquam, futilibus & nullius ponderis argumentis ſubnixum tanta, cum nullum vident antagoniſtam, audendi ſumunt animos; flagellandæ res inſaniæ videbitur. Argumenta proferunt communiter ex Bellarmino aut alijs Eccleſiæ noſtræ ſcriptoribus, ea populo obtrudunt, ſolidiſsimas interim adiectas pro veritate reſponſiones falſarij ſupprimunt: libellos, picturas, rhytmos, quæ ipſi frequenter ob imperitiam facere non poſſunt, fieri per alios ſtudioſe ſatagunt, vt is à quo ſibi malum immirere ſat ſciunt, ſpecie quam odioſiſsima populo repræſentetur.

Quod ad Antichriſtum attinet, non cenſui ego calumniam hanc dignam quæ inter præcipuas Catholicorum cum ſectarijs cõtrouerſias ſuperiori capite recenſeretur. Cùm res adeo ſit clara vt ij etiam ex aduerſarijs, quorum non eſt extremum in Romanum Pontificem odium, hoc eſt, qui vel parum rationi in hac re cedendum iudicant, expreſsis libris fateantur, non poſſe cum veritate Pontificem nominari ſingularem illum, quem Scriptura prædicit nobis, Antichriſtum. Ad quod conuincendum vel vnum hoc argumentum ſatis eſt validum, & apud illos qui aliquem rationi locum relinquunt, omnino controuerſiæ terminatiuũ: videlicet: Antichriſtus negabit Ieſum eſſe Chriſtum, nec quenquam deorum curabit, ſed ſe ipſum dicet ex profeſſo Meſ-

ſiam

Apostolus autem contra Iudæos tantum intendit probare illos non habere tam perfectum vllum sacrificium quod vi propria possit dare Deo pretium redemptionis totius mundi & arguit ex eo quod Deus sæpe testatus sit eorum sacrificia sibi non placere, sed aliud successurum vnicum, sibi gratissimum, cuius offerens successores nullos habiturus maneat sacerdos in æternum, nec tamen opus habeat idem sacrificium vnquam repetere, sed beneficio vnicæ oblationis possit omnes accedentes sanctificare, id est, redemptionis pretium ijs applicare. Non autem dicit Apostolus hanc applicationem non posse sæpius repeti, nec disputat ibi quonam medio applicatio ista possit aut debeat fieri. Sicut ergo secundum aduersarios nostros potest nobis hoc vnicum cruci sacrificium quotidianis fidei actibus sæpius applicari, ita nihil impedit nec hic Apostolus negat hanc applicationem sæpius fieri per idem sacrificium diuerso tantum modo patri præsentatum. Ex eo verò quod hæc præsentatio pro pretij statuti applicatione frequenter repetatur, bene infertur & verum est, præsentatione huiusmodi vnica non applicari toti mundo totum redemptionis pretium.

Hæc itaque præcipua aduersariorum argumenta cum tam congrue secundum rationem & scripturam sacram dissolui possint, patet

 non ha-

capere. Maleuolis quis satis faciet, cum nec ipse Christus Dominus hoc fecerit? Vnius tamẽ hic pro boni publici vtilitate cogor meminisse, *Ioannis Auentroot*, qui anno 1615. Amstelredami idiomate belgico libellum edidit & suis ipse (vt audio) manibus in populum distraxit; in quo verbis & picturis quid in pectore gerat Christianæ tũ veracitatis tum modestiæ, perspicuè satis depinxit. Procemium ad lectorem præmittit in quo magnam sibi cum Rege Hispaniarum per literas familiaritatem annis aliquot intercesisse sic cautus nequam simulat, vt populo placerent quas quasi magnus reipublicæ moderator fecisset fabulas. In tractatu totus est blasphemus in Romanum Pontificem; Antichristum videlicet eum esse luce meridiana clarius se demonstrasse ineptè gloriatur, ipsumque diem digito omnibus monstrasse quo Antichisti regnum inceperit, quo item finitum fuerit. Initium dicit contigisse anno Domini trecentesimo decimo tertio cum Pontificatu Syluestri, quòd is tunc factus sit primus absolutus Pontifex; finem verò ann. millesimo, quingentesimo quinquagesimo quinto sub Paulo IV. quod isto anno absoluti pontifices esse desierint, facta scilicet in Imperio libertate prædicationis Euangelicæ: Hoc ait esse tempus mensium 42. & dierum 1260. sumpto scilicet anno pro quolibet die; detractisque ab annis istis. vtpote Iu-

daicis

daicis, id est, lunaribus, annis 18. remanere annos solares 1242. quod est tempus ab anno 313. vsque ad annum 1555. incluso tamen vtroque anno extremo. Hoc est fundamentum singulare totius libelli eius, ob quod à multis fuit auida curiositate in pretio habitus.] Sed non vidit hic argutulus, totam hanc speciosã calumniarum machinam in arena, hoc est, fũdamento falso fundatam esse. Non enim S. Syluester Anno Domini 313. Sed 314. ipsis Calend. Februarij Pontificatum adeptus est. *vide Baron.* Deinde, quod hominis huius vel ignorãtiam crassam vel extremam simplices fallendi libidinem arguit; ante annum 324. S. Syluester non meliori conditione aut commoditate est vsus, quam cæteri pontifices eius prædecessores. Eo enim anno è latebris montis Soractis productus Constantino primum innotuit; adeoque vsque ad illud tempus non magis ille quàm vllus prædecessorum Pontificum absolutum pontificatum gessisse fingi potest. Quonam ergo modo absolutus pontificatus anno. 313. potuit inchoari? Respondeat quæso Auentroot. Tacet ad hæc credo. Et tamen ipse ita confidenter triumphat, vt ipsissima cælitùs reuelata diuini verbi mysteria populo se proponere glorietur. Ego quidem inspecto primùm hoc libello, mirabar plurimùm authoris (tunc mihi nondum cogniti) in maledicendo prom-

ptam dexteritatem cum ignorantia tamen cruda coniunctâ. Verùm vbi deinceps in cætera, quæ plura scripsit etiam contra sectatores sententiæ Arminij, Ioannem Vtenbogart & alios, incidi; atque tum ex illis tum certa relatione verum hominis nomen, quod est *Vincentius à Drielenburch* eiusque attributa mihi innotuerunt, præsertim lectâ sententiâ per quam ab Ordinibus Vltraiectinæ prouinciæ Anno 1613. Nouembris die 25. ciuitate & prouincia pulsus & proscriptus est, occurrit mihi illud prouerbiorum 27. 22. *Si contuderis stultũ in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius.* Dicit proscriptionis sententia hominem hunc in quibusdam (quæ sua esse sit confessus) scriptis *magno tumore maledicè & iniuriose inuectum esse* in Magistratum istius prouinciæ & Ecclesiastas eiusdem &c. & ideo tanquam rebellem & seditiosum, mitigato ob causas iustitiæ rigore, proscriptum esse. Ille nihilo segnius vsque in hodiernum diem Amstelredami commorans libellis varijs latæ sententiæ authores audacissimè perstringit, exilium suum ob fidei confessionem prædicat, ad constantiam Cõtra-Remõstrantes omnes hortatur fortiter; in Remonstrantes æque vt in Pontificem Romanum Antichristi nominis numerum 666. excogitat: nihil non facit quo ingeniosus stultus & belgicorum poetarum spurius dignosci potest

Vide 1. parte.

test. Iamdudum varijs suis libellis in detestationem Romani Pontificis barbarum suum inseruit; P A T E R R A D E O. Vbi collecto, ex alphabeto Græco, numero 666. suo modo sugillat illum quem Catholici venerantur tanquam sanctissimum *Patrem à Deo* sibi datũ prout parte prima, Anno 1608. annotauimus. Porro quia geminum illud R. à suarum etiam partiũ prudẽtioribus sugillari atq; adeò totũ inuentum stultam potius phantasiam, quam propheticam illustrationem æstimari vidit, nouam quandam eadem authoritate Grammaticæ adiecit regulam, qua liquidarum vna, vbi Vincentio ita libuerit, liquescat in duas. Quantumuis cæteri Grammatici vno ore doceant, liquidas ita dictas esse, quod post mutã positæ liquescentes vim consonantium interdum amittant; Tantum scilicet abest, vt duplicis vim consonantis habere posśint.
Interim admissa hac Vincentiana regula, aliud in hoc inuento latens mysterium miror hunc prophetam præterisse: Quod nimirum eadem opera parentem ipse suum Antichristi nomine decorarit, nisi fors ei is non à Deo sed à Diabolo datus sit, hoc est, nisi ipse non ex legitimo matrimonio à Deo instituto, sed ex fornicatione aut adulterio natus sit. Certe non parum energiæ *διάβολον*, id est, calumniatorem in eum influxisse ex fructibus operũ eius liquido comprobatur. Deinde imperite

admodum latinis literis Græcas numerandi formulas applicauit: Cum enim *Pater* origine sit vox Græca & à Græcis per *η* non autem per *ι* scribatur, pro hoc charectere non quinque (vt fecit) sed octo notare debuerat. Similiter in voce ablatiui casus (*Deo*) cum, o, sit in poësi (si illã didicerit) longũ; nõ iuxta Græcorum omicron, septuaginta, sed iuxta, *ω*, octingenta numerare oportuit: atque ita in vna litera multò habuisset amplius quàm omnibus simul quærebat. De *liquescentia* autem literæ, R, quod fingit, non tam facilè, vt opinor, apud Latinos aut Græcos poetas exemplum inueniet, quàm de litera, N, apud Germanos. Quare multo expeditius ipsummet suum
1. A quod spõte assumpsit nomen in hanc calum-
200. V niandi palæstram potuisset introducere. Quis
5. E enim posset falsitatis ipsum, aut saltem male-
40. N dicentiæ insimulare, si ipse clericus Germanus
40. N aut Belga, seruato ordine literarum belgico,
100. T belgicum nomen AVENTROOT, 666,
80. R in se concludere adeoque nomen esse verissi-
50. O mi & propriè per antonomasiam sic dicti An-
50. O tichristi constantissimè asseueraret.
100. T Non plus rationis prę se fert nomen belgi-
666. cum Roomsch-paep, cuius itidem prima parte meminimus. Cum enim S. Ioannes Apocalypsin suam, vbi de nomine Antichristi agit, gręcè scripserit; & Romanus pontifex non in Belgio, sed in Italia sedem suam habeat; ridicu-

ridiculum omnino eſt, quòd hic homo S. Ioannem velit ad linguam Belgicam nec in Italia vſitatam in Antichriſti nomine reſpexiſſe. Ineptum quoque eſt, quod pro (ch.) 20. numerauerit; qui numerus per Græcorum K. deſignatur: Cum tamen ijdem Græci noſtrū (ch.) non per (κ.) ſed per (χ.) quod in numeris valet 600. exprimant.

Sed tædet hiſce huius peruerſi nebulonis nugis diutius immorari. Hoc ſecum quilibet lector prudenter examinet qualis ab hoc propheta exſpectanda eſſet reformatio, ſi cū authoritate & occaſione Lutheri aut Caluini ad populum Eccleſiaſtæ officio ei fungi liceret. Habet tamen hic patronos ſuos & antiſtites viros inter Contra-Remonſtrantes etiam doctrinæ opinione celebres. Quid ergo mirum Lutherum cum ſuis totū terrarum orbē turbis impleuiſſe? Hæc in tui, qui æqui es iudicij, Lector, cautelam dicta oportuit, vt ſcias etiā nunc inter eos te verſari, de quibus ſuos monuit diſcipulos Dominus Luc. 12. 1. *Attendite vobis à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.* Hypocriſis, inquam, non tam morum quam doctrinæ. Iam enim ita ab iſtis Reformatorib. antiqua, ſi qua fuit, in moribus, hyprocriſis reformata eſt, vt pietatis ſpeciem ipſi maximè frequenter velint, magno tamen conatu induere vix poſsint. Quoad doctrinam verò cū re-u era ſint *ſtulti & cæci* Mat. 25. v. 17. ſacræ tamē

 Scriptu-

Scripturæ textus, versus & capita ita bellè norunt pro deformatione sua promouenda allegare, ita confidenter fidei negotia iuxta *rationes* suas *vltimas* terminare, quasi & ipso Christo Domino cum Apostolis, magistro essent vsi, & quæ pro infallibilitate Rom. Pontificis nos supra protulimus argumenta ipsorum singulis fauere possint.

Verùm hic iterum monendus es, non me omnia quæ hoc aut alijs capitibus acrius in Reformatores dixi, de omnibus ministris aut prædicantibus absque vllo discrimine dicta velle. Scio enim esse inter eos qui partim infirmitatem illius, quo reformata doctrina nititur, fundamenti, agnoscentes; partim nondũ ita instructi vt argumenta quædam ad speciem nobis aduersantia dissoluere valeant, probare quidem doctrinam nostram in conscientia sua non possunt, non tamen tantis, quibus cæteri communiter nos proscindunt, conuitiis & calumniis dignos censent. Inter quos ij sunt præsertim qui honestis nati parentibus, honestis studijs cum sedula diligentia enutriti desideria carnis non magni faciunt. Tales enim esse quosdam inter illos negare nec possum, nec volo, vt qui in humanioribus quondam literis honesta cum illis æmulatione, & familiari ac grata secundum naturam conuersatione, id ita se habere didici. De quibus etiam hoc possum confidere, facile suos errores

esse

esse agnituros, si vbi nimium creduli suorum doctorum authoritati, de nostræ fidei fundamentis malè sunt instituti, clarior ipsis instructio contingeret. In quorum gratiam vt libellum hunc inchoaui, ita sequenti capite nunc concludam.

CAPVT X.

ARGVMENTO FACILI SED VAlidißimo tractatus concluditur.

QVuanqam ego quidem existimo hactenus à nobis doctrinæ Catholicæ veritatem, in ijs præsertim articulis quibus aduersarii sustinent religionis Christianæ fundamentum in Ecclesia nostra esse prorsus euersum, ita vt ex necessitate discedere ab eadem fuerint coacti, hoc est, ***de bonorum operum meritis, de potestate Romani Pontificis, de Sacramento Eucharistiæ & Missæ sacrificio***; ita clarè & euidenter esse è scriptura deductam, (vt nemo etiam inter illos qui nondum credunt Ecclesiam totam in scripturarũ explicatione errare non posse) absque contumacia dissentire à nobis queat, Quoniam tamen scio, multum apud aduersarios valere præiudicium, quod iam à teneris contra conclusiones nostras imbiberunt; ideo mitigato nonnihil illationis rigore, vnum hic adiiciam finale argumentum, quo spero aspirante diuina gratia, omnes qui conscientiæ suæ curam gerunt, ad veritatis agniti-

onem reduci posse Argumentum est istud: Posito etiam quod scriptura iis in locis, quibus nos pro confirmãdis prædictis Catholicæ fidei articulis vsi sumus, non adeo euidenter eosdem articulos veros esse demonstraret, vt non etiam probabili aut tolerabili explicatione posset in alium sensum verti; saltem nemo (vt credo) bona conscientia, vbi prudenter rem examinauerit, negare audebit etiam nostram explicationem esse tolerabilem, & non posse euidenter falsitatis redargui: Quo concesso infertur, Lutherum & Caluinum, quos constat primò fuisse in Ecclesia Catholica, temerè & absque iusta causa ab Ecclesia ista se separasse, adeoque neminem iure posse illorũ partes contra Catholicam Ecclesiam tueri. Consequentia fundatur in isto iuris axiomate quo in dubiis melior dicitur esse conditio posſidentis. Si ergo non certa & infallibili demonstratione probari potest Ecclesiam Catholicam fundamenta Christianæ religionis euertisse, aut alioqui intolerabiliter contra S. Scripturam quippiam euidenter docere, iure neganda ei non est veræ ac Christianę doctrinæ opinio seu fama quã antea, etiam cõfitente Luthero, possederat: atque adeo nemo extra Ecclesiæ Catholicæ cómunionẽ securus in cõsciẽtia sua esse poterit qui nõ certisſimo & infallibili argumẽto grauẽ eiusdẽ Ecclesię atq; adeo intolerabilẽ errorẽ demõstrare potuerit

Hoc

Hoc velim, Lector, argumẽtũ sedulò & seriò tecũ perpẽdas. Certè inter rixas & disputationes facile cuilibet est, vocitare Catholicos idololatras, & in Christi gratiã iniurios, Pontificẽ Antichristũ & plura huiusmodi contentiosè effutire. Interim rerum natura & veritatis ratio per huiusmodi verba nec mutatur nec infringitur. Porro si quis perpensis diligẽter ijs quæ hoc exiguo libello nos diximus, adhuc certo sibi forte persuadeat intolerabiles ibi errores propugnari & ne probabilibus quidem argumentis probatam esse conclusionum veritatem; is velim coram Deo sibi ipsi respondeat, quam habeat suæ sententiæ rationem infallibilem ob quam ita sententiam nostram censeat. Videat inquam, an non habeat illã vltimã rationẽ, quã allegauit nimis ineptè Teelingius. Quod si habeat aliã quãdã opinionis suæ rationẽ, illã velim mihi cæterisque Catholicis cõmunicet. Vere enim coram Deo testificor me hactenus nullã huiusmodi rationẽ à quoquã aduersariorũ intelligere vnquã potuisse. Sunt quidem multa quæ indies aduersarij in nobis calũniãtur, quæ nos in hoc libello nõ mouimus; illa tamen puto esse huiusmodi vt validè improbari à nullo prudenter possint, qui vel paululũ cũ Catholicę doctrinę propugnatoribus etiam laicis seu plebeis ista disceptare voluerit. Quis enim inter Catholicos adeo penè hoc tempore est rudis, vt

proba-

probabili seu tolerabili illatione ex scriptura S. defendere non possit 1. omni reprehensione iusta carere honorem illum quem Romano Pontifici deferimus in osculo pedum aut similibus alijs obseruantiæ ritibus? 2. Sanctorum reliquias merito in pretio & veneratione haberi. 3. purgatorium quibusdam post hāc vitam superesse. 4. dari quasdam in Ecclesia *traditiones à* Christo & Apostolis institutas quæ tamen *per calamum & atramentum* ab illis *scripta non fuerint.* 5. Votum castitatis sponte emissum ita obligare in conscientia vt *damnationem sibi acquirant ij*, qui deinde *volentes nubere priorem fidem irritam fecerint.* 6. Statutis quibusdam ab Ecclesia diebus peculiariter ieiunijs & orationibus vacandum esse; & si qua sunt alia huiusmodi. Quis, inquam, hæc non facile à iusta redargutione vindicet coram illis, qui veritatis inuestigandæ studium habuerint, aduersarijs? Ideo ego nunc de horum longiori tractatione abstineo. Solum pro solutione alicuius argumenti quo quidam maiestatem Pontificis odiosè nonnūquam comparare solent cū humilitate Christi patientis & coronam spineam in in capite gestantis, Notandum censeo, Christum Dominum dupliciter considerari posse: 1. vt obiectum iræ Patris pro peccatis nostris, de quo
55. respectu dicit apud Isaiam ipse Deus Pater:
1.28. *propter scelus populi mei percussi eum.* Iuxta quem

etiam

etiam respectum Filius Dei Deus *humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortē autem crucis.* 2. quasi receptum cum suis membris in gratiam Patris propter plenariam satisfactionem. Non quod Christus Dñs vnquam extra patris sui aut suæ diuinitatis gratiam fuerit, (absit blasphemia impossibilis!) Sed quod pœnam ex iusto Dei in peccatores odio profectam ipse peccatorum nomine in se susceperit; Ac deinde ea peracta, non amplius pœnam sed obedientiæ præmium sit adeptus: iuxta quem respectum Pater *exaltauit illū & dedit illi nomen quod est super omne nomen*, item dedit illi omnem potestatem in cœlo & in terra ordinandi & statuendi media, quibus gratiam in cruce promeritam suis membris id est, electis & fidelibus applicaret.

Illi ergo quos Christus Dñs vice sua posuit hic in terris pastores & rectores Ecclesiæ nō sustinent personā Christi in prima consideratione, quæ est humiliationis eius, sed in secunda quæ est magnificæ gloriæ.

Patet hoc ex missione Apostolorum designata Matth. vlt. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos*, &c. Sic ergo Petrus qui à Domino est constitutus Vicarius pastor ouilis sui hic in terra militantis, repræsentat in officio eundem Dominum suum. Quocirca

fucut

ſicut Legati honore afficiuntur propter eum à quo miſsi ſunt, & ſicut Apoſtolus Paulus paſſus eſt immo laudauit quod ſibi feciſſe ait Galatas cap.4.14.& 15. *Sicut angelum Dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum. Teſtimonium enim vobis perhibeo, quia, ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis & dediſſetis mihi.* Cur ita B. Petrus eiuſque ſucceſſores nō ferent in officio ſuo honorari eum cuius in terra vices gerunt? Dūmodo non obliuiſcantur ſuo loco & tempore coram Deo, agere perſonam ſuam priuatam *caſtigantes corpus ſuum & in ſeruitutem redigentes, ne fortè cum alijs prædicauerint, ipſi reprobi efficiantur.* 1. Cor. 9. 27. Huiuſmodi plura ſunt quæ in alijs articulis contra nos vel malitia effingere, vel ignorantia ſuggerere ſolet. Quæ omnia proſequi immenſi eſſet operis. Quare cùm difficiliora nos hic attigerimus, æqui amans Lector ex dictis de cæteris iudicet, & laborem noſtrum eo quo offertur animo excipiat. Porro ſi per feſtinationē aliquid minus Methodicè aut Atticè ſcripſerimus, facili cenſurâ donet.

F I N I S.

Erata quædam ſic corrigenda.

Pag. 23. *linea* 17. *lege* nebulam. *pag.* 26. *lin.* 21. *lege* Roomſch. *pag.* 30 *lin.* 17. cogantur *p.* 74. *lin.* 23. prodiderunt. *p.* 106. *l.* 5. hallucinationũ. *l.* 7. Declaratio *p.* 108. *l.* 11. cõfuta ac. *p.* 116. *l.* 11. ſignifices. *p.* 126. *l.* 11. cauterio. *p.* 127. *l.* 14. Hornanæ *p.* 166. *l.* 4. aquæ. p. 180. l. 24. timerentur. *p.* 196. *l.* *vlt.* neceſsitas. *p.* 210. *l.* 24. vocis. *p.* 220. *l.* 26. in malo. *p.* 227. *l.* 13. det. *p.* 239. *l.* 21 viã. *p.* 241. *l.* 2. διακεῖσθαι *p.* 249. *l.* 9. adſciſcendis. *p.* 317. *l.* 22. πολύσημα. *p.* 332. *l.* 4. noluerit. *p.* 333 *in margine* vlt. *l.* 22. obiectio. *p.* 350. *l.* 14. ſcribit. *p.* 367. *l.* 7. ſingulis *p.* 405. *l.* 8. vitæ. *p.* 446. *l.* 5. ordinaria. *p.* 447. *l.* 24. abuſu.

ic. ſunt correcta